

**T.C.
UFUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI**

**SOĞUK SAVAŞ SONRASI GÜRCİSTAN DIŞ POLİTİKASI
VE TÜRKİYE'YE ETKİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Azime YÖNDEMLİ**

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Türel YILMAZ**

Ankara-2009

JÜRİ ÜYELERİ'NİN İMZA SAYFASI

Azime YÖNDEMLİ'ye ait "Soğuk Savaş Sonrası Gürcistan Dış Politikası ve Türkiye'ye Etkileri" adlı bu tezin Yüksek Lisans Tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

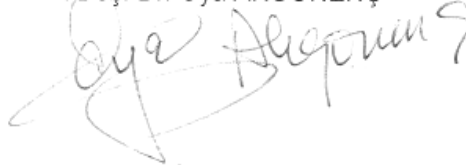
Prof. Dr. Türel YILMAZ

Tez Danışmanı

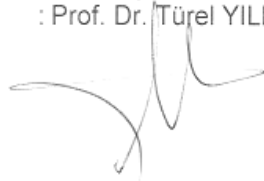

Bu çalışma jürimiz tarafından oybirliği ile Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Doç. Dr. Oya AKGÖNENÇ

Üye : Prof. Dr. Türel YILMAZ

Üye : Doç. Dr. Nail ALKAN

Bu tez Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tez yazım kılavuzuna uygundur.

Prof. Dr. Dursun AKOĞUZ
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Geçmiştin günümüze Avrasya'nın değişik bölgelerine yayılan göçlerin en önemli kavşak noktalarından birini oluşturan ve küçük bir alanda son derece karmaşık bir dil ve etnik yapıya sahip olan Kafkasya, sahip olduğu kaynakların da etkisiyle bölgedeki en önemli rekabet alanlarından birini oluşturmaktadır. Kafkasya, dünyanın Soğuk Savaş sonrasında, jeostratejik önemi ve jeopolitik konumu en çok değişen ve gelişen bölgesidir. Bu güçlenme, kaçınılmaz şekilde, bölgenin tehdit altına girişini ve hassasiyetini arttırmıştır.

20. yüzyılın sonlarından itibaren Güney Kafkasya uğruna verilen jeopolitik mücadele daha önceki asırlardan farklı olarak savaşlarla değil projeler üzerinden yürütülmeye başlamıştır. Bu bağlamda enerji, demir, kara ve su yolları gibi projeler jeopolitik mücadelenin aracına dönüşmüştür. Bu tür projelerin gerçekleşmesi, bölgenin jeopolitik ve jeoekonomik yapısını projenin destekçisi olan büyük güçlerin lehine değiştirebilmektedir. Bu projeler büyük güçlerin bölgeye yerleşebilmesi ve varlığını koruyabilmesi için bir araç olduğu için savaşların da yerini almıştır.

Güney Kafkasya'nın kilit ülkesi olan Gürcistan, Karadeniz'e kıyısı olmayan diğer Güney Kafkas ülkelerinin Karadeniz'e açılan noktasıdır. Gürcistan hem Güney Kafkasya ülkeleri hem de Hazar Havzası vasıtasıyla Orta Asya Türk Cumhuriyetlerini açık denizlere bağlamaktadır. Gürcistan'ın bağımsızlığı ve istikrarı bu açıdan önem kazanmaktadır. Hazar Havzası enerji kaynaklarının gelişmiş Batı pazarlarına ulaştırılmasında da Gürcistan stratejik bir öneme sahiptir.

Bu araştırmanın amacı, 21'inci yüzyılda dünya siyasetinin en büyük ilgi odaklarından birisini teşkil eden Gürcistan'ın; tarihi geçmişi, etnik ve demografik yapısı, jeopolitik önemi ve sorun alanları irdelenerek; Gürcistan'ın dış politikasını, bölge ve küresel güçlerin Gürcistan üzerindeki menfaatlerini,

mücadele alanlarını, hedeflerini, stratejilerini, uyguladıkları politikalarını genel hatları ile ortaya koymak ve Türkiye-Gürcistan ilişkilerini ve Gürcistan dış politikasının Türkiye'ye etkilerini incelemektir.

Yüksek Lisans tezimi yazdığım süreçte karşılaştığım zorlukların çözümünde bana yol gösteren, tezimin tamamlanmasında büyük katkı sağlayan Sayın Prof.Dr.Türel YILMAZ'a, yardımlarını ve desteklerini esirgemeyen değerli arkadaşlarıma ve son olarak da her türlü kapisime katlanıp, sevgi ve emeklerini esirgemeyen, bana her zaman destek veren başta eşim Levent ve kızım Azra olmak üzere anne ve babama sonsuz teşekkür ediyorum.

Azime YÖNDEMLİ

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMA CETVELİ.....	vi
TABLolar/ŞEKİLLER DİZİNİ.....	viii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

GÜRCİSTAN'IN JEOPOLİTİK KONUMU VE GÜRCİSTAN

1.1. GÜRCİSTAN'IN COĞRAFİ KONUMU.....	7
1.2. GÜRCİSTAN'IN TARİHÇESİ.....	8
1.3. GÜRCİSTAN'IN DEMOGRAFİK VE ETNİK YAPISI.....	11
1.4. GÜRCİSTAN'IN JEOPOLİTİK VE JEOSTRATEJİK KONUMU....	14
1.5. GÜRCİSTAN'IN SİYASİ YAPISI.....	15
1.5.1. İç Politik Gelişmeler.....	16
1.5.2. Dış Politik Gelişmeler.....	21
1.6. GÜRCİSTAN'IN SOSYAL YAPISI.....	26
1.7. GÜRCİSTAN'IN EKONOMİK YAPISI.....	28
1.8. GÜRCİSTAN'IN ASKERİ YAPISI.....	33
1.9. GÜRCİSTAN JEOPOLİTİĞİNDE YAŞANAN SORUNLAR.....	36
1.9.1. Abhazya Sorunu.....	37
1.9.2. Acaristan Sorunu.....	47
1.9.3. Güney Osetya Sorunu.....	54
1.9.4. Güneydeki Ermeni Azınlık Sorunu.....	59

İKİNCİ BÖLÜM

RF-GÜRCİSTAN ÇATIŞMASI ÖNCESİ KÜRESEL VE BÖLGESEL GÜÇLERİN GÜRCİSTAN POLİTİKASI

2.1. GÜRCİSTAN'IN BÖLGE ÜLKELERİ İLE İLİŞKİLERİ.....	65
2.1.1. RF'nin Gürcistan Bağlamında Bölge Politikaları.....	65
2.1.1.1. Gürcistan'daki Rus Askerî Üsleri Politikası..	72

2.1.1.2.	Vize Rejimi Politikası.....	77
2.1.1.3.	Vatandaşlık Kanunu.....	78
2.1.1.4.	Uluslararası Terörizm Politikası (Pankisi Ve Kodori Vadileri Sorunu)	79
2.1.1.5.	Karadeniz Politikası	81
2.1.1.6.	Enerji Politikası.....	83
2.1.2.	Azerbaycan'ın Gürcistan Bağlamında Bölge Politikaları.....	85
2.1.3.	Ermenistan'ın Gürcistan Bağlamında Bölge Politikaları.....	89
2.2.	GÜRCİSTAN'IN ABD VE ULUSLARARASI ORGANİZASYONLAR İLE İLİŞKİLERİ.....	93
2.2.1.	ABD'nin Gürcistan Bağlamında Bölge Politikaları.....	93
2.2.2.	AB'nin Gürcistan Bağlamında Bölge Politikaları.....	97
2.2.3.	NATO'nun Gürcistan Bağlamında Bölge Politikaları..	103

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE- GÜRCİSTAN İLİŞKİLERİ

3.1.	SOĞUK SAVAŞ ÖNCESİ TÜRKİYE'NİN KAFKASYA POLİTİKASI.....	107
3.2.	SOĞUK SAVAŞ SONRASI TÜRKİYE'NİN KAFKASYA POLİTİKASI.....	109
3.3.	TÜRK DIŞ POLİTİKASINDA GÜRCİSTAN.....	111
3.4.	TÜRKİYE-GÜRCİSTAN İLİŞKİLERİ.....	112
3.4.1.	Türkiye ile Gürcistan Arasındaki Siyasi İlişkiler.....	112
3.4.2.	Türkiye ile Gürcistan Arasındaki Ticari ve Ekonomik İlişkiler.....	117
3.4.3.	Türkiye ile Gürcistan Arasındaki Askeri İlişkiler.....	121
3.5.	TÜRKİYE-GÜRCİSTAN İLİŞKİLERİNE YÖN VEREN KONULAR.....	123
3.5.1.	Ahıska Türkleri Sorunu.....	123
3.5.2.	Gürcistan Türklerinin Sorunları.....	130
3.5.3.	Azerbaycan Türkleri.....	134

3.5.4.	Türkiye' de Kafkas Diasporası ve Türk Dış Politikası'na Etkileri.....	135
3.5.5.	Kafkasya İstikrar Paktı Örgütü.....	139
3.5.6.	Karadeniz Ekonomik İş Birliği Örgütü.....	141
3.5.7.	Kars-Tiflis-Bakü Demiryolu Projesi.....	143
3.4.8.	Bakü-Tiflis-Ceyhan Ham Petrol Boru Hattı Projesi....	146
3.6.	RF-GÜRCİSTAN ÇATIŞMASI VE TÜRKİYE'YE ETKİLERİ.....	150
3.6.1.	RF-Gürcistan Savaşına Sürükleyen Gelişmelerin Değerlendirilmesi.....	151
3.6.2.	RF-Gürcistan Çatışmasının Nedenleri.....	152
3.6.3.	RF-Gürcistan Çatışmasının Seyri.....	154
3.6.4.	RF-Gürcistan Çatışmasının Sonuçları.....	157
3.7.	RF-GÜRCİSTAN ÇATIŞMASININ TÜRKİYE'YE ETKİLERİ.....	162
3.8.	RF-GÜRCİSTAN ÇATIŞMASININ SOĞUK SAVAŞ OLARAK DEĞERLENDİRİLMESİ.....	167
	SONUÇ	172
	KAYNAKÇA	182
	EKLER	203
	ÖZET	235
	ABSTRACT	237

KISALTMALAR CETVELİ

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AGİT	Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Teşkilatı
AGİK	Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Konferansı
a.g.b.	Adı Geçen Bildiri
a.g.e.	Adı Geçen Eser
a.g.t.	Adı Geçen Tez
AKKA	Avrupa Konvansiyonel Silahlı Kuvvetler Anlaşması
ANCA	Armanian National Committee of America
BDT	Bağımsız Devletler Topluluğu
BM	Birleşmiş Milletler
BTCHPBHP	Bakü-Tiflis-Ceyhan Ham Petrol Boru Hattı Projesi
DEİK	Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu
ENPI	European Neighbourhood and Partnership Instrument
IMF	Uluslararası Para Fonu (International Monetary Fund)
GSYİH	Gayrisafi Yurt içi Hasıla
GUAM	Gürcistan, Ukrayna, Azerbaycan, Moldova
GUUAM	Gürcistan, Ukrayna, Özbekistan, Azerbaycan, Moldova
ID	Yoğunlaştırılmış Diyalog

INOGATE	Interstate Oil and Gas Transport to Europe- Petrol ve Gazın Avrupa'ya Uluslararası Nakli
KADK	Kafkas-Abhazya Dayanışma Komitesi
KATBDP	Kars-Tiflis-Bakü Demiryolu Projesi
KİP	Kafkasya İstikrar Paketi
KEİÖ	Karadeniz Ekonomik İş Birliği Örgütü
MAP	Üyelik Eylem Planı
M.Ö.	Milattan Önce
M.S.	Milattan Sonra
NATO	Kuzey Atlantik İşbirliği Örgütü (North Atlantic Treaty Organization)
OİA	Ortaklık ve İş Birliği Anlaşması
RF	Rusya Federasyonu
SOCAR	Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet Petrol Şirketi (State Oil Company Azerbaijan Republic)
SSC	Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği
TACIS	Technical Assistance to the Commonwealth of independent states- Bağımsız Devletler Topluluğuna Teknik Yardım
TKP	Türkiye Komünist Partisi
TRACECA	Transport Corridor Europe-Caucasus-Asia Avrupa-Kafkasya- Asya Ulaştırma Koridoru
UNOMIG	United Nations Observer Mission in Georgia
USAİD	U.S.Agency For International Development – ABD Uluslararası Kalkınma Ajansı
YKP	Yakın Komşuluk Politikası

TABLolar/ŞEKİLLER DİZİNİ

EK-I	Kuzey-Güney Kafkasya Haritası
EK-II	Kafkasya Bölgesinin Siyasî Haritası
EK-III	Kafkasya'nın Etnik Yapı Haritası
EK-IV	Gürcistan Hakkında Genel Bilgiler
EK-V	Gürcistan'ın Etnik Yapı Haritası
EK-VI	Kafkasya Özerk Bölge ve Cumhuriyetleri Haritası
EK-VII	Kars Antlaşması
EK-VII	Türkiye-Gürcistan Arasında İmzalanmış Olan Ticarî ve Ekonomik Nitelikli Anlaşmalar
EK-IX	Türkiye'den Gürcistan'a İhraç Edilen Ürünlerin Tablosu
EK-X	Türkiye'nin Gürcistan'dan İthal Ettiği Ürünlerin Tablosu
EK-XI	Ahıska Bölgesi Haritası
EK-XII	Stalin'in Sürgün Emri
EK-XIII	3835 Sayılı Ahıska Türklerinin Türkiye'ye Kabulü Kanunu
EK-XIV	Gürcistan'da Türklerin Dağılım Haritası

GİRİŞ

Kafkasya bölgesi coğrafi ve siyasi yapısının etkisiyle genellikle iki bölüme ayrılarak incelenmektedir. Bölgenin kuzeybatısında Novorossisk'den güneydoğuda Bakü'ye doğru, 1300 km. uzunluğu ve 150-200 km'lik genişliği ile Büyük Kafkas Dağları uzanmaktadır.¹ Kafkas dağlarının kuzeyinde bulunan bölge Kuzey Kafkasya, güneyinde bulunan bölge ise Güney Kafkasya olarak isimlendirilmektedir.* Siyasi olarak bakıldığında Kuzey Kafkasya, Rusya Federasyonu'nun kontrolü altında bulunurken Güney Kafkasya ise üç bağımsız devleti (Gürcistan, Azerbaycan ve Ermenistan) barındırmaktadır.*

Kafkasya; 450.000 km² yüz ölçümü ile Avrupa, Asya, ve Afrika kıtalarının buluşma noktasındaki bir bölge olmakla birlikte Anadolu'nun bir uzantısı ve bütünleyicisi konumundadır.² Kantarcı göre bölge, kıtaları kapsayan coğrafya bütününün kuzey-güney bağlantılarından biridir ve Karadeniz yolu ile Avrupa içlerine, Hazar Denizi yolu ile Asya içlerine ulaşma imkanı verir. Böylece sadece kuzey-güney istikametine değil, doğu-batı arasında da bağ oluşturur.³

Kuzey sınırları Volga ve Don nehirlerine kadar uzanan, güneyde Türkiye ve İran ile sınırı olan Kafkasya, Doğu Anadolu Bölgesi ile coğrafi açıdan benzer özellikleri taşıması ile Anadolu platosuna, İran'ın Güney Azerbaycan bölgesi ile coğrafi bir bütünlük göstermesi ile de Orta Doğu coğrafyasına eklenmektedir. Bölgenin doğusunda zengin enerji kaynaklarını içinde barındıran, hem Kafkasya'yı hem de Anadolu'yu Orta Asya'ya bağlayan Hazar Havzası yer almakta, batısında ise kuzeyden

1 Suat İlhan, **Kafkasya'nın Gelişen Jeopolitiği**, Ankara, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1999, s.6.

* Kuzey-Güney Kafkasya ayrımı için Bkz: Ek-1.

* Kafkasya Bölgesinin Siyasi haritası için Bkz: Ek-2.

2 Ufuk Cerrah, "Güney Kafkasya'daki Jeopolitik Değişimlerin Türkiye'nin Ulusal ve Uluslararası Güvenlik Stratejilerine Etkileri", **Yüksek Lisans Tezi**, Silahlı Kuvvetler Akademisi, 2005, s.19.

3 Hakan Kantarcı, "Gürcistan'ın Güney Osetya'ya Yönelik Stratejik Hamlesinin Kafkasya Jeopolitiğine Yansımaları", **2023 Dergisi**, Sayı 89, Eylül 2008, s.31.

güneye Azak Denizi ve Karadeniz uzanmaktadır. Soğuk Savaş'ın ardından değişen jeopolitiği ile Kafkasya, Karadeniz Havzası'nı Avrupa'ya bağlayan bölge konumunu da kazanmıştır.

Kafkasya'nın coğrafi konumunu farklı bir bakış açısıyla değerlendiren Tavkul'a göre; bölge, Avrupa-Afrika-Asya ana kolları arasına girmiş olan ve beş bin kilometre uzunluğundaki, Akdeniz-Ege Denizi-Boğazlar ve Marmara Denizi-Karadeniz-Azak Denizi gibi birbirlerine bağlı iç denizlerin oluşturdukları bir su koridorunun doğu ucunda bulunmaktadır. Aynı zamanda Hazar Denizi vasıtasıyla da Doğu'ya ve Orta Asya'ya bağlanmış bir vaziyette olduğu görülmektedir. Bu koridorun özelliği; kuzeyde Hazar Denizi'ne akan Volga (İdil) Irmağı ve Karadeniz'e akan Don, Dinyeper, Dinyester ırmakları ve batıdan yine Karadeniz'e akan Tuna Nehri Vasıtasıyla Afrika'nın kara kısımlarının içlerine bağlanmaktadır.⁴

Kafkasya'nın bu coğrafik konumu, etnolojik oluşmalara ve gelişmelere dolayısıyla tarihin akışına çok etkili olmuştur. Bu sebepten dolayı Kafkasya jeopolitik konumunu ve önemini her devirde korumuştur. Kafkasya'nın uluslararası konumunu, genellikle dağlık olup, birbirine geçit vermez çok sayıda vadiden oluşması, bölgenin büyük devletler bir tampon oluşturması, ticaret ve ulaşımda büyük bir köprü teşkil etmesi şeklinde açıklamak mümkündür.⁵

Kafkasya'nın tarihi coğrafyası ve jeopolitik önemi, aynı zamanda bölgenin stratejik önemini de artırmaktadır. Kafkasya'nın giriş kapısı durumunda olan Kuzey Kafkasya, bölgenin kontrolünü sağlayabilecek kritik arazi kesimi özelliğini taşımaktadır. Kuzey Kafkasya'yı elinde bulunduran güç, Güney Kafkasya üzerinde kontrol sağlamak için büyük avantaj sağlar.

---

4 Ufuk Tavkul, **Etnik Çatışmaların Gölgesinde Kafkasya**, İstanbul, Ötüken Neşriyat A.Ş., 2002, s.13.

5 Ali Faik Demir, **Türk Dış Politikasında Güney Kafkasya**, İstanbul, Bağlam Yayıncılık, 2003, s.59-60.

Rusya bu nedenle, Kuzey Kafkasya'yı her ne pahasına olsun elinde bulundurma gayreti içerisinde dir.⁶

Kafkasya'da yaşayan halkların etnik* ve coğrafi bakımdan kesin ve tabii sınırları yoktur. Geçmişte olduğu gibi günümüzde de Kafkas Cumhuriyetleri içinde, çevresindeki bölgeye nüfuz etmiş hemen hemen her ırk, etnik ve dinden gruplar bulunmakta ve bu durum, Kafkas halkları için bir istikrarsızlık kaynağı oluşturmaktadır. Çevre devletler, bu gruplar vasıtasıyla, Kafkasya'da hakimiyet kurma, onları himaye yolu ile Kafkaslarda nüfuz sahibi olma politikası izlemektedir. Bu da bölgede süregiden istikrarsızlığın bir başka nedenini oluşturmaktadır.⁷

Kafkasya Rusya, İran, Avrupa, Çin, Hindistan ve ABD gibi devletlerin ve NATO, Avrupa Birliği, Bağımsız Devletler Topluluğu, İslam Konferansı, Karadeniz İşbirliği Örgütü, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı gibi uluslararası örgütlerin ilgi odağı olmuştur. Giderek de bölgeye olan bu ilgi yoğunlaşmakta; ABD, bölgeyi Büyük Orta Doğu Projesi; Avrupa Birliği Yakın Komşuluk Politikası; NATO Barış için Ortaklık Projesi; Rusya Yakın Çevre Doktrini, İran Arka Bahçe Politikası; Hindistan ise Asya Enerji Birliği çerçevesinde değerlendirdiği gözlemlenmektedir.⁸

Küçüklüklerine rağmen Güney Kafkasya'daki üç yeni devlet, Gürcistan, Azerbaycan ve Ermenistan, sahip oldukları özellikler nedeniyle jeopolitik açıdan büyük önem taşımaktadırlar.

Coğrafi bakımdan en büyük Güney Kafkasya ülkesi olan Azerbaycan*, sahip olduğu enerji kaynakları nedeniyle de en önemli Güney Kafkasya ülkesi konumundadır. Azerbaycan'ın sahip olduğu kaynaklar ve bunları dünya pazarlarına çıkarma gayreti Kafkasya'nın dünya gündemindeki önemini

6 Can Sönmez, "Jeopolitik Açından Kafkasya", **Avrasya Dosyası**, Rusya- Kafkasya Özel, Cilt 3, Sayı 4, Kış 1996, s.209.

* Kafkasya'nın Etnik Yapısı için Bkz: Ek-3.

7 Kantarcı, **a.g.m.**, s.32.

8 Güney Kafkasya'nın Güvenlik Sorunları, **Ermeni Araştırmaları Enstitüsü**, ASAM, <http://www.eraren.org>, 10 Temmuz 2008.

* Azerbaycan Cumhuriyeti, Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti de dahil 86.800 km² yüzölçümüne sahiptir. Batısında Ermenistan, güneybatısında Türkiye, kuzeybatısında Gürcistan, güneyinde İran, kuzeyinde Rusya ve doğusunda Hazar Denizi bulunmakta olup, toplam uzunluğu 3.600 km'dir.

arttırmış, Kafkasya'nın dünya çapında önemli bir bölge haline gelmesini sağlamıştır.⁹ Azerbaycan, diğer Güney Kafkasya ülkelerinden etnik ve dinsel açıdan farklı yapısı itibariyle ayrılmaktadır. Etnik açıdan Türk olmasıyla; hem Türkiye, hem Orta Asya hem de Kuzey Kafkasya'daki Türk halklarıyla ortak bir paydaya sahiptir, bölgedeki tek İslam ülkesi olması itibariyle de İslam dünyasının ilgisini buraya çekmektedir.¹⁰

Bölgenin en küçük ülkesi olan Ermenistan*, diğer Güney Kafkasya ülkelerine göre daha az stratejik öneme sahip bir kara devletidir. Ermenistan da, bölgenin diğer devletleri gibi farklı etnik azınlıkları, değişik din ve etnik kökenden halkları içinde barındırmaktaysa da, bölgenin en homojen nüfusa sahip ülkesidir.¹¹ Ermenistan, diğer iki Güney Kafkasya ülkesi tarafından, bölgede tek yabancı askerî üssü barındırıyor olması ve ABD'yle olan yakın ilişkilerine rağmen stratejik ortaklık anlamında tercihini Rusya'dan yana yapmış olması ile, bölge güvenliği açısından son derece önemli bir tehdit unsuru olarak görülmektedir.¹²

Kafkasya'nın en önemli sorunu olarak etnik çeşitlilik, etnik karmaşa, kimlik sorunları görülebilir. Bu durumun ortaya çıkmasında Sovyet Etnik Mühendisliği'nin özellikle daha önce Rus Çarlığı döneminde, ardından Sovyetler Birliği'nin kurulması aşamasında ve son olarak da Stalin döneminde yaptığı girişimlerin, bölge içi ve bölge dışına devlet zoruyla yaptırdığı göç faaliyetlerinin etkisi olduğu gözlemlenmektedir. Bu girişimler bölgenin etnik yapısını karmaşıklaştırmıştır.¹³

9 Avrasya Dosyası, Azerbaycan Özel sayısı, **TİKA Bülteni**, sayı 103, Ankara, Temmuz 1998, s.3.

10 Ayşe Ataş, "Rusya Federasyonu ve ABD'nin Güney Kafkasya Politikaları", **Yüksek Lisans Tezi**, Gazi Üniversitesi, Ankara-2006, s. 11-12.

* Ermenistan; Türkiye Azerbaycan, Gürcistan ve İran arasında bir kara ülkesi konumundadır. Ermenistan'ın yüzölçümü 29.800 km², nüfusu ise 2005 yılı resmi rakamlarına göre 3,2 milyondur.

11 **Ali Faik Demir**, "SSCB Sonrası Dönemde Türkiye-Ermenistan İlişkileri", Uluslararası İlişkiler Dergisi, **C.II, No:5, Bahar 2005, s.111**

12 Güney Kafkasya'nın Güvenlik Sorunları, **Ermeni Araştırmaları Enstitüsü**, ASAM, <http://www.eraren.org>, 10 Temmuz 2008.

13 Mustafa Aydın, "Kafkasya'nın Değişen Jeopolitiği ve Güvenlik Sorunları", **SAREM Seminer Bildirisi**, Ankara, 17 Nisan 2002, s.3-6.

Kafkasya'da sosyoekonomik durum cumhuriyetten cumhuriyete değişiklik göstermektedir. Özellikle Güney Kafkasya'da yer alan cumhuriyetler ekonomi ve politikalarını demokratik hukuk devletlerini örnek alarak geliştirmeye ve Rusya'dan bağımsız bir şekilde uluslararası sistemde varlıklarını hissettirmeye çalışırken, Kuzey Kafkasya cumhuriyetlerinin çoğunluğu Rusya Federasyonu'ndan gelen sübvansiyonlarla ayakta kalmaya çalışmaktadırlar.¹⁴ Aktan'a göre; "Bu ülkeler ulusal örgütlenmelerinin sonucunda bağımsızlıklarını kazanmadıklarından ülkelerin içinde devlete temel teşkil edecek ulusal mücadele akımlarının mevcut olmaması, birden çökmesi, komünistken birdenbire demokrat ve piyasa ekonomisi taraftarı insanlar olmaları sonucunda, devlet otoritesini sağlamakta zorlanmaktadır."¹⁵

Bölgenin diğer bir sorunu, ülkelerin ekonomik durumlarıdır. Azerbaycan'ın potansiyel enerji kaynakları ile Gürcistan'ın transit yolu olması nedeniyle, belli miktarda refahını sağlaması söz konusudur. Ama özellikle Ermenistan için, bugünkü konjonktürde bölgede ekonomik bir gelişme yaşaması yakın dönem için olası gözükmemektedir. Bölgede rüşvetin ve yolsuzluğun devam ettiği ve bunun ortaya çıkardığı mafya tipi oluşumlar ve bunların beraberinde getirdiği çeşitli kaçakçılıklar; silâh, insan, uyuşturucu kaçakçılıkları ve bölgenin ekonomisini belli oranda kontrol etme girişimleri de önemli sorunlar olarak gözükmemektedir.

Bu konuyu seçmemdeki en önemli etkenlerden biri kuşkusuz SSCB'nin dağılmasının ardından Gürcistan'ın gerek Türkiye, gerek yakın bölgeler ve gerekse dünya açısından gittikçe önem kazanmasıdır. Bununla birlikte, Gürcistan hakkında Türkçe yazılmış çalışma sayısının az olması da ilgi çeken nokta olmuştur.

Soğuk Savaş sonrası Gürcistan dış politikası ve Türkiye'ye etkilerini konu alan bu tezin Giriş kısmında genel hatlarıyla, Kafkasya bölgesinin jeopolitik konumu ve önemine yer verilmiş, ilk bölümünde Gürcistan'ın

14 Demet Şefika Acar, "Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Kafkaslar ve Güvenlik Sorunları", **Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Sayı 5, Temmuz 2005, Yıl 3, s.167.

15 Gündüz Aktan, "Kafkasya'nın Değişen Jeopolitiği ve Güvenlik Sorunları", Konulu Seminer Bildirisi, **SAREM**, Ankara, 17 Nisan 2002, s.42-43.

jeopolitik konumu ve önemi, Gürcistan'ın kısa tarihçesi, demografik, etnik, siyasi, sosyal, ekonomik ve askeri yapısı ana hatlarıyla ele alınmıştır. Ayrıca Gürcistan jeopolitiğinde yaşanan Abhazya, Acaristan, Güney Osetya ve Güneydeki Ermeni Azınlık sorunlara ayrıntılı olarak değinilmiştir.

İkinci bölümde, bölgede nüfuz sahibi olmak isteyen küresel ve bölgesel güçlerin Gürcistan politikaları kapsamlı bir şekilde incelenmiştir. Öncelikle Gürcistan ile en çok ilgilenen Rusya'nın, Gürcistan bağlamındaki politikaları ve bu politikaları uygularken kullandığı politik araçlar ayrıntılı olarak incelenmiştir. Daha sonra yine birer bölgesel aktör olan Azerbaycan ve Ermenistan'ın, Gürcistan politikaları üzerinde durulmuştur. Önemli bir bölgesel aktör olan Türkiye'nin, Gürcistan politikaları ayrı bir başlık altında üçüncü bölümde incelenmiştir. Bölümün sonunda ise küresel güçlerin (ABD, AB ve NATO) politikalarına yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde ise genel hatlarıyla, Türk dış politikasında Kafkasya'nın ve Gürcistan'ın önemi üzerinde durulmuş ve ayrıntılı olarak Türkiye-Gürcistan ilişkileri ele alınmıştır. Türkiye-Gürcistan ilişkilerine yön veren Ahıska Türkleri, Gürcistan Türkleri, Kafkas Diasporası, Kafkasya İstikrar Paketi, Karadeniz Ekonomik İş Birliği Örgütü, Kars-Tiflis-Bakü Demiryolu ve Bakü-Tiflis-Ceyhan Ham Petrol Boru Hattı Projeleri incelenmiştir. Yine bu bölümde tezimi hazırlarken ortaya çıkan Rusya Federasyonu ile Gürcistan çatışması, nedenleri, tarafları ve sonuçları açısından incelenerek Türkiye'ye etkileri üzerinde durulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

GÜRCİSTAN'IN JEOPOLİTİK KONUMU VE ÖNEMİ

Gürcistan, Azerbaycan'dan sonra Güney Kafkasya'nın ikinci büyük ülkesidir. Açık denizlere bağlantısı olan tek devlet olarak, Güney Kafkasya ve Orta Asya bölgelerini Avrupa üzerinden bütün dünyaya bağlamaktadır. Etnik açıdan Güney Kafkasya'nın en karmaşık yapısına sahiptir ve içinde ana etnik grubun en az olduğu ülkedir.¹¹ Aynı zamanda Gürcistan, Ermenistan'ın Türkiye ile ilişkileri nedeniyle hem Azerbaycan'ı hem de Orta Asya'yı Türkiye'ye oradan da batıya bağlayan tek kara yolunu oluşturmasıyla da önem taşımaktadır.

1.1. GÜRCİSTAN'IN COĞRAFİ KONUMU

Gürcistan Cumhuriyeti*, 69.700 km² yüzölçümüne sahip olup % 80'ni dağlık bir bölge üzerinde kurulmuştur.¹⁶ Gürcistan'ın güneyinde Türkiye ve Ermenistan, doğusunda Azerbaycan, batısında Karadeniz, kuzeyinde ise Rusya yer almaktadır.¹⁷ Kara sınırlarının uzunluğu yaklaşık 2000 km. olup, Batı ve kuzeybatısında 310 km. uzunluğunda Karadeniz kıyısı yer almaktadır.* Gürcistan coğrafi konum olarak, bazı parametrelere göre Asya'da, bazılarında göre Avrupa'da, kimi görüşlere göre ise Asya ve Avrupa'nın sınırında yer almaktadır. Üç ana bölgeye ayrılan ülke, kuzeyde

¹¹ Ataş, **a.g.t.**, s. 20.

* Gürcistan Cumhuriyeti'nin Genel Bilgilerini için bkz: Ek-4.

¹⁶ Dış Ticaret Müsteşarlığı "**Gürcistan Ülke Raporu**",
www.foreigntrade.gov.tr/pazaragiris/ulkeleler/gur/gur-rap-dig-yi3.doc,

¹⁷ "Resident Population of Georgia", Ministry of Economic Development of Georgia Department for Statistic, http://www.statistics.ge/index_eng.htm

* Gürcistan haritası için bkz: Ek-2.

Avrupa ile Asya arasında sınır olarak kabul edilen Büyük Kafkas sıradağları, merkezde Kür Irmağı Havzası'nı kaplayan verimli bir arazi olan tektonik bir çukur ve güneyde Transkafkas dağlarından oluşmaktadır.¹⁸

Gürcistan adının kaynağı bilinmemektedir. Gürcistan, Yunanca ve Latince; İberya, Arapçada; Curzar, Curya, Kurc, Avrupada; George, Rusçada; Gruzya, Türkçe ve Farsçada; Gürcistan olarak anılmaktadır.¹⁹ Gürcüler, kendilerini efsanevi ataları Kartlos'tan dolayı Kartveli şeklinde adlandırır ve dillerine Kartuli, ülkelerine de Sakartvelo derler.²⁰

Gürcistan'ın sınırları, 1828 Türkmençay ve 1918 Mondros Mütarekesi ve 1921 Moskova ve Kars Antlaşmaları ile onaylanan siyasi sınırlar ile belirlenmiştir. Gürcistan, Güney Kafkasya'nın orta bölgesinde, Kür Irmağı Havzası'nı kaplayan verimli bir arazide bulunmaktadır. Azerbaycan'dan sonra Güney Kafkasya'nın ikinci büyük ülkesidir.

Federal bir yapıya sahip olan Gürcistan'ın sınırları içinde iki özerk cumhuriyet olan Abhazya ve Acara Özerk Cumhuriyetleriyle bir özerk bölge olan Güney Osetya Özerk Bölgesi bulunmakta, idari açıdan ise başkent Tiflis ile beraber 12 bölge, 63 ilçe ve 8 şehre ayrılmaktadır.²¹

1.2. GÜRCİSTAN'IN TARİHÇESİ

Gürcistan'ın günümüzdeki yapısını daha iyi kavrayabilmek açısından, başlangıçtan SSCB'nin dağılması sonucu bağımsızlığını elde etmesine kadar geçen süreyi kapsayan tarih şeridini ana hatları ile incelemek gerekir.

¹⁸ **Gürcistan Ülke Raporu**, Ankara, Dış İşleri Bakanlığı Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı Yayınları, 1998, s.4.

¹⁹ **Güney Kafkasya'nın Dünü-Bugünü-Yarını**, İstanbul, Harp Akademileri Yayınları, 1993,s.59.

²⁰ Mert, **a.g.e.**, s.106.

²¹ Demir, **a.g.e.**, s.118.

Tarih boyunca Gürcistan'ın, geçit yeri, Balkan Yarımadası ve Hindistan gibi göçlerin hedefi olan bir ülke konumunda olması çok zengin bir tarih, kültür ve etnik birikimin oluşmasını sağlamıştır.²² Gürcü halkının asıl ataları, M.Ö. 2000 yıllarında Ön Asya'da yaşayan ve buranın ilk yerlileri olarak bilinenler Hititler ve Subarlar'dır. M.Ö. 1. yüzyılın ilk yarısında Urartu Devleti, Hitit-Subar uygarlık bayrağını eline alarak daha da geliştirmiştir. Gürcü halkı, zamanla kuzeye doğru yer değiştirerek yeni kültür merkezleri oluşturmuşlar ve doğuda İberya, batıda Kolhida olmak üzere iki yeni Gürcü devleti kurmuşlardır.²³

5. yüzyılda başkent, Meçket'ten Tiflis'e taşınmıştır. 5 ve 6. yüzyılda Gürcistan, İran ve Bizans İmparatorluklarının mücadelesine sahne olmuştur. 627'den itibaren de bölge Bizans egemenliğine girmiştir. 732 yılında Abbasi Hükümdarı 2. Mervan bölgeyi kendisine bağlamıştır. 8. yüzyılda Gürcü Bagrat sülalesi, Bizans'ın yardımı ile Gürcistan'ın güneyinde otoritelerini artırmıştır.²⁴

Kafkaslar' da, Romalılar ve İranlılardan sonra 642 yılında Araplar gözükmüş Ermenistan'ı ve Albania'yı almışlar. 645 yılında İberya'ya girip Tiflis'i ele geçirmişlerdir. Böylece Kafkasyalılar İslam'ı tanımaya başlamışlardır. Araplar 8. yüzyılda Hazar Denizi ile Karadeniz arasındaki Kafkas bölgesini tamamen ele geçirmişlerdir.²⁵

Arap istilasından sonraki dönemi takiben Gürcistan, Kral III. Bagrat yönetiminde 10. yüzyıl sonunda birleşmiş ve Krallık, Kraliçe Tamara'nın hükümdarlığında (1184-1213) en şaşıla devrine erişmiştir. Ancak 1220'den itibaren başlayan Moğol istilaları, bunu izleyen Timur istilasını (1384-1403) Gürcistan tarihinin sürekliliğini bozmuştur. Bu arada Gürcistan Kral VIII.

²² Mert, **a.g.e.**, s.111.

²³ Gürcistan Tarihi, http://tr.wikipedia.org/wiki/G%C3%BG%C3%BCrcistan_tarihi, 8 Ekim 2008.

²⁴ Güney Kafkasya'nın Dünü-Bugünü-Yarını, **a.g.e.**, s.63.

²⁵ Hakan Sargın, "Gürcistan'ın Kafkaslar Bölgesinin İstikrarında Oynadığı Rol, İç ve Dış Dengeleri Işığında ;Türkiye Gürcistan İlişkilerinin Tarihi Gelişimi İle Türkiye'nin Kafkaslar ve Karadeniz'e Yönelik Strateji ve Politikalar Işığında Gürcistan'a Yönelik Hedefleri ve Bu Hedefleri Elde Edecek Strateji ve Politikalar", **Yüksek Lisans Tezi**, Silahlı Kuvvetler Akademisi, 2007, s.4-2.

Giorgio (1446-1465) yönetiminde tekrar bağımsızlığını kazanmışsa da bu süreklilik kazanmamıştır.²⁶

Osmanlı İmparatorluğu tarafından 1453 yılında İstanbul'un fethiyle birlikte Bizans İmparatorluğu'nun yıkılmasından sonra, Gürcistan'ın batı ile irtibatı tamamen kopmuş ve bu tarihten itibaren Gürcistan, Osmanlı İmparatorluğu ile İran İmparatorluğu arasındaki rekabete sahne olmuştur.

1783 yılında Gürcistan ile Rusya arasında Georgiyevsk dostluk anlaşması imzalanmasıyla Rusya'nın koruması altına girmiş. Rus yönetimi çeşitli dış saldırıları püskürterek 1801'de Gürcistan'a hakim olmuştur.²⁷

Gürcüler daha sonra Ruslara karşı yer yer ayaklanmışlar, bunların en büyüğü 1832'de meydana gelmiştir. Ancak, Ruslar bu ayaklanmaları her defasında kanlı bir şekilde bastırmışlardır.

1917 yılında Rusya'da yaşanan Kasım Devrimi'nden sonra diğer Kafkas devletleri gibi Gürcistan da bağımsızlığını ilan etmişti. 26 Mayıs 1918'de bu bağımsızlık kararını Sovyetler Mayıs 1920'de kabul etmişlerdir. Fakat Abhazya, Acarya ve Megrelya'da ortaya çıkan karışıklıklar nedeniyle Kızıl Ordu Gürcistan'a girmiş ve 25 Şubat 1921'de Gürcistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti (SSC) ilan edilmiştir. 15 Aralık 1922 yılında SSCB tarafından Transkafkasya Sovyet Sosyalist Federatif Cumhuriyeti oluşturulmuş, daha sonra 1936 yılında Stalin tarafından yapılan anayasa değişikliği ile üç Güney Kafkasya ülkesi (Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan) doğrudan "Yüksek Sovyet'e bağlı Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri olarak teşkilatlandırılmıştır. Gürcistan 1991 yılına kadar olan dönem içinde SSCB'ye bağlı bir cumhuriyet olarak varlığını sürdürmüştür. Sovyetler içinde kendine has bir halk olan Gürcüler mücadeleciler bir ruha sahiptir.²⁸

Sovyetler içerisinde milletlerin özgürlük hareketi ilk kez Güney Kafkasya, Azerbaycan ve Gürcistan'dan başlamıştır. 1988 yılında Bakü'de

²⁶ Gürcistan Ülke Raporu, a.g.e., s.5.

²⁷ Mert, a.g.e., s.16.

²⁸ Mustafa Pamuk, **Kafkasya ve Azerbaycan'ın Dünü-Bugünü-Yarını**, İstanbul, Harp Akademileri Yayınları, Mayıs 1995, s.14-15.

başlayan özgürlük hareketi çok kısa bir zamanda Gürcistan'a yayılmış ve Gürcistan 'da başlayan milliyetçi hareketler sonucunda ortaya yeni liderler ve kurumlar çıkmıştır. Gürcistan'da artan bu hareketliliği durdurmak ve bunun diğer cumhuriyetlere yayılmasını önlemek için Sovyet Rusya'sı kendi askerî güçlerinden yararlanarak 9 Nisan 1989 yılında Tiflis'te kanlı katliam yapmış, ve halk katledilmiştir. Yine de Rusların yaptığı bu katliam Gürcülerin bağımsızlık iradesini kırmamış ve Mart 1990'da Gürcistan kendi bağımsızlığını ilan etmiştir.²⁹

1.3. GÜRCİSTAN'IN DEMOGRAFİK VE ETNİK YAPISI

Gürcistan'ın nüfusu, karakteristik olarak, yüksek oranda etnik çeşitlilik gösterir. Nüfus, Haziran 2008 tahminine göre 4.630.841 olarak tespit edilmiştir.³⁰ Etnik açıdan renkli bir mozaiğe sahip olan ülkede; nüfusun % 83.8 Gürcü, % 6.5 Azeri, % 5.7 Ermeni, %1.5 Rus ve % 2.5 diğer etnik gruplar* yaşamaktadır. Gürcistan nüfusunun % 83.3 Ortodoks Hristiyan, % 9.9 Müslüman, % 3.9 Ermeni, % 0.8 diğer din gruplarına mensuptur.³¹

Gürcistan'ın etnik yapısının en çok yüzdesini oluşturan Gürcüler, bir efsaneye göre; Yafes'in oğlu Targoman'ın ikinci oğlu Kartlos'un soyundan geldiklerine inanırlar ve bu nedenle kendilerine "Kartveli" derler. Genellikle düz ve güzel yüze sahip olan Gürcüler Kafkas ırkına mensupturlar.³²

Güney Osetya özerk bölgesinde yaşayan ve etnik bakımından Gürcülerle akrabalıkları bulunmayan bir diğer etnik grup Osetler, yüzlerce yıl önce Asya'dan gelip çok dağlık bir bölge olan Vladikafkas ve Güney

²⁹ Mürteza, Hasanoğlu, Elnur, Cemilli, **Güney Kafkasya'da ABD Politikası**, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 1.Baskı, 2006, s.95.

³⁰ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook>, 22.12.2008.

* Diğer etnik gruplar kategorisinin içerisine Osetyalılar, Yunanlar, Çeçenler, Yahudiler, Abhazyalılar ve Kürtler girmektedir. Gürcistan'ın etnik yapısı için bkz: Ek-5.

³¹ <http://www.onlinetercumanlik.com/gurcistan.asp>, 22.12.2008.

³² Ahmet Sapmaz, "Rusya Federasyonu'nun Transkafkasya'ya Yönelik Dış Politikasının Türkiye'ye Etkileri", **Yüksek Lisans Tezi**, Silahlı Kuvvetler Akademisi, 2005, 3.Bölüm, s.12.

Osetya'ya yerleşmiştir. Osetler, Slav veya Türk değillerdir. Kendilerine has bir gurup olan eski "Alanlar" olarak bilinen bir guruba ait kişilerdir. Osetler hristiyan olup her zaman kendilerini Ruslara yakın hissetmişlerdir. Ama Rus değildirlir.³³

Etnik bakımdan yine Gürcüler'le akrabalıkları bulunmayan Abhazlar, ülkenin kuzeybatısındaki merkezi Sohomi olan Abhazya Özerk Cumhuriyeti'nde yaşamakta ve Kafkasya dillerinin kuzeybatı grubunu oluşturan bir dil konuşmaktadırlar. Abazalar Türk/Çerkez gurubuna ait kişilerdir. Adige lisanına yakın bir lisan kullanırlar. Orta boylu sağlam vücutlu cesur insanlardır. Abaza dilini konuşurlar. Müslüman olanlarına Abaza veya Abazıh, Hıristiyan olanlarına ise Abhaz denilmektedir. Çiftçilik, hayvancılık ve denizcilikle uğraşan Abhazlar'ın bir kısmı Müslüman, bir kısmı ise Hıristiyan'dır.³⁴

Gürcistan'a bağlı özerk bir cumhuriyet şeklinde teşkilatlanan bir başka etnik grup olan Acarların merkezleri Doğu Karadeniz kıyısındaki Batum şehridir. Acarlar öz Türk olan bir gruptur Acarlar, etnik açıdan Gürcü ailesine dahildirler. Gürcistan'daki Acarya bölgesinde yaşamaktadırlar. Guriler olarak bilinen bu halk, 17.yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun egemenliğine girdikten sonra Acar adını almışlardır. Hıristiyanlığı terk ederek Sünni Müslümanlığı ve Hanefi Mezhebini benimseyen Acarlar, dillerini korumuşlardır. Acarlar, konuşma dili olarak Guri dilini kullanmakla birlikte yazı dili Gürcüce'dir.³⁵

Ermeniler, Gürcülerden sonra Gürcistan'daki en büyük etnik grubu oluşturur. Genel olarak ülkenin güneybatısında Cevahati ve Mesheti'de bulunmaktadır. Ülkede yaşayan Ermenilerin çoğu kamu kurumlarında, ticaret sektöründe, daha küçük topluluklardan Rum ve Yahudiler ise el sanatları ve sanayide etkin konumdadırlar.³⁶

³³ Oya Akgöneç, "Kafkasya'da Yeniden Değişen Dengeler, Fırsatlar ve Tehlikeler" **Jeopolitik Dergisi**, Sayı 56, Eylül 2008, s.10.

³⁴ Mert, **a.g.e.**, s.106.

³⁵ Demir, **a.g.e.**, s.74.

³⁶ Mert, **a.g.e.**, s.107.

Nüfusun büyük bir çoğunluğu Ortodoks olan Gürcistan'da Acaralılar ve Azeriler arasında Müslümanlar vardır. Doğudaki Osetyalıların çoğunluğu Ortodoks olduğu halde kuzeydeki Osetyalıların büyük bir çoğunluğu Sünni Müslümandır.³⁷

Kıpçak boylarının bir kolu olan Ahıska Türkleri'nin 1944 yılında Stalin tarafından sürgün edilmesinden sonra, az bir grubun dışında Kafkaslar'da ve Gürcistan'da Ahıska Türkü kalmamıştır. 1944 yılından bu yana yerlerinde edilmiş bulunan Ahıska Türklerinin yurtlarına dönmesi konusunda Saakaşvili hükümeti önemli adımlar atıyor gibi görünse de yapılan yasal düzenlemelerle, uygulamada herhangi bir ilerleme olmamaktadır. Yapılan yasal düzenlemeler, gerekli kolaylığı sağlamamakta aksine geri dönüşü zorlaştırmaktadır.³⁸

Gürcistan'ın resmi dili gürcüce olmakla beraber Rusça, eski Sovyetler Birliği'nin diğer cumhuriyetleri gibi burada da hemen herkes tarafından bilinen ikinci bir dildir. Bölgeler arasında bazı farklılıklar gösteren Gürcüce'nin çeşitli lehçeleri bulunmaktadır. Gürcüce beşi ünlü, yirmi sekizi ünsüz toplam otuz üç harften meydana gelen özel bir alfabe ile yazılır.³⁹

Gürcistan'ın sahip olduğu etnik ve kültürel çeşitlilik Tiflis'in bölgesel ilişkilerinde ve jeopolitik açılımlarında etkili olan bir unsurdur. Türkiye sınırında yaşayan Müslüman nüfus Türkiye ile ilişkilerde, Ermenistan sınırında yaşayan ermeni nüfus Ermenistan ile ilişkilerde, Dağıstan sınırında yaşayan Dağıstanlılar Dağıstan ile olan ilişkilerde ve Azerbaycan sınırında yaşayan Azeriler Azerbaycan ile olan ilişkilerde belirleyici bir konuma sahip bulunmaktadır. Bu durum ayrılıkçı özerk cumhuriyet ve bölgelerden sonra Gürcistan'da hassasiyet yaratan önemli bir konuyu oluşturmaktadır.

³⁷ Gürcistan Ülke Raporu, a.g.e., s.12.

³⁸ Mustafa Kalkan, **Sovyetler Birliği'nin ve Rusya Federasyonu'nun Orta Asya Üzerindeki Stratejik Planları**, İstanbul, Bilgi Kültür Sanat Yapım Yayıncılık, 1.Baskı, 2007, s.132-133.

³⁹ <http://tr.wikipedia.org/wiki/G%C3%Bcre%C3%BC-alfabesi>, 25.12.2008.

1.4. GÜRCİSTAN'IN JEOPOLİTİK VE JEOSTRATEJİK KONUMU

Gürcistan'ın coğrafi konumu ve bu coğrafi konumun bir sonucu olan jeopolitik durumu özel olarak Kafkasya, genel olarak Avrasya açısından büyük bir önem taşımaktadır. Coğrafi yapısı itibariyle, kuzeyi ve güneyi, doğuyu ve batıyı birbirine bağlayarak dünyanın kilit noktalarından birini oluşturan Gürcistan'ın gelişmesinde dış faktörlerin etkisinin yadsınamaz olduğu gözlenebilir.⁴⁰

Altın, petrol, doğalgaz gibi rezervleri bulunmayan, nükleer silahlardan yoksun bu Kafkas ülkesini stratejik yapan faktörler arasında,

- Asya ve Avrupa kıtalarını birbirine bağlayan, ulaşımda köprü vazifesini gören transit bölge konumunda olması,
- Hazar Havzası ve Avrasya'ya girişte, AB ve ABD'ye bir kapı pozisyonunda olması ve Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT*) ile NATO arasındaki 'en sıcak sınırı' oluşturması,
- Bir yandan Avrupa ile Güneydoğu Asya arasında (İngiltere ve Hindistan yolunun tam ortası), diğer yandan da Kuzey Amerika ile önemli ölçüde endüstrileşmiş Kuzeydoğu ve Japonya – Kore – Çin arasındaki hava ulaşım koridorunun ortasında yer alması,²⁶
- Batı'nın endüstrisi ile Doğu'nun pazarını buluşturan Tarihi İpek Yolu, Gürcistan topraklarından geçmesi,

⁴⁰ <http://www.canemcafem.com/cografya/35966-gurcistan-dunya-uzerindeki-yeri.html>, 22.12.2008.

* SSCB'nin dağılmasıyla toprağın büyük kısmını kaybeden Rusya, bağımsız olan ülkeleri yeniden nüfuzu alanına sokmak için değişik girişimlerde bulunmuştur. Bu girişimlerin en önemlisi ve en kapsamlısı BDT'nin kurulmasıdır. BDT, 08 ARALIK 1991 tarihinde RF, Ukrayna ve Beyaz Rusya'nın inisiyatifinde Minsk'te başlatılan ve 21 ARALIK 1992'de Almatı Anlaşması ile sonuçlandırılan bir oluşumdur. Amacı üye devletler arasında iş birliği yaparak SSCB sonrası gündeme gelen sorunları çözüme kavuşturmaktır. Yürütme organı, devlet ya da hükümet başkanlarından oluşan konseydir. Baltık Cumhuriyetleri, Gürcistan ve Azerbaycan dışındaki eski SSCB ülkesinin üye olduğu bu oluşumdan iktisadi çıkar sağlamayı hedeflemişlerdir. BDT, uluslararası hukuk normları açısından ne bir devlettir ne de bir başka statüye sahiptir. Buna rağmen Rus siyaseti, "yakın çevre" olarak isimlendirilen bu bölgenin sınırlarını RF'nin sınırları olarak görme alışkanlığını sürdürmektedir.

²⁶ Badri Shantadze, "Gürcistan'ın Komşuları İle İlişkileri Ve Jeopolitik Etkinin İncelenmesi", **Yüksek Lisans Tezi**, Uludağ Üniversitesi, Bursa 2006, s.47.

- Sahip olduğu demir ve karayolları, diğer iki Kafkasya ülkesinin yoksun olduğu limanlar, ulaşım konusunda Gürcistan jeopolitiğini güçlendirici rol oynaması,⁴²
- Kuzey ve güney ülkeleri arasındaki ticari ilişkilerinde önemli bir geçit konumuna sahip olması,
- Güney Kafkasya ülkeleri içinde açık denizlerle bağlantıyı sağlayan tek devlet konumunda olması,
- Uluslararası sisteme entegre olmaya çalışan ve bu devletleri Batı'ya bağlayan bir ülke konumunda olması,
- Hazar Havzası enerji kaynaklarını Batı pazarlarına ulaştıracak en kısa ve ekonomik enerji aktarım hattının Gürcistan'dan geçecek olması sayılabilir.⁴³

1.5. GÜRCİSTAN'IN SİYASİ YAPISI

1980'li yılların ortasından sonra eski SSCB'nde uygulanmaya başlanan Glasnost ve Perestroika politikaları ile reform hareketi, Birlik içinde ilk milliyetçi ve ayrılıkçı ürünlerini Batlık Cumhuriyetlerinden sonra Gürcistan'daki siyasal yapılanma hareketi ile vermiştir. Kurulan yeni partiler, üretilen alternatif politikalar, giderek güçlenen milliyetçi ideoloji ve artan etnik çatışmalar içinde Gürcistan'da 1990 yılı başından itibaren güçlü bir bağımsızlık hareketi başlamıştır. Bu süreç içinde Gürcistan Yüksek Sovyeti'nce 1921 Gürcistan-SSCB Anlaşması ile 1922 Birlik Antlaşmasının geçersizliğini ilan eden kararlar alınmıştır.⁴⁴

1990 yılında Gürcistan parlamentosu tarafından devletin isminin Gürcistan Cumhuriyeti olduğu ilan edilmiş ve 31 Mart 1991'de yapılan

⁴² Mert, **a.g.e.**, s.31.

⁴³ Cerrah, **a.g.t.**, s.49-50.

⁴⁴ Gürcistan Ülke Raporu, **a.g.e.**, s.6-7.

referandum sonunda, 9 Nisan 1991 günü Gürcistan bağımsızlığını ilan etmiştir.

1991 yılı Mayıs ayında Zviad Gamsakhurdia halkın %86,5 oyu ile yeni kurulan cumhuriyetin başkanı olmuştur. 21 Aralık 1991 tarihinde başlayan iç çatışmalar, 6 Ocak 1992 de Zviad Gamsakhurdia'nın ailesi ile birlikte ülkeyi terk etmesiyle son bulmuştur. Ekim 1992'de yapılan seçimler sonucunda Eduard Şevardnadze Devlet ve Parlamento Başkanı seçilmiştir. 2004 yılında yapılan son seçimler sonucunda meydana gelen Gül Devrimi ile birlikte Saakaşvili Devlet Başkanlığı görevini üstlenmiştir.⁴⁵

Gürcistan'ın siyasi yapısını daha iyi analiz edebilmek için, geçirdiği süreçleri iç ve dış politik gelişmeler olmak üzere iki kısımda incelemek gerekmektedir.

1.5.1. İç Politik Gelişmeler

Gürcistan'daki iç politik gelişmeleri, Gamsakhurdia dönemi (bağımsızlığından 1992'ye kadar olan dönem); Şevardnadze'nin başkanlığı dönemi (1992- 2003 yılları) ve Saakaşvili dönemi (2003'ten günümüze kadar olan dönem) başlıkları altında üç bölümde incelenebilir:

1.5.1.1. Zviad Gamsakhurdia Dönemi:

Sovyetlerin dağılma sürecinin arttığı dönemde Gürcistan'da kendi statüsünün belirlenmesi için görüşmelere başlamıştır. Aşırı milliyetçi bir görüşe sahip olan Gamsakhurdia, 1990 yılında birçok parti ve kurumun

⁴⁵ Gürcistan ve Gürcistan Tarihi, <http://www.msxlabs.org/forum/ulkeler-ve-tarihleri/12201-gurcistan-ve-gurcistan-tarihi.html>, 13.11.2008.

birleştiği “Yuvarlak Masa İttifakı”nın başkanı seçilmiştir. Gürcistan, 1991 yılının Mart ayında SSCB'nin devamı için yapılan referanduma katılmamış ve 9 Nisan 1991'de bağımsızlığını ilan etmiştir. Bağımsızlığın ardından 26 Mayıs 1991 'de Gürcistan'da yapılan ilk Cumhurbaşkanı seçilen Gamsakhurdia ezici üstünlük sağlayarak seçimleri kazanmıştır. Sovyet yönetimine ve politikalarına karşı sert açıklamalarıyla tanındığı için Cumhurbaşkanı seçilen Gamsakhurdia, iktidara geldikten sonra aynı başarıyı gösterememiştir.⁴⁶

Milliyetçi Gamsakhurdia, tek ve bölünemez Gürcistan politikasıyla hareket etmiş, ancak ilk yaptığı icraatlardan biri olan Güney Osetya'nın özerkliğini kaldırmak gibi kararlarla, ülkede azınlık konumunda bulunanları ürkütmüştür.⁴⁷ Henüz SSCB dağılmadan bağımsızlık taleplerinde bulunmaya başlayan azınlıkların bağımsızlıklarını ilan etmelerine ve Gürcistan'dan ayrılarak, RF'ye katılmayı istemelerine sebep olmuştur.

Gamsakhurdia'nın iktidarı döneminde ülkede hızla yayılan etnik çatışmalar ve muhalif grup taraftarları artmıştır. Bunlara ek olarak Abhazya, Güney Osetya, Acaristan olayları artmış ve bunlara Gürcistan'da yaşayan Ermenilerin aktifleşmesi de eklenmiştir.⁴⁸

Gamsakhurdia'nın siyasi birliği oluşturamaması ve Gürcistan'ın birlik ve beraberliğini zedeleyen tutarsız davranışları nedeniyle “Gürcistan Demokratik Hareketi” adlı muhalefet grubunun doğmasına neden olmuştur. İktidar ve muhalefet arasındaki anlaşmazlık 1991 Ağustos'unda silahlı mücadeleye dönüşmüş, bu durum 6 Ocak 1992'de Gamsakhurdia'nın can güvenliği nedeniyle ülkeyi terk ederek Çeçenistan'a sığınmasına kadar devam etmiştir.⁴⁹

Gamsakhurdia'nın 10 aylık iktidarını Gürcistan için verimli olmamıştır. Bu dönemde Gürcistan, iç savaşları ve dışarıdan Rusya tehditleriyle yaşamıştır. Bunun da iki temel sebebi vardır. Birincisi Gamsakhurdia yönetiminin yürüttüğü aşırı milliyetçi politika ve bu nedenle içerideki etnik

⁴⁶ Hasanoğlu, Cemilli, **a.g.e.**, s.103-104.

⁴⁷ Demir, **a.g.e.**, s. 121.

⁴⁸ Hasanoğlu, Cemilli, **a.g.e.**, s.103-104.

⁴⁹ Güney Kafkasya'nın Dünü-Bugünü-Yarını, **a.g.e.**, s.64.

grupların yönetime karşı ayaklanmasıdır. Bu ayaklanmalara Rusya tarafından açık ve ciddi desteğin verilmesi sonucu ülkede anarşinin oluşmuştur. İkinci sebep ise hâlen SSCB çökmüş olsa da varlığını sürdürmesi ve bu yüzden Gürcistan yönetiminin Avrupa ve ABD'den hiçbir destek alamaması olmuştur.⁵⁰

Aşırı milliyetçi politikalarıyla ülkeyi iç savaşa sürükleyen, dışarıda da Rusya gerçeğini göremeyen Gamsakhurdia'nın ülkeden ayrılmasından sonra Ağustos 1992'de Rusya'nın desteğiyle Abhazların bağımsızlıklarını ilan etmeleri ve 200.000 Gürcü'yü Abhazya'yı terk etmeye zorlamaları üzerine ülkenin parçalanması gündeme gelince SSCB'nin son dışişleri bakanı ve 1972-1985 yılları arasında Gürcistan Komünist Partisi birinci sekreteri Eduard Şevardnadze ülkeye davet edilerek devlet başkanı yetkilerine sahip parlamento başkanlığına seçilmiştir.⁵¹

1.5.1.2. Şevardnadze Dönemi:

Şevardnadze iktidara, Gürcistan Askerî Konseyi'nin talebi ile, 1992 yılının Mart ayında gelmiştir. İktidara geldiğinde Gürcistan'da hukukun üstünlüğü, etkili bir vergi sistemi, yürütmenin yasama ile kontrolü ve hükümetin kamu ile ortak çalışması gibi konularda eksikliklerin devam etmesi Şevardnadze'nin Gürcistan demokrasisini kurumsallaştırmasına engel olmuştur. Bunlara ek olarak, çalışanların maaşının ödenememesi Gürcistan'da anarşi ortamının devam etmesine sebebiyet vermiştir.⁵²

Bu dönem zarfında Gürcistan'da, mevcut iç politik, etnik ve ekonomik istikrarsızlık sebebiyle, ayrıntılı olarak belirlenmiş sürekli bir milli politikanın

⁵⁰ Hasanoğlu, Cemilli, **a.g.e.**, s.106.

⁵¹ Mustafa Aydın, "Gürcistan'ın Etnik-Politik Sorunları", **Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, Editör: Baskın Oran, Cilt 2, İletişim Yayınları, s.417.

⁵² Fırat Karabayram, **Rusya Federasyonu'nun Güney Kafakasya Politikası**, Ankara, Lalezar Kitabevi, 2007, s.187.

varlığı gözlenememektedir. Abhazya ve Güney Osetya'daki ayrılıkçı güçlerin faaliyetleri neticesinde, 1993 yılı sonunda, devlet kurumları ve ekonomi iflasın eşiğine gelmiştir.⁵³ Şevardnadze, çok zayıf bir konumda olan Gürcistan'ın toprak bütünlüğünü korumak için Ekim 1993'te Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT)'na dahil olarak, SSCB sonrası dönemde yaşadığı güvenlik sorunlarına geçici de olsa bir ölçüde tedbir alabilmiştir.⁵⁴

9 Nisan 2000'de yapılan Devlet Başkanlığı seçimlerinde Şevardnadze %79,82 gibi yüksek bir oyla yeniden beş yıllığına devlet başkanı seçilmiştir. 2003 yılı itibariyle Gürcistan, siyasi istikrarın sağlanması yönünde az da olsa belli alanlarda başarılar elde etmiş, ekonomik alandaki reformlarda kayda değer ilerlemeler kaydetmiş ve demokrasinin tesisi yönünde adımlar atmış, Avrupa Konseyi'ne ve demokratikleşme ve insan hakları konularında belli başlı Avrupa sözleşmelerine taraf olmuş bir ülke konumuna gelmiştir. Nitekim 2003 sonlarına doğru esen şiddetli muhalif rüzgarlar, yolsuzluk ve kadrolaşma iddiaları Şevardnadze'yi zor durumda bırakmaya başlamıştır.⁵⁵

23 Kasım 2003 tarihinde Cumhurbaşkanlığı görevinden istifa etmesi üzerine, Gürcistan'ın "kadife devrimi" ya da "Gül Devrimi"de gerçekleşmiştir. 4 Ocak 2004 tarihinde yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimini de, Şevardnadze'ye karşı yapılan eylemlerin başında olan Saakaşvili rahat bir şekilde kazanmıştır.⁵⁶ "Gürcistan Modeli" olarak da adlandırılan bu süreç, sivil darbe ile Sovyet eğilimli yöneticilerin tasfiyesi, Avrupa ve ABD eğitilmiş genç yöneticilerin iktidarı ele geçirmesi ile ülkenin batı tarzı demokratikleşme sürecinin başlatılması ve batı dünyasına entegrasyonun hızlanması olarak özetlenebilir.⁵⁷

⁵³ Osman Nuri Gür, "Rusya Federasyonunu-İran-Ermenistan Yakınlaşmasının Kafkaslar ve Türkiye'ye Etkileri Nelerdir? Türkiye'nin İzleyeceği Politikalar Neler Olmalıdır?", **Yüksek Lisans Tezi**, Silahlı Kuvvetler Akademisi, 2007, 3.Bölüm, s.17.

⁵⁴ Oktay Tanrısever, "Güvenlik Boyutunda Kafkasya'nın Geleceği ve Türkiye Sempozyum Bildirileri", **SAREM**, 14 Nisan 2004, s.26-27.

⁵⁵ Gür, **a.g.t.**, 3.Bölüm, s.18.

⁵⁶ Tanrısever, **a.g.b.**, s.27.

⁵⁷ Hasan Kanbolat, "Gürcistan'da Saakaşvili'nin Zaferi Sonrası Rusya Federasyonu'nun Muhtemel Adımları", **Stratejik Analiz Dergisi**, ASAM Yayınları, Ankara, Şubat 2004, s.13-15.

1.5.1.3. Saakaşvili Dönemi:

Gürcistan'da, gerçekleşen "gül devrimi"nden sonra, iktidarın yeni ve genç bir kuşak tarafından teslim alınması, ülkeye bazı fırsatlar kazandırdığı gibi, potansiyel riskleri de beraberinde getirmiştir.⁵⁸

Saakaşvili, Gürcistan'da gelir uçurumunu gidermeyi, refah düzeyini arttırmayı, yoksulluk ve yolsuzlukla mücadele etmeyi, istikrarı sağlamayı, Avrupa-Atlantik dünyası ile bütünleşmeyi, NATO'ya ve AB'ye üye olmayı, dondurulmuş çatışma bölgeleri olan Abhazya ve Güney Osetya sorunlarının bitirilmesini, Acaristan'da Aslan Abaşidze yönetiminin tasfiyesini vaat etmiş ve bu vaatlerinin bir kısmını yerine getirmiştir.⁵⁹ Öte yandan, Saakaşvili'nin otoriter çizgisi, şeffaf olmayan kayırmacı politikaları, muhalefetin taleplerini önemsememesi özellikle aydınlar tarafından eleştirilmiştir. Bunların yanında, Saakaşvili'nin Gül Devrimi'ni birlikte gerçekleştirdiği arkadaşlarını yönetimden uzaklaştırması ve bu devrim arkadaşlarının muhalefete geçmesi, muhalefetin güçlenmesine neden olmuştur.⁶⁰

5 Ocak 2008'de erken Devlet Başkanlığı seçimi yapılmış ve Saakaşvili yeniden devlet başkanı olmuştur. Gürcü halkı bu seçimin beraberinde yapılan referandumla yüzde 72.5'lik bir oranla Gürcistan'ın NATO'ya üye olması yönünde oy kullanmıştır. Bu durum, halkın, Avrupa-Atlantik dünyası ile bütünleşmek ve istikrarlı bir ortam istediğini, ayrıca Saakaşvili'ye karşı bu meyanda inancını artırdığının bir belirtisi olarak görülebilir.⁶¹ Saakaşvili'nin, ikinci başkanlık döneminde, birinci dönem kadar radikal olmayacağı ve ülkede yapılan özelleştirmelerin hızının yavaşlayacağı tahmin edilmektedir.⁶²

Saakaşvili, Sevardnadze'den farklı olarak milliyetçi bir söylem kullanmaktadır. Çoğu zaman bu, zor koşullarda, umutsuzluk içinde yasayan

⁵⁸ Hasan Kanbolat, "Gürcistan'da İkinci Saakaşvili Dönemi ve Yükselen Siyasi Tansiyon", **Stratejik Analiz Dergisi**, ASAM Yayınları, Sayı 94, Ankara, Şubat 2008, s.46.

⁵⁹ Hasan Kanbolat, "Abhazya ve Güney Osetya Sorunu Çatışmaya Yönelebilir mi?", **Stratejik Analiz Dergisi**, ASAM Yayınları, Sayı 98, Ankara, Haziran 2008, s.74-75.

⁶⁰ Kanbolat, "Gürcistan'da İkinci Saakaşvili ...", s.46.

⁶¹ Kanbolat, "Abhazya ve Güney Osetya ...", s.74-75.

⁶² Osman Nuri Gür, **a.g.t.**, 3.Bölüm, s.18.

halkı seferber etmek, yeni bir uyanış başlatmak için yapılıyorsa da, ülkedeki azınlıkları tedirgin eden uygulamalara da dönüşebilmektedir.⁶³ Taraflar arasında yaşanan güven eksikliği de duruma eklenildiğinde, Saakaşvili Hükümeti'nin ortaya çıkardığı Abhazya ve Güney Osetya Barış Planları'nın iki azınlık tarafından da kabul görmemesi normal karşılanmaktadır.⁶⁴

1.5.2. Dış Politik Gelişmeler

Gürcistan, SSCB üyeleri arasında bağımsızlığını koruma ve pekiştirme adına en çok mücadele veren ülkedir. Gürcistan bağımsızlığını elde etme, demokratik bir ülke inşa etme, Batı ile entegrasyon kurma, NATO ve AB'ye üye olma çabaları ve BTC boru hattının geçmesi gibi konularda Kafkasya'nın anahtarı konumundan dolayı Rusya'nın da büyük tepkisini çekmektedir.

Gürcistan'ın dış politikası da, iç politika analiz edilirken yapıldığı gibi, üç başkanın dönemi de ayrı ayrı ele alınarak incelenebilir:

1.5.2.1. Zviad Gamsakhurdia Dönemi:

Gürcistan'ın bağımsızlığını ilan ettiği ve varoluş mücadelesini verdiği bir dönemdir. 9 Nisan 1991'de bağımsızlığını ilan eden Gürcistan, Rusya'nın nüfuzundan sıyrılarak dış dünyayla ilişkiler kurmaya çalışmıştır. Rusya ile olan olumsuz ilişkiler nedeniyle Moskova Gürcistan'a ambargo uygulamıştır. Gerek Gürcistan'ın komşuları gerekse Batılı devletler hâlen varlığını sürdüren SSCB yönetimiyle ilişkilerini bu dönemde gerginleştirmek istememişlerdir. Bu

⁶³ Kamil Ağacan, "Gürcistan Türklerinin Sorunları: Çözüm mü Yeni Sorunlar mı?", **Stratejik Analiz Dergisi**, Mart 2005, s.57.

⁶⁴ Özer, **a.g.m.**, s.135-136.

dönem de Gürcistan'ın ABD ile ilişkileri kötü düzeyde seyretmiştir. Gamsakhurdia, Gürcistan'ın bağımsızlığı ilan ettikten sonra ABD tarafından tanınması için bir delegasyon göndermiş fakat ABD, Sovyet yönetimiyle karşı karşıya gelmek istememiş ve bu teklife ciddi yanaşmamıştır.⁶⁵

Bu dönemde, değişik ülkelere yapılan diplomatik ziyaretler ülkenin dış politika geliştirme çabası olarak nitelendirilebilir. Yapılan ziyaretlerde Gürcistan'ın Kafkasya bölgesindeki önemi üzerinde duruluyordu. Kısa süren Gamsakhurdia döneminde, ülkede yaşanan iç karışıklıklar, ekonomik sıkıntılar ve bağımsızlık yolunda karşılaştığı problemler nedeniyle, ülkenin dış politika alanında ciddi adımlar attığı söylenemez, ancak bağımsız olduğu 1991 senesinde başta Türkiye olmak üzere birkaç ülke tarafından tanınmıştır.* Aralık 1991'de SSCB dağılıncaya kadar, Gürcistan bağımsızlığını ilan etmiş olsa da Sovyetlerin bir parçası olarak kalmıştır.⁷⁷ Bu sebeple Gürcistan'ın bağımsız dış politikasından, ancak 1992'de Şevardnadze döneminin başlamasıyla söz edebiliriz.

1.5.2.2. Şevardnadze Dönemi:

Milliyetçi tutumuyla ülkedeki etnik unsurları kışkırtan Gamsakhurdia'dan sonra başa gelen Şevardnadze, ülkenin toprak bütünlüğünü sağlamak için daha yumuşak bir politika izlemiştir. Ülkenin Batı ile entegrasyonunu amaç edinen Şevardnadze, aynı zamanda Rusya ile dengeli politika izlemeyi tercih etmiştir. Şevardnadze'nin Batıyla olan ilişkilerinin sonucunda 1992 yılında arka arkaya Gürcistan'da Almanya, Türkiye, ABD ve Rusya büyükelçilikleri

⁶⁵ Hasanoğlu, Cemilli, **a.g.e.**, s.104-105.

* Gürcistan'ı ilk tanıyan ülkeler: Türkiye, Ukrayna, Moğolistan, Litvanya, İran, Kanada, ABD, Tayland, Hindistan, Brezilya, Küba, Çin, Beyaz Rusya, Slovenya, Vietnam, Mısır, Türkmenistan, Hırvatistan, Cezayir, Lübnan ve Pakistan'dır. 1992 yılında ise Gürcistan'ı 51 ülke tanımıştır ve 58 ülke ile diplomatik ilişkiler sağlanmıştır. 2000 yılı Ocak itibari ile Gürcistan 115 ülke ile diplomatik ilişkiler geliştirmiş ve 37 uluslar üstü kuruluşu üyesi olmuştur.

⁷⁷ Shantadze, **a.g.t.**, s.70.

açılmıştır. Bunun yanı sıra Mart 1992 'de Gürcistan AGİT üyeliğine kabul edilmiştir. Bu gelişmeler, Gürcistan'ın dünya tarafından tanınmasının ve ona karşı ilgilinin artmasını göstermektedir.⁶⁷

Sevardnadze'nin iktidarının ilk yıllarında bir yandan devrik başkan Gamsakhurdia taraftarlarıyla, diğer yandan Güney Osetya ve Abhazya sorunları ile uğraşmak zorunda kalması onu barışçı çözüm yolları bulmaya itmiştir. Ayrılıkçı hareketlere destek verdiği için Rusya'yı suçlamış ve BDT'ye girmeyi reddetmiştir. Birçok Gürcünün düşündüğü gibi aslında Abhazlarla değil Rusya ile savaştığını, Gürcü askerî gücünün Rusya ile baş etmesinin mümkün olmadığını ve sorunların Moskava ile çözülmesi gerektiğini bilerek hareket etmiştir.⁶⁸

Bununla birlikte Sevardnadze, uzun vadede Rusya'nın Gürcistan'ın üzerindeki etkisini dengelemek ve Gürcistan'ın tam bağımsızlığı için Batı'nın desteğine ihtiyacı olduğunu anlamış, onu batı yönlü politikalar izlemeye yönlendirmiştir. Türkiye de bu politikalarda önemli bir bağlantı noktası olarak ortaya çıkmıştır. Batılı güçlerin bu dönemde henüz Kafkasya ile yakından ilgilenmiyor olmaları, Türkiye'nin ise oradaki istikrarsızlık nedeniyle buraya daha fazla ilgi gösteriyor olması Sevardnadze politikalarında Türkiye'yi daha öne çıkarmıştır.⁶⁹

Gürcistan'ın Batı endekli bir politika sürecine girmesi ile beraber, bölgede etkinliğini devam ettirme çabasında olan Rusya, ülkeye yönelik baskılarını arttırmış ve etnik unsurları kışkırtarak ülkeyi toprak bütünlüğünü bozma tehdidi ile karşı karşıya bırakmıştır. Kuruluş aşamasında BDT'ye üye olmayan Gürcistan, Rusya'nın yoğun baskıları sonucu Ekim 1993'de üyeliği kabul etmek zorunda kalmıştır. Gürcistan'ın BDT'ye girmesi iki ana sebebe dayanmaktadır: Birincisi ülkedeki etnik problemlerin çözümünde, özelde Rusya'nın genelde bütün BDT üyelerinin aktif yardımını elde etmek, ikincisi ise bölge ülkeleri ile iş birliğini geliştirmektir. 1993'de Rusya'nın gizli

⁶⁷ Hasanoğlu, Cemilli, **a.g.e.**, s.106.

⁶⁸ Demirağ, "Türkiye-Gürcistan....", s. 273.

⁶⁹ Demirağ, "Türkiye-Gürcistan ....", s.274.

destekleri neticesinde Gürcistan'ın, Abhazya'da başarısız olması, BDT üyeliğine zorlanması ve Rusya'nın Gürcistan'daki askerî varlığına evet demesi, Gürcü halkında Rus karşıtı bir düşünce oluşmasına sebep olmuştur. Bu durum Gürcü toplumunda Batı'ya yakınlaşma isteğini körüklemiştir.⁷⁰

Şevardnadze'nin SSCB'nin sonuncu Dışişleri Bakanı olması kendisinin birçok Batı ve ABD'li yöneticilerle şahsi ilişkiler kurmasına neden olmuştur. Şevardnadze döneminde, ABD başta olmak üzere Batı, Hazar petrollerini çıkarmak için Azerbaycan'a büyük yatırımlar yapmış ve bu yatırımların güvenliğini sağlamak için Gürcistan'ı da Rusya'dan uzaklaştırarak kendi etki alanına sokmaya çalışmıştır. Gürcistan'ın Hazar petrollerini taşıyacak Bakü-Ceyhan petrol boru hattının geçeceği bölge olması da önemini daha da arttırmıştır.⁷¹

Batı yanlısı bir politikaya yönelen Gürcistan AB ile başta TRACECA – TACIS olmak üzere birçok konuda işbirliği anlaşması yapmıştır. NATO'ya girmek için başvuruda bulunacaklarını açıkça ifade eden Şevardnadze, NATO'ya entegrasyonu sağlama adına Gürcü Subaylarını eğitmek üzere, Türk ve Amerikan Askerlerini ülkesine çağırmıştır. Abhazya'daki sorunları çözmek için ise BM ile işbirliği yapmak isteyen Şevardnadze bunu başaramasa da Abhazya'da bir inceleme grubu gelmiştir.⁷²

Gürcistan, Şevardnadze döneminde NATO'nun kapılarını çalmaya başlamıştır. 2002 yılında Prag'da yapılan NATO Zirvesi'ne katılan Şevardnadze, NATO'ya üyeliği için müracaatta bulunmuştur. Gürcistan'ın, Batıyla, özellikle NATO ve ABD ile olan ilişkileri, Rusya'nın tepkilerine rağmen artarak devam etmektedir. Gürcistan'a askerî ve diğer alanlarda yapılan ABD yardımları, NATO'nun Tiflis'te ofis açması ve buraya özel temsilci atması, ABD askerî ve sivil heyetlerin Gürcistan'a yaptıkları aralıksız ziyaretler Rusya'nın tepkilerine rağmen devam etmektedir. NATO ile entegrasyonu konusunda Türkiye ve ABD'nin askerî eğitim yardımları ile

⁷⁰ Shantadze, **a.g.t.**, s.71.

⁷¹ Hasanoğlu, Cemilli, **a.g.e.**, s.106.108.

⁷² Kanbolat, "Gürcistan'da Sandıktan...", s.16-17.

ciddi mesafe kateden Gürcistan, Senakskaya'dan sonra Gori kentinde ikinci NATO üssünü inşa edeceğini duyurmuştur.⁷³

Şevardnadze iktidarı boyunca Türkiye ile olan ilişkilerine önem vermiş ve Türkiye'yi Gürcistan'ı Batıya bağlayan bir köprü olarak değerlendirmiştir. Nitekim Gürcistan'ın 1999 yılında Avrupa Konseyi'ne üye olması, 1994 yılında Barış İçin Ortaklık Projesine dahil olması ve Gürcistan'daki askerî birliklerin NATO standartlarına göre modernize edilmesinde Türkiye önemli roller üstlenmiştir.⁷⁴

1.5.2.3. Saakaşvili Dönemi:

Gürcistan dış politikasında Saakaşvili'nin birinci cumhurbaşkanlığı döneminde önemli değişiklikler olmuştur. ABD'de eğitim almış Gürcü lider, önceki dönemlerde başlamış olan Batı ile entegrasyon konusunda çalışmaları hızlandırmış, bir denge politikası izlemek yerine Rusya'yı doğrudan dışlamış ve karşısına almaktan çekinmemiştir.⁷⁵ Bu dönemde Rusya ile ilişkilerin iyi olmamasından hem ekonomik hem de siyasi anlamda zarar gören Saakaşvili, ikinci cumhurbaşkanlığı döneminde Rusya ile daha iyi ilişkiler kurma umuduyla, Şubat 2008'de Moskova'da Bağımsız Devletler Topluluğu gayri resmi zirvesine katılıp Putin'le görüşmüştür. Bu görüşmelerin sonucunda iyi niyet belirtisi olarak, Mart 2008'de iki devlet arasında 2006 yılında Rusya tarafından tek taraflı olarak kapatılan direk uçuşlar tekrar başlatılmış olsa da iki ülke arasındaki gerginlikler Şubat 2008'de Kosova'nın tek taraflı bağımsızlığını ilan etmesi ve Rusya'nın bu duruma karşı çıkmasına rağmen bağımsızlığının dünya genelinde tanınması; Nisan 2008'de Bükreş'te

⁷³ Bkz. Araz Aslanlı, Abhazya ve Güney Osetya Sorunu, www.tusam.net/makaleler.asp?ad=3538&sayfa=9

⁷⁴ **Dışişleri Bakanlığı Basın Açıklaması**, No:3, 8 Ocak 2001, Türkiye Dışişleri Bakanı İsmail Cem ve Gürcistan Dışişleri Bakanı Irakli Menagarishvili Tarafından Yapılan Ortak Açıklama, Ankara, 29 Ocak 2001.

⁷⁵ Shantadze, **a.g.t.**, s.71-72.

yapılan NATO zirvesinde Gürcistan'a üyelik sözü verilmesiyle tekrar artmıştır.⁷⁶

Saakaşvili'nin gerek Avrupa, gerekse ABD ve bölge ülkeleri ile olan ilişkileri her ne kadar doyurucu olmaktan uzaksa da Gürcistan'a, ikili ve bölgesel işbirlikleri vasıtası ile kullanabileceği açık bir büfe sunmaktadır. Gelişen dış ilişkiler Gürcistan hükümeti tarafından iç politikaya yönelik olumlu mesajlar verilmesini mümkün kılmakta ve hatta iktidarın uluslararası ortamda kabul görerek desteklendiğine dair vurgular sayesinde güven artırıcı bir meşru zemin de sağlamaktadır.⁷⁷

1.6. GÜRCİSTAN'IN SOSYAL YAPISI

Bağımsızlığını kazanmasından sonra siyasi ve ekonomik altyapısını yeniden işler hale getiremeyen Gürcistan'da halkın hayat standardı çok düşük seviyelere inmiştir.

Soğuk Savaş sonrası temel sorunlar olarak görülen etnik ve dini ayrımcılık, devlet-kamu ilişkilerinde dengesizlik, sivil toplumun örgütlenememesi, dönüşümünü tamamlayamayan statükocu devlet yapısının ekonomi ve siyasette gelişimin önünü kapaması, ülke gelirinin tabana yayılmaması, uluslararası işbirliği, sınır anlaşmazlıkları ve milletlerin kendi geleceklerinde söz sahibi olamaması gibi meseleler Kafkasya'da yer almakla birlikte en ağır şekilde Gürcistan'da yaşanmaktadır.⁷⁸

Ülkede ilk ve orta eğitim parasızdır. Milliyetçiliğe dayalı yeni eğitim politikası çocuklara dinî ve millî değerlerin kazandırılması amacını

⁷⁶ Cavid Veliev, "Gürcistan Rusya Gerginliğinin Nedenleri", **Yakındoğu Ve Kafkasya Araştırmaları Masası**, 26.05.2008, <http://www.tusam.net/makaleler.asp?id=1295&sayfa=6>, 10.10.2008.

⁷⁷ Özer, **a.g.m.**, s.129.

⁷⁸ Murat Yetkin, **Ateş Hattında Aktif Politika**, İstanbul, 1992, s.162-181.

gütmektedir. Okuma yazma oranının %100 olduğu ülkede eğitim ve öğretim dili Gürcüce'dir.⁷⁹

Gürcülerin sosyal yaşantılarında aile saygı gösterilmesi ve korunması gereken bir kurumdur. Ancak 1990'lı yıllardan sonra başlayan değişim rüzgarları diğer alanlarda olduğu gibi aile hayatını da önemli derecede etkilemiştir. Komünist sistemin gereği olarak, sağlık, eğitim, güvenlik başta olmak üzere her türlü ihtiyaçları devlet tarafından karşılanan halk, bağımsızlık ve sistem değişikliği ile birlikte kendi ihtiyaçlarını karşılama ve geleceklerin garanti altına alma konularında çaresizlik içinde kalmışlardır. Söz konusu çaresizlik ve karamsarlık önce aile yapısını etkilemiş ve boşanmalar, aile terk etmeler başlamıştır. Kadınların büyük çoğunluğu fuhuş sektörünün sermayesi durumuna düşmüştür.⁸⁰

Gürcistan, ülkede yaşanan ekonomik sıkıntılar nedeniyle özellikle genç nüfusunu dışarıya göç veren bir ülkedir ve nüfusunun %4.5'i başka ülkelerde yaşamaktadır. Ülke dışına göçün en çok RF, Ukrayna, Türkiye ve bazı Avrupa ülkelerine gerçekleştiği belirtilmektedir. Ayrıca bağımsızlığını kazandıktan sonra Gürcistan'a değişik ülkelerden göçmenler yerleşmiştir.⁸¹

Ekonomik sıkıntılara bağlı olarak ortaya çıkan yolsuzluklar ve rüşvet ülkenin sosyal yapısını olumsuz yönde etkilemekte, ülke ekonomisini içten içe kemirmektedir. Ekonomik yetmezlik karşısında halk büyük çapta kanun dışı para kazanma ve harcama eğilimindedir. Kamu veya özel kurum ve kuruluşlarda rüşvetsiz iş yaptırmak hemen hemen imkansız gibidir. Hükümetin aldığı tedbirler, devleti idari yapısında ortaya çıkan yolsuzluk ve rüşvet sorunlarını çözümlenmekte yeterli olamamaktadır. Bu nedenle geniş halk kitlelerin yönetime ve politik çevrelere güveni kalmamıştır.

⁷⁹ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook>, 22.12.2008.

⁸⁰ Sargin, a.g.t., 4.Bölüm, s.10.

⁸¹ http://www.konapedia.com/index.php?title=G%C3%Bercistan%27%C4%B1n_n%C3%Bcfus_yap%C4%B1s%C4%B1, 15.12.2008.

1.7. GÜRCİSTAN'IN EKONOMİK YAPISI

Gürcistan ekonomisi, geleneksel olarak Karadeniz sahillerinde ve ülkenin dağlarında yoğunlaşan turizm sektörüne, narenciye, üzüm ve çay yetiştiriciliğine madencilığe odaklı bir yapı sergilemekte, bununla birlikte sanayi olarak da şarapçılık, metalürji, makine imalat, kimyasal ürünler ve tekstil sektörleri ön plana çıkmaktadır. Ülke, enerji ihtiyacını büyük ölçüde ithalat yoluyla karşılamaktadır. Bunun yanı sıra nehirlerindeki küçük baraj ve hidroelektrik santraller vasıtasıyla elektrik üretimi de yapılmaktadır.⁸²

Gürcistan, Sovyet döneminde ekonomik açıdan en gelişmiş cumhuriyetlerden birisi olarak kabul edilmekte iken, birliğin dağılması Gürcistan ekonomisi üzerinde olumsuz bir etki yaratmış ve oldukça istikrarsız bir yapıya bürünmüştür. Gürcistan; ekonomik işleyişi bakımından eski Sovyet Cumhuriyetlerine bağlı olması, dış borçlar, eski teknoloji, enerji darboğazı, yüksek enflasyon, işsizlik gibi nedenlerden dolayı zor günler yaşamaktadır. Halkın temel ihtiyaçlarının karşılanmasında güçlükler çekilmektedir.⁸³

Ülke ekonomisi, üretim kapasitesinin büyük bir bölümünün eski teknolojiye sahip olması, bakım ve işletme güçlükleri nedeniyle atıl durumda bulunması, hemen hemen hiç kayda değer üretim faaliyetlerinin bulunulmaması ile birlikte ülke ekonomisinin sağlıksız yapısı ve Rusya'daki mali krizin etkileri nedeniyle önemli bir darboğaza sürüklenmiştir.⁸⁴

Gürcistan,1994 yılından itibaren ticaretin ve döviz kurunun serbestleştirilmesi ile birlikte özelleştirme ve vergi reformu içeren bir istikrar raporu uygulamaya başlamıştır. Söz konusu ekonomik istikrar programıyla birlikte ülkedeki ekonomik kalkınmanın temelleri atılmış ve 1995 yılından itibaren pozitif GSYİH büyüme rakamları yakalanmış ve enflasyon kontrol

⁸² Gürcistan Ülke Bülteni, **DEİK** (Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu), Ağustos 2008, s.6.

⁸³ Aleksandre Kurakhçişvili, "Gürcistan Türkiye İlişkilerinin Dünü, Bu Günü, Yarını, Tarihi İçerisinde İncelemesi, İlişkilerin Her İki Ülkeye Sağlayacağı Faydalar Ve Alanabilecek Tedbirler.", **Yüksek Lisans Tezi**, Harp Akademiler Komutanlığı, İstanbul, Mart 2002, s.4-14.

⁸⁴ Demir, **a.g.e.**, s.224-225.

altına alınmıştır.⁸⁵ Gürcistan büyük çaplı bir ekonomik reform yürürlüğe sokmak için, Haziran 1995'te IMF ile bir stand-by anlaşması imzalanmış, IMF ile ortaklaşa hazırlanan reform programını uygulamak için de ciddi çabalar sarf etmiştir. 02 ekim 1995'ten itibaren eski para birimi Kupon yerine yeni para birimi olarak Lari kullanılmaya başlanmıştır. Diğer para birimlerinin kullanılması ise tamamen yasaklanmıştır.⁸⁶

1998 yılında Rusya Federasyonu'nda yaşanan ekonomik kriz bu ülkeyle önemli ticari ilişkileri olan Gürcistan'ı da etkilemiş ve büyüme hızı 1998'de yüzde 2.9'a gerilemiştir. Krizden sonraki yıllarda Gürcü ekonomisi tekrar bir toparlanma sürecine girmiş ve 2003 yılında yüzde 11.1'lik büyüme ile kriz sonrasındaki en yüksek düzeyine ulaşmıştır. Kasım 2003'te halkın büyük desteğiyle gerçekleştirilen "Kadife Devrimi" ve sonrasındaki gelişmeler Gürcistan'da siyasi istikrarın tekrar sağlanması yolunda önemli birer adımdır ve ülke ekonomisinin kalkınmasının önündeki en ciddi engel olan siyasi istikrarsızlığın ortadan kalmasına ve dolayısıyla iş ve yatırım ortamının iyileşmesi yönünde olumlu izlenimler oluşmasına neden olmuştur.⁸⁷

Gürcistan'ın ekonomik politikası, mali yardım alan bir ülke durumundan kurtularak kendine yeter bir ekonomik sistemin tesis edilmesi amacına dayanmaktadır. Bunun temeli olarak da ülkenin enerji dar boğazını aşması ve kayıt dışı ekonomiyi yaratan kaynakların (mafya, uyuşturucu trafiği, yolsuzluk) kurutulması gerekmektedir.⁸⁸

---

⁸⁵ Gürcistan Ülke Bülteni, **a.g.e.**, s.7.

⁸⁶ Kurakhçişvili, **a.g.t.**, 4.Bölüm, s.15.

⁸⁷ Gürcistan Ülke Bülteni, **a.g.e.**, s.7.

⁸⁸ Mete Taşkın, "Bağımsızlığından Sonra Gürcistan Türkiye İlişkileri" **Yüksek Lisans Tezi**, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, 2006, s.21.

Aşağıdaki tabloda Gürcistan'ın Yıllara Göre Temel Makroekonomik Göstergeleri yer almaktadır.

GÖSTERGELER	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
GSYİH (milyar \$)	3.0	3.2	3.4	4.0	5.1	6.4	7.7	9.8
GSYİH (büyüme %)	1.8	4.8	5.5	11.1	6.2	9.3	9.4	12.5
Enflasyon (TÜFE,ort, %)	4.1	4.6	5.6	4.8	5.7	8.2	9.2	9.2
İhracat (milyon \$)	459.0	496.1	601.7	830.5	1092.5	1472.4	1666.6	1969.9
İthalat (milyon \$)	970.5	1045.6	1084.7	1468.7	2007.6	2686.6	3685.9	4790.1
Döviz kuru (ort, \$:GEL)	1.98	2.07	2.20	2.15	1.92	1.81	1.78	1.67
Döviz rezervleri (milyon \$)	109.4	159.4	197.2	196.2	386.7	478.6	930.8	1361,2

Kaynak: Ekonomist Intelligence Unit.

Gürcistan ekonomisi, 2006 yılında katı bir tutumla GSYİH (Gayrisafi Yurt içi Hasıla) artışını %10 civarında 2007'de %12 civarında tutmayı başarmıştır.⁸⁹ 1990'lardaki sivil ayaklanmanın ekonomide yaratmış olduğu tahribat, IMF ve Dünya Bankasından sağlanan desteklerle 2000 yılından itibaren giderilmeye çalışılmış, enflasyon frenlenmiş ve GSYİH pozitif büyüme sağlanmıştır. Yine de ekonomisi yüksek enflasyon ve gittikçe artan ticari açık nedeniyle risklere açık durumdadır. Son zamanlarda yabancı yatırımların artışı dahil inşaat, bankacılık ve maden sektöründe gelişmeler olmuştur.

⁸⁹ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook>, 22.12.2008.

Gürcistan'ın, vergi gelirlerini toplama, yolsuzlukla mücadele konusundaki başarısızlığı kronikleşmiştir. Ancak yeni hükümetin almış olduğu önlemler, yeni oluşturulan vergi yönetimi sayesinde vergi gelirleri 2003'ten itibaren dört kat artmıştır. Gümrük önlemleri sayesinde kaçakçılık faaliyetleri nispeten azalmıştır. Gürcistan, enerji ihtiyacını karşılamak amacıyla Azerbaycan'dan gaz teminle ve yeni hidroenerji santralleri kurma yoluna gitmiştir. Bakü-Tiflis-Ceyhan petrol boru hattı, BTE gaz boru hattı, Kars-Ahılkelek Demiryolu hatlarıyla Gürcistan'ın Asya ve Avrupa arasındaki stratejik konumu ve gaz, petrol ve diğer ürünlerin transit noktası olarak Gürcistan'ın stratejik önemi artmıştır.⁹⁰

Bağımsızlık sonrasında derin ekonomik krize sürüklenen Gürcistan'ın dış ticaretine baktığımızda ithalatın ihracata oranı çok yüksektir. İhraç ürünlerinin büyük kısmı hammadde ve doğal kaynak niteliğindedir.

Başlıca ihracat kalemleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

	2006		2007	
	Milyon \$	%/Toplam	Milyon \$	%/Toplam
Ferro Metaller	89.8	9.6	159.6	12.9
Hurda siyah metal	72.4	7.7	96.9	7.8
Bakır cevheri	79.5	8.5	79.2	6.4
Otomobil	50.6	5.4	70.2	5.7
Altın	49.4	5.3	69.4	5.6
Fındık (yemiş)	56.6	6.0	65.1	5.3
Çimento	28.8	3.1	64.0	5.2
Alkollü içecekler	30.1	3.2	57.4	4.6
Gübre	46.6	5.0	57.0	4.6
Bakır artık ve hurdası	30.2	3.2	37.1	3.0
Toplam	936.2	-	1240.2	-

Kaynak: EIU Country Report March 2008

⁹⁰ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook>, 22.12.2008.

Üretim kapasitesi düşük olan ülke, tüketim ihtiyaçlarının büyük kısmın ithal yolu ile karşılamaktadır.

Gürcistan'ın başlıca ithalat kalemleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

	2006		2007	
	Milyon \$	%/Toplam	Milyon \$	%/Toplam
Petrol ve ürünleri	443.1	12	556.3	10.7
Otomobil	295.3	8	369.7	7.1
Doğalgaz	213.1	5.8	293.7	5.6
Elektronik ürünler	105.2	2.9	183.7	3.5
Tıp	114.5	3.1	144.0	2.8
Buğday	99.1	2.7	139.2	2.7
Toplam	3667.7	-	5216	-

Kaynak: EIU Country Report March 2008

Gürcistan'da gerçekleştirilen ekonomik reformlar, ülkenin altyapısının ve stratejik işletmeler hariç sanayinin tamamen özelleştirilmesini öngörmektedir. 1993-96 yıllarında yapılan büyük çaplı kupon özelleştirmelerinden sonra hükümet daha çok nakit karşılığı ve yabancı yatırımcılara doğrudan yapılan satışlara ağırlık vermeye başlamıştır. 1998 yılı sonu itibariyle kamuya ait küçük ölçekli işletmelerin tamamına yakını özelleştirilmiştir. Söz konusu özelleştirmelerde özellikle Rus firmalarına yapılan satışlar ülkede tartışmalara yol açmaktadır.⁹¹

⁹¹ Gürcistan Ülke Bülteni, a.g.e., s.11.

1.8. GÜRCİSTAN'IN ASKERÎ YAPISI

Sovyetler Birliği'nin dağılma sürecinde ve sonrasında hemen hemen en çok sıkıntı yaşayan ülkelerden birisi Gürcistan olmuştur. Gürcistan bir yanda bağımsızlık mücadelesi verirken Moskova'nın doğrudan hedefi olmuş, bir yandan ülke içerisindeki ayrılıkçı bölgelerle mücadele yürütmek zorunda kalmış, diğer yandan yaraları hâlen tam olarak sarılamayan bir iç savaş yaşamıştır. Tüm bu gelişmeler, Gürcistan yönetimini Azerbaycan örneğinde olduğu gibi, bir yandan hızlı bir askerî yapılanma sürecine girmek zorunda bırakmış, diğer yandan daha yapılanmamış askerî birimler mevcut sorunlarıyla mücadeleye seferber edildikleri için yapılanmalar sağlıklı olarak tamamlanamamıştır.⁹²

Daha Sovyetler Birliği dağılmadan kendisini ciddi toprak bütünlüğü sorunlarının içerisinde bulan Gürcistan, ilk başta askerî operasyonları gönüllü birlikler aracılığıyla yürütmeye çalışmıştır. Daha sonra ulusal ordunun kurulması çalışmalarını başlatmış, uzun süre boyunca gönüllü birliklerin tek çatı altında-ulusal ordu çatısı altında toplanması çalışmalarında sıkıntılar yaşanmıştır.⁹³

Gamsakhurdia'nın başlattığı milliyetçi akımla beraber, Gürcistan'da milli ordunun kurulması arzusu giderek artmıştır. Gürcistan ordusunun çekirdeğini SSCB ordusunda görev yapan eski askerler ve yeni askerlik çağına gelen personelin katılımından meydana gelen ve merkezi Tiflis'te olan "Gürcü Subaylar Birliği" teşkil etmiştir. ilk düzenli Gürcü Milli Ordusu sayılabilecek, İçişleri Bakanlığı'na bağlı Milli Muhafız Birliği, Gamsakhurdia'nın yakın dava arkadaşlarından Georgi Papavadze tarafından 1991 yılı Ocak ayında kurulmuştur. Gürcü ordusunun ilk komuta teşkilat yapısı 1991 Ağustos ayında Tiflis'te oluşturulmuştur.⁹⁴

⁹² Araz Aslanlı, "Gürcistan'ın Askerî Durumu", **TUSAM**, 12.10.2006 , <http://www.tusam.net/makaleler.asp?id=676&sayfa=39>, 15 Temmuz 2008.

⁹³ Aslanlı, "Gürcistan'ın Askerî Durumu".

⁹⁴ Taşkın, **a.g.t.**, s.24.

Ancak, mevcut politik sürtüşmeler ve Abhazya sorunu dahil olmak üzere ayrılıkçı hareketlerin önlenmesi için verilen silahlı mücadele, Gamsakhurdia'nın ülkedeki siyasi mücadelenin bir uzantısı olarak ülkeyi terk etmek zorunda kalması ülkede uzun süreli i karışıklığa ve düzenli ordunun oluşmasının gecikmesine neden olmuştur.

Gamsakhurdia'dan sonra başa geçen şevardnadze, ülkedeki askerî unsurları iyi kullanarak askerî güç sahiplerinin destekleri ve Rusya'nın onaylanması sonucu iktidara geldikten sonra ülkedeki çatışmalara karşı bir komuta altında yönetilerek daha etkili cevap verebilecek düzenli ordunun kurulması faaliyetlerine girişmiştir. Nisan 1992'de Devlet Konseyi 20.000 kişilik bir ordu kurma kararı almıştır.⁹⁵

Gürcistan Silahlı Kuvvetleri Kara, Deniz, Hava, Hava Savunma Kuvvetleri ile Millî Muhafız Kuvvetlerinden oluşmaktadır. Mecburi Askerlik hizmeti 18-34 yaşları arasında zorunlu ve isteğe bağlı olarak icra edilmektedir. Zorunlu askerlik süresi 18 aydır. Askerî harcamalar GSYH'nın %0.59 una tekabül etmektedir. Bir Rus Birliği, Abhazya bölgesinde Birleşmiş Milletler Askerî Gözlemci grubu ile birlikte barışı koruma hareketi icra etmektedir. Ayrıca bir Rus barış koruma taburu da Güney Osetya'da bulunmaktadır.⁹⁶

Gürcü ordusunun yöneticileri, eğitim seviyesinin yükseltilmesine özel önem vermektedir. 1993 Eylül ayında açılan Müşterek Askerî Harp Akademisi ve Tiflis Harp Okulu'nda verilen eğitimler, Rusya'dan alınan ilave eğitimlerle pekiştirilmiştir. Eğitimde Rus bağımlılığından kurtulmak için diğer ülkelerle temaslar sürdürülmektedir. 6 şubat 1995'te, 17 ğrenci Almanya'ya askerî eğitim almaya gönderilmiştir. Benzer şekilde İngiltere, ABD ve Türkiye ile bu bağlamda yapılan görüşmeler neticesinde, bu ülkelere ğrenci gönderilmeye başlanmıştır. Türkiye ile yapılan Askerî Eğitim ve İşbirliği Anlaşması * gereği, 1998-99 eğitim yılında 56 ğrenci Türkiye'deki askerî

⁹⁵ Demir, a.g.e., 290-291.

⁹⁶ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook>, 22.12.2008.

* 14 Temmuz 1997 tarihinde imzalanan "Askerî Eğitim ve İşbirliği Anlaşması" erevesinde, TSK'nin muhtelif kurumlarında Gürcistan askerî personeline eğitim verilmeye başlanmıştır.

okullarda eğitim görmüştür. İki ülke arasında yoğun askerî ilişkiler sürdürülmektedir.⁹⁷

Bağımsızlık sonrasında Şevardnadze döneminde toparlanmaya başlayan Gürcistan, askerî alanındaki eksikliklerini Rusya ile işbirliği yaparak gidermeye karar vermiş. Ancak, Rusya'nın yeniden kendisine bağımlı hâle getirmesi için bu ülkeye karşı yürüttüğü "böl ve yönet politikası" ve buna bağlı olarak elindeki kozlarla sürekli Gürcistan'ı köşeye sıkıştırması, Gürcistan yönetimi Rusya'dan tamamen bağımsız bir konumda olunması gerektiğini anlamıştır. 1997'de ABD'yi ziyaret eden Şevardnadze, 1994'deki ziyaretinde gündeme bile getirmediği askerî konuları öncelikle görüşmüştür. Bu tarihten sonra ABD ile askerî işbirliğine başlayan Gürcistan, sınır komşusu ve NATO üyesi olan Türkiye ile de askerî işbirliğine yönelmiştir.⁹⁸

Gürcistan Batının, özellikle de ABD'nin desteği ile askerî reformlar gerçekleştirmeye çalışmıştır. Bu çerçevede ABD askerî uzmanları tarafından özel birlikler devamlı eğitilmektedir. Bir yandan da Doğu Avrupa ülkelerinden yeni silahlar alınmaktadır. Askerî bütçesini de hızla artırmaktadır. Bu husus ayrılıkçı bölgeler ve Rusya tarafından tepkiyle karşılanmaktadır. Genel olarak bakıldığında Gürcistan'ın askerî açıdan ilerleme hızının Güney Kafkasya ülkeleri içerisinde en yüksek düzeyde olduğu görülmektedir. Bunda ABD başta olmak üzere Batı'nın desteğinin önemli rolü bulunmaktadır. Fakat, Gürcistan'ın karşı karşıya bulunduğu sorunlar, özellikle de Rusya ile devamlı gerginleşen ilişkileri ve Gürcistan'ın Rusya'ya askerî açıdan kafa tutma isteği göz önünde bulundurulduğunda mevcut kapasitenin gerekenin altında olduğu da görülmektedir.⁹⁹

Oluşma aşmasından itibaren karmaşık süreçlerden geçildiği için Gürcistan ordusunun ne asker sayısına ne de silah durumuna ilişkin tam bilgilere hiçbir zaman ulaşılammıştır. Gürcistan'ın devamlı çatışma ve savaş

⁹⁷ Taşkın, **a.g.t.**, s.25.

⁹⁸ Shantadze, **a.g.t.**, s.95.

⁹⁹ Aslanlı, "Gürcistan'ın Askerî Durumu".

halinde olması ve düzenli ordusunu tam olarak oluşturulamaması bunun nedenleri arasında yer almaktadır.

1.9. GÜRCİSTAN'DA YAŞANAN SORUNLAR

Gürcistan jeopolitiğinde yaşanan sorunlar iki boyutlu bir özellik taşımaktadır. Birinci boyut Gürcistan'dan farklı bir etnik yapı içeren bölgelerin Gürcistan'dan ayrılmak istemeleri olarak özetlenebilir. Bir yandan Abhazya Cumhuriyeti bağımsızlığı için mücadele ederken, diğer yandan Güney Osetya Otonom bölgesi, RF içinde yer alan Kuzey Osetya ile birleşmek istemektedir.¹⁰⁰ Ayrıca Cevahatya bölgesinde yaşayan Ermeniler de özerklik talep etmekte, Acaristan Otonom Cumhuriyeti Gürcistan ordusunu kendi bölgelerine sokmamaktadır. Sorunun diğer boyutu ise uluslararası ilişkiler bazında yaşanmaktadır. Bağımsızlığının ardından Gürcistan, NATO ve ABD'yi kullanarak Batı'ya yaklaşma çabası içine girmiştir. Rusya Gürcistan'da bulunan üslerini koruma ve bölgenin Rusya ekseninden uzaklaşmasını engelleme çabası içindeyken, ABD ise Kafkaslara yerleşme arzusundadır. Bu çerçevede Gürcistan geçmişte olduğu gibi şimdi de büyük güçlerin çatışma alanı olmaya devam etmektedir.¹⁰¹

Buna rağmen Gürcistan'daki gerilimi iç sorunlar ve uluslararası denge sorunları gibi tamamen birbirinden ayrılmış iki grup sorun olarak görmek de yanlış olacaktır. Çünkü uluslararası aktörler, gerektiğinde Gürcistan'ın heterojenik yapısını kendi planları doğrultusunda da kullanabilmektedirler. Ayrıca uzun yıllar Rusya'nın egemenliğinde kalan Gürcistan, artık "Rusya'nın batısında değil, Avrupa'nın doğusunda olan bir Gürcistan" olmaya çabalamaktadır.

¹⁰⁰ Cüneyt Yenigün, Mehmet Ali Bolat, "Gürcistan: Kaf Dağı'nın Ardındaki Çatışma", **Dünya Çatışma Bölgeleri**, Ankara, Nobel Yayıncılık, Nisan 2004, s.289-290.

¹⁰¹ Yenigün, Bolat, **a.g.e.**, s.289-290.

Tüm bu pencerelerden bakıldığında Gürcistan modern dünyada, etnik, siyasal ve stratejik sebeplere dayanan bir kargaşa ve çıkar çatışması bölgesi olarak görülmeye devam etmektedir. Aşağıda Gürcistan jeopolitiğinde yaşanan sorunlara değinilecektir.

1.9.1. Abhazya Sorunu

Yüzölçümü 8600 km² olan Abhazya'nın başkenti yaklaşık 125.000 nüfusa sahip Sohum'dur.* Abhazlar, 12. yüzyıldan daha geriye uzanan köklü devlet geleneğine sahip Kafkasya'nın en eski yerli halklarından biridir.¹⁰² Halk Abhazca konuşmaktadır. 19. yüzyılın sonlarında Rus alfabesini kullanmaya başlayan Abhazlar, bugün Latin alfabesine dönmüşlerdir. Din açısından bakıldığında, ülkede Sunni Müslümanlar ve Katolik Hıristiyanlar ana grupları oluşturmaktadır.¹⁰³

4. yüzyıldan itibaren Hıristiyan olan Gürcistan, 1801'de doğrudan çarlık Rusya'sına bağlı eyalet olmasına karşın, Abhazya, Gürcistan'dan farklı bir politika benimsemiştir. Abhazya, etnik ve kültürel olarak aynı kökten gelen Kuzey Kafkasya halkları ile birlikte Çarlık Rusya'sının işgaline karşı direnmiştir. Bu nedenle Osmanlı Devleti'ne bağlı olan Abhazya nüfusunun % 70'ini oluşturan Müslüman nüfusun ilk önce 1864 ve 1878'de katliama uğraması ve Osmanlı topraklarına doğru zorunlu göçe tabi tutulması ve yerlerini Gürcü, Rus ve Ermeniler almasıyla günümüze uzanan Abhaz sorununun ilk temelleri atılmıştır.¹⁰⁴

25 Şubat 1921'de Kızıl Ordunun Gürcistan'ı işgal ederek Tiflis'te Sovyet rejimini kurması sonucu 1922'de Gürcistan, Ermenistan ve Azerbaycan'dan oluşan Transkafkasya Sovyet Sosyalist Federal Cumhuriyeti kuruldu. Aynı

* Abhazya Özerk Cumhuriyeti için bkz: Ek-6.

¹⁰² Mert, **a.g.e.**,s.52.

¹⁰³ Demir, **a.g.e.**,s.177.

¹⁰⁴ Kanbolat, "Abhazya ve Güney Osetya ...", s.76-77.

yıl Abhazya'nın statüsü Gürcistan içinde özerk statüsüne indirildi.¹⁰⁵ Bu durum Abhazya sorunun ikinci temelini oluşturmuştur.

5 Aralık 1936 tarihinde, Gürcistan'ın da 15 Sovyet Cumhuriyetinden biri haline gelmesiyle birlikte Abhazya'da sıkıntılı bir dönem başlamış, 1937-1953 yılları arasında Abhazya'da Stalin-Beria ikilisinin baskı sistemi yerleştirilmiştir. Yalnızca halk değil, Abhaz dili, eski coğrafi yer adları, alfabe, tarih ve kültür de değiştirilmeye başlanmıştır. 1937-1953 yılları arasında Batı Gürcistan'dan Abhazya'ya kitle halinde göçler yaptırılarak Abhazya'da Gürcüler çoğunluk haline getirilmiştir. Bu suni artış sonucunda 1939-1959 yılları arasında Abhazya'da Gürcü nüfusu 70 bin kişi artarken, Abhaz nüfus sadece beş bin kişi çoğalmıştır. 1979 nüfus sayımına göre Abhazya'daki Abhazlar nüfusun %17.1'ini oluştururken, nüfusun %43.9'unu Gürcüler meydana getirmekteydi. Abhazya'da nüfusun etnik yapısına bağlı olarak Abhazca, Gürcüce ve Rusça'nın resmi dil olması Abhazlar açısından problem yaratmaktaydı. 1979 sayımına göre Abhazlar'ın %75'den fazlası Rusça'yı ikinci dil olarak bildikleri halde, Gürcü dilini bilenlerin oranı %1.4'ü aşmamaktaydı. Ülkedeki eğitim kurumlarının eğitim dilinin Gürcüce olması Abhaz öğrenciler için büyük bir engel oluşturmaktadır. Abhazların büyük bir bölüme yüksek öğrenim için RF'deki üniversitelere gitmeye zorlanmakta ve bu durum Abhaz halkı arasında bir huzursuzluk kaynağı oluşturmaktadır.¹⁰⁶

Abhazlar'da yakın dönemde ilk hareketlenme 1978'de yaşanmıştır. Bu tarihte Müslüman ve Hristiyan Abhazlar kendi ülkelerinde azınlık durumuna düşmüşler ve Gürcistan'dan ayrılarak Rusya'ya bağlanma isteklerini dile getirmişlerdir. Bu konuda, Kuzey Osetler, Abhazlara destek vermişlerdir. Gürcistan'ı tedirgin etmek istemeyen Rusya, bu isteği reddetmiş, ancak daha fazla kültürel özerklik önerilerini ve politik hayata katılma taleplerini kabul etmiştir.¹⁰⁷

¹⁰⁵ Yelda Demirağ, Cem Karadeli, **Geçmişten Günümüze Dönüşen Orta Asya ve Kafkasya**, Ankara, Palme Yayıncılık, 2006, s.88.

¹⁰⁶ Tavkul, **a.g.e.**, s. 65-66.

¹⁰⁷ Demir, **a.g.e.**, s.177.

SSCB'nin dağılması ile milliyetçilik hareketleri daha da yoğunlaşmış ve Gürcistan'da siyasi hayatta etkili olan milliyetçi Gamsakhurdiya, Abhazya sorununda katı bir tutum sergilemiştir. Gürcülerin bu saldırgan politikaları karşısında Abhazlar önce içeride örgütlenmişler ve Abhazya Halk Cephesi etrafında toplanmışlardır. Abhazlar daha sonra dış destek aramışlar ve Kuzey Kafkasya halklarının desteğini kazanmışlardır. Abhazlar, Ruslarla ilişkilerini her zaman iyi tutmaya çalışmışlarsa da Ruslara fazla güvenmemişlerdir. Abhaz, Adige, Abaza, İnguş, Kabard, Çerkez ve Çeçen temsilcilerden oluşan "Kafkasya Dağlı Halklar Konfederasyonu" oluşturulmuştur. Bu birlik Abhazya etrafında toplanarak başkenti Sohum olan Kafkasya Federal Cumhuriyetini kurma yönündeki fikirlerini beyan etmişlerdir.¹⁰⁸

Kafkasya Dağlı Halklar Kongresi tarafından Sohum'dan 26 Ağustos 1989 tarihinde Sovyetler Birliği Yüksek Sovyeti'ne yapılan bir çağrıda "Gürcü halkını bir kaosa sürükleyen Gürcistan Parti Merkez Komitesi, Gürcistan Yüksek Sovyeti ve Bakanlar Kurulu şiddetle protesto edilerek Kafkasya Dağlı Halklar Kongresinin Abhazya halkı ile tam bir dayanışma içinde olduğu" ilan edilmiştir.¹⁰⁹

Abhazya Özerk Cumhuriyeti Parlemtosu 25 Ağustos 1990 günü yaptığı bir oturumda, hazır bulunan 72 milletvekilinden 70'inin oyu ile Abhazya'nın Gürcistan'dan ayrılarak tam bağımsız bir cumhuriyet olduğunu ve 1921 yılında Gürcistan'a bağlanmadan önceki statü içinde SSCB'nin bir üyesi olarak kalacağını ilan etmiş, Aralık 1990'da Abhaz Yüksek Sovyeti, Abhazya'nın Gürcistan'dan ayrılmasına ilişkin yasalar çıkarmıştır. 1991 yılında yapılan seçimlerin ardından Abhaz Parlemtosu 1992 yılı başlarında çalışmaya başlamıştır.¹¹⁰

Gamsakhurdiya'nın 1992'de devrilmesi, Gürcüler için olduğu kadar, Abhazlar için de yeni bir dönemi başlatmıştır. 23 Temmuz 1992'de Abhaz

¹⁰⁸ Cerrah, **a.g.t.**, s.112-113.

¹⁰⁹ Tavkul, **a.g.e.**, s.68.

¹¹⁰ Demirağ, Karadeli, **a.g.e.**, s.89.

Yüksek Sovyeti, Abhazya'nın Gürcistan'ın bir parçası olduğunu kabul eden 1978 anayasasını yürürlükten kaldırarak Abhazya'nın SSCB'nin ayrı bir cumhuriyeti olduğunu kabul eden 1925 anayasasını yürürlüğü koyması ile birlikte Abhazya sorununun üçüncü temeli oluşmuştur.¹¹¹

1992 Ağustos ayında Gürcistan Muhafız Birlikleri ile Abhazya İçişleri Bakanlığı silahlı çatışması sonucu başlayan kanlı olaylar, Abhazya parlamentosunun Gürcü askerlerinin Abhazya'ya girmesini bir işgal olarak değerlendirerek bunu kınamasıyla son bulmuştur. 1992 yılında Abaz ve Gürcü yetkililer arasında ateşkes antlaşması imzalanmıştır. Ancak Gürcü Milli Muhafız Birliği yaklaşık bir ay sonra Sohum'a girerek Abhaz Parlamento binasını top ateşine tutmuştur. Bu olaydan sonra Abhazya İçişleri Bakanı, Abhazya parlamentosunun dağıtıldığını, yerini sekiz kişilik askerî konseyin aldığını ilan etmiş ve Abaz-Gürcü savaşı başlamıştır. Çeçenler, Karaçaylılar ve Çerkesler Abhazya'nın yanında yer alıp, Gürcülere karşı savaşmışlardır.¹¹²

Bu savaş sonucunda 27 Temmuz 1993'de taraflar arasında ateşkes anlaşması imzalanmış ve anlaşmanın uygulanmasını denetlemek üzere "BM Gürcistan Askerî Gözlemci Misyonu (UNOMIG)" kurulmuştur. Savaş, 30 Eylül 1993'de Gürcü kuvvetleri ve büyük ölçüde Gürcü nüfusunun Abhazya'yı terk etmek zorunda kalmasıyla sonuçlanmıştır. Daha sonra tarafların talebi üzerine yapılan Moskova Anlaşması uyarınca 1994 Haziran'ında ağırlıklı olarak Rus askerlerinden oluşan bir Bağımsız Devletler Topluluğu Barış Gücü Abhazya'da konuşlandırılmıştır.¹¹³

Savaşta iki taraftan yaklaşık 7 bin kişi ölmüş, 200 bin Abhazyalı Gürcü mülteci konumuna düşmüştür. Bu savaş, Abhazya açısından büyük bir sosyal ve ekonomik yıkımı getirmekle kalmamış, Gürcistan ile yeniden bir araya gelme seçeneğini de geniş ölçüde tüketmiştir. Abhazya Parlamentosu ise 26 Kasım 1994'te yeni bir anayasa kabul ederek bağımsızlığını tekrar ilan

¹¹¹ Kanbolat, "Abhazya ve Güney Osetya ...", s.76.

¹¹² Demirağ, Karadeli, **a.g.e.**, s.89.

¹¹³ Kanbolat, "Abhazya ve Güney Osetya...", s.77.

etmiştir. BM Güvenlik Konseyi, bağımsızlık ilanının tarafların soruna görüşmeler yoluyla çözüm bulma yükümlülüğüyle çeliştiğini belirtmiş ve bağımsızlık ilanını tanımayarak, Gürcistan'ın toprak bütünlüğünü teyit etmiştir. Böylece, savaşın neden olduğu yıkımın yanı sıra Abhazya sorunu da bir kördüğüm halini almıştır.¹¹⁴

Çeçenistan olaylarını bahane eden Rusya, Abhazya'nın Kodor vadisinde Çeçen silahlı güçlerinin üsleri olduğunu iddia etmiş ve 21 Aralık 1994'te Abhazya'nın Rusya sınırı, Rus hükümetinin emriyle kapatılarak Abhazya'ya ambargo uygulamaya başlanmıştır. Rusya'nın uyguladığı ekonomik ambargo, Abhazya'nın dış dünya ile bağlantısını kesmiş, Çeçenistan savaşının bitmiş olmasına rağmen Abhazya üzerindeki ambargo kaldırılmamıştır. Hem BM hem de Rusya'nın baskısı altında olan Abhazya 1995 baharında bağımsız egemen devlet olma talebinden vazgeçmiş ve Abhazya ve Gürcistan'ın eşit statüde olacağı bir konfederasyon için ısrar etmişlerdir.¹¹⁵

1996 yılı Ocak ayında Gürcistan ve Rusya arasında Azeri petrolünü Abhazya üzerinden Novorossisk'e taşıyacak bir boru hattının inşası ile ilgili gizli görüşmeler yapılmış ve Moskova bu boru hattında işbirliğine karşılık Gürcistan'ın Abhazya üzerinde yeniden egemenlik kurmasına yardım etmeyi önermiştir. Gürcistan'ı bunu kabule zorlamak için de Rus Barış Gücünü Abhazya'dan çekmekle tehdit etmiştir.

7-9 Haziran 1999 tarihleri arasında Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'nin Dostları Grubu, Gürcistan ve Abhazya yetkililerinin de katılımıyla İstanbul'da bir toplantı düzenlemişlerdir. Türkiye'nin girişimleri ve daveti ile gerçekleşen ve üç gün süren toplantıda, heyetler arasında karşılıklı güven artırıcı önlemlerin ele alınması yönünde çaba harcanmış ve söz konusu çalışmalar üç çalışma grubunun faaliyetleri çerçevesinde yürütülmüştür. Birinci grup, siyasi ve güvenlik konularını, ikinci grup,

¹¹⁴ Kanbolat, "Abhazya ve Güney Osetya...", s.77.

¹¹⁵ Tavkul, a.g.e., s.71.

mültecilerin dönüşü ve ekonomik sorunları ve üçüncü grup da, sosyal ve insani sorunları ele almıştır.¹¹⁶

Türkiye toplantı ile dünya kamuoyuna: Gürcistan içindeki bu sorunun iki tarafında kabul edebileceği şekilde, diyalog ile barışçı bir çözüme ulaştırılması gerekliliği ve Kafkasya gibi çok sayıda etnik veya başka nedenlerle savaşlar yaşayan bir bölgede, sorunların çözülmesinin diğerlerine de örnek olacağı mesajını vermeye çalışmıştır. Bu mesajlar gerek sınırları içerisinde gerekse komşularında istikrar ve güvenliğin sağlanmasına yönelik politika izleyen ve yurttaki barış dünyada barış ilkesini birincil hedef olarak kabul eden Türk dış politikasının Abhazya sorununa yönelik yansımaları olmuştur.

Abhazya'da 1993 yılından 2005 yılına kadar devlet başkanlığını Vladislav Ardzinba yürütmüştür. Ardzinba hem Şevardnadze yönetimi hem de Kremlin yönetimi arasında denge politikaları takip ederken, Kuzey Kafkasya Toplulukları'nın desteğini de her zaman sağlamayı bilmiştir. Ardzinba Türkiye'nin tarafsız tutumuna güvenmekte ve Türkiye'deki Kuzey Kafkasya kökenli halklarla yakın temasta bulunmaktadır.

Abhazya Devlet Başkanı Ardzinba, 3 Ekim 1999'da yapılan seçimler sonucunda %99 gibi son derece yüksek bir oy oranı elde ederek yeniden başkanlığa seçilmiştir. Başkanlık seçimleri ile aynı zamanda bağımsızlık kararı için yapılan oylamada, halkın %97'si Abhazya'nın bağımsızlığı yolunda oy kullanılması ve bağımsızlık referandumu, Gürcü ve Abhaz taraflar arasında yeni bir gerginlik unsuru teşkil etmiş ve barış süreci sekteye uğramıştır. Bu gelişme, başta Gürcistan olmak üzere ABD, Rusya ve Çin'in de yer aldığı birçok devlet tarafından "yasadışı" ve "kabul edilemez" olarak nitelendirilmiştir. Son olarak 2 Mart 2002'de Gürcistan'ın muhalefetine rağmen, Abhazya'da parlamento seçimleri yapılmıştır. Bu seçimi Gürcistan ile birlikte BM ve AB'de illegal olarak kabul etmişlerdir.¹¹⁷

¹¹⁶ Demir, a.g.e., s.184-185.

¹¹⁷ Demir, a.g.e., s.187-188.

Gürcistan Devlet Başkanı Shevardnadze, bölgede RF politikalarının baskısını azaltmak için BDT barış gücünün uluslararası barış kuvvetiyle yer değiştirmesine ya da böyle bir kuvvetle desteklenmesini istemektedir. ABD ve BM ise, RF'nin tepkisini çekmemek için böyle bir teklife kayıtsız kalmakta; Abhazya ise bu teklifi reddetmektedir. Abhazya Özerk Cumhuriyeti fiili olarak bağımsız bir devlet gibi davranmakta, Gürcü-Abhaz anlaşmazlığı devam etmektedir.¹¹⁸

Gürcistan'da Batı'nın desteği ile iktidara gelen Saakaşvili, Gürcistan'ın toprak bütünlüğünü sağlama yolunda önce zayıf olanlar üzerine gitmeye çalışmış ve kısmen de başarılı olmuştur. Saakaşvili, Güney Osetya'daki başarısızlıktan sonra Abhazya ve Güney Osetya sorunlarını Batı'nın da desteği ile zamana yayarak çözmek istemektedir. Saakaşvili'nin Mart 2004'te başlattığı bu girişimleri karşısında Abhazyalılar büyük tepki göstermişlerdir. Abhazyalılar'ın Kuzey Kafkasya kökenli olması nedeniyle Kuzey Kasfkasya Halkları Topluluğu bir açıklama yaparak Gürcistan'ın Abhazya'ya müdahale etmesi durumunda ortak hareket edeceklerini bildirmişlerdir.

3 Ekim 2004 tarihinde Abhazya'da devlet başkanlığı seçimleri yapılmıştır. Bu seçimler Abhazya'da ilk defa birden çok adayın katıldığı bir seçim olmuştur. Bu seçimlerden sonra Abhazya'da iç savaşa yol açacak gelişmeler yaşanmıştır. Seçimlerin kuvvetli adayları başbakan Raul Hacimba ve Sergey Bagapş olmuştur. Hacimba, devlet başkanı Ardzinba ve Kremlin tarafından desteklenmiştir. Tartışmalı seçim sonuçlarına göre Yüksek Seçim Kurumu Bagapş'in seçimi kazandığını açıklamış fakat seçim sonuçları hem başbakan Hacimba, hem devlet başkanı Ardzinba, hem de Kremlin tarafından kabul edilmemiştir.¹¹⁹ Moskova'nın araya girmesi ile taraflar arasında uzlaşma sağlanmış, Segey Bagapş'in devlet başkanı, Raul Hacimba'nın da devlet başkan yardımcısı adayı olarak katıldıkları yeni bir seçim Ocak 2005'te yapılmıştır. Şubat 2005'de de Ardzinba görevi Bagapş'a devretmiştir. Abhazya seçimlerinin sonuçlarının Rusya'nın desteğine rağmen

¹¹⁸ Mert, **a.g.e.**, s.54-55.

¹¹⁹ Cerrah, **a.g.t.**, s.116.

muhalefet lehinde gelişmesi Rusya'nın Güney Kafkasya'da uyguladığı böl-yönet politikalarının iflası anlamına gelmektedir. Abhazya'daki Abhaz ve Gürcü seçmen, oylarını Bagapş lehinde kullanırken, Ermeniler ve Ruslar ise oylarını Hacimba lehinde kullanmıştır. Bu da ülkedeki etnik esasa dayalı gerilimlerin yaşanabileceği sinyallerini vermektedir. Cerrah'a göre; ne Bagapş, ne de Hacimba Abhazya'nın Gürcistan ile birleşmesini istemektedir. Bu nedenle kim iktidara gelirse gelsin Abhaz-Gürcü ilişkilerinde farklı bir gelişme beklenmektedir.¹²⁰

17 Şubat 2008'de Kosova'nın bağımsızlığını ilan etmesinin ardından, 7 Mart 2008'de Abhazya parlamentosu da uluslararası topluma bağımsızlığını tanınması çağrısı yapmıştır. Abhazya parlamentosu ayrı bir açıklama ile d Rusya Federasyonu parlamentosunun alt kanadı Duma ve üst kanadı Federasyon Konseyi'nden Abhazya'yı tanımalarını istemiştir.¹²¹

Kosova'nın bağımsızlığını ilan etmesinin ardından Rusya'nın Abhazya ile ticareti kısıtlamaları kaldırması, Gürcistan'ın tepkisini çekmiştir. Moskova büyükelçisinin geri çağrıldığını açıklayan Gürcistan Dışişleri Bakanlığı, Rusya'nın tutumunun ülkenin toprak bütünlüğünü bozmayı hedeflediğini savunmuştur. Nitekim Rusya, Kosova'nın bağımsız bir devlet olarak tanınmasıyla Pandora'nın kutusunun açılacağını ve birçok ayrılıkçı bölgenin aynı talepte bulunacağı uyarısında bulunmuştur. Abhazya Dışişleri Bakanı Sergey Şamba'ya göre de Kosova ister istemez emsal teşkil edecek ve Abhazya'nın bağımsızlığının tanınması konusunda ciddi değişiklikler sağlanacağını dile getirerek Gürcistan'ın tedirginliğini arttırmıştır.¹²²

Saakaşvili, 28 Mart 2008'de Abhazya'ya ilişkin "Yeni Barış Planı"nı açıklamıştır. Bu barış planında; Abhazya için geniş federalizm, sınırsız özerklik ve güvenliği sağlayacak uluslararası garantiler yer almıştır. Barış planında ayrıca, uluslararası toplumun söz konusu garantilerin temininde temel rolü üstlenmesi, Gürcü tarafının uluslararası garantiler çerçevesinde

¹²⁰ Cerrah, **a.g.t.**, s.117.

¹²¹ Kanbolat, "Abhazya ve Güney Osetya ...", s.77.

¹²² Yasemin Esra Doğanç, "RF ve ABD'nin Güney Kafkasya Politikaları ve Türkiye'ye Etkileri" **Yüksek Lisans Tezi**, Harp Akademiler Komutanlığı, İstanbul, 2008, 4. Bölüm, s.26-27.

ilave güvenlik garantileri sunması, Rusya Federasyonu'nun ihtilafın taraflarından biri olmaktan çıkarak uluslararası toplumun diğer üyeleriyle birlikte arabulucu haline gelmesi hususlarına da değinilmiştir.¹²³

Nisan 2008 itibariyle Gürcistan-Rusya gerginliği had safhaya ulaşmış, Gürcistan Dış İşleri Bakanlığı Abhazya'daki gayri resmi sınır kapısından çok sayıda Rus askerlerinin bölgeye giriş yaptığını belirten açıklama yapmıştır. Abhazya yönetimi ise Gürcistan ile sadece ekonomik projeler çerçevesinde işbirliğini talep etmekte, siyasi ve idari statü konularını ise müzakere etmek istememektedir. Ancak, Mayıs 2004'te Acaristan'ı terk edip Rusya Federasyonu'na gitmek zorunda kalan Aslan Abaşidze'nin devrilmesinden sonra, Türkiye'nin 1921 Kars Antlaşması ile Acaristan'ın özerkliğine garantör olmasına rağmen Tiflis merkezî yönetiminin bölgenin özerkliğine müdahale ederek, özerk yönetimin yetkilerini kısması ve yönetimin belirlenmesinde değişikliğe gidilmesi Abhazya için olumsuz bir örnek teşkil etmiştir. Bu nedenle, Abhazya yönetimi tarafından Yeni Barış Planı da ciddiye alınmamıştır.¹²⁴

ABD gelince, Kosova'nın bağımsızlığında sonra her fırsatta bunun diğer bölgelerdeki ayrılıkçı hareketlere bir emsal teşkil etmeyeceğini belirtmeye devam etmekte Rusya'nın asker takviyesi gerçekleştirmesinin ülkenin toprak bütünlüğüne zarar vereceği uyarısında bulunmaktadır. Fakat Kosova'nın bağımsızlık sürecinin, gözleri özellikle Güney Kafkasya'daki sorunlara çevirdiği açıktır. Özellikle Rusya'nın bu ayrılıkçı hareketleri destekleyen açıklamaları Gürcistan açısından sıkıntılı günlerin yaşanacağına bir işaret olarak görülebilir. Aslında, RF'nin Abhazya'nın bağımsızlığı gibi ayrılıkçı hareketlere destek vermesinin bir yönden RF içerisinde olmaktan hoşnut olmayan halklar için "örnek" olabilecek ve böylece RF'nin toprak bütünlüğüne de tehdit oluşturabilecek bir durum olduğunu değerlendirmek mümkündür. Öte yandan Moskova, bu çalışmaları kullanarak Hazar Havzası enerji kaynaklarının uluslararası pazarlara ulaştırılması sorununda stratejik

¹²³ Kanbolat, "Abhazya ve Güney Osetya ...", s.77.

¹²⁴ Kanbolat, "Abhazya ve Güney Osetya ...", s.77.

konumuyla önemli bir ülke olan Gürcistan'daki gelişmeleri denetimi altında tutarak, NATO üyeliği konusunda olumlu sonuçların alınmasına engel olmaya çalışmaktadır.¹²⁵

Doğancı'ya göre; Saakaşvili yönetimi ile Batı ve özellikle ABD'ye yakın bir politika izleyen ve Batı destekli enerji aktarım hatları projeleri kapsamında Güney Kafkasya'da köprü ülke olma durumunu değerlendiren Gürcistan'ın, ayrılıkçı hareketlerde ABD'nin desteğini almak istemesi olasıdır. Nitekim Gürcistan Irak'taki asker sayısını 2007 yaz itibarıyla artıracaklarını belirtirken Cumhurbaşkanı Saakaşvili, ülkesinin Irak'ta barış, istikrar ve özgürlük çabalarına yardım için elinde geleni yapmak istediğini söylemiştir. Bu bağlamda Irak meselesinde ABD'ye destek çıkan ülkenin yaşanan ayrılıkçı hareketler sonucunda Vaşington'dan destek beklemesi doğal bir süreç olarak nitelendirilebilir. Gürcistan ayrıca 2007 yılında Afganistan'daki NATO gücüne de 100'den fazla askerle destek olacağını açıklamıştır. Bu gelişmeler, Irak'a göndereceği takviye askerler sonrası Gürcistan'ın bu ülkede ABD, İngiltere ve Güney Kore'den sonra en fazla askerî bulunan ülke konumuna gelmesi göz önüne alınarak değerlendirildiğinde, kararın arkasında üye olmak istedikleri NATO'ya olumlu bir sinyal göndermek olduğu anlaşılmaktadır.¹²⁶

Türkiye, Gürcistan'ın bir iç meselesi olarak gördüğü Abhazya sorununun, Gürcistan'ın toprak bütünlüğü, siyasi birliği, egemenliği ve sınırların zorla değiştirilemezliği ilkelerine saygı temeli çerçevesinde çözümlenmesine taraftar olduğunu bildirmiştir. Bu görüş paralelinde; bağımsızlık iddiasında bulunan Abhazya yönetimini tanımamakta, bu belgelere sahip Abhazya vatandaşlarının Türkiye'ye girişlerine izin verilmemekte ve sadece Gürcü makamlarınca düzenlenen belgelerin kabul edileceğini bildirmektedir.¹²⁷ Ülkemizde önemli sayıda Abhaz ve Gürcü kökenli vatandaşımızın bulunması, Abhazya sorununda göz önüne alınması gereken bir unsur oluşturmaktadır. Mert, Abhazya'nın statüsü esnek bir federasyon şeklinde de olsa Gürcistan'ın toprak bütünlüğünün korunmasının,

¹²⁵ Doğancı, **a.g.t.**, 4. Bölüm, s.27.

¹²⁶ Doğancı, **a.g.t.**, 4. Bölüm, s. 28.

¹²⁷ Taşkın, **a.g.t.**, s.46.

Kafkasların istikrarı ve gerek Gürcülerin gerekse Abhazların uzun vadeli çıkarlı açısından daha yararlı olacağını görüşüne sahiptir.¹²⁸

Tavkul ise ; Abhazya'da on binlerce insanın ölmesi ve yüz binlerce insanın yaşadıkları topraklardan çıkarılarak mülteci konumuna düşürülmesi Rusya'nın Karadeniz kıyılarını kontrol altına alabilmek ve Gürcistan topraklarına askerî güçlerini yerleştirebilmek için çıkardığı bir Abhaz-Gürcü savaşının sonuçları olduğu görüşündedir.¹²⁹

Sonuç olarak; Abhazya-Gürcistan anlaşmazlığın temelinde Abhazya'nın statüsünün ne olacağı hususu yatmaktadır. Abhazlar tam bağımsızlık isterken, Gürcüler Gürcistan'ın toprak bütünlüğünü korumaya çalışmakta, federasyon ve konfederasyon sistemine sıcak bakmaktadır. Diğer önemli bir sorunda mültecilerin durumudur. Çatışmalarda yaşadıkları yerleri terk etmek zorunda kalan Gürcülerin Abhazya'ya geri dönüşü sürüncemede kalmaktadır. Abhazlar, Gürcülerin geri dönüşü için önkoşul olarak egemenliklerinin tanınmasında ısrar ederken, Gürcülerin geri dönüşün Abhazya ile federal özerklik anlaşması imzalandıktan sonra olmasını istemektedirler.¹³⁰

1.9.2. Acaristan Sorunu

Türkiye'nin kuzeydoğusunda, Karadeniz'de 100 km. sahili bulunan Acaristan Özerk Cumhuriyeti'nin* yüzölçümü 3000km², nüfusu 400 000, başkenti Batum'dur. Nüfusun %80'ini Gürcüler, %10'unu Ruslar, %5'ini Ermeniler oluşturmaktadır. Acara'da yoğun bir Müslüman nüfus mevcuttur. 140 bin nüfuslu Batum'da Müslümanların sayısı nispeten az olmasına karşılık, köy ve kasabalarda kendilerini "Müslüman Gürcü" veya "Acaralı Müslüman" olarak tanımlayan ve çoğunlukla Türkçe bilen bir nüfus

¹²⁸ Mert, **a.g.e.**,s.57.

¹²⁹ Tavkul, **a.g.e.**, s.76.

¹³⁰ Mert, **a.g.e.**, s.54-55.

* Acaristan Özerk Cumhuriyeti için bkz: Ek-6.

bulunmaktadır.¹³¹ Bir görüşe göre Acara halkı Kıpçak Türkü iken Gürcü dilini ve dinini benimsemiş daha sonra bir kısmı Müslüman olmuştur.¹³²

Acaralar, 5. ve 6. yüzyılda Yunan ve Roma istilacılarının Kolhida kolonisindeki halk ile kaynaşmaları sonucu oluşan bir kavimdir. 7. yüzyıldan itibaren başlayan Gürcü akınları, Acaraların dil, kültür ve tipleri üzerinde önemli etkiler yapmıştır. Acaralar asırlarca Gürcülerin egemenliği altında homojen bir toplum olarak yaşamışlardır. 1627’de Osmanlı hakimiyetine giren Acaristan, bu tarihten itibaren Türk İslam kültürünün etkisi altında kalmıştır. İslamiyeti kabul etmeleri yanında Acaralar arasında Türkçe dili de hızla yayılmıştır. 1878’de Acaristan’ın Rusya’ya bırakılması ile Rus ve Gürcü etkisi artmaya başlamıştır.¹³³

Acaristan sorununa değinmeden önce, Gürcistan içindeki Acaristan’ın hukuki statüsünü açıklayalım. Türkiye Cumhuriyeti’nin sınırları belirlenirken Türk Ordusu’nun ulaştığı bölge esas alınmıştır. Mondros Ateşkes Antlaşması imzalanırken işgal edilmemiş Osmanlı toprakları da Misak-ı Millî sınırları olarak kabul edilmiştir. Bu tarihte Batum, Türk Ordusu’nun kontrolü altındadır. O zaman Anadolu’da “Milî Mücadele”yi yürüten Büyük Millet Meclisi ile SSCB, Gürcistan, Ermenistan ve Azerbaycan arasında yapılan 13 Ekim 1921 tarihli Kars Antlaşması’nın 6. maddesine göre Batum ve çevresinin yani Acaristan Bölgesinin muhtar bir bölge olması şartı ile Gürcistan’a bırakılması kararlaştırılmıştır. Bu bölgede bulunan Müslüman halkın her türlü kültürel haklarının korunması için bölgeye geniş bir özerklik statüsü tanınmış ve Acaristan’ın sınırlarının değiştirilmemesi şartı ile Gürcistan’a verildiği onaylanmıştır.¹³⁴ Türkiye de bu hukukî statünün garantörü konumunda bulunmaktadır. Türkiye’nin Acaristan üzerinde 1921 tarihli Kars Antlaşması’ndan doğan hukuksal hakları bulunmaktadır.*

¹³¹ Sargın, **a.g.t.**, 4.Bölüm, s.13.

¹³² Mustafa Şahin, “Gürcistan Ziyareti ve Mikhail Saakashvili’nin Göreve Gelişi”, **Stratejik Analizi**, ASAM Yayınları, Ankara, Mart 2004, s.80.

¹³³ Güney Kafkasya’nın Dünü-Bugünü-Yarını, **a.g.e.**, s.68.

¹³⁴ Cerrah, **a.g.t.**, s.122.

* 13 Ekim 1921 tarihli Kars Antlaşması’nın Osmanlı’dan Türkçe’ye çevrilmiş metni için bkz: EK-7.

Kızıl Ordu'nun 1921'de Gürcistan'ı işgal etmesi ve Gürcistan'ın Rusya egemenliğine girmesine sonucu, eski SSCB'de 1937 yılında, Acaristan'ın, Gürcistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'ne bağlı Acaristan Sovyet Sosyalist Özerk Cumhuriyeti olarak hukuki statüsünü tanımıştır.¹³⁵

II. Dünya Savaşı sonrası Acaristan'da yaşayan Müslüman Acaralar, Kürtler ve Hemşinler, düşmanla işbirliği yaptıkları gerekçesi ile Stalin tarafından Kazakistan'a sürülmüş, Stalin'in ölümünden sonra Acaralılar kendilerinin Gürcü olduğunu belirterek yeniden topraklarına dönmüşlerdir.

1991 yılında SSCB'nin dağılması ile bağımsızlığını kazanan Gürcistan yönetimi, takip eden yıllarda ayrılıkçı hareketlerle mücadele etmiştir. Bu ayrılıkçı hareketlere rağmen Gürcistan içindeki Acaristan Özerk Cumhuriyeti'nde ayrılıkçı hareket görülmemiştir. Bununla birlikte Acaristan'ı merkezden uzaklaştıran nedenler daha farklı dinamiklerden kaynaklanmıştır. Bağımsızlığın ardından önce Güney Osetya daha sonra da Abhazya savaşlarındaki başarısızlıklar, Gamsakhurdiya taraftarının çıkardığı geniş çaplı ayaklanmalar merkezi hükümetin zayıflamasına yol açmıştır. Buna ek olarak yaşanan enerji krizi, ağır ekonomik bunalımlar ve siyasî mücadeleler Gürcistan'ı tam anlamıyla "başarısız devlet" olarak adlandırılmasına sebep olmuştur. Acaristan yönetimi, 1991'deki bağımsızlığın ardından 2004 yılına kadar olan dönemde Gürcistan'da yaşanan bu olumsuz gelişmelerin dışında kalmış ve bu süreç içerisinde ekonomik, siyasî ve askerî açıdan güçlenmiştir.¹³⁶ Gürcistan ile iyi ilişki içerisinde olmakla birlikte aralarında çözümü bulunmayan problemler olmuştur. Bu problemler; Gürcistan yönetimi ABD yönlü bir politika izlemesine rağmen Acaristan yönetimi Rus üslerinden yana bir politika izlemesi, Acaristan'a özerklik statüsü verilmesine rağmen yönetimle arasındaki yetki ve görev paylaşımının oluşmaması ve Acaristan'ın Türkiye ile olan sınırlarının korunmasının kimin yetkisinde olduğunun belirlenememesidir.¹³⁷

¹³⁵ Mert, **a.g.e.**, s.58.

¹³⁶ Cerrah, **a.g.t.**, s.123.

¹³⁷ Hasanoğlu, Cemilli, **a.g.e.**, s.131.

Acaristan'ın başında ise Gamsakhurdiya'nın Yuvarlak Masa Partisi'nin temsilcisi Aslan Abaşidze "Acaristan Özerk Cumhuriyeti Yüksek Konsey Başkanı" sıfatı ile bulunmaktadır. Acaristan sorununun ortaya çıkmasının temel nedeni merkez yönetim ile özerk yönetim arasındaki yetki sorunu olmuştur. Tiflis'in zayıfladığı dönemde Batum merkezi yönetimin yetki alanına giren konularda düzenlemeler yapmış, kararlar almış ve uygulamalarda bulunmuştur. Bu durum Tiflis'i rahatsız etse de içinde bulunulan durum nedeniyle bu sorunla ilgilenilememiştir. Özerk yönetim özellikle yargı ve gümrük konularında bağımsız uygulamalarda bulunmuştur.¹³⁸

1995 yılında yapılan genel seçimlerde Abaşidze'nin partisi barajı aşabilen üç partiden birisi olmuş ve devlet başkanı Şevardnadze'nin partisi ile koalisyon oluşturmuştur. Batum'da serbest bölge kurulmasını öngören yasa tasarısının Şevardnadze'nin partisinin reddetmesi üzerine koalisyon bozulmuştur.

Acara yönetimi, sahip olduğu ekonomik gücün çoğunu Sarp Sınır Kapısı ve Batum Limanı gelirlerinden almıştır. Bu gelirlerin merkezi hükümet tarafından kontrol ve paylaşılmasını kabul etmemiş gerekçe olarak merkezi hükümetin genel bütçeden Acara'nın alt yapısı ile alakalı projelere kasıtlı olarak kaynak ayırmadığını göstermiştir.¹³⁹ Bu durum merkezle Batum arasındaki temel problemi oluşturmaktaydı.

Abaşidze, siyasî ve ekonomik gücüne askerî gücü de eklemek istemiştir. Acaristan'ın askerî gücü, merkezi yönetime şeklen bağlı fakat Acaralı gençlerin askerlik yaptığı düzenli birlikler ile paralı muhafız birliklerden oluşmaktaydı.¹⁴⁰ Siyasi, askerî ve ekonomik açıdan giderek güçlenen Batum yönetimi, Rusya'nın da desteği ile merkezden bağımsız hareket etmeye başlamıştır. Şevardnadze'nin tutumu ve Gürcistan'ın içinde bulunduğu siyasi, askerî ve ekonomik durum nedeniyle Acaristan'a müdahale edememesi Acaristan'da fiilen bağımsız bir durum yaratmıştır.¹⁴¹

¹³⁸ Cerrah, **a.g.t.**, s.123.

¹³⁹ Mert, **a.g.e.**, s.59.

¹⁴⁰ Kanbolat, "Gürcistan'da Saakashvili'nin ...", s.13-15.

¹⁴¹ Cerrah, **a.g.t.**, s.124.

Saakaşvili ve ekibi, 2003 yılı sonbaharındaki seçim kampanyaları boyunca Abhazya, Güney Osetya ve Acaristan bölgelerini tekrar merkezin kontrolüne alacaklarını, bu bölgelerin yıllardır süregelen “kendi başlarına buyruk” statülerinin artık devam edemeyeceği ve Gürcistan’ın yeniden yapılanması gerektiğini ifade etmiştir. İktidarı ele geçiren Saakaşvili, ülkenin toprak bütünlüğünü sağlama ve özerk cumhuriyetleri kontrol altına alma hedefinde önceliği Abhazya ve Güney Osetya’dan çok Acaristan’a vermiştir. Bunun en önemli sebeplerinden biri; bu iki cumhuriyetle yaşanan sorunların uluslararası ateşkes anlaşmalarıyla dondurulmuş olması diğeri ise tüm bu cumhuriyetleri RF destekliyor olmasına karşılık Acaristan konusunda RF’nin müdahale için fazla bir hukuki hakkının olmamasıdır. Aslında Acaristan Devlet Başkanı Aslan Abaşidze’nin Şevardnadze’yi çok açık bir şekilde desteklemesi de Tiflis - Acaristan gerginliğini tırmandıran bir etken olmuştur. Abaşidze, kendisine ait olan televizyon kanalından halkı Saakaşvili’nin önderlik ettiği protesto mitinglerine katılmamaya çağırmıştır. 2004 Mart ayında Acaristan’a ziyaret yapmak isteyen Saakaşvili’ye Acar güçleri engel olmuş ve buna karşı Saakaşvili de Acaristan’a abluka uygulamıştır. Yapılan görüşmelerle abluhanın kalkması sağlanmıştır. Ancak, bu kriz sırasında RF’nin Batum’da bir askerî üssünün olması RF’yi de bu gerginliğin bir parçası yapmıştır. 02 Nisan 2004 tarihinde Gürcü Hükümeti, Acar olduğu söylenen bazı kişilerin Cumhurbaşkanı Saakaşvili’ye karşı suikast girişimine hazırlanırken yakalandığını ilan etmiştir. Abaşidze ise bu iddiaları tamamen saçma olarak nitelemiş ve tam aksine Saakaşvili’nin kendisini uçağını düşürmekle ve zorla iktidardan uzaklaştırmakla tehdit ettiğini belirtmiştir.¹⁴²

Abeşidze’nin 04 Ocak 2005 devlet başkanlığı ve 28 Mart 2005 parlamento seçimlerini Acaristan’da yaptırmak istememesine rağmen seçimler katılım oranı az olsa da yapılmıştır. Saakaşvili, Acaristan’da devlet başkanlığı için yemin töreni yapmış ve başkomutan olarak askerî birliklerin geçiş törenini kabul etmiştir. Durumun Tiflis’ten yana geliştiğini gören Abeşidze’nin, Acaristan’da sıkı yönetim ilan etmesi, sonucu

¹⁴² Tanrısever, a.g.b., s.29.

değiştirememiştir. Abaşıdze; ABD'nin baskılarının da eklenmesi üzerine direnememiş ve Rusya'nın da rıza göstermesiyle Rusya'ya kaçmış ve sorun geçici olarak çözülmüştür.

Saakaşvili, Acaristan Özerk Cumhuriyeti lideri Aslan Abaşıdze'nin yurtdışına kaçması sonucunda Gürcistan'ın birleşeceğini ve hiç kimsenin bu iradeye bugün ya da gelecekte karşı çıkamayacağını belirtmiştir. Bu gelişme sayesinde Gürcistan'ın ülke bütünlüğü duygusunun ciddi bir güç kazanması ve Kremlin'in gelecekte Gürcistan üzerine nüfuzunu kullanmasını daha güç hale getirdiği değerlendirilmiştir.¹⁴³

Abaşıdze'nin iktidardan uzaklaşmasında etkili olan iki neden bulunmaktadır. Bunlardan ilki Acaristan içindeki cılız muhalefetin Tiflis tarafından desteklenmesidir. Tiflis'te kurulan "Bizim Acara" örgütü etrafında toplanan muhalefet Saakaşvili yönetimiyle ortak hareket etmiştir. İkinci neden ise Acara halkının tutumu olmuştur. 2004'ten önceki dönemde fiilen bağımsız olan Acaristan, Şevardnadze ile Abaşıdze arasında siyasî bir sorunun olmaması sonucu Gürcistan'dan ayrılarak bağımsızlık istememiş ve Abaşıdze'nin tutumunu desteklememiştir.¹⁴⁴

Acaristan sorunu bu şekilde çözüldürken, sonuçları itibariyle hem Gürcistan'daki hem de Kafkasya'daki gelişmeleri etkileyecek özellikler taşımaktadır. 2004 yılı ile birlikte yoğun bir siyasi bunalımdan sonra iktidara gelen Saakaşvili'nin Acaristan'daki zaferi, Saakaşvili yönetiminin popülaritesini arttırmıştır. Böylelikle Saakaşvili yönetimi iktidarını pekiştirmiştir. Acaristan sorununun çözümü özellikle Ermenilerin yoğun olarak yaşadığı Cevahetya Bölgesi'ndeki ayrılıkçı hareketleri törpülemiştir.¹⁴⁵

Gürcistan'ı Batı'ya bağlayan iki sınır kapısından birisinin Acaristan'da diğerinin de Cevahetya'da olması bu ayrılıkçı hareketlerin bastırılmasının önemini arttırmaktadır. Bu iki sınır kapısının Türkiye sınırında bulunduğu göz

¹⁴³ Doğanç, a.g.t., 4. Bölüm, s.32.

¹⁴⁴ Kamil Ağacan, "Acaristan Sorunu ve Saakaşvili'nin Mevzi Kazanımı", **Stratejik Analiz Dergisi**, ASAM Yayınları, Ankara, Nisan 2004, s.60-64.

¹⁴⁵ Ağacan, "Acaristan Sorunu ve Saakaşvili'nin ..." s. 64-65.

önüne alınırsa, bu iki sorunun şimdilik çözülmüş olması Türkiye açısından önem taşımaktadır.¹⁴⁶

Türkiye açısından önem kazanan bir konu da Türkiye'nin Acaristan üzerindeki 13 Ekim 1921 tarihli Kars Antlaşması'ndan kaynaklanan garantörlük hakkının durumudur. Acaristan'ın özerklik statüsü Acara halkının Müslüman olmasından kaynaklanmaktadır. Bu halkın kültürel ve dini haklarının korunması esas alınmıştır. 1991 yılından sonraki dönemde Acaristan'da yoğun misyonerlik faaliyetleri yapılmış ve Abaşidze'ye ilave olarak birçok Müslüman, Hıristiyan dinini kabul etmiştir. Abaşidze yönetiminde Acaristan'ın özerk yapısı 1921 Kars Antlaşmasına dayanan temelden ayrılarak sadece Batum yönetiminin merkeze karşı güçlenmesine dayandırılmıştır. Saakaşvili, Acaristan sorununu çözünce Acaristan'ın hukuki statüsü tartışılmış, bölgesel/küresel dengeleri gözetken Tiflis yönetimi Kars Antlaşması'na bağlı olduğunu açıklamıştır. Kısacası Abaşidze, özerkliğin varlık gerekçesini kendi elleri ile yıkmıştır. Cerrah'a göre; Türkiye, tarihine sahip çıkan onurlu bir devlet olarak yakın coğrafyasındaki miraslarını korumalıdır. Bu nedenle Türkiye hukuki haklarına dayanarak ve yakın coğrafyasındaki gelişmeleri takip ederek çıkarlarını koruyabilecek stratejiler geliştirmelidir.¹⁴⁷

Gürcistan ile Acaristan arasında yaşanan sorunun çözümünde bazı üçüncü aktörler Türkiye'nin olay müdahale etmesini ve karışmasını istemiş, fakat bu amaçlarına ulaşamamışlardır. 20 Mayıs 2004 tarihi itibarıyla Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in davetlisi olarak Türkiye'ye gelen Gürcistan Cumhurbaşkanı Saakaşvili,: "Türkiye, Acaristan sorununun çözümünde sergilediği tavrıyla Gürcistan'ın gerçek dostu olduğunu kanıtladı" demiştir.¹⁴⁸

¹⁴⁶ Kamil Ağacan, "Acaristan Sorunu Çözüldü", **ASAM**, Haftalık Küresel Değerlendirme, 3-6 Mayıs 2004, (Çevrimiçi) <http://www.avsam.org.tr>, 15 Mayıs 2004.

¹⁴⁷ Cerrah, **a.g.t.**, s.125-126.

¹⁴⁸ Mert, **a.g.e.**, s.60.

1.9.3. Güney Osetya Sorunu

Gürcistan'a bağlı özerk bölge statüsünde olan Güney Osetya, Büyük Kafkas Dağları'nın güney eteklerinde bulunmaktadır.* Merkezi Şinvali olan ve 3.900 km² yüzölçümüne sahip özerk bölgede yaklaşık olarak 100.000 kişi yaşamaktadır. Bu nüfusun %66'sını Osetler, %28'ini Gürcüler ve geriye kalan %6'lık kesimi ise başta Ruslar olmak üzere diğer halklar oluşturmaktadır.¹⁴⁹ 10. yüzyılda Bizans döneminde Hristiyanlaşan halk Osmanlı'nın bölgede etkin olduğu dönemde dahi dinini değiştirmemiştir. Hristiyanlık ortak paydası nedeniyle tarih içinde Osetler'in Ruslar ve Gürcüler ile yakın ilişkiler geliştirdiği bilinmektedir.¹⁵⁰

Osetlerin ataları, M.S. 2 nci yüzyılın sonuna doğru Don Havzası'ndan Kafkasya'ya doğru sürülüp, burada İber-Kafkas yerlileri ile kaynaşmış İran aşiretleri olan Alan (Alen)'lardır. Başlangıçta Osetler, Kuzey Kafkasya'da ikamet etmişlerdir. Daha sonra bir kısım Oset halkı 13. ve 14. yüzyıldaki Moğol akınları nedeniyle Güney Kafkasya'ya, bugünkü yaşadıkları bölgeye göç etmişlerdir. Osetya, coğrafi olarak Kafkas Sıradağları tarafından ve siyasi olarak da bu bölgeyi ele geçiren Rus Çarları'nın, ülkenin güneyini Gürcistan'ın yönetimine sokmalarından beri bölünmüş bir konumda olmuştur. Bu tarihten sonra Oset halkı ikiye bölünmüş bir şekilde yaşamış ve her zaman birleşme fikri Osetler arasında canlılığını korumuştur. Kuzey Kafkasya'ya egemen olan güç Kuzey Osetleri, Güney Kafkasya'ya egemen olan güç Güney Osetleri egemenliği altına almış ve aynı etnik kökene dayanan halk zaman zaman farklı siyasi yapılar içinde varlığını sürdürmüştür.¹⁵¹

* Güney Osetya Özerk Bölgesi için bkz: Ek-6.

¹⁴⁹ Ramazan Özey, "Kafkasya ve Kafkas Ülkeleri", **Avrasya Etüdleri**, Sayı 17, İlkbahar-Yaz 2000, s.31.

¹⁵⁰ Cerrah, **a.g.t.**, s.117.

¹⁵¹ Güney Kafkasya'nın Dünü-Bugünü-Yarını, **a.g.e.**, s.69.

Gürcistan topraklarında bulunan Güney Osetya halkının tamamı Gürcüce konuşmakta olup, Gürcü kültür ve geleneklerinin etkisi altındadır. Kuzey osetya'da ise Rus dili ve gelenekleri hakimdir.¹⁵²

Gürcü tarihçiler Güney Osetya bölgesinin tarihin her döneminde Gürcistan'ın bir parçası olduğunu, Osetlerin bu topraklara son iki yüzyıl içinde kuzeyden göç ettiklerini ileri sürmektedirler. Osetler ise Güney Osetya'nın tarihi vatanlarının bir parçası olduğunu iddia etmektedirler.¹⁵³

Güney Osetya'nın stratejik önemi Kuzey Kafkasya'yı Güney Kafkasya'ya bağlayan Daryal Boğazı'nı elinde bulundurmasından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle, tarih içinde Daryal Boğazı ve dolayısıyla Güney Osetya Kafkasya'daki jeopolitik rekabetin önemli bir parametresi olmuştur. 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması ile bölgeye egemen olan Ruslar 1784'de Daryal Boğazı'nı kontrol eden Vladikavkaz şehrini inşa ederek Kafkas yollarını kontrolleri altına almışlardır. Osetler Ruslarla temas sağladıkları tarihten itibaren Rusların Kafkasya'daki en önemli müttefiki olmuşlardır.¹⁵⁴ Osetlerin Gürcülere düşmanlığı 1917 Sovyet İhtilali sonrasındaki siyasi gelişmelere kadar uzanmaktadır. 1917-1920 döneminde Osetler, Sovyet Rusya'yı desteklemiş ve Osetlerin ayaklanmaları Gürcistan Sosyal Demokratik Hükümeti tarafından bastırılmıştır. Sovyet İktidarı, Osetya'yı ikiye ayırarak bir bölümünü Güney Osetya Özerk Bölgesi adıyla 20 Nisan 1922'de Gürcistan'a, diğer bölümünü Kuzey Oset Bölgesi adıyla 7 Temmuz 1925'te RF'ye bağlamıştır. Kuzey Osetya Özerk Bölgesi 5 Aralık 1936 yılında ise Özerk Cumhuriyet statüsüne yükseltilmiştir.¹⁵⁵

1985 yılında prestroyka ile başlayan süreç bütün Sovyet sistemini etkilerken Güney Osetya'da da hareketlilik yaratmıştır. Güney Osetya'daki hareket diğerlerin aksine Sovyet karşıtı değil Gürcü karşıtı bir nitelik arz etmiştir. Güney Osetya'da 1986 yılında Halk Forumu oluşturulmuştur. Daha sonra Güney Osetya'daki hareket organize hale gelmiştir. Osetler'in amacı

¹⁵² Karabayram, a.g.e., s.184.

¹⁵³ Tavkul, a.g.e., s.77.

¹⁵⁴ Demir, a.g.e., s.189.

¹⁵⁵ Mert, a.g.e., s.61.

kuzeydeki Osetlerle birleşmek ve birleşik bir Oset Cumhuriyeti kurmaktır.¹⁵⁶ Bu hedefe ulaşmak için önce “özerk bölge” statüsünden “özerk cumhuriyet” statüsüne oradan da “bağımsız cumhuriyet”e giden bir strateji belirlemiştir. Bu strateji uygulama alanına konulurken Osetlerin hem Gürcüler hem de Ruslarla mücadele etmeleri gerekmektedir. Fakat Osetler tek başlarına bu mücadeleyi verecek güce sahip olmadıklarından bağımsız ve birleşik bir “Oset Cumhuriyeti” olarak Rusya’ya bağlanmak istemişlerdir. Böylece Gürcüler karşısında Ruslar’ın desteğini aramışlardır. Fakat Ruslar Güney Osetya’nın Kuzey Osetya ile birleşip RF’ye bağlanmasına temkinli bir şekilde bakmıştır. Moskova’nın Kuzey Kafkasya’daki merkezi otoritesi sorgulanırken, RF’ye bağlı birleşik ve daha güçlü bir Osetya, Kremlin’in Kafkasya çıkarları açısından uygun bir durum oluşturmamaktadır. Bunun da ötesinde Güney Osetya’nın Gürcistan’dan kopması ile Moskova, Gürcistan’ı kontrol etmek için elinde bulundurduğu bir enstürmanı da kaybetmiş olacaktır. Moskova için sorunun çözümsüzlüğü alternatifler arasında en iyi olanı görünmektedir.¹⁵⁷

Oset-Gürcü ilişkilerindeki kriz dönemi ve Güney Osetya’nın statüsü ile ilgili mücadeleler 1989 yılı baharında canlanmıştır. Şinvali Pedagoji Enstitüsü Öğretim Üyesi ve Güney Osetya Halk Cephesi örgütünün lideri Alan Çoçiyev, Abhazyaya bölge gazetesinde yayımlanan bir mektubunda Osetlerin Gürcistan’dan ayrılmak ve Birlik Cumhuriyeti statüsü kazanmak için başlattıkları mücadele için Abhazyaya halkınan destekleme talabinde bulunmuştur. Çoçiyev’in mektubunun metni Gürcü gazetelerinde tekrar yayınlanmış ve Gürcülerin büyük tepkisini çekmiştir. Bunun üzerine 1989 yılı yazında Osetlerle Gürcüler arasında ilk etnik çatışmalar başlamıştır. 1989 yılı Ağustos ayında Gürcü basınının Gürcü dilinin cumhuriyetteki tek resmi dil olması yolunda yaptığı yayınlar durumu gerginleştirmiş ve 1989 yılı Eylül sonlarında Gürcü Askerî Birlikleri Güney Osetya bölgesine girerek silahlı çatışmalar başlamıştır.¹⁵⁸

¹⁵⁶ Taşkın, **a.g.t.**, s.47.

¹⁵⁷ Cerrah, **a.g.t.**, s.118-119.

¹⁵⁸ Tavkul, **a.g.e.**, s.78.

1990'da Gürcistan parlamentosu, 1921'den itibaren Sovyetler döneminde kabul edilen yasaların geçersiz olduğunu ilan etmiştir. Bunun üzerine Osetler Rusya'ya bağlı bir özerk cumhuriyet olmak için harekete geçmişlerdir. Eylül 1990'da Güney Osetya Demokratik Sovyet Cumhuriyeti ilan edilmiştir. Gürcü Yüksek Sovyet'i, Osetya'nın özerk statüsünü kaldırmış, Ocak 1991'de Gürcü askerî birlikleri başkent Sinvali'ye girmişler ve bölgeyi kontrol altına almak istemişlerdir. Osetler ise örgütlenerek çeşitli milis güçleri oluşturmuşlardır.¹⁵⁹

1992 Mart'ında Gürcistan'da Gamsakhurdia'nın yerine Şevardnadze'nin iktidara geçişi Gürcü-Oset sorununda bir iyileşme sağlayamamıştır. Aksine Haziran 1992'de Rusya Devlet Başkanı Yeltsin çıkan olayların ardından Güney Osetya'da olağanüstü hal ilan etmiştir. 24 Haziran 1992'de Soçi'de Şevardnadze ve Yeltsin bir araya gelerek Rus-Gürcü ortak planını oluşturmuşlardır. Plan 15-16 Temmuz 1992'de yürürlüğe girmiş ve 1500 kişilik Rus Barış Gücü, Güney Osetya-Gürcistan sınırına yerleştirilmiştir. 25 Temmuz'dan itibaren de mülteciler geri dönmeye başlamışlardır. 1994 ilkbaharında Güney Osetya'da çıkan ayaklanmada Gürcü Birlikler ve Oset milliyetçiler arasında büyük çatışmalar yaşanmıştır. 10 Kasım 1996'da Güney Osetya'da devlet başkanlığı seçimleri yapılmıştır. Ludvig Çubirov'un oyların %60'ını alarak devlet başkanı seçilmesinden sonra da Gürcü-Oset probleminde bir çözüme ulaşılmamıştır. 8 Nisan 2001'de Güney Osetya'da düzenlenen halk oylamasıyla yeni anayasa kabul edilmiş, Rusça, Osetçe'nin yanı sıra resmi dil olarak benimsenmiştir.¹⁶⁰

Gürcistan Devlet Başkanı Saakaşvili göreve geldikten sonra ülkede toprak bütünlüğünün tesisini temel hedeflerden biri olarak belirlemiştir. Haziran 2004'de 'Osetya ile Yeniden Uzlaşma Planı'nı açıklamış ve bölgeye yönelik ekonomik projelere ağırlık verilmesi yolunda bir karar almıştır.

¹⁵⁹ Demir, a.g.e., s.190-191.

¹⁶⁰ Kemal İnat, Burhanettin Duran, Muhittin Ataman, **Dünya Çatışma Bölgeleri**, Ankara, Nobel Yayıncılık, Nisan 2004, s.294.

12 Kasım 2006'da Güney Osetya 'da devlet başkanlığı seçimleri ve bağımsızlık referandumu düzenlenmiştir. Eduard Kokoiti oyları %98.1'ini alarak yeniden Güney Osetya Devlet Başkanı seçilmiştir. Bağımsızlık referandumunda ise %99.88 oranında 'evet oyu' kullanılmıştır. Söz konusu seçimlere paralel olarak, Tiflis tarafından desteklenen seçimlerde ise Sanakoev 'Güney Osetya Devlet Başkanı' seçilmiştir. Saakaşvili, 19 Mart 2007'de bölgeye giderek Sanakoev ile görüşmüş ve bu görüşmenin ardından Güney Osetya'da bir idari birim kurulması yönünde talimat vermiştir. Bu çerçevede hazırlanan bir yasa taslağı Gürcistan parlamentosuna sevk edilmiştir. Tasarı çerçevesinde, Kokoiti ve Sanakoev'in bölgenin özerk statüsü üzerinde çalışacak geçici bir idari yapı kurmaları, geçici idareye içişleri, maliye, ekonomi, bilim ve eğitim, sağlık ve sosyal güvenlik, kültür, tarım, adalet ve çevre alanlarında bakan yardımcılarını ataması imkanının verilmesi, ayrıca rehabilitasyon projelerinin uygulanması ve bölgenin kalkınması için özel bir mali paketin hazırlanması öngörülmüştür. Gürcistan yönetimi bu çerçevede, Güney Osetya'da geçici bir idari birimin 'Güney Osetya' olarak adlandırılması konusunda 'alternatif hükümet' ile anlaşmaya varmıştır. Gürcistan, ayrıca Kokoiti yönetimine bu görüşmelere dahil olma çağrısında bulunmuştur. Güney Osetya'da kurulacak idari birime ilişkin yasa tasarisinin Gürcistan Parlamentosu'nda 8 Mayıs 2007'de onaylanmasını takiben, Sanakoev, 10 Mayıs'ta Devlet Başkanı Saakaşvili tarafından anılan idari birimin başına getirilmiştir.¹⁶¹

17 Şubat 2008'de Kosova'nın bağımsızlığını ilan etmesinin ardından ise Güney Osetya Parlamentosu, bağımsızlığın tanınması için 3 Mart 2008'de Rusya Federasyonu, Bağımsız Devletler Topluluğu, BM ve AB'ye çağrıda bulunmuştur. Güney Osetya parlamentosu, kabul ettiği kararda, Kosova'nın ikna edici bir örnek olduğunu belirterek, Kosova örneği ile "egemen devletlerin toprak bütünlüğü" argümanının önceliğini yitirdiğini savunmuştur.¹⁶²

¹⁶¹ Kanbolat, "Abhazya ve Güney Osetya ...", s.78.

¹⁶² Kanbolat, "Abhazya ve Güney Osetya ...", s.78.

1.9.4. Güneydeki Ermeni Azınlık (Cevahatya Bölgesi) Sorunu

1991 yılında bağımsızlığını kazandıktan sonra Gürcistan'ın, güvenliğinin ve bağımsızlığının hassas noktalarını Abhazya ve Güney Osetya oluştururken, 1999 yılında RF-Çeçen savaşının patlak vermesiyle birlikte, Çeçenistan ile sınır bölgesi ve Ermenilerin yoğun olarak yaşadığı Güneybatı Gürcistan, ülke güvenliğinin öncelikli hassas noktaları olarak ön plana çıkmaya başlamıştır.

Bugün güneybatı Gürcistan'da Ermeni nüfusu; değişik kaynaklara göre Cevahati Vilayeti'nin %91'ini, Mesheti Vilayeti'nin ise %30'unu oluşturacak şekilde yaklaşık olarak 400.000-600.000'e ulaşmış bulunmaktadır. Bunun ana sebebi, her iki vilayette toplam 220 köyde yaşayan 115.000 Ahıska Türkü'nün, 14-17 Ekim 1944 tarihinde, zamanın SSCB yönetim tarafından Orta Asya'ya sürgün edilmesidir.¹⁶³

Bölge özerk bir idari birim olmadığı halde, coğrafi ve demografik özellikleri yüzünden siyasi öneme haizdir. Gürcistan'ın güneybatısında Türkiye'nin Ardahan ilinin sınırında olan Cevahati'nin nüfusunun önemli bir kısmını Ermeniler oluşturmaktadır. Ekonomik sıkıntı ve işsizliğin had safhada olduğu bölgede insanların bir kısmı mevsimlik işçi olarak Rusya'da çalışmaktadır.¹⁶⁴

1980'li yılların ikinci yarısında başlayan Yukarı Karabağ Sorunu'nun bölgeye sıçramasını engellemek üzere, Gürcü yönetimince bölgeye yönelik sosyal ve ekonomik kalkınma programı uygulamaya konulmuştur. Bu kapsamda bölgedeki okullarda Ermenistan tarihinin okutulmasına, kendi dillerinde eğitim yapmalarına ve eğitim kitaplarının Ermenistan'dan getirilmesine müsaade edilmiştir. Ayrıca bölgeye tanınan kültürel özerklik gereği, bu bölgede yaşayan öğrencilerin çoğu üniversite eğitim için Ermenistan'a gitmiş ve hâlen gitmeye devam etmektedir. Sosyal ve siyasal

¹⁶³ Sapmaz, a.g.t., 3.Bölüm, s.43-44.

¹⁶⁴ Alaeddin Yalçınkaya, **Kafkasya'da Siyasi Gelişmeler**, Lalezar Kitabevi, Ankara, 2006, s.214-215.

alandaki özerklik ekonomiye de yansımış, söz konusu özerk uygulamaların doğal sonucu olarak da, bölgede tedavülde Gürcü para birimi yerine, uzun süreden beri Rus ve Ermeni para birimleri geçerli hale gelmiştir.¹⁶⁵

Bölgede Ermeniler, zaman zaman özerklik taleplerinde bulunmaktadırlar. Küresel Ermeni lobilerinin varlığına rağmen henüz somut bir gelişme kaydetmiş değillerdir. Ayrıca bölgede faaliyet gösteren 12 sivil toplum örgütünün, Aralık 2003 ve Ocak 2004 tarihlerinde iki kez, Gürcistan'daki siyasi yelpazenin zor anlar yaşadığı bir dönemde taleplerini Gürcistan yönetimine iletmeleri fırsatçılık olarak değerlendirilmiştir. Öte yandan, ABD'de Ermeni diasporasının en etkili kuruluşlarından ANCA (Armanian National Committee of America)'nın temsilcileri Beyaz Saray ve Dışişleri ile görüşerek 12 sivil toplum örgütünün özerklik taleplerini desteklemiştir. Şubat 2004'te Taşnaksütyun Kurultayında Cevahati'ye özerklik verilmesi gerektiğinin ifade edilmesiyle konuya farklı bir boyut kazandırmıştır. Oluşturulacak bir özerk yapının nihai hedefinin Ermenistan'la birleşmek olacağı ise yapılan açıklamalardan anlaşılmaktadır.¹⁶⁶

1995 yılında, siyasi-sosyal ve kültürel alanda büyük bir özerkliğe sahip olan Ermenilerin bulunduğu bölgeye, RF'nin baskısı sonucu bölgedeki dört Rus askerî üssünden birisi yerleştirilmiştir. Üs, Türkiye sınırına 30 km uzaklıkta olup Ermenilerin yaşadığı Cevahati bölgesinde yer almaktadır. Ermenistan'a da sınırı olan bölgede yaşayan halkın çoğu, üsse ekonomik olarak bağımlı haldedirler. Üssün Rusya tarafından boşaltılmasından sonra, Türk askerînin yerleşeceği söylentileri üzerine Ermeniler protesto gösterileri gerçekleştirmişlerdir. Gürcistan bu söylentiye yalanlarken gösterilerin seyri "otonomi" talebi yönünde değişmiş, Ermeniler özerklik doğrultusunda protestolara devam etmişlerdir. Bu isteğin altında sosyoekonomik sebeplerin yanında esas olarak etnik kimlik sorunu yatmaktadır. Merkezin ekonomik problemlere çözüm bulmaması nedeniyle bölge halkı "kendi sorunlarını

¹⁶⁵ Şükrü Bilir, "Türkiye'nin Bölgesel Güç Olabilmek İçin Kafkaslar'da İzlediği, İzlemesi Gerekli veya İzleyebileceği Strateji ve Siyaseti Ulusal Çıkarlar Işığında İnceleyiniz", **Yüksek Lisans Tezi**, Harp Akademiler Komutanlığı, İstanbul, 2006, Üçüncü Bölüm, s.41.

¹⁶⁶ Yalçınkaya, **a.g.e.**, s.216-217.

kendilerinin çözmek istediklerini” dile getirmişlerdir. Gürcistan bu isteğe kesinlikle ret cevabı verirken, Ermenistan otonomi isteyenlere destek vermeyip Gürcistan’dan yana tavır koymuştur.¹⁶⁷

Bölgede yaşayan Ermeni nüfusunun büyük bir çoğunluğunun geçimi Rus 62. Askerî Üssünün varlığına bağlıdır ve bu nedenle Ermeniler askerî üssün boşaltılmasına karşı çıkmaktadırlar. Gerçekte Ermeniler, iktisadi nedenler kadar güvenlik endişeleri nedeniyle de üssün kapatılmasını istememektedir.¹⁶⁸

Cevahati vilayeti Gürcistan’dan kopuk bir izlenim vermektedir. Gürcistan’ın sınır koruma güçlerinden oluşan küçük bir birlik dışında 1991 yılından itibaren bu bölgeye Gürcistan ordusu girememektedir.

Bu bölgede meydana gelen gelişmeler Türkiye için stratejik açıdan önemlidir. Çünkü bu bölge Türk gözü sınır kapısı ve açılması planlanan Aktaş (Çıldır) sınır kapısı üzerindedir. Bakü-Tiflis-Ceyhan petrol boru hattı ve Kars-Tiflis demiryolu projeleri Cevahati bölgesinden geçmektedir.¹⁶⁹

Cevahati Ermenileri bölgede sadece Rus üslerinin kapatılması ve onun yerine geleceği iddiasında buldukları Türk gücüne karşı değillerdir. Yerel Ermeniler Türkiye ilintili bütün projelere karşı olduklarını her fırsatta dile getirmektedir. Onlara göre Kars-Tiflis demiryolu projesinin de mantığı bulunmamaktadır. Gerekçe olarak da Türkiye ile Ermenistan arasında bir demiryolu bulunmasını ve bu demiryolunun çalıştırılmamasını göstermektedirler. Onlara göre mevcut demiryolu varken ikincisinin yapılmasının anlamı bulunmamaktadır. Burada dikkat edilmesi gereken husus Cevahati Ermenilerinin kendilerine ekonomik refah sağlaması beklenen ve yaşadıkları bölgelerden geçmesi planlanan demiryoluna karşı çıktıkları halde Türkiye-Ermenistan demiryolunun açılmasını istemeleridir. Bu

¹⁶⁷ İnat, Duran, Ataman, **a.g.e.**, s.296.

¹⁶⁸ Mert Gökırmak, “Güvenlik Boyutunda Azerbaycan’ın Geleceği” **SAREM Sempozyum Bildirisi**, Ankara, 14 Nisan 2004, s.21.

¹⁶⁹ Taşkın, **a.g.t.**, s. 53.

davranış tarzı ile Cevahati Ermenilerinin bizzat Erivan'dan yönlendirildikleri yönünde kuşkuların doğmasına sebep olmaktadır.¹⁷⁰

Öte yandan Gürcistan'da Cevahati konusunda bir ikilem yaşanmaktadır. Mevcut durumdan memnun olmamakla birlikte, sorunun çözümüne ilişkin atacağı sert adımların bir askerî çatışmaya dönüşmemesi için ihtiyatla yaklaşmakta, mevcut Abhazya ve Güney Osetya sorunlarına bir yenisini eklemekten kaçınmaktadır. Bölgedeki Rus askerî üssünün mevcudiyeti ve zayıf ekonomik yapısı, askerî bir çözüm konusunda Gürcistan'ı sınırlamaktadır.¹⁷¹ Ekonomik baskı araçlarının kullanılması ise bölgedeki Ermenilerin bağımsızlıklarını ilan etmeleri veya bölgenin Ermenistan tarafından ilhak olunması ile sonuçlanabileceğinden, Gürcistan bir savaşa girme ihtimalinden çekinmektedir. Ermenistan'ın kendisine bağımlılığının farkında olan Tiflis, özerklik kabul etmemekle birlikte, sorunun bir askerî çatışmaya dönüşmesinden kaçınarak, bu aşamada fiili durumun adının konulmadan sürmesini kabullenmektedir.¹⁷²

Ağacan'a göre; Gürcistan'da 2003'te yaşanan "kadife devrim" Cevahati sorunu açısından dönüm noktası olmuştur. Saakaşvili yönetimi, Cevahati'de denetimi sağlamak için bu bölgeye yönelik çalışmalarını yoğunlaştırması sonucu kapana sıkışan bölgedeki ayrılıkçıların geriliminin giderek arttığı gözlenmektedir. Sürecin aleyhlerine işlediğinin farkında olan Ermeniler, bugünkü durumlarını zirve noktası olarak değerlendirmekte ve özerklik alacaklarsa bunu yalnız bu aşamada becerebileceklerini, Rusya'nın Ahilkelek üssünü kapatmayı kabul etmesi ve Ahıska Türklerinin dönüş sürecinin başlaması durumunda özerklik edinmelerinin imkansız olacağını düşünmektedirler. Bu yüzden de giderek taleplerini yoğunlaştırmakta ve üsluplarını sertleştirmektedirler.¹⁷³

¹⁷⁰ Sinan Oğan, "Rus-Gürcü Askerî Üs Pazarlığı ve Cevahati Ermenileri", **TÜRKSAM**, 30 Mart 2005, <http://www.turksam.org/tr/a308.html>, 10 Ekim 2008.

¹⁷¹ Taşkın, **a.g.t.**, s. 53-54.

¹⁷² Kamil Ağacan, "Ermenistan-Gürcistan İlişkileri", **ASAM**, 1 Eylül 2005, <http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?ID=1041&kat1=42&kat2=>, 09.01.2009.

¹⁷³ Ağacan, "Ermenistan-Gürcistan İlişkileri".

Sonuç olarak; Cevahati sorunu bağımsızlık sonrası dönemde Gürcistan'da zaman zaman yoğunlaşan, ama hiç gündemden düşmeyen sorunlardan birisidir. Özünde, Cevahati bölgesinde yoğun olarak yaşayan Ermenilerin özerklik talebi yatmakla birlikte, Rus askerî üslerinin kapatılması, Ahıska Türkleri'nin geri dönüş süreci, Bakü-Tiflis-Ceyhan Boru Hattı'nın yapımı gibi diğer konularla ilişkili olarak sorun daha çetrefil bir görünüm arz etmektedir. Ermenistan ve RF'nin verdiği destekle, Gürcistan'ın bağımsızlık sonrası yaşadığı gelişmelerden yararlanarak, bölgenin denetimini önemli ölçüde eline geçiren Ermeni örgütleri, özerklik elde ederek bu konumlarını tescil ettirmeye çalışmaktadırlar.¹⁷⁴

---

¹⁷⁴ Ağacan, "Ermenistan-Gürcistan İlişkileri".

İKİNCİ BÖLÜM

RF-GÜRCİSTAN ÇATIŞMASI ÖNCESİ KÜRESEL VE BÖLGESEL GÜÇLERİN GÜRCİSTAN POLİTİKASI

SSCB'nin dağılması, dünyadaki güç dengelerinin değişmesiyle sonuçlanmış ve uluslararası ilişkiler sisteminde bir dönüm noktası olarak yer almıştır. Özellikle Kafkasya'da ortaya çıkan üç bağımsız cumhuriyet, sekiz özerk cumhuriyet ve dört özerk bölge* ile güvenlik, jeopolitik ve ekonomik unsurlar yeniden sorgulanmaya başlanmıştır. Uluslar arası sistemde, devlet anlayışı ve kesin sınırların ortadan kalkması ile ulusal sınırlar, ulusallık anlayışı, azınlıklar, insan hakları, ekonomik kalkınma, bölgesel ekonomik ilişkiler, güvenlik ve savunma iç içe girmiştir. Yaşanan söz konusu radikal değişim çerçevesinde, bu çalışmada Gürcistan'ın güvenliğini etkileyen etnik, dinsel ve sosyoekonomik çeşitlilikten kaynaklanan sorunların yarattığı istikrarsız durum ve bu sorunun çözüme kavuşturulmasında bölgeye barış getirmeye çalışan uluslar arası aktörlerin bölgeye yönelik politikaları değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Güney Kafkasya'da ilk etapta, Sovyetler Birliği'nin boşalttığı alanı kimin dolduracağı tartışması ciddi bir şekilde yaşanmış ve bunun için bölgedeki boşluğu doldurmaya aday pek çok ülke ortaya çıkmıştır. Bunlardan; Sovyetler Birliği'nin ana coğrafyasında yer alan RF, Türkiye, İran ile bölge dışından ABD öne çıkan ülkelerdir. AB ise sonradan ve arkadan gelen bir güç olarak etkide bulunmaya başlamıştır. İlk günlerde etkin olmaya çalışan Türkiye ve İran'ın yeterince ekonomik potansiyeli sahip olmaması, giderek etkinliklerini

---

* Bağımsız Cumhuriyetler: Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan,
Özerk Cumhuriyetler: Abhazya, Acara, Nahçıvan, Kabartay-Balkar, Kuzey Osetya, Çeçenistan, İnguşya ve Dağıstan Özerk Cumhuriyetleri,
Özerk Bölgeler: Adıgey, Karaçay-Çerkez, Karabağ, Güney Osetye Özerk Bölgeleridir.

kaybetmelerine yol açmıştır. RF, Sovyetler Birliği'nin boşalttığı alanda çok da etkisiz kalmayacağını, kendisini toparladığı andan itibaren buradaki eski nüfuz bağlantılarını yeniden canlandırmak maksadıyla, askerî gücünü de kullanarak ve bölgenin iç işlerine karışarak bölgede etkinlik kurmaya çalışmıştır. Bir müddet sonra ABD, yavaş yavaş özellikle enerji kaynakları çerçevesinde daha etkin olmaya başlamıştır.¹⁷⁵

Ağacan, Gürcistan'ın dış ilişkilerini, coğrafi konumuna göre ilk iki Güney Kafkasya Cumhuriyeti; Azerbaycan ve Ermenistan, ikincisi Güney Kafkasya alt sistemine komşu üç bölgesel güç; Türkiye, İran ve Rusya; üçüncüsü ise diğer bölge dışı aktörler; ABD, AB ülkeleri olmak üzere iç içe geçmiş üç halka şeklinde yorumlamıştır.¹⁷⁶ Aşağıda Gürcistan'ın bu ülkelerle olan ilişkileri incelenecektir.

2.1. GÜRCİSTAN'IN BÖLGE ÜLKELERİ İLE İLİŞKİLERİ

2.1.1. RF'nin Gürcistan Bağlamında Bölge Politikaları

Gürcistan, Rusya Federasyonu ile en uzun sınıra sahip Kafkas Cumhuriyetidir. Rusya'nın Kafkasya bölgesinde ve Gürcistan'daki varlığı yaklaşık olarak 200 sene sürmüştür ve halen devam etmektedir. Gürcistan'ın Rusya ile ilişkileri anlaşmazlıklar ve ihtilaflar üzerinde kurulmuştur.¹⁷⁷ Rusya, stratejik konumu nedeniyle Gürcistan'ı hayati çıkar sahasında görmüş ve Gürcistan'la ilişkilerine özel önem göstermiştir. Gürcistan, aynı zamanda Rusya'nın müttefiki Ermenistan ile kara bağlantısı olmadığından bu ülkeye ulaşımı için de önemli bir konuma sahiptir.

¹⁷⁵ Mustafa Aydın, "Kafkasya'nın Değişen Jeopolitiği ve Güvenlik Sorunları", **SAREM Seminer Bildirisi**, Ankara, 17 Nisan 2002, s.3-6.

¹⁷⁶ Ağacan, "Ermenistan-Gürcistan İlişkileri".

¹⁷⁷ Shantadze, **a.g.t.**, s.100.

Rusya, Kırım'ın Ukrayna'nın eline geçmesi sonucu, Karadeniz Filosunu yerleştirebileceği derin sular elinden alınınca, yönünü Karadeniz sahilinde derin sulara sahip olan Gürcistan'a çevirmiş ve Gürcistan'ın içine düştüğü siyasi, askeri ve ekonomik kaosu kullanmayı iyi bilmiştir.¹⁷⁸

Sovyet sonrası dönemde Tiflis ve Moskova arasında artan gerginliğin kökleri 1990'lı yılların başlarında Gürcü çoğunluğun biran önce Moskova'dan ayrılıp bağımsızlık kazanmak için örgütlenmeleriyle başlayan gelişmelere kadar gitmektedir. Sovyetler Birliği'nin dağılmadan önceki son yıllarında komünizm karşıtı milliyetçi Gürcü muhalefet, Gürcistan'daki komünist gücün kurumsal temellerini sarsmak için grevleri ve diğer sivil başkaldırı hareketlerini kullanmışlar ve bu olaylar, Cumhuriyetin Sovyetler Birliği'nden bağımsızlığını kazanmasında önemli bir rol oynamıştır.¹⁷⁹

Gürcistan'ın, SSCB dağılmadan önce 9 Nisan 1991'de bağımsızlığını ilan etmesi iki ülke arasındaki sorunları başlatmıştır. Devlet başkanlığına milliyetçi Gamsakhurdia'nın seçilmesi sonrasında Sovyet ordusunun Gürcistan'dan çekilmeye zorlanması ve Gürcistan'ın BDT'yi katılmayı reddetmesi iki ülke arasındaki sorunları alevlendirmiştir. Gamsakhurdia'nın Güney Osetya'ya karşı uyguladığı baskıcı politikalar RF sınırları içinde yaşayan Kuzey Osetlerle gerginlik yaşanmasına yol açmış, bu arada Abhazlar bağımsızlıklarını ilan etmiştir.¹⁸⁰

Gamsakhurdia'nın devrilmesi ve SSCB'nin son Dışişleri Bakanlığını yapmış Eduard Şevardnadze'nin Gürcistan'ın yönetimine geçmesi, Rusya'da bu ülkenin yeniden hakimiyeti altına alabileceği ümitlerini arttırmıştır. Şevardnadze Başkanlığın ilk yıllarında Rusya ile iyi ilişkiler kurmaya yönelmiş

¹⁷⁸ Oktay f.Tanrısever, "Sovyet Sonrası Dönemde Rusya'nın Kafkasya Politikası", **Türkiye'nin Komşuları**, İmge Kitabevi, Der.Mustafa Türkeş, İlhan Uzgel, Ankara, Şubat 2002, s.397.

¹⁷⁹ Oktay Tanrısever, "Rusya-Gürcistan İlişkilerindeki Artan Gerilim: Bir Sağırlar Diyalogu mu?", <http://www.stradigma.com/index.php?sayfa=makale&no=53>, 05.01.2009.

¹⁸⁰ Utku Yapıcı, **Küresel Süreçte Türk Dış Politikasının Yeni Açılımları Orta Asya ve Kafkasya**, İstanbul, Otopsi Yayınları, 2004, s.91.

ancak bundan olumlu bir sonuç alınamayınca hızlı bir şekilde Batı ile bütünleşme çabasına girmiştir.¹⁸¹

Rusya Federasyonu ile Gürcistan arasında diplomatik ilişkiler Şevardnadze'nin iktidara gelmesinden sonra 1 Temmuz 1992'de imzalanan protokol ile, daimi elçilik düzeyinde resmi olarak başlatılmıştır. Şevardnadze ve Yeltsin'in anlaşması ile 14 Temmuz 1992'de Güney Osetya'ya Rus ve Gürcü birliklerinden oluşan barış gücü yerleştirilmiştir. Bu olay Rusya'nın eski-Sovyet sahasındaki ilk askeri müdahalesi olmuştur.¹⁸²

Rusya, 1993 tarihinde dış politikasında değişikliklere gitmiş ve "sıcak denizlere" inmek biçiminde formüle edilen yayılmacı ve genişlemeci politikaya devam etmek istemiştir. Bu çerçevede, 23 Nisan 1993 tarihinde Rusya dönem Başkanı Boris Yeltsin tarafından onaylanan ve SSCB'nin dağılması sonrası geleneksel Rus dış politikasının esaslarının tekrar belirtildiği belge, BDT üyelerinin "Yakın Çevre"* olarak tanımlandığı Yakın Çevre Doktrini kabul edilmiştir. Bu Doktrinle Rusya, eski SSCB coğrafyasının mirasçısı olduğunu ve bu topraklarda tek söz sahibi olabilecek ülkenin kendisi olduğunu iddia etmiştir. Rusya, kısa bir zaman önce bağımsız olup değişik sıkıntılarla boğuşan ve önemli enerji kaynaklarına sahip olan Kafkasya ve Orta Asya Ülkeleri üzerindeki nüfuzunu devam ettirme isteğini açıkça belirtmiştir. Bu coğrafyanın ulaşımında önemli konuma sahip olan Gürcistan Rusya'nın kontrol altında tutması gereken en önemli ülke olmuştur.¹⁸³ Nitekim Rusya, ekonomik, sosyal ve siyasi olan örtülü müdahalelerle Abhazya'yı desteklemektedir. Rusya'nın, Abhazya'da, ateşkes sağlaması karşılığında Şevardnadze yönetimi, 1993 yılı sonunda BDT'na girmeyi kabul etmek zorunda kalmıştır. Ancak yine de Gürcistan'ın, BDT'ye üye olduktan sonra, 3 Şubat 1994'te imzaladığı "Dostluk ve İyi Komşuluk Anlaşması" da iki ülke

¹⁸¹ Shantadze, **a.g.t.**, s.105.

¹⁸² Fırat Purtaş, **RF Ekseninde Bağımsız Devletler Topluluğu**, Platin Yayınları, Ankara 2005, s.239.

* Rusya'nın "yakın çevre" olarak isimlendirdiği ülkeler, Ukrayna, Beyaz Rusya, Moldova, Gürcistan, Ermenistan, Azerbaycan, Özbekistan, Kazakistan, Türkmenistan, Kırgızistan, Tacikistan'dır. Bu ülkeler BDT ülkeleridir.

¹⁸³ Shantadze, **a.g.t.**, s.104.

arasındaki güven bunalımını giderememiştir.¹⁸⁴ RF, bu anlaşma ile SSCB dönemine ait Türkiye sınırındaki askeri varlığını tekrar elde etmiştir. RF'nin, Ermenistan ve Gürcistan'daki kazançları, Azerbaycan'a baskılarını artırmasını kolaylaştırmıştır.¹⁸⁵

1990'lı yılların ikinci yarısından itibaren NATO ve Avrupa Birliği'nin doğu Avrupa'ya doğru genişlemesi Sovyet sonrası ülkelerin Avrupa'nın siyasi ve ekonomik hayatı ile bütünleşme imkanlarını da beraberinde getirmiştir. Gürcistan'ın da aralarında bulunduğu bazı ülkeler, BDT'ye üye olmalarına rağmen örgütte eşit statüde olmadıkları gerekçesiyle, Rusya'nın siyasi, ekonomik ve askeri baskılarından kurtulmak için kendi aralarında örgütlenmeye karar vererek, 10 Ekim 1997'de Strasburg'da Avrupa Birliği Zirve toplantısında, Azerbaycan, Gürcistan, Moldova ve Ukrayna devlet başkanları arasında yapılan görüşmeler sonucu "GUAM"ı kurmuşlardır. 24 Nisan 1999 tarihinde Özbekistan'ın da örgüte üye olmasıyla örgütün adı GUUAM olarak değiştirilmiştir. Ekonomik ve siyasi açıdan kurulmasının büyük önemi olan GUUAM'a üye olan devletler, BDT bünyesinde Rusya'nın baskılarına karşı koymak için siyasi platformda birleşmişlerdir. Ayrıca, üye devletlerinin Avrupa ve NATO ile iş birliği için bir fırsat ortaya çıkmıştır. Bu örgütlenmenin bir başka amacı da, Hazar Havzası enerji kaynaklarının dünya piyasalarında Rusya'nın tekelinde bulunan boru hatları ile değil, Ukrayna ve Gürcistan üzerinden dünya piyasalarına ulaşımını sağlamak olmuştur. GUUAM'ın 1997'de kurulmasına rağmen, üye ülkeler arasındaki iş birliği yeterince gelişmemiş ve GUUAM'ın bir örgüt olarak faaliyet göstermesi konusunda ciddi adımlar atılmamıştır.¹⁸⁶

Rusya Gürcistan ilişkilerinde en son kopuş II. Çeçen Savaşı'nın başlamasıyla olmuştur. Özellikle 1999 yılı boyunca soğuk bir atmosferde devam eden Rusya-Gürcistan ilişkileri, Eylül 1999'da iyice gerginleşmiştir.

¹⁸⁴ Purtaş, **a.g.e.**, s.240.

¹⁸⁵ Gamze Güngörmüş Kona, "Kafkasya Coğrafyasında Yaşanan Gelişmeler: Bölgesel ve Global Aktörlerin Bölgeye Etkisi", 26 Kasım 2007, <http://www.turksam.org/tr/a1357.html>, 10.10.2008.

¹⁸⁶ GUUAM'dan bugün geriye Ukrayna, Gürcistan ve Moldovya kalmıştır. Özbekistan ve Ermenistan çekilmiştir. GUUAM için bkz. Hatem Cabbarlı, "GUUAM: Bölgesel İşbirliği Açısından Yeni Bir Fırsat mı?", Stradigma.com, sayı 6, Temmuz 2003, s.20-26.

Rus Dışişleri Bakanlığı, Gürcistan'ı ülkesi üzerinden silah akışına göz yumarak Çeçen ve Dağıstanlı teröristlere destek vermekle suçlamıştır. Gürcü tarafı ise sert bir karşılık vererek, asıl Rusya'nın teröristlere yataklık eden bir ülke olduğunu bölgedeki Rus askeri üslerinin silah ticaretiyle uğraştığını açıklamıştır.¹⁸⁷

Gürcistan'ın ABD ile giderek artan iş birliği Tiflis'i 2002 yılının Sonbaharında NATO üyeliği için resmen başvurmak için cesaretlendirmiştir. ABD'nin Gürcistan'a verdiği destekten rahatsız olan Moskova, Tiflis ve NATO arasındaki gelişen ilişkilerden giderek endişelenmektedir.¹⁸⁸

Nisan 2003'te Gürcistan, ABD ile Amerikan askerlerine vizesiz ve pasaportsuz geçiş, silah taşıma serbestisi ve diplomatik dokunulmazlık sağlayan bir askeri işbirliği anlaşması imzalaması Rusya'da büyük rahatsızlık uyandırmıştır. Rusya, ABD'nin bu anlaşmayla istediği kadar silahı bu ülkeye getirebileceğini belirterek, Rus askerlerinin hiçbir zaman Amerikan askerlerinin kadar imtiyaz elde etmediğini söylemiştir. Gürcistan ise Rusya'nın bu açıklamalarını içişlerine karışma olarak nitelendirmiş ve bağımsız bir ülke olarak dilediği ülkeyle işbirliği yapma hakkına sahip olduğunu söylemiştir.¹⁸⁹

Gürcistan ile Rusya arasında zaten kötüye giden ilişkiler, Saakaşvili'nin iktidara gelmesiyle daha da kötüleşmiştir. İlişkilerde gerginliğin giderilmesi için ABD başta olmak üzere bazı yabancı devletler ve uluslar arası kuruluşların çaba göstermiştir. Özel çabalar sonucunda 13 Haziran 2006 tarihinde gerçekleştirilebilen Putin-Saakaşvili görüşmelerinin sonuçsuz kalması, ikili ilişkilerde olumlu gelişmelerin beklenemeyeceğinin göstergesi olmuştur. Ayrılıkçı bölgeler konusundaki statükodan rahatsız olan Gürcistan'ın Batı yanlısı ve Rusya karşıtı mevcut yönetiminin çabaları, Rusya tarafından hoş karşılanmamıştır. Rusya, Gürcistan'ın ayrılıkçı bölgeleri kontrol altına alma girişimlerine bu bölgeleri "bağımsız devlet" olarak

¹⁸⁷ Purtaş, a.g.e., s.241.

¹⁸⁸ Tanrısever, "Rusya-Gürcistan İlişkilerindeki Artan...".

¹⁸⁹ Purtaş, a.g.e., s.243.

tanyabileceği açıklamalarıyla karşılık vermesi, Gürcistan Parlamentosu'nun Rus Barış Güçleri konusundaki kararları ve Gürcistan yönetiminin ayrılıkçı bölgelere ilişkin sert tavır takınmaya çalışması, iki ülkeyi sıcak çatışmalara varabilecek gerginliğin eşiğine getirmiştir. Rus yetkililer, Gürcistan'ın bölgeye saldırması halinde daha önce yaptıkları anlaşmalar nedeniyle bölgede barışı sağlamak için Gürcistan ve ayrılıkçı bölgeler karşısındaki sorumluluklarından ve ayrılıkçı bölgelerde kayıtlı nüfusun büyük çoğunluğunun Rusya Federasyonu vatandaşı olduğunu iddia ederek bunu karşılıksız bırakmayacaklarını devamlı olarak vurgulamaktadırlar.¹⁹⁰

Tiflis yönetiminin, 4 Rus askeri istihbarat görevlisinin Rus subayların ülkenin savunma kapasitesi, NATO'ya üye olma çabası, enerji kaynakları ve muhalif siyasi partiler hakkında casusluk yaptığı suçlamasıyla 27 Eylül 2006 tarihinde gözaltına alarak mahkemeye çıkarması Rusya ile yeni bir krizin doğmasına yol açmıştır. Putin, casus skandalıyla ilgili olarak hiçbir ülkenin Rusya ile diyalogda şantaj veya provokasyon diline başvuramayacağı konusunda Gürcistan'ı sert bir şekilde uyararak tepki göstermiştir. Bunun üzerine Gürcistan, Moskova ile patlak veren krizi dindirme çabasına girmiş ve Rus subayları, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilata (AGİT) yetkililerine teslim ettiğini açıklamıştır. Tiflis'in geri adımına karşın Rusya Federasyonu'nun sert tavrı devam etmiştir. Rusya Federasyonu, Gürcistan ile hava, demiryolu, kara ve deniz ulaşımını kesmiş; Gürcü vatandaşlarına vize vermeyi ve posta hizmetlerini durdurmuştur. Rusya Federasyonu yaklaşık 700 bin civarında olan yasadışı Gürcü asıllı göçmeni toplayarak kargo uçaklarıyla Tiflis'e göndermeye başlamıştır.¹⁹¹

Birinci cumhurbaşkanlığı döneminde Rusya ile ilişkilerin iyi olmamasından hem ekonomik hem de siyasi anlamda zarar gören Saakaşvili, ikinci cumhurbaşkanlığı dönemine Rusya ile iyi ilişkiler geliştirmek istediklerini açıklamış ve 22 Şubat 2008'de Moskova'da BDT'nin gayri resmi

¹⁹⁰ Araz Aslanlı, "Gürcistan-Rusya İlişkileri Savaşın Eşiğinde", **TUSAM**, 07.08.2006, <http://www.tusam.net/makaleler.asp?id=607&sayfa=41>, 09.01.2009.

¹⁹¹ Kanbolat, "Gürcistan, Rusya ile Gerilimini NATO'ya Taşımak İstiyor", **Stratejik Analiz Dergisi**, Aralık 2006.

zirvesine katılan Saakaşvili, zirve öncesi Putin'le görüşmüştür. Görüşmeden sonra Putin, Gürcü yöneticilerin yaptıkları açıklamalarda ikili ilişkileri geliştirmek için fırsatlar olduğunu açıklamış ve 25 Mart 2008'de iki devlet arasında 2006 yılında Rusya tarafından tek taraflı olarak kapatılan direk uçuşlar tekrar başlatılmıştır. Gürcistan-Rusya ilişkilerinin iyi gidişatına, Şubat 2008'de Kosova'nın tek taraflı bağımsızlığını ilan etmesi ve Rusya'nın bu duruma karşı çıkmasına rağmen bağımsızlığının dünya genelinde tanınması; Nisan 2008'de Bükreş'te yapılan NATO zirvesinde Gürcistan'a üyelik sözü verilmesi Rusya-Gürcistan ilişkilerindeki kronikleşen gerginliğin tekrar canlanmasına neden olmuştur.¹⁹²

Kosova'nın tek taraflı bağımsızlık ilan edeceğinin kesinleştiği günlerde Rusya Federasyonu, Gürcistan'daki ayrılıkçı bölgeler Güney Osetya ve Abhazy liderleri ile görüşmüş, Kosova'nın tek taraflı olarak bağımsızlık ilan etmesi durumunda Rusya'nın Abazya ve Güney Osetya ile ilgili siyasetini değiştirmek zorunda kalacaklarını açıklamıştır. Rusya, 04 Mart 2008'de, Abhazy'ya 1996 yılında imzalanan ve ekonomik yaptırımı öngören BDT Anlaşması'ndan çekildiğini ve ayrılıkçı bölge üzerindeki ekonomik ambargoyu kaldırdığını ilan etmiştir. Rusya'nın bu adımından cesaret alan Güney Osetya ve Abhazy peş peşe bağımsızlıklarını ilan etmiş ve 06 Mart 2008'de Güney Osetya, 07 Mart 2008'de ise Abhazy ayrılıkçı bölge parlamentoları AGİT, BM ve AB gibi uluslararası kuruluşlara çağrı yaparak bağımsızlıklarının tanınmasını istemişlerdir.¹⁹³

Rusya'nın, Gürcistan'ın NATO siyasetini neden göstererek ayrılıkçı bölgelerde gerginliği tırmandırması Gürcistan'ın eline bir koz vermiş ve Gürcistan, Rusya'nın aslında Gürcistan'a karşı değil NATO'nun öngördüğü demokratik değerlere karşı çıktığını ilan etmiştir. Tiflis, meseleyi Gürcistan-Abhazy ve Gürcistan-Güney Osetya zemininden Batı-Rusya zeminine taşıyarak Batıyı Rusya'ya karşı kullanmaya çalışmıştır.

¹⁹² Veliev, "Gürcistan Rusya Gerginliğinin Nedenleri".

¹⁹³ Veliev, "Gürcistan Rusya Gerginliğinin Nedenleri".

Sonuç olarak, duraklama devresinin ardından hızla kendini toparlayan RF, eski Sovyet toprakları üzerinde yeniden söz sahibi olabilmek için harekete geçmiştir. Bağımsızlığını yeni kazanmış olan Kafkasya ülkelerinin ekonomik ve siyasi yönlerden zayıf oluşu, RF'yi Güney Kafkasya ülkelerinin iç işlerine müdahale etmeye teşvik etmiştir.¹⁹⁴

Rusya, tüm BDT ülkeleri içerisinde ilişkilerinde en fazla Gürcistan ile çatışma yaşamıştır. Bağımsızlık sonrasında iki ülke ilişkileri 1993-1995 seneleri hariç hep gergin devam etmiştir. Bu gerginlik 2000 yılında Vladimir Putin'in Rusya Başkanlığına yükselişi ile daha da artmıştır. Bu çatışmaların odak noktasında Abhazya sorunu bulunmakla birlikte iki ülke arasındaki ihtilaflar daha çok askeri konulardan kaynaklanmıştır.¹⁹⁵ İlişkilerdeki gerilimin artmasına yol açan tartışmalı konular enerji, Gürcistan'daki Rus askerî üsleri, Rusya'nın yeni vize rejimi ve uluslararası terörizmi kapsamaktadır. Rusya ve Gürcistan arasındaki gerginliği artıran bu konuların detaylı olarak incelenmesi yararlı olacaktır.

2.1.1.1. Gürcistan'daki Rus Askerî Üsleri Politikası

Moskova'nın Tiflis'e karşı kullandığı en önemli baskı unsuru Gürcistan'daki Rus askerî üslerini kapatmadaki gecikmesidir. Gürcistan, bünyesindeki Rus askeri varlığını ülkenin güvenliği ve toprak bütünlüğü için ciddi bir tehlike olarak görmektedir. Bu nedenle Gürcistan bir yandan Rus Askerî Üsleri'nin tasfiyesi ve ülkeden çıkması için mücadele etmekte, bir yandan da Batı ile bütünleşerek bu tehlikeyi bertaraf etmek istemektedir.

SSCB zamanında, Güney Kafkasya'daki askeri karargahın en büyük gücünü oluşturan Gürcistan'daki bu üsler, NATO'nun güney cephesine karşı

¹⁹⁴ Kamil Ağacan, "Kafkasya'da Türk ve Rus Politikası", *Stratejik Analiz Dergisi*, ASAM Yayınları, Sayı 40, Ankara, Ağustos 2003, s.76.

¹⁹⁵ Purtaş, a.g.e., s.238.

savunma üssü olarak kullanılmıştır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte bu üsler, 1993 yılında kurulan Güney Kafkasya'daki Rus Birlikleri'nin idaresine geçmiş ve asker sayısı azaltılmıştır.¹⁹⁶

Gamsakhurdia yönetimi, Sovyet Ordusunu işgalci olarak görmüş ve bir an önce ülkeden çıkmasını istemiştir.¹⁹⁷ Şevardnadze'nin gelmesiyle Rusya, Gürcistan'ı yeniden etkisi alanına çekmeye çalışmıştır. Yeniden nüfuz alanına almak için, Gürcistan'daki etnik çatışmaları körükleyen Rusya, ülkeyi ciddi tehlikeye sokmuştur. Şevardnadze, Gürcistan'ın ülke bütünlüğünün sağlanması için Rusya'nın yardımına başvurmak zorunda kalmıştır. Bu düşünce ile Şevardnadze önce 1993 yılında BDT'ye üyeliğini kabul etmiş, sonra da 1994'de Tiflis'e gelen Yeltsin ile bir dizi anlaşma imzalamıştır. 1994'de Şevardnadze ve Yeltsin'in imzaladığı anlaşmalar arasında en önemlisi ve Gürcistan'ı en çok sıkıntıya sokan, Rusya Federasyonu ile Gürcistan arasında onaylanan Askeri İşbirliği Anlaşmasıdır. Bu anlaşma ile Rusya Gürcistan'da üsler bulundurma, Gürcistan'a topraklarını savunmasına, Gürcistan ordusunun oluşturulmasına ve eğitilmesine yardım etme hakkını elde etmiştir.¹⁹⁸

Şevardnadze, Rusya'ya, Gürcistan'da dört askeri üs bulundurma hakkını veren anlaşmanın süresini 15 sene olmasını istemişse de, süre Rusya'nın yoğun baskıları sonucu 25 sene olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda Rusya, Gürcistan'da Tiflis'in 30 km. güneyinde bulunan Vaziani 137. Askeri Üssü, Ermenilerin yoğun olarak yaşadığı bölge Cavaheti'de, Ahalkalaki 62. Askeri Üssü, Acaristan merkezinde bulunan Batum 12. Askeri Üssü ve ayrılıkçı bölge Abhazya'da bulunan Gudauta 50. Askeri Üssü'nü kurmuştur.¹⁹⁹

¹⁹⁶ İlyas Kamalov, "Soğuk Savaş Sonrasında Rusya'nın Güney Kafkasya Politikası", **Stratejik Analiz Dergisi**, ASAM Yayınları, Ankara, Kasım 2006, s.92

¹⁹⁷ Bkz. Kamil Ağacan, Gürcistan'a Yönelik Artan Rus Baskıları ve Türkiye, **Stratejik Analiz Dergisi**, cilt 1, sayı 4, Ağustos 2000.

¹⁹⁸ Hasan Kanbolat, "Rusya Federasyonu'nun Güney Kafkasya'daki Askeri Varlığı ve Gürcistan Boyutu", **Stratejik Analiz Dergisi**, ASAM Yayınları, cilt 1, sayı 3, Ankara, Temmuz 2000.

¹⁹⁹ Shantadze, **a.g.t.**, s.106.

Gürcistan'daki etnik problemlerinin çözülmesinde Rusya'dan yardım almayı amaçlayan Şevardnadze, yukarıda sözü edilen ve Gürcistan'ı zor durumda bırakan anlaşmaları imzalamış, ancak istediğini elde edememiştir. Bunun farkına varan Şevardnadze, 25 yıl askeri üs bulundurma sözleşmesini imzalamış olmasına rağmen, Rusya'dan Vaziani ve Gudauta'dan başlayarak, Rus askeri varlığının topraklarından çekilmesini talep etmiştir. NATO üyeliğini hedefleyen Gürcistan bu önemli adımla, Batı'nın desteğini de elde etmiştir. Nitekim 17 Kasım 1999 tarihli İstanbul AGİT Zirvesi'nde Rusya Federasyonu ile Gürcistan'ın Ortak Bildirisi'nde; Rusya, 31 Aralık 2000'e kadar Gürcistan'daki askeri varlığını önemli ölçüde azaltılması, 1 Temmuz 2001 tarihine kadar da Vaziani ve Gudauta askeri üslerini kapatılması, Batum ve Ahalkalaki Rus Askeri Üsleri'nin durumun da 2000 yılında karara bağlanması öngörülmüştür.²⁰⁰

Rusya'nın 1 Temmuz 2001 tarihine kadar boşaltması gereken Gudauta 50. Askeri Üssü'nün, Gürcistan'ın Fiilen bağımsız hale gelen Abhazya bölgesinde bulunması nedeniyle Abhazya yönetimi tarafından, bu üssün Abhazya'ya devredilmesi gerektiği ileri sürülmüş ve Rus askeri üssün tasfiyesi söz konusu olacaksa, bu Tiflis ile değil, kendileriyle görüşülmesi gereken bir mesele olduğunu belirtmişlerdir. Cavaheti'de bulunan Ahalkalaki 62. Rus Askeri Üssü ile ilgili olarak da benzeri problemler yaşanmıştır. Bu üssün boşaltılmasına bölgede yoğun olarak yaşayan Ermeni nüfusu ekonomik sebepleri ileri sürerek karşı çıkmıştır. İşsizlikle boğuşan bölge halkının bir kısmı bu üste çalışarak geçinmekte, ayrıca bu üste çalışan Rus askerlerinin ihtiyaçları önemli gelir bir kaynağını oluşturmakta olduğu iddia edilmiştir. Batum 12. Askeri Üssün bulunduğu Acaristan'da etnik çatışmalar yaşanmamış, ancak Acaristan eski lideri Aslan Abaşidze, Rusya'dan destek alarak 13 sene boyunca bölgeyi bağımsız bir ülke gibi yönetmiştir.²⁰¹

Rus Askeri Üsleri'nin bulunduğu yerler (Vaziani hariç) ayrılıkçı unsurların yoğun olarak yaşadığı bölgeler olması durumu daha da

²⁰⁰ Kanbolat, "Rusya Federasyonu'nun Güney Kafkasya'daki ...".

²⁰¹ Shantadze, a.g.t., s.107-108.

vahimleştirmiştir. Rusya, bu noktalardan üslerinin kalkması durumunda, Gürcistan'ın kontrol edemeyeceği etnik çatışmalar ortaya çıkabileceğini ileri sürerek diretmek istemiştir.

10 Mart 2005'te Gürcistan Parlamentosu "Rusya'nın, Gürcistan topraklarındaki aktif kullanımda olan üslerinin 01 Ocak 2006 tarihine kadar boşaltması gerektiğini" öngören bir kararname onaylamıştır. Gürcistan'ın, bu kararnameye 15 Mayıs 2005'e kadar Rus tarafından cevap gelmesi ve gerekli işlemlerin başlamaması durumunda üsleri ablukaya alacağını duyurması gerginliği tırmandırmıştır. Rusya tarafı, bu üslerin boşalması için en az dört sene kadar zaman ve 300 milyon dolar paraya ihtiyaç olduğunu beyan ederek bahaneleri ileri sürmüştür. Gürcistan'ın belirlediği sürenin dolmasına az kala iki tarafın arttırdığı diplomatik görüşmeler sonucu Rusya, Gürcistan'ın baskılarına dayanamayarak 2006'da üsleri boşaltmaya başlamayı kabul etmiştir.²⁰² 31 Mart 2006 tarihinde taraflar arasında imzalanan Soçi Mutabakatına göre, Ahalkalaki Rus Askeri Üssü 2006 yılın sonuna kadar boşaltılacak, en geç 31 Aralık 2007 tarihinde ise Rus Askerleri üssü terk edip Gürcistan'a devredecektir. Adı geçen anlaşma gereğince Rusya tarafı Batum Askeri Üssünü, üslerde bulunan askeri teçhizatın taşınması için Batum Limanı'nı kullanacağından dolayı en son olarak 2008'in sonuna kadar kapatılacağını belirtmiştir.²⁰³

Bu durumda, Rusya'nın Güney Kafkasya bölgesindeki askeri varlığı, sadece Ermenistan'daki Gümrü Üssü ile sınırlı kalacak, ancak Ermenistan'la kara bağlantısı olmayan Rusya, bu üssünü Gürcistan izin verdiği ölçüde kullanabilecektir. Bu nedenle, Gürcistan'daki Rus Askeri Üsleri'nin kapatılması bir yönü ile Rusya'nın Güney Kafkasya bölgesindeki askeri varlığının zora girmesi demektir.

Rusya ve Gürcistan arasında süren askeri üs görüşmelerden netice alınamayınca her iki taraf da ellerindeki kozları "üçüncü oyuncular" devreye sokmaya başlamıştır. Gürcistan'ın bu konuda elinde bulunan en büyük kozu

²⁰² Araz Aslanlı, Makaleler, www.tusam.net/makaleler.asp?id=235&sayfa=0

²⁰³ Shantadze, **a.g.t.**, s.108.

ABD'dir. Rusya ise, Gürcistan'ın "yumuşak karnına" oynamaktadır. Bu çerçevede Cavah Ermenilerinin son günlerde ciddi bir aktiflik içinde oldukları görülmektedir.²⁰⁴

Rusya Vaziani ve Gudauta üssünü Gürcü baskısı, ABD'nin sunduğu ekonomik yardım paketinin şarta bağlanması ve ekonomik yoklukların getirdiği eksikliklerin de etkisiyle terk etmek zorunda kalmıştır. Diğer iki üs olan Akhalkalı ve Batum üsleri, Rusya'nın bölgedeki kontrolü ve Ermenistan'daki üsleri ile ikmal ve haberleşme açısından büyük önem taşıması sebebiyle üsleri mümkün olduğunca elinde tutmak isteyen Rusya, Gürcistan'da 15 yıl daha kira karşılığı kalmak istemektedir. Kira karşılığı olarak da Gürcistan'ın Rusya'ya olan 179 milyon dolarlık doğal gaz borcunu silmeyi teklif etmektedir. Buna karşın Gürcistan ise teklife sıcak bakmamaktadır. Türkiye Akhalkalı üssünün hemen yanında bulunan Marnueli Havaalanı'nda, Rus askerlerinin boşaltmasından sonra restorasyon çalışmasını yapmış, bu sayede bölgede varlığını hissettirmeye çabalamıştır.²⁰⁵

Sonuç olarak Rusya, Gürcistan'daki askerî üsleri kapatmasındaki gecikmenin, kendi çıkarlarına hizmet eden bencil bir davranışı olmaktan öte Gürcistan'ın başlıca etnik grupları arasındaki barış ve istikrarın devamı ile ilgili endişelerinden kaynaklandığını görüşünü iddia ederek, meşruluk kazanmaya çalışmaktadır. Tanrısever'e göre Gürcistan'daki üsler konusundaki en tehlikeli eğilim, Moskova'nın bu üsleri Gürcistan'daki azınlık milliyetçiliği politikası yoluyla haklı göstermeye olan eğilimidir. Moskova'nın, Gürcistan'daki azınlık milliyetçiliğinden yararlanması aynı şekilde Tiflis'e karşı, baskı unsuru olarak vize rejimi uygulama teşebbüslerinde de görülebilir.²⁰⁶

²⁰⁴ Sinan OĞAN, "Rus-Gürcü Askerî Üs Pazarlığı ve Cavaheti Ermenileri", **TÜRKSAM**, 30 Mart 2005, <http://www.turksam.org/tr/a308.html> , 10 Ekim 2008.

²⁰⁵ İnat, Duran, Ataman, **a.g.e.**, s.296.

²⁰⁶ Tanrısever, "Rusya-Gürcistan İlişkilerindeki Artan...".

2.1.1.2. Vize Rejimi Politikası

Moskova'nın Tiflis'e karşı kullandığı bir diğer baskı unsuru da Vize Rejimi Politikasıdır. Moskova, Gürcistan'ı kendi etki alanı içinde tutmak için Gürcistan vatandaşlarına 09 Ekim 1992 tarihli Bişkek Anlaşmasıyla ile düzenlenen ve BDT üyesi ülkelerin vatandaşlarının bu ülkelerin hepsinde vizesiz serbest dolaşma haklarına sahip oldukları vize uygulamasında değişiklik yapmıştır. Rusya, Ağustos 2000'de, Bişkek Anlaşması'ndan; uluslararası terör, örgütlü suçlar, uyuşturucu ticareti, Rusya'ya geniş çaplı, yasadışı yollarla yapılan göçleri öne sürerek ayrıldığını açıklamıştır. Yapılan tüm diplomatik çabalara rağmen, 05 Aralık 2000'den itibaren Rusya Gürcistan vatandaşlarına vize uygulamaya başlamıştır.²⁰⁷ Gürcistan'a vize uygulamasında, Rusya, uluslararası terör ve yasadışı yollarla yapılan göçü sebep olarak ilan etmiştir.²⁰⁸

Yeni vize rejimi, Rusya'da çalışan 500.000 kadar Gürcistan vatandaşını baskı altına almayı hedeflemekle birlikte Gürcistan'da işsizliği artırarak, yoksulluğun daha da büyümesine ve Gürcistan ekonomisinin zayıflamasına ve vize uygulamasından zarar görece kitlelerin Rusya aleyhindeki duygularını beslemesi neden olmuştur.²⁰⁹

Yeni vize uygulamasındaki en çarpıcı nokta, Moskova'nın Abhazya ve Güney Osetya sakinlerinin vizesiz seyahat hakkının devamını öngörmüştür. Abhazya ve Güney Osetya'nın, Gürcistan'ın başka yerlerinde yaşayan halklarından farklı bir şekilde muamele görmesi, Gürcistan'ın bağımsızlığına ve toprak bütünlüğüne karşı bir meydan okuma izlenimi vermektedir. Bu gelişmeler karşısında, Gürcistan Parlamentosu Moskova'nın vize rejimi ile Gürcistan'a karşı açıkça yayılcı ve emperyalist politikalar izlediğini ve sonunda Abhazya ve Güney Osetya'nın ilhak edileceğini iddia etmektedir. Bu gelişmeler de göstermektedir ki, Moskova Gürcistan'ın iç siyasetteki

²⁰⁷ Kamil Ağacan, "Rusya'nın Gürcistan'a Vize Uygulaması Silahsız Savaş mı?" **Stratejik Analiz Dergisi**, ASAM Yayınları, cilt 1, sayı 9, Ankara, Ocak 2001.

²⁰⁸ Purtaş, **a.g.e.**, s.242.

²⁰⁹ Oktay Tanrısever, "Rusya-Gürcistan İlişkilerindeki Artan..."

sıkıntılarını kendisinin bölgesel etkinliğini artırmak için rahatlıkla kullanabilmektedir.²¹⁰ Yeni vize rejimi, Gürcistan'da işsizliği artırarak, yoksulluğun daha da büyümesine ve Gürcistan ekonomisinin zayıflamasına neden olmuştur. Bu uygulamalar, Gürcistan'ın RF'yi bağımsızlığına ve toprak bütünlüğüne karşı ana tehdit kaynağı olarak görmesine ve Rusya-Gürcistan ilişkilerinde var olan gerilim daha da artmasına neden olmuştur.

Vize rejimine geçildikten sonra Rusya'nın yeni vatandaşlık kanununu uygulaması iki ülke ilişkileri arasında gerginliği arttıran bir başka unsur olmuştur.

2.1.1.3. Vatandaşlık Kanunu

Rusya Federasyonu, 31 Mayıs 2002'de çıkardığı yeni vatandaşlık kanunu kabul etmesi ile Rus vatandaşlığına geçiş prosedürünü eskisine kıyasla zorlaştırmıştır. Yeni vatandaşlık yasası Rus vatandaşlarının ikinci bir vatandaşlık edinmesine imkan tanımakla birlikte Rus vatandaşlığına geçenlerin eski vatandaşlığını terk etmesini öngörmektedir. Gürcistan, Güney Osetya'da nüfusun %40'ı Rus, Abhazya'da yaşayanların üçte biri Rus pasaportuna sahip olması, Rusya Federasyonu'na yeni vatandaşlık kanunundan dolayı, kendi egemenliğini ve toprak bütünlüğünü hedef aldığı gerekçesiyle nota göndermiştir. Gürcistan, yeni kanunu Güney Osetya ve Abhazya'nın kendisinden koparılmaya yönelik çıkarıldığını ve egemenliğine gizli bir saldırı olarak nitelendirmiştir. Gürcü yetkililer, soydaşlarının haklarını savunmanın, komşu ülkelerin iç işlerine kaba bir şekilde karışmak anlamına gelmeyeceğini belirtmişlerdir.²¹¹

²¹⁰ Tanrısever, "Güvenlik Boyutunda Kafkasya'nın Geleceği ..." s.28-29.

²¹¹ Purtaş, a.g.e., s.243.

2.1.1.4. Uluslararası Terörizm Politikası

(Pankisi ve Kodori Vadileri Sorunu)

Gürcistan'ın dünya gündeminde zaman zaman yer alan iki önemli vadisi vardır. Bunlardan biri olan Pankisi (Panki) Vadisi Tiflis'in 190 km kuzeydoğusunda Gürcü- Çeçen sınırında 65 km uzunluğunda bir vadidir. I inci Çeçen Savaşı'yla gündeme gelen vadi, 2000 yılında II nci Çeçen Savaşı'nın başlamasıyla Rusya ile Gürcistan arasında önemli ve sorunlu bölgelerden biri olmuştur. Rusya, Pankisi ve hemen yanı başında bulunan Kodori Vadileri'nde bulunan 8-12 bin Çeçen Mültecinin arasında Çeçen savaşçıların da olduğunu iddia ederek bölgeye askeri operasyon yapmak istemektedir.²¹² Rusya'nın bu operasyonu yapmak istemesindeki asıl hedefi; "yakın çevre"sindeki otoritesini yeniden tesis etmek, Kuzey Kafkasya'da güvenlik ve istikrarın korunması için stratejik ve ekonomik önemi büyük olan bu bölgede kontrolü tam olarak kaybetmemek ve ABD'nin dış politikada dikkatini Irak'a yoğunlaştırması fırsatından istifade ederek Güney Kafkasya'da politik bir atak yapmak istemesidir.²¹³

Moskova, Gürcistan'ın bu bölgede sınır güvenliğini sağlayamadığını ileri sürerek vadide, terörle mücadelenin gereği olarak, bir operasyon yapılmasının kaçınılmaz olduğunu vurgulamaktadır. Gürcü tarafına göre ise bölgede Çeçen militanlar değil yalnızca mülteciler bulunmaktadır. Yine Tiflis, bir sınırın iki tarafının olduğunu, sınırın bir tarafında güvenliği sağlayamamaktan Gürcistan sorumlu ise diğer taraftaki sorumluluğun Rusya'ya ait olduğunu belirtmiştir. Bu arada iki ülke arasındaki gerilimin son hadde varması ve çeşitli kereler Rus uçaklarının Gürcü topraklarını bombalaması karşısında ABD, Gürcistan toprak bütünlüğüne yönelik bu saldırılarına sert tepkide bulunmuştur.²¹⁴

²¹² Yenigün, Bolat, a.g.e., s.295.

²¹³ Mahmut Niyazi Sezgin, "Kafkasya'da Büyük Rekabet", Radikal (Çevrimiçi), 08/10/2002, <http://www.radikal.com.tr/yazici.php?haberno=52572> , 10/07/2008.

²¹⁴ Mert, a.g.e., s.95.

Rusya'nın Pankisi Vadisi'nde bir operasyon düzenlemek hususundaki ısrarını iki ana nedene dayanmaktadır. Birincisi, Gürcistan üzerinde özellikle ABD'nin yerleşmesinden sonra gitgide erozyona uğrayan etkisini güçlendirmektir. İkincisi ise, Rusya'nın gerginliği tırmandırma siyaseti izleyerek Kafkasya'da Amerikan varlığının yayılmasının önünü kesmek istemesidir. Moskova'yı tedirgin eden bir diğer sebep de Müslüman Çeçenlerle, Hristiyan Gürcüler'i bir araya getiren Rus karşıtlığının, Kafkasya'da Rus karşıtı güçleri bir ittifakta birleştirebilmesi endişesidir.²¹⁵

Gürcistan'ın dünya gündeminde yer alan Kodori Vadisi, Gürcistan'ın Abhazya sınırında bulunmaktadır. Stratejik bakımdan çok önemli ve değerli olan bu vadi, Abhazya'yı ikiye bölen ve ülkeyi Karadeniz'e açan tek uygun kapıdır. Kodori Vadisi'nin bir ucu Abhaz Kuvvetlerin, diğer ucu ise Gürcü kuvvetlerin elindedir. Gürcü kuvvetlerinin Abhaz milis kuvvetlerine karşı zaman zaman Kodori'de yaptığı operasyonlar Abhazya'yı rahatsız etmektedir.²¹⁶

Rusya, Gürcistan sınırında Çeçenler tarafından meydana getirilen olaylar nedeniyle Gürcistan'ı kasıtlı fırsat tanımakla suçlamış, teröristlere yardım ve yataklık ettiğini iddia etmiştir. Gürcistan ise bu suçlamayı reddetmiş ve bu iddianın Rusya'nın, Gürcistan hava sahasının ihlal ederek topraklarını bombalama olayını örtbas etmek için kullandığı bir taktik, diplomatik bir şemsiye olduğunu ileri sürmüştür. Gürcistan Ruslar'ın saldırılarına örnek olarak da Gürcistan'ın Kodori bölgesinde Gürcü birliklerin 30 iyi donanımlı Rus sınır bekçisi ile karşılaşmalarını göstermiştir. Kodori temsilcisi de Rus askerlerinin Gürcistan'a yanlışlıkla girdiklerini iddia ettiklerini, bununla beraber asıl maksatlarının ne olduğunun anlaşılmadığını belirtmiştir.²¹⁷ Gürcistan yönetimi, Rusya'nın iddialarını yalanlayarak,

²¹⁵ Mert, a.g.e., s.96.

²¹⁶ Fikret Ertan, Kodori'de Neler Oluyor?, **TÜRKSAM**, 30 Temmuz 2006, <http://www.turksam.org/tr/a1357.html>, 10 Ekim 2008.

²¹⁷ Mert, a.g.e., s.97.

bölgenin Gürcistan'ın kontrolü altında olduğunu, Pankisi Vadisi'ndeki sorunun terörle ilgili değil, organize suçlarla ilgili olduğunu beyan etmiştir.²¹⁸

Rusya aslında bu bahane ile, ABD'nin da Irak Operasyonu nedeni ile oluşacak boşlukta Gürcistan'a müdahale etmek istemiştir. Ancak, Rusya'nın Pankisi Vadisi'ni bombalaması, ABD'yi harekete geçirmiştir. 11 Eylül terörist saldırısı sonrasında, "Yeni Dünya Petrol Düzeni" politikasını daha rahat uygulama fırsatını bulan ABD, Gürcistan'a yönelik "Donanım ve Eğitim Programı" adı altında 64 milyon dolarlık askeri yardım yapmıştır.²¹⁹

Gürcistan, özellikle İkinci Çeçenistan Savaşı'ndan sonra Rusya'nın askeri ve siyasi baskılarına maruz kalmıştır. Çeçen militanların Gürcistan'ın Panki Vadisinde toplandıklarını ve Rusya'ya karşı düzenlenen askeri operasyonların buradan yönetildiğini iddia eden Rusya, Panki Vadisine askeri operasyon düzenlemek için Gürcistan'ı ikna etmeye çalışmış ancak başarılı olamayınca Gürcistan ile sınırlarında denetimi arttırmıştır.²²⁰

2.1.1.5. Karadeniz Politikası

ABD'nin, Orta Asya'dan sonra Karadeniz'e,²²¹ dolayısıyla Kafkasya'ya da askeri varlığıyla yerleşmeye başlaması Rusya'nın rahatsızlığını arttıran bir faktördür. SSCB döneminde birer Sovyet Gölü olan Karadeniz (Türkiye sınırı hariç) ve Hazar Denizi (İran sınırı hariç), SSCB sonrasında Rusya'nın nüfuzundan çıkarak birincisi bir Avrupa gölü, ikincisi ise bir Avrasya gölü

²¹⁸ Ağacan, "Gürcistan'a Yönelik Artan Rus Baskıları...".

²¹⁹ Shantadze, **a.g.t.**, s.

²²⁰ "ABD'NİN Kafkasya'daki Güncel Varlığı Ve Türk-Amerikan İlişkilerine Yansıması", **Azerbaycan Stratejik Araştırma Merkezi**, 12.04.2006, <http://www.azsam.org/modules.php?name=News&file=print&sid=6>, 10.10.2008

²²¹ ABD son iki yıl içerisinde bir dizi girişimle Karadeniz Havzası'nda yeni askerî üsler edindi. Gürcistan'da Rus askerlerinin boşalttığı üslere modernizasyon bahanesiyle Amerikan askerleri yerleştirdi. ABD, Ukrayna'dan başlayarak Bulgaristan ve Romanya'da yeni üsler açtı ve Almanya'daki üslerini bu ülkelere kaydırmaya başladı. ABD'nin Son girişimi "Aktif Çaba" operasyonu çerçevesine Karadeniz'in de dahil edilmesi olmuştur. Bkz. Faruk Akkan, Osetya Üzerinden Nüfuz Savaşı, Aksiyon Dergisi, sayı 587, 06.03.2006.

olmuştur. Rusya, Karadeniz ve Hazar kıyılarını Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla ortaya çıkan bağımsız ülkelerle paylaşmış ve sıcak denizlere inmesi kısıtlandığı gibi Kafkasya ve Orta Asya topraklarındaki zengin kaynakları üzerindeki nüfuzunu yitirmiştir. Varşova Pakti'nin dağılmasıyla Rusya'nın güdümünden çıkan Bulgaristan ve Romanya, NATO üyesi olmuştur. Rusya'nın baskılarına karşın, Gürcistan ve Ukrayna'nın Batı ve özellikle ABD'nin himayesine girmeleri ve NATO üyeliğini hedeflemeleri, ayrıca bu ülkelerin AB'nin Komşuluk Politikası çerçevesinde yakından takip edilmeleri Karadeniz'i bir Avrupa denizine çevirmiştir Gürcistan ile Rusya arasındaki ilişkilerinin şekillenmesinde Karadeniz önemli bir faktördür. Karadeniz'in, giderek Batı ile Doğu arasındaki nüfuz mücadelesi alanına kaymasının birkaç ana nedeni vardır.²²²

Birinci neden; SSCB ve Varşova Pakti'nin dağılması sonrasında NATO ve AB'nin doğuya doğru genişlemeye devam etmesi ve Karadeniz'i de kapsayacak şekilde Güney Kafkasya da içine alarak genişlemeyi tamamlamak istemesidir. İkinci neden; Karadeniz ülkelerinin yaklaşık olarak 200 sene Rusya'nın hegemonyasında kalması ve yaşanan acı olaylar, bu toprakları bırakmak istemeyen Rusya Federasyonu'nun önümüzdeki yıllarda ekonomik, askeri, siyasi alanlarda güçlenerek bu ülkeleri yeniden nüfuzuna almaya yönelmesi korkusuyla, bu ülkelerin AB ve NATO ile bütünleşmeyi bir teminat olarak görmeleridir. Üçüncü neden; 11 Eylül terör saldırısı sonrasında, ABD'nin terör merkezlerini yok etmeye yönelik başlattığı askeri harekât içinde Karadeniz'in özel bir konumda olmasıdır. Karadeniz, ABD'nin Orta Doğu (özellikle Irak) ve Orta Asya'ya (özellikle Afganistan) açılımı için stratejik konumdadır. Dördüncü neden; ABD'nin olası bir İran harekâtında Beyaz Rusya ile Rusya Federasyonu'nun askeri hareketlerini kontrol altında tutmak için, Karadeniz'i askeri üs, radar istasyonları ve casus uçakları ile izleme merkezi olarak değerlendirmek istemesidir. Beşinci neden; 11 Eylül saldırısı sonrasında, petrol ve doğalgaz merkezi olan Orta Doğu'nun giderek

²²² Konu ile ilgili daha geniş bilgi için bkz. Hasan Kanbolat, Karadeniz'in Değişen Jeopolitiği, 17 Nisan 2006, www.avsam.org/tr/asp?ID=73

istikrarsızlaşması alternatif olabilecek enerji kaynakları arayışıdır. Hazar ve Karadeniz coğrafi konumundan ileri gelen jeopolitik konumunun yanında önemli enerji kaynaklarını barındıran bir bölgedir. Altıncı neden; Rusya-Ukrayna doğalgaz krizinin ardından, enerji güvenliğinin bir hayli önem kazanması ve gözlerin Karadeniz'e çevrilmesidir. Karadeniz gerek tanker taşımacılığı, gerek petrol ve doğalgaz boru hatları ile "Doğu-Batı Enerji Koridoru" üzerindedir.²²³

Bütün bu nedenler Karadeniz'i önemli kılmakta ve Karadeniz'deki çekişmenin önümüzdeki senelerde de büyüyerek devam edeceğini göstermektedir. Bu sebeple Gürcistan, Batı için olduğu kadar Rusya için de önemli bir ülkedir.

2.1.1.6. Enerji Politikası

SSCB döneminde enerji kaynaklarının büyük kısmına hükmeden Rusya, Sovyetler sonrasında da bu konumunu yitirmek istememiş ve bu coğrafyadaki kaynakların uluslararası pazarlara kendi toprakları üzerinden taşınmasını sağlayarak, bu kaynakları üzerindeki kontrolünü devam ettirmek istemiştir.²²⁴

Rusya'nın Gürcistan'ı kendi etki alanı içinde tutma isteği, Kafkas petrolünün ve doğal gazının uluslararası pazarlara ihracını kontrol etme isteğinden kaynaklanmaktadır. Moskova, Rusya topraklarına uğramadan geçen Bakü-Tiflis-Ceyhan petrol boru hattının inşasına başından bu yana karşı çıkmıştır. Rusya'nın bu projeye itiraz etmesinin başlıca nedeni bu boru hattının Hazar petrol ve doğal gazının transit yolları üzerindeki Rusya tekeli zayıflatacağı gerçeğidir. Moskova aynı zamanda bu yolla Hazar bölgesindeki devletlerin kendi ekonomilerini Rusya'dan bağımsız olarak geliştirmelerinden

²²³ Shantadze, a.g.t., s.120-121.

²²⁴ Shantadze, a.g.t., s.118.

de endişelenmektedir. Ancak, Gürcistan'ın ekonomik ve sosyal sorunları ve aynı zamanda Rus gaz ürünlerine olan bağımlılığı, onu Rusya karşısında baskılara açık bir hale getirmektedir. Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattına Gürcistan'ın desteğini azaltmak için Moskova tüm gayreti ile Gürcistan'ın uzun vadeli çıkarlarınının Bakü-Tiflis-Ceyhan petrol boru hattının inşasında değil, Rusya'nın Gürcistan'a kesintisiz sağlayacağı enerjide olduğunu gösterme çabalarını arttırmıştır.²²⁵

Bu stratejiye dayanarak, Moskova Gürcistan'ın Rus gaz sevkiyatına olan bağımlılığını maniple etme politikasını yoğunlaştırmıştır. Rusya bu çerçevede 2000 yılı Aralık ayından bu yana cumhuriyete sağladığı doğalgazı periyodik olarak kesmektedir. Tiflis'in en önemli elektrik tedarikçisine teslimatta gerçekleşen bu doğalgaz kesintileri elektrik kesintilerine sebep olmaktadır. Sonuç olarak, bu politika Gürcistan'da çok önemli bir enerji krizinin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Moskova bu kesintilere neden olarak Gürcistan'ın ödemediği faturaları gösterse de, asıl neden daha ziyade Rusya'nın Gürcistan'ın gaz sevkiyatını kontrol altında tutmak gibi bir politik motivasyondan kaynaklanmaktadır. Moskova'nın Sovyet-sonrası diğer cumhuriyetlerle olan ilişkilerinde olduğu gibi, Gürcistan'a karşı da Rusya'nın taleplerini kabul etmediği takdirde doğal gaz vermeyeceğini ve elektrik kesintilerininin olacağını ima etmektedir.²²⁶

Sonuç olarak Moskova; enerji hatları, askeri üsler, vize uygulaması ve uluslararası terörizm konularında izlediği politikalarla kendi gücünü Gürcistan'a açıkça kabul ettirmeye çalışmıştır. Ancak, bu politikalar Tiflis'in RF yanlısı değil, Batı yanlısı bir dış politika takip etmesine yol açmıştır. Tiflis, RF'nin baskılarına karşı bir denge oluşturmak için ABD, AB ve Türkiye ile olan ilişkilerini güçlendirmeye yönelmiştir. Bu durum RF'nin bugüne kadar izlediği Gürcistan politikasında başarısız olduğunu göstermektedir. Bunun yanı sıra Gürcistan'ın yüzünü tamamen Batı'ya dönerek RF'den uzaklaşması da Gürcistan'ın lehine olmayan bir tutumdur. Bir bölge ülkesi olarak Gürcistan

²²⁵ Tanrısever, "Rusya-Gürcistan İlişkilerindeki Artan...".

²²⁶ Tanrısever, "Rusya-Gürcistan İlişkilerindeki Artan...".

yaşanan krizlere rağmen RF ile ilişkilerini makul bir seviyede tutmak zorundadır.

2.1.2. Azerbaycan'ın Gürcistan Bağlamında Bölge Politikaları

Güney Kafkasya'daki üç ülkeden ikisi olan Gürcistan ve Azerbaycan, gerek tarihi süreçte, gerek SSCB sonrasında aynı kaderi paylaşmışlardır. Ermenistan, 20. yüzyılın başında olduğu gibi yüzyılın sonunda da Gürcistan ve Azerbaycan'dan farklı olarak, Rusya'nın himayesinde kalmayı tercih etmiştir. Ermenistan'ın bu tutumu, Gürcistan ile Azerbaycan arasındaki ilişkilerinin gelişmesini hızlandıran bir faktör olmuştur.

Gürcistan ile Azerbaycan, Kafkasya bölgesinin önemli stratejik ortakları olduğu gibi, bölgede güvenlik, barış ve huzurun sağlanmasında önemli katkıları olan ülkelerdir. Batı ile bütünleşmeyi hedefleyen Gürcistan ve Azerbaycan bir an evvel Rusya'nın etkisinden çıkmanın mücadelesini vermektedirler. Gürcistan ile Azerbaycan'ın, SSCB sonrasında stratejik partner olmaları; her şeyden önce, iki ülkenin de Batı ile bütünleşmeyi amaç haline getirmelerine, her iki ülke de toprak bütünlüğü sorunlarının varlığına, Azerbaycan'ın zengin petrol ve doğalgaz rezervlerine sahip olmasına ve Gürcistan'ın bu kaynakların uluslararası pazarlara taşınmasında en uygun güzergâh seçeneği olmasına dayanmaktadır. Ayrıca iki ülkenin eski liderleri olan Eduard Şevardnadze ve Haydar Aliyev'in eskilere dayanan şahsi dostlukları da, bu ülkelerin yakınlaşmasında önemli katkılar sağlamıştır.²²⁷

Bununla birlikte, her iki devletin de bağımsızlıklarına dışarıdan en büyük tehdit Rusya ve Ermenistan'dan gelmektedir. Rusya'nın bu tür tehditlerini önlemek için her iki ülke, dış ilişkilerde beraber hareket etmektedirler. Ermenistan, Azerbaycan ve Gürcistan'ın Rusya'yı bölgeden çıkarmak

²²⁷ Shantadze, a.g.t., s.122-124.

yolundaki amaçlarına en büyük engel olmuştur. Rusya, Azerbaycan ve Gürcistan arasındaki bu stratejik ortaklığı olumlu karşılanmamakta ve bu ortaklığı bozmaya çalışmaktadır.²²⁸

Güney Kafkasya’da birbirine toprak iddiasında bulunmayan iki devlet Azerbaycan ve Gürcistan’dır. Şevardnadze’nin yanı sıra Azerbaycan’da da devletin başında Aliyev’in olması ilişkileri olumlu yönde etkilemiştir. Her iki yöneticinin uyguladıkları iç ve dış politikalar birbirine benzemesi iki ülke arasındaki ilişkilerin olumlu yönde gelişmesine neden olmuştur. Söz konusu ilişkilerin ilk adımları 1993 yılının Şubat ayında Şevardnadze’nin Azerbaycan’a yapmış olduğu resmi ziyareti ile atılmıştır. Her iki devletin bağımsız olarak yaşaması için başlıca etkenlerden birinin, birbirinin devlet bağımsızlığını desteklemek olduğunun farkında olan Şevardnadze, bu ziyaret sırasında Azerbaycan ile Gürcistan arasında “Dostluk, İş Birliği ve Savunma Antlaşması” imzalanmıştır.²²⁹ Anlaşmayı imzalayan taraflar, dostane ilişkilere girerek, toprak bütünlüğü ve bölgede güvenliğin sağlanması için ortak hareket edilmesi, Karadeniz ve Hazar Havzaları bölgesindeki komşu ülkeleri ile işbirliğine girerek ortak Pazar oluşturulması, yolcu ve yük taşıma işleminin kara, deniz ve hava ulaşımı yoluyla problemsiz transit sağlanması, kendi vatandaşlarının diğer ülkede hakların korunması ve uluslararası hukuk standartlarına uygun hareket edilmesi, birbirinin toprak bütünlüğüne saygı gösterilmesi ve onu tehdit edecek bir davranışta bulunulmaması konularında anlaşmaya varmışlardır.²³⁰ Ayrıca bu anlaşmada dünya barışının, istikrarın ve güvenliğin sağlanması için beraber çalışacakları, bölgesel güvenlik sisteminin oluşturulmasına önem verecekleri vurgulanmıştır. Söz konusu antlaşmanın 6. maddesinde, taraflar kendi topraklarını diğerine karşı kullandırmayacağını taahhüt etmişlerdir.²³¹

Gürcistan ve Azerbaycan’ın, SSCB sonrasında birçok konuda birbirine benzemesi bu iki ülkeyi Ağacan’ın tabiriyle kaderdaş ülke konumuna

²²⁸ Hasanoğlu, Cemilli, **a.g.e.**, s.114.

²²⁹ Hasanoğlu, Cemilli, **a.g.e.**, s.114-115.

²³⁰ Shantadze, **a.g.t.**, s.122.

²³¹ Kamil Ağacan, “**Kaderdaş Devletler: Azerbaycan-Gürcistan İlişkileri**” Avrasya Dosyası, Azerbaycan Özel, İlkbahar 2001, Cilt:7, Sayı:1, s.320-321.

getirmiştir. Ağacan'ın, Kaderdaş ülke olarak nitelenmesinin nedenlerine gelince; Azerbaycan'da Dağlık Karabağ, Ermenilerinin başlattığı ayrılıkçı hareketlerinin, Gürcistan'da ise, Abhazy ve Güney Osetya ayrılıkçı hareketlerinin varlığı, 9 Nisan 1989 Tiflis olayların benzeri 20 Ocak 1990 Bakü Katliamında Azerbaycan'da yaşanmış olması, bağımsızlık sonrası iktidara gelen ilk liderleri Gamsakhurdia ve Elçibey'in, milliyetçi hareketin yükselişiyle iktidara gelmesi ve her ikisinin de iç çatışmalarla iktidardan uzaklaştırılması, Rusya'nın dağılan SSCB yerine sunduğu BDT üyeliğinden her iki cumhuriyetin de çok az bir süre uzak kalabilmeleri, 1999 yılında her iki cumhuriyet bu ittifaka istemeyerek de olsa Rusya'nın baskıları karşısında katılmak zorunda kalmaları sayılabilir. Ayrıca bu iki cumhuriyetin karşı karşıya olduğu; bağımsızlıklarının geri dönülmezliğini ve toprak bütünlüğünü sağlamak, yaşanan ekonomik sorunları gidererek Batı'yla bütünleşmiş demokratik hukuk devletini tesis etmek gibi benzer meselelerin varlığı da dış politikalarını da bir birine benzetmiş ve birbirlerine yakınlaştırmıştır.²³²

Gürcistan Devlet Başkanı Şevardnadze, ünlü "Benim Seçimim" adlı kitabının Azerbaycan Türkçesi'ndeki baskısı için yazdığı önsözde, Azerbaycan ve Gürcistan'ın karşı karşıya olduğu sorunları ve bu sorunların ortaya koyduğu görevleri şu şekilde özetlemiştir:

"Sevgili okuyucum, ağır zamanda yaşıyoruz, hayat bizi yine de sınava çekiyor. Kurtuluş yolu kıl köprüsünde geçiyor. Eğer eski komşular gibi, dostlar gibi, el ele, omuz omuza verirsek bu köprüden geçmek mümkündür. Şimdi önemlisi geriye çekilmemek, düşmemek ve müdrikçesine ilerlemektir.

*Benimle dostum Haydar Aliyev birbirimizin önünde ant içmişiz ki, bağımsızlık yolundan dönen değiliz, geriye kalan ömrümüzü ve zengin deneyimimizi bu kutsal yola ve ülkelerimizin geleceğine harcayacağız. Emin ki, biz insanlık, demokrasi ve kardeşlik yolu ile ilerleyerek yeni hür, bağımsız ve mutlu devletler kuracağız."*²³³

²³² Ağacan, "Kaderdaş Devletler...", s.322.

²³³ Ağacan, "Kaderdaş Devletler...", s.335-336.

Bu iki cumhuriyet, Rus baskılarına dayanamayıp katıldıkları BDT’de, Rusya’nın baskılarını devam ettirmesine olanak vermemek için Ukrayna’yı da yanlarına alarak alternatif örgütlenmeye gitmişler ve söz konusu üç devlete Moldavya’nın da katılması ile, adını üyelerinin baş harflerinden olan GUAM oluşmuştur. Özbekistan’ın da 1999 Nisan’ında bu birliğe katılmasıyla GUUAM’a dönüşmüştür.²³⁴

Azerbaycan ve Gürcistan arasındaki ilişkileri belirleyen bir diğer faktör, Ermenistan’ın bölgede oynadığı roldür. Türkiye’nin bölgedeki varlığı, Rusya’nın bu iki Kafkasya cumhuriyetine karşı baskılarını sınırlamaktadır. Gürcistan’ın Türkiye’yi bölgede güvenliği açısından önemli partner olarak görmesi, Azerbaycan-Gürcistan ilişkilerini olumlu yönde etkilemiştir.²³⁵

Gürcistan ile Azerbaycan arasındaki ilişkilerin gelişmesini sağlayan bir önemli faktör de bu ülkelerinin topraklarında diğerinden nüfus bulunmasıdır. Komşu olan ve tarih boyunca aynı kaderi paylaşan bu ülkeler arasında nüfus gidiş gelişi olmuştur. Günümüzde Gürcistan’da yaklaşık olarak 300 bin civarında Azerbaycan Türkü yaşamaktadır. Azerbaycan’da ise 15 bin civarında Gürcü yaşamaktadır. Bu topraklara hükmetmeyi devam etmek isteyen Rusya, Gürcistan ve Azerbaycan arasındaki iyi ilişkilerden rahatsızlık duymaktadır. Bu ülkelerin her birinde diğerinden bulunan etnik grupları kullanarak, Gürcistan ve Azerbaycan’ın arasını açmak istemektedir. Ancak, Gürcistan ve Azerbaycan yetkilileri bunun farkına vararak etnik azınlıkları sürekli telkin etmektedirler.²³⁶ Rusya ve Ermenistan’ın olumsuz etkilerine rağmen, Gürcistan ile Azerbaycan’ın ilişkileri gelişerek devam etmektedir.

Azerbaycan’ın sahip olduğu petrol ve doğalgaz gibi enerji kaynaklarının uluslararası piyasalara çıkarılması, Azerbaycan’ın denize kapalı ülke olması sebebiyle güvenli bir güzergah ihtiyacını doğurmuştur. Güneybatıdan İran yolu ABD tarafından, batıda Ermenistan yolu, Azerbaycan tarafından kabul edilmemiş, en uygun yol olarak Gürcistan-Türkiye (Bakü-Tiflis-Ceyhan) yolu

²³⁴ Ağacan, "Kaderdaş Devletler...", s.323.

²³⁵ Ağacan, "Kaderdaş Devletler...", s.330.

²³⁶ Ağacan, "Kaderdaş Devletler...", s. 330-332.

tercih edilmiştir. ²³⁷ Batı için önemli olan Arap, İran ve Rusya bağlantısı olmayan güvenli bir Avrasya alternatifi yaratmak olunca, söz konusu petrolerin uluslar arası piyasalara taşınması için Rusya yolu da cazibesini kaybetmiştir. Azerbaycan söz konusu projenin gerçekleşmesi için tarife konusunda Gürcistan'a tavizde bulunarak, Gürcistan'dan geçmesine verdiği önemi sergilemiştir. Petrol boru hatlarının Gürcistan'dan geçmesi genel anlamıyla öneminin artmasına ve de Gürcistan'a yabancı sermaye girişine olumlu katkıda bulunacaktır. Güvenlik alanında da sağlayacağı katkılarla beraber Gürcistan için hiç de küçümsenmeyecek oranda ekonomik getirileri vardır. Söz konusu ekonomik projelerin yanı sıra, Azerbaycan ve Gürcistan ayrıca önemli ticari ortaklardır. ²³⁸

2.1.3. Ermenistan'ın Gürcistan Bağlamında Bölge Politikaları

Güney Kafkasya bölgesindeki üç bağımsız ülkeden birisi olan Ermenistan, Gürcistan'ın güneydoğu komşusudur. Ermenistan tarih boyunca diğer iki bölge ülkesi; Gürcistan ve Azerbaycan'dan farklı bir tutum sergilemiştir. Rusya'nın Güney Kafkasya'daki kalesi olan Ermenistan, eskiden olduğu gibi, SSCB sonrasında da Rusya'nın himayesinde kalmayı tercih etmiştir. Bu yönü ile Ermenistan, Batı ile bütünleşmeyi amaçlayan Gürcistan ve Azerbaycan'dan farklı bir politika izleyerek, bu ülkelere toprak koparmanın peşine düşmüş ve bu konudaki destekçisi Rusya ile daha da yakınlaşmıştır. Ermenistan'ın "Büyük Ermenistan"* projesini uygulamaya

²³⁷ Mete Göknel, "Kafkaslardaki Savaş ve Enerji Hatları", *ASAM*, 13.08.2008,

²³⁸ Ağacan, "Kaderdaş Devletler...", s.333-334.

* "Büyük Ermenistan (Haydat) ideolojisine göre; Ermeni ulusal çıkarları doktrini, üç hedefi amaçlamaktadır:

- Kaybedilmiş toprakların iadesi ve Birleşik Ermenistan ulus devletinin oluşturulması (Büyük Ermenistan hedefi),
- Dünyadaki Ermenilerin, kendi ulus devletlerine dönerek, yerleşmesini sağlamak,
- Sosyal devlet oluşturmaktır." Daha fazla bilgi için bkz:Haleddin İBRAHİMLİ, Değişen Avrasya'da Kafkasya, ASAM Yayınları, Ankara, 2001,s.44.

koymak istemesi, Rusya'nın da Gürcistan ve Azerbaycan'ın güçlenerek nüfuzundan çıkmalarını ve Batı ile işbirliğine girmelerini istememesi, Rusya ve Ermenistan'ı bu bölgede müttefik yapmıştır. Rusya ve Ermenistan'ın ortak hareket etmeleri ise, Gürcistan ve Azerbaycan'ı da işbirliğine sevk etmiştir. Azerbaycan ile arası iyi olmayan Ermenistan, dış dünya ile bağlantısını kısmen İran, büyük ağırlıkta da Gürcistan üzerinden sağlamaktadır.²³⁹

Ermenistan ulusal ideolojisi, "Ermeni Sorunu" yani "Haydat" ideolojisidir. "Haydat" ideolojisine göre Ermenistan'ın üç hedefi vardır. Birincisi; kaybedilmiş toprakların iadesi ile Birleşik Ermenistan ulus devletini oluşturmak (Büyük Ermenistan Hedefi), ikincisi; dünyanın değişik bölgelerinde yaşayan Ermenilerin, Ermenistan'a dönerek yerleşmesini sağlamak, üçüncüsü sosyal devleti oluşturmaktır. Ermenistan, bağımsızlığını kazanmasının ardından kendi iç dinamikleri ile uygulaması mümkün olmayan işgalci ve yayılımcı politikalarını Rusya'nın desteğini kazanarak uygulamaktadır.²⁴⁰

Günümüzde Ermenistan Gürcistan ilişkilerini etkileyen önemli etkenlerin başında Rusya faktörü gelmektedir. SSCB'nin çöküşü Ermenistan'a da bağımsızlık kazandırmış, ancak bağımsızlık konusu Ermenistan'ın gündeminin önceliği haline gelmemiş ve temel değere dönüşmemiştir. Bu yüzden de, Gürcistan örneğindeki, Rus nüfuz alanından uzaklaşmak çabası Ermenistan'ın gündeminde yer almamış ve bağımsızlık sonrası Ermenistan'ın her alanda Rusya'ya olan bağımlılığı giderek artmıştır. RF'nin emperyalist tutumlarının Ermenistan'ın genişleme arzusuyla örtüşmesi sonucunda oluşan RF-Ermenistan ittifakının doğal sonucu olarak Ermenistan Rusya'nın bölgesel hegemonyasını yeniden kurması konusunda da Rus politikalarını desteklemektedir.²⁴¹

Ermenistan'ın, gerek deniz ulaşımı için, gerek kara yolu ulaşımı için Gürcistan vazgeçilmez bir ülkedir. Dış ticaretinin %80'ini Gürcistan üzerinden

²³⁹ Shantadze, **a.g.t.**, s.

²⁴⁰ Demir, "SSCB Sonrası Dönemde Türkiye-Ermenistan İlişkileri", s.111.

²⁴¹ Ağacan, "Ermenistan-Gürcistan İlişkileri".

gerçekleştiren Ermenistan, stratejik partneri Rusya ile bağlantısını da Gürcistan üzerinden sağlamaktadır. Ermenistan'ın Rusya ile kara bağlantısı olmadığından, Azerbaycan topraklarını da kullanamadığından, tek seçenek olan Gürcistan yolunu kullanmak zorundadır.²⁴²

Ermenistan'ın Rusya ile müttefikliği bölgedeki komşuları; Gürcistan ve Azerbaycan ile arasının açmasına sebep olmaktadır. Ermenilerin Büyük Ermenistan hayali, Rusya'nın emellerine uygun düşmektedir ve Güney Kafkasya'da Ermenistan'ın etnik çatışmalarını desteklemektedir. Azerbaycan'dan, bu ülkenin bir parçası olan Karabağ'ı koparan Ermenistan, Gürcistan'da Ermenilerin yoğun olarak yaşadıkları Cavaheti bölgesinde sorunlar çıkmakla beraber, Abhazya'da yaşayan Ermeniler de Abhazya Savaşı sırasında Abhazlar'ı desteklemiş ve buradaki Gürcü nüfusunun sürülmesinde önemli rol oynamıştır. Ermenistan, Cavaheti Ermenilerinin özerklik taleplerini desteklemekle birlikte, daha fazla ileri gitmelerini istememektedir. Ayrıca, özerkliğin ilan edilerek askeri çatışmaya dönüşmesinden çok, mevcut güçlü fiili durumun korunarak ve bundan yararlanarak siyasi yollarla tescil ettirilmesinden yanadır.²⁴³

Ermenistan-Gürcistan ilişkilerinde, Gürcistan'daki bazı kiliselerin hangi mezhebe ait olduğu sorunu varlığını sürdüren bir diğer sorun yumağıdır. SSCB döneminde doğal olarak kullanılmayan kiliseler, Gürcistan yönetimi tarafından onarılarak halkın hizmetine sunulmaktadır. Bu durum hem Gürcistan'daki Ermeniler, hem de Ermenistan'da yoğun tepkilere yol açmaktadır. Şimdiye kadar Gürcistan tarafından 45 Ermeni, 6 Katolik ve % de Rus Kilisesinin Gürcüleştirildiğini iddia eden Ermenistan'daki bazı çevrelere göre Gürcistan Ermeni kültür mirasını sahiplenerek "kültürel soykırım" uygulamaktadır.²⁴⁴

Gürcistan'ın Ermenistan için vazgeçilmez ülke olması, iki ülke arasında zaman zaman gerginlikler yaşansa da ilişkilerinin normal düzeyde devam

²⁴² Shantadze, a.g.t., s.129-130.

²⁴³ Ağacan, "Ermenistan-Gürcistan İlişkileri".

²⁴⁴ Ağacan, "Ermenistan-Gürcistan İlişkileri".

etmesini sağlamaktadır. Saakaşvili yönetiminin gelmesi ile beraber diğer bölge ülkeleri ile ilişkilerinde olduğu gibi Gürcistan ile Ermenistan ilişkilerinde de hareketlilik yaşanmıştır. İki ülke Başkanları karşılıklı ziyaretlerde bulunarak ülke düzeyinde ve bölge düzeyinde işbirliğinin geliştirilmesi üzerinde durmuşlardır.²⁴⁵

Ermeni milliyetçiliğinin sınırsız büyüklük duygusu ve kibirliliği, Gürcü toplumunda Ermenilere karşı olumsuz fikirlerin yayılmasına ve pekişmesine yol açmıştır. İki toplum arasındaki bu tarihsel güvensizlik, iki ülkenin bağımsızlığı sonrası ilişkilerini etkilemiştir. Aynı zamanda farklı stratejik yönelim ve ulusal hedefler ile bu doğrultuda atılan adımlar var olan güvensizliği yeniden beslemiştir. Böylece, iki ülke ilişkilerine güvensizlik sarmalının hakim olduğu söylenebilir.²⁴⁶

Sonuç olarak Ermenistan'ın Rus merkezli yayılmacı politikaları Tiflis açısından ikisi olumsuz, biri olumlu üç sonuç doğurmuştur. Birincisi, Ermenistan'ın Rusya'ya bağımlı kalmasının, bağımsızlığı için ağır bedeller ödeyen Gürcistan tarafından tedirginlikle karşılanması ve Gürcistan'ın bağımsızlığına yönelik tehdidi artırıcı rol oynamasıdır. İkincisi, Ermenistan'ın Rus desteğine dayalı yayılmacı politikasının, önemli bir Ermeni azınlığı içinde barındıran Gürcistan için ciddi bir güvenlik sorunu doğurmasıdır. Bu iki sonuç aynı zamanda Gürcistan'da Ermenistan'a karşı var olan tarihsel güvensizliği beslemektedir. Üçüncüsü ise, diğerlerinden farklı olarak, Ermenistan'ın mevcut politikalarının, bu ülkenin Gürcistan'a bağımlılığına yol açmasıdır.²⁴⁷

²⁴⁵ Shantadze, **a.g.t.**, s.133-134.

²⁴⁶ Ağacan, "Ermenistan-Gürcistan İlişkileri".

²⁴⁷ Ağacan, "Ermenistan-Gürcistan İlişkileri".

2.2. GÜRCİSTAN'IN ABD VE ULUSLARARASI ORGANİZASYONLAR İLE İLİŞKİLERİ

Gürcistan, sahip olduğu özellikler ve değerlerle sadece komşu ülkeler için değil, komşu olmayan ve evrensel güç odakları için de vazgeçilmez bir konumdadır. ABD, NATO, AB gibi bölge dışı aktörler Gürcistan jeopolitiğinde önemli rol oynamaktadır.

2.2.1. ABD'nin Gürcistan Bağlamında Bölge Politikaları

Gürcistan'ın, ABD ve Batı ile olan ilişkileri Rusya'nın "Yakın Çevre Doktrini"ni kabul etmesiyle sınırlı düzeyde olmuştur. Bunun yanı sıra ABD'nin de Gürcistan'ı hala Rusya'nın etki alanı olarak görmesi, Gürcistan ile ilişkilerini çok fazla gelişmemesine yol açmıştır.

Ancak Rusya'nın I. Çeçenistan Savaşı'nda ağır kayıplara uğraması ve Çeçen krizi nedeni ile Gürcistan ve Rusya arasındaki ilişkilerin bozulması sonucunda ABD, konfunktürden faydalanarak Gürcistan ile ilişkilerini geliştirme fırsatını bulmuştur. Özellikle 1990'lı yılların ortalarından itibaren Gürcistan ve Azerbaycan'ın Rusya'nın ekonomik ve siyasi baskılarına karşı direnme çabaları ABD tarafından desteklenmiştir. 1995'de Şevardnadze'nin, ABD ziyaretinden sonra ise ilişkiler daha da güçlenmiştir.²⁴⁸ 1995 yılından itibaren Gürcistan-ABD ilişkilerinin yeni bir boyut kazanmasında etkili olan faktörler:²⁴⁹

- Rusya'nın, Gürcistan'daki problemleri çözmek istememesi ve bu problemlerin devam ettirerek Gürcistan'ı daha iyi bir şekilde kendi etkisi

²⁴⁸ "ABD'nin Kafkasya'daki Güncel Varlığı Ve Türk-Amerikan İlişkilerine Yansıması", **Azerbaycan Stratejik Araştırma Merkezi**, 12.04.2006, <http://www.azsam.org/modules.php?name=News&file=print&sid=6>, 10.10.2008

²⁴⁹ Hasanoğlu, Cemilli, a.g.e., s.116-117.

altında tutma stratejisinin hem Gürcü halkı hem de yönetim tarafından anlaşılması sonucu, Gürcü yönetiminin dış politikasında Rusya'ya daha az yer ayırması ve Batı ile ilişkilerini geliştirmeye yön vermesi,

- Gürcü yöneticilerin, Şevardnadze'ye 19 Ağustos 1995'de yapılan başarısız suikast girişiminin arkasında Rusya'nın olduğunu söylemesi ve bu olaydan sonra Rusya'nın tehdit unsuru olarak düşünülmesi,

- ABD'nin bölgedeki enerji kaynaklarının Batı pazarlarına çıkarılması, Rusya'nın tekelinden alınması için alternatif yollar bulabilme arayışlarına girmesi sonucu Gürcistan'ın, ABD nezdinde öneminin artmasıdır.

Bununla birlikte, Şevardnadze'nin ABD'ye yönelik politika izlemesinin üç nedeni vardır:

- Ülke içerisinde oluşan etnik çatışmaları çözmek için Rusya'dan istediğini alamaması sonucu, bu sorunun çözümünü ABD'de görmesi,

- RF'nun Gürcistan'a karşı tutumu ve onu kendi "arka bahçesinin" bir tarafı olarak görmesi,

- Başta ABD olmak üzere Batılı şirketlerin, Hazar enerji kaynaklarının işletilmesi projelerine katılmaları ile kendi devletinin güvenliğine katkı sağlayacağını hesaplamasıdır.²⁵⁰

Bu tarihten itibaren ABD'nin, Gürcistan'a daha sıkı bağlandığı ve hatta ekonomik yardımlar dışında iç politikada da etkili olmaya başladığı görülmektedir. Clinton yönetimi, Gürcistan'ın sorunlarına sahip çıkarak, Gürcistan'ın hamisi olduğunu ve Rusya'nın ülkenin bağımsızlığını tehdit niteliği taşıyan girişimlerini önlemek niyetinde olduğunu göstermiştir. ABD'nin bu dönemdeki Gürcistan'a yardımları daha çok USAİD (U.S. Agency For International Development – ABD Uluslararası Kalkınma Ajansı) tarafından sağlanan teknik yardımlarla* olmuştur. USAİD yardımlarını; ekonominin

²⁵⁰ Hasanoğlu, Cemilli, a.g.e., s.116.

* ABD genelde Gürcistan'ın enerji, ulaşım ve iletişim sektörlerine yatırım yapmaktadır. Gürcistan'ın en büyük termal elektrik santralini ve enerji dağıtım şirketini ABD şirketi olan AES tarafından kontrol edilmektedir. ABD, Gürcistan'a direk yatırımların yanı sıra, teknik yardım ve danışmanlık konusunda da yardım yapmaktadır.

yeniden yapılandırılması, demokratik dönüşüm, sosyal istikrarın sağlanmasına ayırmıştır. ABD yönetimi, bölgede güvenlik, gelişme ve kalkınmanın hızlanması ayrıca demokrasinin artışı sayesinde bölgede ABD çıkarlarını korunabileceği düşüncesindedir.

Gürcistan, ABD'nin yardımıyla 1998 yılında Karadeniz sınır gözlemciliğini Rusya'dan alarak kendi sınır gözlemcilerine verebilmiştir. Yine bu yıl içerisinde Gürcistan'daki ABD Şirketlerinin sayısı iki katına çıkmıştır. Ayrıca Gürcü ordusunun modernizasyonu için yardımlarına devam etmiştir. 2000 yılına gelince; Rusya'da Putin'in iktidara gelmesi ve Yeni Güvenlik Doktrinini kabul etmesi sonucu ABD, Gürcistan'a yapmış olduğu yardımları daha da arttırmıştır.²⁵¹

11 Eylül'den sonra Kafkasya, ABD'nin uluslararası terörizmle mücadelesi içinde yer alan bir bölge hâline gelmiştir.²⁵² ABD teröre karşı daha duyarlı olunması gerektiğini ileri sürerek, global politikalarını daha rahat uygulama imkanını elde etmiş ve bu çerçevede belirli adımlar atmaya başlamıştır. ABD'nin Gürcistan politikası da bu durumdan doğrudan etkilenmiştir.²⁵³ 2002 yılında Rusya'nın, Gürcistan'da bulunan Pankisi Vadisi'nde teröristlerin sığındığı ve Gürcistan'ın bölgeyi kontrol edemediğini bu sebeple bölgeye askeri operasyon düzenleyeceğini açıklaması üzerine ABD, Rusya'yı ciddi bir şekilde uyararak Gürcistan'ı siyasi ve askeri açıdan desteklemiştir. Bu gelişmeleri takiben ABD, askeri uzmanlarını Gürcistan'a göndermiş ve Rusya'ya Gürcistan'ı yalnız bırakmayacağı mesajını vermiştir.²⁵⁴ Ayrıca "Donanım ve Eğitim Programı" adı altında Gürcü askerlerin eğitilmesini amaçlayan askeri yardım yapmıştır.²⁵⁵

RF'nin baskılarından bunalan Gürcistan'ın, ABD ile olan ilişkilerini daha da geliştirebilme çabası, son olarak Irak Savaşı'nda kendini göstermiştir. Gürcistan Savunma Bakanlığı yaptığı açıklamada, savaş

²⁵¹ Hasanoğlu, Cemilli, **a.g.e.**, s.120-124.

²⁵² Duygu Bazoğlu Sezer, "ABD'nin Kafkasya Politikası", **SAREM Seminer Bildirisi**, Ankara, 17 Nisan 2002, s.7-9.

²⁵³ Tanrısever, **a.g.b.** s.27.

²⁵⁴ "ABD'nin Kafkasya'daki Güncel Varlığı Ve Türk-Amerikan İlişkilerine Yansımaları".

²⁵⁵ Shantadze, **a.g.t.**, s.78.

boyunca ABD savaş uçaklarına kendi hava sahalarını kullandırmaya hazır olduklarını belirlemiştir. Bunun üzerine “ABD-Gürcistan Savunma ve İşbirliği Anlaşması” imzalanmıştır.²⁵⁶

ABD'nin desteği ile başa geçen ve eğitimini ABD'de tamamlayan Saakaşvili, Batı'lı devlet olma²⁵⁷ ve Rusya'dan gördüğü baskıları ve toprak bütünlüğüne yönelmiş tehditleri Gürcistan'ın güçlü bir müttefik ile bertaraf edebileceği düşüncesi ile Gürcistan'ın dış politikasını ABD'ye daha da yakınlaştırmıştır.²⁵⁸ Bunun yanı sıra ekonomik kriz içinde olan Gürcistan, krizden kurtulmak için yabancı sermaye çekme ve dışardan yardım alma gayretine girmiş ve bu konuda ABD'yi kurtarıcı olarak görmüştür. Nitekim, ABD'nin kişi başına yaptığı yardım oranına göre, Gürcistan ilk üçte yer almaktadır. Aynı zamanda ABD, Gürcistan'daki yabancı sermaye bakımından ilk sıradadır.²⁵⁹ Zayıf bir ülke olan Gürcistan'ın güçlü ABD'ye yönelmesi gayet doğaldır, ancak ABD'nin ülkeyi desteklemesi elbette kendi menfaatlerinin gereğidir.

Sonuç olarak, ABD, Kafkasya'da, Rusya'nın tutumu nedeniyle, özellikle, en fazla etnik sorunu bulunan, Batı ile her alanda bütünleşmek isteyen, Karadeniz'e kıyısı bulunan Gürcistan'a; askeri, ekonomik ve siyasi yardım ve yatırımda öncelik vermiştir. ABD, Gürcistan ile ekonomik ve siyasi ilişkilerini değerlendirirken, Gürcistan'ın hem petrol ve doğalgaz boru hatlarının geçeceği ülke olması hem de kara ulaşım koridorundaki önemli konumu itibarıyla ABD, bölgede güvenliği ve istikrarı temin etmeyi, Gürcistan'ın bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü sağlamayı görev olarak üslenmiştir.²⁶⁰ ABD, her fırsatta Kafkasya'ya yönelik politikasını demokrasinin temel prensipleri ve insan haklarının bu ülkelerde yerleştirme çabaları ile açıklamaya çalışsa da, gerçek amacı bölgede ekonomik ve siyasi açıdan

²⁵⁶ Gökçen Ekici. “Rusya Federasyonu'nun Terör Kartı: Irak Kafkasya'ya Emsal Olabilir mi?”, **Stratejik Analiz Dergisi**, ASAM Yayınları, Sayı 37, Ankara, Mayıs 2003, s.72.

²⁵⁷ Bkz. Kamil Ağacan, Bağımsızlığın 10. Yılında Gürcistan: ABD'nin Kafkasya'daki Kalesi mi? **Stratejik Analiz Dergisi**, ASAM Yayınları, Cilt 1, sayı 11, Ankara, Mart 2001.

²⁵⁸ Tanrısever, **a.g.b.** s.27-28.

²⁵⁹ Ayşen Atasir, “ABD'nin Kafkasya Politikasında Son Gelişmeler ve Türkiye”, **Stratejik Analiz Dergisi**, ASAM Yayınları, Ankara, Mayıs 2003, ss.76-77.

²⁶⁰ “ABD'nin Kafkasya'daki Güncel Varlığı Ve Türk-Amerikan İlişkilerine Yansıması”.

daha etkin bir konuma sahip olmaktadır. Aslında ABD, bölge devletlerinin antidemokratik bir şekilde yöneltilmesine rağmen ekonomik ve siyasi çıkarlarına ters düşmediği sürece bu rejimleri fazla eleştirmemektedir.

2.2.2. AB'nin Gürcistan Bağlamında Bölge Politikaları

Kafkasya bölgesi olaylı ve zengin geçmişine rağmen uluslararası ilişkilerde Balkanlar kadar önemli bir yer tutamamıştır. İngiliz ve Fransız imparatorluklarının, Afrika'ya ve Uzak Asya'ya sömürge bulmak için binlerce km giderken yanı başlarındaki güzel doğaya ve azımsanmayacak zenginliğe sahip Kafkasya ile ilgilenmemeleri en önemli nedeni Kafkasya bölgesine yakın güçlü iki imparatorluğun olmasıdır. Önce Türk imparatorluğu olan (15 nci yüzyıldan 19 ncu yüzyıla kadar) Osmanlı himayesinde bulunmuş, sonra Çarlık Rusyası ve peşinden de 1917 Bolşevik İhtilaliyle de SSCB bölgeye hakim olmuştur. Dolayısıyla, Avrupalı ve diğer güçlü devletler Kafkasya'ya girememişlerdir. Ancak, 1990 yılı sonrası doğu bloğunun yıkılması ve Kafkas ülkelerinin bağımsızlıklarını kazanmasıyla Batı Avrupa ülkeleri Kafkasya bölgesiyle ilgilenmeye başlamışlardır. Bu ilgi, hem AB kurumu hem de AB üyesi ülkeler tarafından duyulmuştur.²⁶¹

Avrupa Birliği'ni, Doğu Avrupa'dan Güney Akdeniz'e kadar bir yay gibi çevreleyen ve içine tüm Karadeniz havzası ile Türkiye ve Güney Kafkasya'yı alan kuşağın merkezinde yer alan Gürcistan, AB'ye yakınlığının yanı sıra varlığını giderek artan bir biçimde hissettiren Rusya faktörü nedeniyle de AB'nin dış ve güvenlik politikalarında bir köşe taşı olmuştur.

Avrupa Birliği ve Gürcistan arasında ilk diplomatik ilişkiler, 1992'de başlamasına rağmen Gürcistan'ın, Sovyet döneminden miras kalan hantal bürokrasi, sağlıklı işlemeyen adalet mekanizması, yaygın bir yolsuzluk ağı,

²⁶¹ Haydar Çakmak, "AB'nin Kafkasya Siyaseti ve Geleceği" konulu bildirisi, **SAREM Sempozyum Bildirisi**, Ankara, 14 Nisan 2004, s.64-68.

çeşitlilik gösteremeyen ve belli başlı sektörlerle sınırlı kalan ekonomi, eskimiş altyapı ve ulaşım ağı, devletin üzerinde tam bir idare sağlayamadığı disiplinsiz bir ordu, yasadışı terör ve kaçakçılık örgütlerinin cirit attığı ama güvenlik güçlerinin hâkim olamadığı Pankisi Vadisi gibi bölgelerin uzun yıllar uğraştırması, Gürcistan'ın dış yardıma dayalı kalkınmaya bağımlı hale gelmesi sonucunda sağlıklı işleyen bir devlet mekanizması ve piyasa ekonomisi oluşturmak kolay olmamıştır.²⁶²

AB'nin, Gürcistan'a yardımları insani ,gıda ve teknik boyutlarındadır. AB'nin Kafkasya'da 1992 yılından bu yana yürüttüğü en büyük projelerden biri TACİS (Tehnicl Assistance to the Commonwealth of independent states-Bağımsız Devletler Topluluğuna Teknik Yardım) projesi olmuştur. Bu projenin; piyasa ekonomisi ve demokrasiye geçiş, tüm düzeylerde AB'yle ortaklık ve ikili ilişkilerin geliştirilmesi, program kapsamında ülkelerin dünya ekonomisine entegrasyonu²⁶³ olmak üzere üç temel hedefi vardır.

Bu program içerisinde Gürcistan 1992-2000 yılları arasında 70 milyon ECU almıştır. AB aynı zamanda diğer BDT'na üye ülkelere uyguladığı iki yeni proje içerisinde Gürcistan'a da büyük önem vermiştir. Bu projelerden biri 1993 yılında başlatılan , Avrupa-Kafkasya ve Orta Asya'yı birbirine bağlayacak bir koridorun olmasını sağlayacak TRACECA (Transport Corridor Europe-Caucasus-Asia Avrupa-Kafkasya-Asya Ulaştırma Koridoru)* projesidir. Diğerisi ise 1995 yılında başlatılmış olan INOGATE (Interstate Oiland Gas Transport to Europe- Petrol ve Gazın Avrupa'ya Uluslararası Nakli) projesidir.²⁶⁵

²⁶² Özer, **a.g.m.**, s.117.

²⁶³ Hasanoğlu, Cemilli, **a.g.e.**, s.101.

• TRACECA, Avrupa'da Bulgaristan ve Romanya limanlarından Karadeniz'e inmekte; Kafkaslarda karaya Gürcistan Poti ve Batum limanlarında çıkmakta; kura nehri vadisinden Azerbaycan Bakû limanına inmekte, Hazar geçişiyle iki yöne ayrılarak Türkmenistan ve Kazakistan'a ulaşmakta; Özbekistan, Kırgızistan Tacikistan geçişlerinden sonra Moğolistan'da (Çin) birleşerek, Çin üzerinden Japon Denizi'ne ulaşmaktadır. Bknz. Mete Göknel, "Kafkaslardaki Savaş ve Enerji Hatları", **ASAM**, 13.08.2008,

<http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?ID=2463&kat1=42&kat2=>, 09.01.2009.

²⁶⁵ Hasanoğlu, Cemilli, **a.g.e.**, s.102.

TACIS çerçevesinde AB'nin bölgeye ilişkin stratejik çıkarlarını gözeterek bu programlardan Tarihi İpek Yolu'nun yeniden canlandırılması olarak da değerlendirilen TRACECA; Avrupa'dan Asya'nın içlerine doğru Karadeniz, Kafkasya, Hazar ve Orta Asya çizgisinde bir ulaşım koridorunun geliştirilmesini öngörmüştür. Asya ile Avrupa arasında en kısa, en hızlı ve en ucuz güzergahı oluşturan söz konusu koridorun amacı, ulaşımdaki Rus tekelinin kırılmasıdır. Rus tekelinin kırılması bir taraftan Kafkasya cumhuriyetlerinin siyasi ve ekonomik bağımsızlığını pekiştirecek, öte yandan AB'nin Moskova'ya bağımlı kalmadan Uzak Doğu'ya kadar erişimini sağlayacaktır.²⁶⁶ TRACECA proje ile ilgili olarak düşünülen tüm güzergahlar, Gürcistan'a siyasi olduğu kadar ekonomik alanda da büyük fırsatlar sunacaktır. Batı ile entegre olan bir Gürcistan'ın ekonomik alanda kalkınması daha hızlı gerçekleşebilecek, kalkınması tamamlanmış bir Gürcistan'ın Türkiye'nin Doğu Anadolu bölgesindeki sınır ticaretine olumlu katkıları bugün olduğundan daha fazla miktarda gerçekleşebilecektir. Bu proje çerçevesinde kara yolları, demiryolları ağıları, limanlar ve bir hava koridoru oluşturularak bölgenin yeni bağımsız devletlerine olan ulaşımın, RF ve İran'ı dışlayacak sağlanması amaçlanmaktadır.²⁶⁷ Rusya üzerinden ilerleyen kuzey koridoru ile Türkiye-İran ilerleyebilecek güney koridoruna alternatif yaratarak bölge ülkelerinin bağımsızlığını güçlendirilecektir. Gürcistan'ın Kazakistan'a uzanan ulaşım koridoru ile Avrupa'nın Orta Asya'ya bağlanması Avrupa için son derece stratejik konum teşkil etmektedir.²⁶⁸

INOGATE ise TRACECA'daki amacın daha spesifik alanda, Hazar Havzası enerji kaynakları için gerçekleştirilmesini hedeflemiştir. Bu açıdan TRACECA'nın bir alt programı olarak da görülebilir. Bölgedeki petrol ve doğal gaz taşımacılığının yeniden yapılandırılması, geliştirilmesi, modernizasyonu ve alternatif güzergahlarının ortaya çıkarılması ve desteklenmesi programın odak noktası olmuştur.²⁶⁹ Bu proje çerçevesinde kara ve demiryolu ağıları,

²⁶⁶ Kanbolat, "Gürcistan'da Sandıktan Değişim Çıkmadı", s.16-17.

²⁶⁷ Mahmut Niyazi Sezgin, "AB'nin Güney Kafkasya Politikası", **Stratejik Analiz Dergisi**, ASAM Yayınları, Sayı 43, Ankara, Kasım 2003, s.62.

²⁶⁸ Demir, **a.g.e.**, s.155.

²⁶⁹ Kanbolat, "Gürcistan'da Sandıktan Değişim Çıkmadı", s.16-17.

limanlar, boru hatları ve bir hava koridoru bölgenin yeni bağımsız devletlerine olan ulaşımı, Rusya Federasyonu ve İran'ı dışlayacak şekilde sağlamayı amaçlamaktadır.²⁷⁰

AB, 22 Haziran 1999'da Lüksemburg'da Güney Kafkasya ülkeleri ile düzenlenen zirvede bölgeye verdiği ekonomik ve politik değeri açıkça dile getirmiş ve 22 Haziran 1996 tarihinde imzalanan ve 1 Temmuz 1999'da yürürlüğe giren "Ortaklık ve İş Birliği Anlaşması" (OİA) ile AB ve Gürcistan arasında²⁷¹, taraflar arasında siyasi ilişkilerin ve diyalogun geliştirilmesi; Gürcistan'ın demokrasininin pekiştirilmesi, ekonomisinin gelişmesi ve piyasa ekonomisine geçişin tamamlanması; taraflar arasında ticaret, yatırım ve uyumlu ticari ilişkilerin geliştirilerek, sürdürülebilir ekonomik kalkınmanın güçlendirilmesi; hukuki, ekonomik, sosyal, mali. Sivil, bilimsel, teknolojik ve kültürel işleyiş için bir temel oluşturulması hedeflenmiştir. Bunun için de OİA, daha iyi çalışma şartlarından şirketlerin kuruluş ve işleyişine, sınır aşırı hizmet sağlanımından ödemeler ve sermaye, rekabet, endüstriyel ve ticari mülkiyet haklarının korunması, insan hakları ve demokrasi alanında iş birliği, yasadışı eylemler ve göçle mücadelede işbirliği, kültürel ve mali iş birliği gibi pek çok farklı alana varıncaya kadar gayet kapsamlı bir programın ana hatlarını çizmektedir. OİA ile Gürcistan, AB ile karşılıklı bir yükümlülüğün içine girmiştir. OİA içindeki açık bir madde, taraflardan birinin yükümlülüklerini yerine getirmediği takdirde karşı tarafın gerekli yaptırımları/önlemleri alacağını belirtmektedir. Dolayısıyla, AB'nin sunduğu teknik ve mali yardımlar işte bu şart ile sağlanmaktadır.²⁷²

AB ile komşu ülkeler arasında "kurumlar hariç her şeyin paylaşılması"nın öngören Yakın Komşuluk Politikası (YKP), Birliğin mali ve teknik desteği ile komşu ülkelerin demokrasi ve piyasa ekonomisine geçişini hedeflemektedir. Bu çerçevede YKP kapsamına alınan ülkelerle reform yapılacak öncelikli alanları tespit eden Eylem Planları hazırlanmakta ve yürütülmektedir. YKP'nin temel mali aracı da Avrupa Yatırım Bankası ile birlikte ENPI

²⁷⁰ Demir, **a.g.e.**, s.154-155.

²⁷¹ www.europa.eu.int/comm/external_relations/georgia/intro/index.htm

²⁷² Özer, **a.g.m.**, s.114.

(European Neighbourhood and Partnership Instrument) olarak açıklanmıştır. ²⁷³ Yakın Komşuluk Politikası, 14 Haziran 2004'de üç Güney Kafkasya ülkesini de içine alacak şekilde genişletilmiştir OIA ile önemli mesafe kat eden AB-Gürcistan ilişkilerin, Avrupa Komşuluk Politikası ile tam bir ekonomik entegrasyona doğru ilerlemesi hedeflenmiştir. ²⁷⁴ Böylece TACIS programı da son bulmuştur.

Güney Kafkasya cumhuriyetlerinin Eylem Planlarındaki tek ilkesel farklılık AB'nin bölgedeki çatışmalara yaklaşımında ortaya çıkmıştır. Gürcistan'ın Eylem Planında, AB'nin Abhazya ve Güney Osetya sorunlarının Gürcistan'ın egemenliği ve toprak bütünlüğü çerçevesinde çözülmesine katkıda bulunacağı vurgulanmıştır. Bu bağlamda, ilgili uluslararası kuruluşlar ve aktörler arasında eşgüdüm sağlanmasına çalışılacağı bildirilmiştir. ²⁷⁵

Avrupa Komisyonu'nun AB-Gürcistan ilişkileri kapsamında kullandığı bir başka önemli araç da Makro Mali Yardımdır. Makro Mali Yardım, Gürcistan'ın borç yükünü azaltma stratejisine ve IMF şartlarını karşılamasına katkıda bulunmak üzere düşünülmüştür. ²⁷⁶

Güney Kafkasya Cumhuriyetleri arasında AB tarafından en fazla desteklenen ülke Gürcistan'dır. Özellikle Saakaşvili yönetimi ile birlikte bu desteğin yoğunluğu önemli oranda artmıştır. Fakat Rusya'nın ambargo uygulaması üzerine Gürcistan'ın serbest ticaret anlaşması imzalama önerisi AB tarafından sıcak karşılanmamıştır. AB-Rusya görüşmelerinde Moskova'nın Gürcistan'a yönelik baskıları gündeme gelmiş, ancak bu tutum Gürcistan'ı tatmin etmemiştir. Dolayısıyla en çok kayırılan ülkenin Gürcistan olmasına rağmen Gürcistan, AB'nin politikalarından memnun değildir. ²⁷⁷

Gürcistan, kendisini AB'nin doğal bir parçası olarak görmekte ve AB'ye girmeyi hedeflemektedir. Gürcistan, 19 Nisan 2004 tarihinde ülkedeki kamu ve kuruluşlarına Gürcistan bayrağının yanında AB bayrağının asılmasına da

²⁷³ Kanbolat, "Gürcistan'da Sandıktan Değişim Çıkmadı".

²⁷⁴ Özer, **a.g.m.**, s.125-127.

²⁷⁵ Kanbolat, "Gürcistan'da Sandıktan Değişim Çıkmadı".

²⁷⁶ Özer, **a.g.m.**, s.121.

²⁷⁷ Kanbolat, "Gürcistan'da Sandıktan Değişim Çıkmadı".

karar vermiştir. Bu karar Gürcistan hükümetinin AB'ye girme isteğini göstermektedir.²⁷⁸ Ancak AB bir bütün olarak hareket etme kabiliyetinden yoksun olduğundan Gürcistan-AB ilişkileri her zaman Rusya'nın gölgesinde kalmaya mahkum olmuştur. AB bir yandan Gürcistan'a demokrasi, insan hakları, v.s. gibi AB değerlerini örnek alması gerektiğini tavsiye ederek Gürcistan'ı, Rusya karşısında destekler gözükürken diğer yandan Rusya'dan gelecek enerjiye muhtaç olan AB ülkeleri Gürcistan için Rusya ilişkilerini riske atmak istememektedir.²⁷⁹ Avrupa Birliği, ABD ve Rusya'dan farklı olarak Güney Kafkasya politikasını hâlâ bölge bazında yürütmektedir.²⁸⁰ AB, bölge ülkeleri ve özellikle de RF ile ilişkilerini bozacak bir siyaset arayışına girmemiştir. Kafkasya'yı RF'nin nüfuz alanı olarak görmesi, AB'nin "*ekonomik bir dev ama politik bir cüce*" olduğu yönündeki görüşlerin güçlenmesine neden olmuştur. Çünkü AB, bölgeye RF'den daha fazla kaynak ayırmaktadır.²⁸¹

Sonuç olarak, AB-Gürcistan ilişkileri Rusya'nın gölgesinde yavaş ve temkinli bir gelişme göstermektedir. AB, Rusya'nın Gürcistan'ın güvenliğini ve ülke bütünlüğünü ilgilendiren konulardaki yapıcı girişimini desteklemekle birlikte, Rusya'nın enerji kartını ve ayrılıkçı ülkelerle yakın ilişkilerini kullanarak, arka bahçesi olarak gördüğü Gürcistan'a baskı uygulamasına itiraz etmektedir. Gürcistan, AB'nin enerji ve bölgesel güvenliğini ve global politika açılımlarını ilgilendiren bir jeopolitik konuma sahiptir. TACIS çatışı altında geliştirilen TRACECA ve INOGATE projeleri aracılığıyla, AB küresel enerji piyasaları ve politikalarında etkinlik kazanmak ve düzenleyici bir rol oynamak istemektedir.

2.2.3. NATO'nun Gürcistan Bağlamında Bölge Politikaları

²⁷⁸ Kanbolat, "2004 Yılında Doğu ile Batı arasında Kafkasya: Geçmiş Doğu'da Gelecek Batı'da mı?", **Stratejik Analiz Dergisi**, Sayı 56, Aralık 2004, s.60.

²⁷⁹ Sinan Oğan, "Gürcistan Savaşı ile AB Küresel Aktör Haline Gelirken NATO Ne Yapacağını Tartışıyor...", 19.08.2008, <http://www.turksam.org/tr/a1456.html>, 10.10.2008.

²⁸⁰ Bkz. Kafkasya'daki Son Gelişmeler ve Türkiye, SAM, 10 Mart 2004, (panel) s.34-35.

²⁸¹ Taşkın, **a.g.t.**, s.70-71.

Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrası Avrupa-Atlantik dñnyası (NATO ve Avrupa Birliği), 1991'de ortadan kalkan Varşova Pakti'nin Avrupalı üyelerini batıdan doğuya doğru dilimler halinde bünyesine almaya başlamıştır. Söz konusu strateji çerçevesinde, Doğu Avrupa'dan Güneydoğu Avrupa'ya (Balkanlara) doğru genişleyen NATO ve Avrupa Birliği, Estonya, Letonya ve Litvanya'nın katılımı ile ilk defa Sovyetler Birliği sınırlarına girmiştir. Bu nedenle, NATO'nun son genişlemesinin siyasi ve psikolojik olarak ayrı bir önemi bulunmaktadır. Batı Karadeniz'i (Bulgaristan ve Romanya) bünyesine almış olan NATO'nun eski Sovyet toprakları içindeki ikinci ilerlemesinin Doğu Karadeniz'e (Ukrayna ve Güney Kafkasya'ya) doğru olması beklenmektedir. Sovyetler Birliği'nin dağılması ile birlikte Soğuk Savaşın bittiği ilan edilmişse de, NATO ve AB'nin Varşova Pakti'nin Avrupalı üyelerini vakit kaybetmeden bünyesine almak için çaba sarf ettiği gör÷lmektedir.²⁸²

NATO'nun ortadan kalkmasının beklendiği bir anda daha da genişleyerek varlığını sürdürmesi özellikle de eski SSCB ÷lkelerine yönelik politikalar Rusya'yı ciddi anlamda rahatsız etmeye başlamıştır. NATO'nun bu şekilde misyonuna devam etmesi onun artık ABD'nin menfaatlerine hizmet ettiğini göstermektedir.²⁸³

Bağımsızlığından itibaren Batı yanlısı politika izlemeye başlayan Gürcistan, eski Gürcü lideri Şevardnadze döneminde NATO'nun kapılarını çalmaya başlamıştır. 2002 yılında Prag'da yapılan NATO Zirvesi'ne katılan Şevardnadze, zirve sonrasında NATO'ya üyeliği için müracaatta bulduklarını duyurmuştur. Gürcistan'ın, Batı özellikle NATO ve ABD ile ilişkiler, Rusya'nın tepkilerine rağmen artarak devam etmektedir. Gürcistan'a askeri ve diğer alanlarda yapılan ABD yardımları, NATO'nun Tiflis'te ofis açması ve buraya özel temsilci atması, ABD askeri ve sivil heyetlerin

²⁸² Kanbolat, "Gürcistan, Rusya ile Gerilimini NATO'ya Taşımak İstiyor".

²⁸³ Shantadze, **a.g.t.**, s.79-80.

Gürcistan'a yaptıkları aralıksız ziyaretler Rusya'nın tepkilerine rağmen devam etmektedir.²⁸⁴

NATO'ya dahil olmak için acele eden Gürcistan, silah sistemlerini ve ordunun kurumsal yapısını tamamen NATO standartlarına uygun hale getirmeye çalışmaktadır. Ülkede bulunan askeri üsler, bu doğrultuda yeniden yapılandırılırken, NATO ülkelerinden subay ve uzmanlar bu üslerin yapımında danışmanlık yapmaktadırlar. Ukrayna ile Gürcistan'ı da NATO'ya dahil ederek Rusya'nın kuşatılmasında önemli bir mesafe almayı planlayan ABD bu üslere büyük önem vermektedir.²⁸⁵

Rusya Federasyonu bir yandan Orta Asya ve Kafkasya ülkeleri üzerindeki kontrolünü elden bırakmama çabasıdayken, ABD'nin güdümüne giren NATO'nun doğuya doğru genişlemesi ve Rusya'nın kaleleri sayılan bu coğrafyadaki toplulukların Batı yanlısı politikaya yönelmeleri Rusya'yı bu ülkelere çeşitli sebeplerle baskı yapmaya sevk etmiştir.

Gürcistan'ın önde gelen siyasi partileri 12 Mart 2007'de NATO'ya üyelik için ülkenin dış ve savunma politikasının daha hızlı bir biçimde şekillendirilmesi için bir deklarasyon imzalamıştır. 13 Mart 2007 'de Gürcistan parlamentosu bu deklarasyonu kabul etmiştir. 21 Eylül 2006 tarihinde New York'ta yapılan NATO Dışişleri Bakanları toplantısında Gürcistan ile NATO arasında Yoğunlaştırılmış Diyalog (ID) başlatılmasına karar verilmiştir. Gürcistan bu toplantıda NATO ile müzakere sürecini başlatacak olan Üyelik Eylem Planı (MAP) kararını umut etmiş fakat bu gerçekleşmemiş ve ara çözüm olarak ID'de karar kılınmıştır.

Gürcistan, 2-4 Nisan 2008'de Bükreş'te yapılan NATO Zirvesi'nde NATO'nun kapılarını aralayan MAP'a dahil olmak istemiştir. Gürcistan'ın NATO üyeliği ABD tarafından desteklenirken, Almanya ve Fransa tarafından ihtiyatlı yaklaşmıştır. Uzun süredir NATO'ya girmek isteyen Gürcistan'a

²⁸⁴ Bkz. Araz Aslanlı, Abhazya ve Güney Osetya Sorunu, www.tusam.net/makaleler.asp?ad=3538&sayfa=9

²⁸⁵ Shantadze, a.g.t., s.81.

2008 Nisan ayında yapılan Budapeşte zirvesinde NATO kapısı biraz aralanmış ama üyelik için fazla da cesaret verilmemiştir.²⁸⁶

Bükreş Zirvesi'nde Gürcistan için NATO'nun kapılarının aralanmayarak ertelenmesi, Rusya Federasyonu'nun Abhazya ve Güney Osetya'nın bağımsızlık kararlarını şimdilik tanımamasını sağlamıştır. Kremlin, Gürcistan'ın Avrupa Atlantik dünyası kurumları ile bütünleşmesinin önünü kesebilmek ve mümkün olduğunca erteleyebilmek için Tiflis ile ilişkilerini yumuşatmak arayışını artırmıştır. Bu strateji doğrultusunda, Rusya Federasyonu ve Gürcistan arasında 18 ay önce kesilen doğrudan uçuşlar 25 Mart 2008'de yeniden başlamıştır.²⁸⁷

Gürcistan, NATO yanlısı politikalarına rağmen toprak bütünlüğünü sağlayamamış, Abhazya ve Güney Osetya sorunları ile birlikte kronikleşmiş ekonomik ve siyasi sorunlarını da çözememiştir. NATO'nun Gürcistan konusunda direk olarak Rusya ile karşı karşıya gelmekten kaçınması, Gürcistan'daki dondurulmuş sorunların çözülmemiş olması nedeniyle Gürcistan'ın NATO'ya üyelik süreci sancılı bir süreç olarak değerlendirilebilir. Söz konusu olumsuz koşullara rağmen, NATO'ya üye olmak isteyen aday adayı ülkeler içinde Gürcistan, Avrupa-Atlantik sınırları içinde yer almayı ve ilk önce NATO'ya, sonra da AB'ye üye olmayı en açık biçimde ulusal hedef haline getiren ülke olmuştur.²⁸⁸

1949 yılında 12 kurucu üye ile faaliyete geçen NATO'ya son katılımlarla üye ülkelerin yüzde 40'ını eski Doğu Bloku ülkeleri oluşturmaya başlama telaşının nedeni, Avrupa'nın, Çarlık Rusyası'nın ve daha sonra Sovyetler Birliği'nin etki alanı içinde yer almış bölümleri olan Doğu Avrupa, Güneydoğu Avrupa (Balkanlar), Karadeniz ve Güney Kafkasya ülkelerini, Rusya Federasyonu'nun yeniden toparlanarak etki altına almadan, kendi nüfusuna alma isteği olabilir. Söz konusu koşullar altında, Soğuk Savaş'ın yeni bir

²⁸⁶ Sinan Oğan, "Gürcistan Savaşı ile AB Küresel Aktör Haline Gelirken NATO Ne Yapacağını Tartışıyor...", 19.08.2008, <http://www.turksam.org/tr/a1456.html>, 10.10.2008.

²⁸⁷ Kanbolat, "Abhazya ve Güney Osetya ...", s.75.

²⁸⁸ Kanbolat, "Gürcistan, Rusya ile Gerilimini NATO'ya Taşımak İstiyor".

şekille, ideoloji yerine enerji ve etki alanlarının artırılması için devam ettiği iddia edilebilir.

Sonuç olarak, Gürcistan'a NATO kapılarının açılmaması Gürcü halkında büyük bir hayal kırıklığına neden olmuştur. Gürcistan'ın Avrupa-Atlantik dünyası ile bütünleşmesinin (NATO ve AB üyeliği) önündeki en büyük engel olarak fiilen Gürcistan'dan bağımsız olan Abhazya ve Güney Osetya bulunmaktadır. Bu nedenle, 5 Ocak 2008'de yapılan devlet başkanlığı seçiminden yıpranarak çıkan Saakaşvili, 21 Mayıs 2008'de gerçekleşen genel seçimlerden sonra iktidarını güçlendirme ve Abhazya ve Güney Osetya'yı yeniden Gürcistan'ın bir parçası haline getirerek NATO ile AB kapılarını açabilmek için bu iki bölgeye karşı güç kullanabileceği yorumları yapılmaktadır.²⁸⁹

---

289 Hasan Kanbolat, "Abhazya ve Güney Osetya Sorunu Çatışmaya Yönelebilir mi?", **Stratejik Analiz Dergisi**, Sayı 98, Ankara, Haziran 2008, s.76.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE - GÜRCİSTAN İLİŞKİLERİ

Türkiye- Gürcistan ilişkilerinin, Türkiye'nin Kafkasya politikası çerçevesinde şekillenmiş olmasında dolayı genel hatları ile Kafkasya politikasına değinilecek ve sonra iki ülke ilişkilerine ayrıntılı olarak yer verilecektir.

3.1. SOĞUK SAVAŞ ÖNCESİ TÜRKİYE'NİN KAFKASYA POLİTİKASI

Tarih boyunca stratejik bir geçit durumunda olan Kafkasya gerek coğrafi yapısı, gerek etnik ve dinsel yapısı ile farklı bir konuma sahip olmuştur. Balkanlar gibi mozaik bir yapısı olan Kafkasya; birçok devletin rekabet alanı olmuş, son dönemde başta petrol ve doğalgaz gibi enerji kaynaklarının işletilmesi ve yüzyılın enerji boru hatlarının bölgeden geçirilmesi projelerinin gündeme gelmesiyle birlikte sadece yakın çevresinin değil, tüm dünyanın ilgisini çeken; en küçük çatışmanın ve uzlaşmanın bile yakından takip edildiği bir yere dönüşmüştür.

Türkiye'nin Kafkasya politikası, Kurtuluş Savaşı'ndan itibaren genel dış politikasının içinde önemli bir yer almıştır. Tarihi geçmişimizin bulunduğu bölge ile inişli çıkışlı ilişkiler yaşanmıştır. Büyük bir değişim geçiren Rusya'nın bölge ile ilişkilerimizde büyük ağırlığı olmuştur. Tarihi süreçte sık sık savaşılan Rusya ile daha sonra yakın ilişkilere girilmiştir. Buna bağlı olarak bağımsızlık savaşı vermekte olan Türkiye, tüm dengeleri kendi lehinde kullanarak başarıya ulaşmak istemiştir.²⁹⁰

²⁹⁰ Demir, a.g.e., s.35.

Sovyetler ile TBMM Hükümeti arasında, Mart 1921'de Dostluk ve Kardeşlik Antlaşması'nın imzalanmasından ve Enver Paşa'nın 1922'de Orta Asya'da Basmacılar'ın başında, Ruslara karşı savaşırken şehit düşmesinden sonra Türkiye "Dış Türkler" konusunu tamamen geriye itmiştir. 1921 Antlaşması'nın 8. Maddesi, tarafların "...toprakları üzerinde karşı taraf ülkesinin ya da ona bağlı topraklardan birinin hükümeti rolünü üstlenmek savında bulunan örgüt ve grupların kurulmasını ya da yerleşmesini hiçbir zaman kabul etmemeyi..." yükümlendiklerini ilan etmiştir. Böylece Türkiye, Sovyetler'deki Turancı akımları desteklememe sözü verirken, Sovyetler de Türkiye'de komünizmi yayma çabası göstermeme garantisi vermiştir.²⁹¹

Bu yaklaşım Atatürk'ten sonra da devam etmiştir. Osmanlı'nın son yıllarındaki Turancı maceranın maliyeti ve tehlikelerinin bilincinde olan Cumhuriyet liderleri, özellikle SSCB sınırları içinde yaşayan "Dış Türkler" konusunda herhangi bir resmi ilgi beyanından kesinlikle kaçınmışlar ve Sovyetler'i bu konuda tedirgin etmemeye çalışmışlardır. Bu dönemde, Orta Asya Türkleriyle birlikte bir Türk Birliği oluşturmak amacıyla SSCB'ye karşı harekete geçilmesini savunan kimi sınırlı gruplar dışında Türkiye'de hiçbir hükümet bu konuya ilgi göstermemiştir. Ayrıca, Türkiye'de egemen anikomünist anlayış da komünist yönetimindeki Türk halkları üzerine araştırma yapılmasını engellemiştir. SSCB ise Türk-Müslüman toplulukların Türkiye'yle ilişki içine girmesinin kendisi için doğuracağı tehlikeleri fark ederek, Türkiye Komünist Partisi'nin (TKP) bu halklarla ilişkiye girmesine izin vermemiştir. Öte yandan, Orta Asya ve Kafkas Halkları da Moskova'nın sıkı kontrolü altında Türkiye'yle ya da genel olarak dünyayla ilişki geliştirme şansına sahip olamamışlardır. Dolayısıyla, bağlı cumhuriyetler üzerindeki merkez kontrolünün genişletildiği Gorbaçov Yönetimi'nin son günlerine kadar Türkiye'nin, Orta Asya ve Kafkas Halkları'yla dikkate değer bir ilişkisi olmamıştır.²⁹²

²⁹¹ Mert, a.g.e., s.130.

²⁹² Baskın Oran, , **Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, Cilt II, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001, s.366.

Soğuk Savaş döneminin dengeleri içinde son elli yıl suni bir istikrar görülen Kafkasya'da, bu dönemin bitmesiyle birlikte yeni bir süreç, istikrarsızlıklar ve çatışmalar yaşanmış, üç bağımsız devlet ortaya çıkmış ve küresel/bölgesel güçlerin hakimiyet mücadeleleri başlamıştır.

3.2. SOĞUK SAVAŞ SONRASI TÜRKİYE'NİN KAFKASYA POLİTİKASI

SSCB'nin dağılmasının ardından yeniden şekillenen coğrafyada, büyük çoğunluğun Türk kimliğine sahip olması nedeniyle, bölgenin Türkiye'yle, Türkiye'ninse bölgeye ilgisini hızlandırmış ve bu bölge ile olan ilişkilerimizi daha da aktif hale getirmiştir.²⁹³ Türkiye, bir taraftan Soğuk Savaş dönemindeki anti-komünist kale olmasından dolayı dünyadaki önemli konumunu kaybederken diğer taraftan yeni hareket alanları, iş birliği imkanları da önüne çıkmıştır.²⁹⁴ Kafkasya coğrafyasında yaşanan bu oluşumlara hazırlıksız yakalanan Türkiye, ilk yıllarda bölgedeki Rus faktörünü görmezden gelmiş, büyük istekle "abi"lik rolüne soyunmuştur. Türkiye, kendi iç sorunları, ekonomik gücünün sınırlı olması ve Kafkasya coğrafyasında yer alan devletlerin aşırı beklentileri sonucu yanlış adımlar attığının farkına varmış ve bugün bu coğrafyaya yönelik politikaların belirlenmesinde Rusya ile olan ticari ve diplomatik ilişkilerin getirilerini de hesaba katarak iş birliği içeren adımlar atmaktadır.²⁹⁵

Soğuk Savaşın sona ermesiyle Kafkasya, Türkiye'nin dış politikasının ana meselelerinden biri haline gelmiştir. Bu yeni düzenden ve değişimden eski Sovyet Bloku dışında en çok Türkiye etkilenmiştir. Özellikle Avrupa ülkeleri giderek daha güvenli bir uluslararası ortama kavuşurken, Türkiye'nin

²⁹³ **Gürcistan Krizi Değerlendirme Raporu**, USAK, 21 Ağustos 2008, s.3.

²⁹⁴ İdris Bal, "Soğuk Savaş Sonrası Türk Dış Politikası İçin Türk Cumhuriyetleri'nin Önemi", **21. Yüzyılın Eşiğinde Türk Dış Politikası**, Der. İdris Bal, Alfa Yayınları, İstanbul, Kasım 2001, s.327.

²⁹⁵ Acar, "Soğuk Savaş Sonrası Dönemde...", s.177-178.

üç tarafında da çatışma bölgeleri oluşmuştur. Bu da Türkiye'nin birdenbire kendisini güvenlik boşluğunda bulmasına yol açmıştır.²⁹⁶

Türkiye'nin soğuk savaş sonrası Kafkasya politikasını dört dönem halinde inceleyebiliriz:²⁹⁷

- 1989-1991 dönemi: Değişim sürecini kapsayan bu dönemde Türkiye, belirsizliğini korumuş ve nereye gideceği pek kestirilememiş, Sovyet Cumhuriyetlerindeki milliyetçi hareketlerden uzak durmuş ve dış politikasını Moskova merkezli yürütmüştür.

- 1991-1993 dönemi: SSCB'nin çöküşü ve Orta Asya-Kafkas ülkelerinin bağımsızlıklarını ilan ettikleri bu dönemde, devletlerin bağımsızlıkların tanıyan ilk devlet olarak bölgede model ve lider olma çabaları sergileyerek bölge de RF'yi dışlayan, Rus etkisini kırmaya yönelik aktif bir politika izlemiştir.

- 1993-1995 dönemi: Bölgesel boşluğu Rusya Federasyonunun dolduracağını anlaşılmaması üzerine, Türkiye'nin yetersizliklerinin ve sınırlarının farkında olmasıyla birlikte bölge ülkeleriyle ilişkilerini istediği düzeye çıkartamamaktan duyduğu hayal kırıklığının yaşandığı yıllar olmuştur.

- 1995'te itibaren ise Türkiye'nin hem kendi gücünü hem de bölgesel gerçekleri daha iyi analiz eden, RF'i dışlamayan, gerçekçi, dengeli ve karşılıklı iş birliğine dayalı bir politika geliştirme çabasıdır.

Türkiye'nin, Kafkasya politikasının ilk aşaması, bölge ülkelerinin bağımsızlığını desteklemek, ikinci aşamasını ise bu ülkelerin Rusya'dan bağımsız hale gelmelerini desteklemektir. Elinden geldiğince bu ülkelere desteğini esirgemeyen Türkiye, onlarla iyi komşuluk ilişkilerine girerek bölgede barışı, bağımsızlığı ve zenginliği yaymaya uğraşmaktadır. Ekonomik krize sürüklenmeleri, tek partili sistemden çok partili demokratik düzene geçme çabaları, bağımsız olan ülkelerin ortak problemlerini oluşturmaktadır. Böyle sıkıntılı bir dönemde Türkiye, bu ülkelerin büyük destekçisi olmuş ve

²⁹⁶ Oran, a.g.e., s.369.

²⁹⁷ Oran, a.g.e., s.371-372.

özellikle Kafkasya bölgesinde baş gösteren etnik çatışmalarla başa çıkamayan ülkelerin toprak bütünlüğünü her fırsatta savunmuş ve desteklemiştir.

Türkiye'nin Kafkasya'ya yönelik dış politikası özetleyecek olursak; RF'nin, Güney Kafkasya'ya dönüşünü önlemek veya sınırlamak, bölge ülkelerin bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü desteklemek ve Hazar Havzası enerji kaynaklarının üretim ve taşınmasında rol almak olarak şekillenmiştir. Türkiye, 90'lı yıllar boyunca bölgeye yönelik bağımsız stratejiler geliştirmemiş, daha çok ABD'nin geliştirmiş olduğu stratejiler çerçevesinde rol almıştır. Türkiye, Bush iktidarı döneminde ABD'nin giderek bölgede tek başına hareket etmeye başlamasıyla Kafkasya'da yaşanan gelişmelerde, bölgeye yönelik politikaların yanlışlığı ve diplomatik sınırlılığından ötürü yeterince aktif olamamıştır.

3.3. TÜRK DIŞ POLİTİKASINDA GÜRCİSTAN

Kafkasya'nın Karadeniz'e sınırı olan tek ülkesi olan Gürcistan, Orta Asya ülkeleri ile Batı ülkeleri arasındaki en kısa geçiş güzergâhını oluşturması açısından çok önemli bir coğrafi konuma sahiptir. Bu konumu nedeniyle Gürcistan, Türkiye'nin Kafkasya ve hatta Avrasya stratejisindeki kilit noktada yer almaktadır. Ermenistan ve İran dışında Türkiye'nin, Orta Asya'ya açılan kapısı olması, daha da önemlisi Hazar petrollerinin uluslararası pazarlara ulaştıran Bakü-Tiflis-Ceyhan (BTC) Boru Hattı'nın geçtiği güzergâh üzerinde bulunması, Türkiye açısından Gürcistan'ı önemli hale getirmektedir. Gürcistan açısından bakıldığında ise Türkiye; Gürcistan'ın Batı ile bağlantısında köprü olduğu gibi, ileri düzeyde siyasi, ekonomik ve askeri ortağıdır. Rusya'ya karşı da bölgede dengeleyici güçtür.²⁹⁸ Türkiye ile

²⁹⁸ Yelda Demirağ, "Türkiye-Gürcistan İlişkileri", **Türkiye'nin Avrasya Macerası 1989-2006**, Der.Mustafa Aydın, Nobel Yayınevi, Ankara, 2007, s.270.

arasında tarihi, etnik ve kültürel bağlar bulunan ve Türkiye'yi Türk Dünyasına bağlayan bir özelliğe sahip olan Gürcistan, çeşitli alanlarda yatırım yapılabilecek potansiyele sahiptir. Bu potansiyel Türkiye'ye ekonomik etki alanı yaratma şansı vermektedir.

3.4. TÜRKİYE-GÜRCİSTAN İLİŞKİLERİ

Türkiye-Gürcistan ilişkilerinin boyutunu belirleyen en önemli etken Gürcistan'ın, Rusya ile ilişkilerin gergin olmasıdır. Söz konusu gerginlik; Gürcistan'ı, Türkiye'ye ile olan ilişkilerinin de daha da yakınlaşmasını sağlayan en önemli faktördür. Türkiye, Batı endeksli politika izleyen Gürcistan'ın NATO'ya entegrasyonunu sağlamasında yardımını esirgemezken, Gürcistan da Türkiye'nin AB üyeliğini desteklemektedir.²⁹⁹

Gürcistan ile Türkiye arasında her alanda devam eden ilişkiler, özellikle siyasi, askeri ve ekonomik alanlardaki iş birliğiyle, diğer tüm ülkelere örnek teşkil edecek niteliktedir.

3.4.1. Türkiye ile Gürcistan Arasındaki Siyasi İlişkiler

Türkiye-Gürcistan ilişkilerinin tüm boyutları birbirini tamamlar nitelikte olmakla birlikte, siyasi ilişkiler, hepsini içeren ve koordine eden bir boyuttur.

²⁹⁹ Saakaşvili, Türkiye'nin AB üyeliği sürecindeki gelişmelerden memnuniyet duyduğunu defalarca ifade ederken, müzakereler başladıktan sonra Türkiye'ye gelen Gürcistan Başbakanı Zurab Noğaideli de, Türkiye'nin AB üyeliğini destekliyoruz, çünkü böyle bir durumda biz AB'nin komşusu oluruz, ifadelerinde bulunmuştur. NTV, 07 Ekim 2005.

Siyasi ilişkiler, diğer ilişkiler ve gelişmelere bağlı olmakla birlikte kimi zaman siyasi kararlar ve öncelikler diğer ilişkileri belirlemektedir.³⁰⁰

9 Nisan 1991’de bağımsızlığını ilan eden Gürcistan’ı, 16 Aralık 1991’de tanıyan ilk ülke Türkiye olmuştur. İki ülke arasındaki diplomatik ilişkiler 21 Mayıs 1992’de Hikmet Çetin’in Tiflis ziyareti sırasında imzalanan bir dizi anlaşma ile başlamıştır. Bunu takiben 30 Temmuz 1992’de Gürcistan’ı ziyaret eden devlet başkanı Süleyman Demirel ve Eduard Şevardnadze arasında “Dostluk, İş Birliği ve İyi Komşuluk Anlaşması”^{*} imzalanmıştır. Bu anlaşma ile taraflar 13 Ekim 1921 Kars Antlaşması^{*} ile başlayan iki ülke arasında imzalanmış bulunan antlaşma ve anlaşmalara bağlı kalacaklarını kabul etmişlerdir. Böylelikle Kars Antlaşmasının iki ülke arasındaki sınırları geri dönülmez bir şekilde tespit ettiği ve antlaşma maddelerine uyacaklarını onaylamışlardır.³⁰¹

Diplomatik ilişkilerin başladığı 1992’ ye kadar, hatta bağımsızlık tarihinden önce iki ülke arasında sınırlı sayıda ve konuda da olsa imzalanmış protokollerde mevcuttur.³⁰² Bu dönemde Türkiye, iç savaştan dolayı büyük acılar ve sıkıntılar çeken Gürcistan’a elinden gelen yardımı yapmış ve bunun neticesinde Gürcistan’daki Türk imajı olumlu yönde değişiklik göstermiştir. 1992’de bu olumlu adımlara rağmen Gürcistan, bağımsızlığının ilk yıllarında Abhazya ve Güney Osetya sorunlarına yoğunlaşmış, Türkiye ise Kafkasya politikasını daha çok Azerbaycan ve Karabağ üzerine odaklamıştır. Rusya’nın 1993 yılında ilan ettiği yakın çevre doktrini ile arka bahçesi olarak gördüğü bu yerlerde etkinliğini artırması, 1994’e kadar iki ülke arasındaki ilişkilerin ilerlemesini önemli ölçüde engellemiştir. İkili ilişkilerin gelişmesinde

³⁰⁰ Demir, **a.g.e.**, s. 269.

^{*} 15 maddeden oluşan ve giriş bölümünde her iki ülkenin birbirlerinin egemenliğine, bağımsızlığına ve toprak bütünlüğüne saygı ile sınırların dokunulmazlığı ve iç işlerine karışmama ilkelerine dayanarak aralarındaki ilişkilerin daha da güçlendirilmesini kapsamaktadır.

^{*} Kars Antlaşması için bkz: Ek-7.

³⁰¹ Oran, **a.g.e.**, s.416.

³⁰² “Gürcistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı ile yapılan Tıp ve Sağlık Alanında 1990-1992 yıllarına ilişkin İş Birliği Protokolü’nün onaylanmasına dair bakanlar kurulu kararı, Türkiye Elektrik Kurumu ve Gruzglavenergo arasındaki Gruzglavenergo Sisteminin enerji nakil hattı vasıtasıyla karşılanmasına ilişkin protokol, Türkiye Cumhuriyeti ile Gürcistan Hükümeti arasındaki uzman eğitimine dair protokol”

Gürcistan'daki iktidar değişikliğinin de etkili olduğu bir gerçektir. Gamsakhurdia'dan sonra liderliği üslenen Şevardnadze'nin eski Sovyetler Birliği Dışişleri Bakanlığından edindiği siyasi tecrübe, Gürcistan'ı uluslararası alanda olumlu konuma getirmek ve Türkiye ile ilişkilerin gelişmesine yardımcı olmuştur.³⁰³

1994'te Şevardnadze, Türkiye'ye gelmiş ve çok sayıda anlaşma imzalanmıştır.* Şevardnadze'nin bu ziyaretini dönemin Başbakanı Tansu Çiller'in ziyareti izlemiş, fakat ikili ilişkilerin esas itibari ile yoğunlaşması ve stratejik ortaklık haline dönüşmesi 1996'dan sonra olmuştur. İkili ilişkilerin hız kazanması Temmuz 1997'de dönemin Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in, Gürcistan'ı ziyareti ile olmuştur. Bu ziyaret esnasında askeri iş birliğini de kapsayan çok sayıda anlaşma imzalanmıştır. İlişkilerin özellikle bu dönemde yoğunlaşmasında BTC petrol boru hattı projesinin her iki tarafa sağlayacağı ekonomik ve siyasi yararlar da etkili olmuştur.³⁰⁴

Gürcistan ile Türkiye arasında stratejik-askeri iş birliği gelişerek devam etmekte birlikte, Rusya tarafından da tepkiyle karşılanmaktadır.³⁰⁵

Abhazya Savaşı, Türkiye'nin Gürcistan'a yönelik resmi ve yarı resmi politikalarının farklılığının göstergesi olmuştur. Bir yandan ikili ilişkilerde Abhazlar'ın bağımsızlık mücadelesi desteklenirken diğer yandan da Gürcü Hükümeti ile ilişkilerin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Türkiye, sorunun iki tarafı da tatmin edici ve barışçı bir şekilde sonuçlandırılmasını istemektedir.

³⁰³ Demirağ, "Türkiye-Gürcistan ...", **a.g.e.**, s.272-273.

* Bu ziyaret sırasında imzalanan anlaşmalar için bkz; "Gürcistan ile Türkiye arasında imzalanan Güvenlik, Tarım, Sanayi, Spor ve Turizm Alanlarındaki İş Birliği Anlaşmaları ve Protokollerin Onaylanması Hakkındaki Karar", **Resmi Gazete**, 27 Nisan 1994, Sayı 21917. Ayrıca; 28 Temmuz 1993'de Karadeniz'in kirlenmeye karşı korunması sözleşmesi, 6 Mart 1993 tarihinde ise Türkiye ve Gürcistan'ın da dahil olduğu Karadeniz Ekonomik İş Birliği Örgütü üyeleri İstanbul'da kültür, eğitim, bilim ve enformasyon alanlarında iş birliğine ilişkin Karadeniz Sözleşmesi'ni imzalamışlardır. 18 Şubat 1994 tarihinde güvenlik iş birliği anlaşması, tarım alanında teknik, bilimsel ve ekonomik iş birliği, iki ülkenin dış ilişkiler komitesi arasında ticari, ekonomik, bilimsel ve teknik iş birliği protokolü, gümrük işleri alanında iş birliği ve karşılıklı yardıma ilişkin anlaşma, gümrük idareleri arasında gümrük belge ve işaretlerinin karşılıklı tanınmasına ilişkin anlaşma, spor alanında iş birliği anlaşması, turizm alanında iş birliği anlaşmaları imzalanmıştır. Aynı sene içerisinde 29 Ekim 1994 tarihinde Tiflis'te Sağlık Bakanlarınca sağlık alanında iş birliği anlaşması imzalanmıştır. Haydar Çakmak, 1989'dan Günümüze Gürcistan, 1998, s.104-105.

³⁰⁴ Demirağ, "Türkiye-Gürcistan...", **a.g.e.**, s.280.

³⁰⁵ Demirağ, "Türkiye-Gürcistan...", **a.g.e.**, s.275.

Gürcistan içindeki belirsizlikler ve bölgedeki gelişmeler nedeniyle Türkiye, Abhazya sorununun ilk çıkış noktasında aktif bir dış politika uygulayamamış ama uygulamış olduğu dikkatli ve ihtiyatlı politikalar sonucunda iki taraf Türkiye'yi güvenilir bir ülke olarak kabul etmişlerdir. Türkiye, sorunun uluslararası platforma çekilmesinde rol oynamış ve Abhazlar ile Gürcistan arasında kalmaktan kurtulmuştur.³⁰⁶

Türkiye, Gürcistan'daki bu gelişmeleri sadece bölgeye coğrafi, siyasi ve ekonomik yakınlığı açısından izlememiş, kendi güvenliği ve istikrarı açısından da izlemek durumunda kalmıştır. Bu bağlamda; Türkiye-Gürcistan ikili ilişkilerinde Rusya'nın bölgeye yönelik politikaları, birinci derecede etkili dışsal unsur olmuştur. Rusya ile ilişkiler gerildikçe, dengeleyici bir unsur olarak Türkiye ile ilişkiler yakınlaşmıştır. 1997-98 dönemi Türkiye-Gürcistan ilişkilerinin hız kazandığı, Gürcistan'ın Bakü- Ceyhan projesine desteğini artırdığı dönem olmuştur. Rusya ise bu yakınlaşma ve Şevardnadze'nin, Bakü-Tiflis-Ceyhan projesine verdiği destekten son derece rahatsız olmuştur.³⁰⁷

Bir yandan Gürcistan ile olan iyi ilişkiler diğer yandan da Abhaz kökenli Türk vatandaşı yaşaması nedeniyle Türkiye, Abhazya ve Tiflis'teki merkezi otorite arasında arabuluculuk yapabilecek önemli bir devlettir. Bu bağlamda Türkiye 07-09 Haziran 1999'da İstanbul'da iki tarafı bir araya getirmiş ve sorunun barışçıl yöntemlerle çözülmesine verdiği desteği açık bir şekilde ortaya koymuştur. Bu şekilde sorunun çözümüne ilişkin aktif rol alacağını da taraflara göstermiştir.³⁰⁸

Gürcistan'da iktidar değişikliği sırasında Türkiye büyük ölçüde Gürcistan'da yaşanan gelişmelerin dışında kalmıştır.³⁰⁹

Saakaşvili'nin, 6 Mayıs 2004'te Acaristan'daki yerel yönetimi lağvetmesi sonucunda Türkiye, sadece "Gürcistan'ın bölünmez bütünlüğüne destek"

³⁰⁶ Demir, **a.g.e.**, s.186-187.

³⁰⁷ Demirağ, "Türkiye-Gürcistan...", **a.g.e.**, s.275-277.

³⁰⁸ "Abhazya Sorununun Çözümü Yolunda İstanbul'da Düzenlenen Toplantıyla İlgili Bilgi Notu", **Dışişleri Güncesi**, Haziran 1999, <http://www.mfa.gov.tr>

³⁰⁹ Demirağ, "Türkiye-Gürcistan...", **a.g.e.**, s.285.

mesajı göndermekle yetinmiştir. Türkiye'nin Batum Büyükelçisi Ünal Çeviköz'ün, 1921'de imzalanan Kars Anlaşmasına atıfta bulunarak Türkiye'nin, Gürcistan'a bağlı Acaristan Özerk Bölgesi'ne asker gönderme hakkı bulunduğunu belirtmesi kendi bakanlığının açıklamasının ötesine geçmesine yol açmıştır. Rus basınını ayağa kaldıran ve tehdit olarak algılanan bu açıklamanın ardından zamanın Dışişleri Bakanı Abdullah Gül devreye girmiş ve Türkiye'nin bu konuyu Kars Anlaşması ile ilişkilendirmediğini açıklamıştır. Dışişlerinde bu olaylar, Gürcistan'daki gelişmelerle ilgili yaşanan karmaşayı ortaya koymuştur. Tiflis'le yaşanan bu gerginlik sırasında Abaşidze tarafından da Türkiye'nin "garantör devlet" olarak olaya müdahale etmesi çağrısında bulunulmuştur. Ankara ise Aslan Abhaşidze ve Saakaşvili ile olan iyi ilişkilere rağmen, Acaristan olayında konunun dışında geri planda kalmayı tercih etmiş, ortamı yatıştırmak için Moskova gibi aktif bir tutum sergilememiştir. Aslan Abashidze'nin çağrısına rağmen, Türkiye'nin bu krize müdahale etmemesi ve konuyu Gürcistan'ın iç meselesi olarak görmesi, Gürcistan'ın toprak bütünlüğünün, Türkiye tarafından desteklendiği şeklinde yorumlanmış ve yapıcı bir tavır olarak memnuniyetle karşılanmıştır.³¹⁰

Şevardnadze döneminde geliştirilen yakın ilişkilerin ardından Saakaşvili döneminde, Gürcistan'da yaşanan iç karışıklıklar ve Türkiye'nin başka önemli konulara odaklanması sebebiyle ilişkilerde bir durgunluğa girilmiştir. Bu durgunluk, Saakaşvili'nin 20-22 Mayıs 2004 tarihlerinde Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in davetlisi olarak Türkiye'ye gelişi ve ardından Başbakan Recep Tayip Erdoğan'ın Ağustos 2004'te Tiflis'e gidişi ile ortadan kalkmıştır. Bundan sonra Türkiye, iktidar değişikliği ve Acaristan-Tiflis gerginliği sırasında izlediği pasif politikayı bir kenara bırakmış, Gürcistan'daki gelişmelere karşı daha aktif bir siyaset izlemeye başlamıştır.³¹¹

Türkiye-Gürcistan arasındaki eğitim ilişkileri bakımından önemli bir gelişme de, Gürcistan'da Türkçe'nin yabancı dil olarak öncelikle askeri ve

³¹⁰ Demirağ, "Türkiye-Gürcistan...", a.g.e., s.286-287.

³¹¹ Demirağ, "Türkiye-Gürcistan...", a.g.e., s.288.

polis okulları ile bazı orta öğretim kurumlarında olmak üzere okutulmaya başlanması ile sağlanmıştır. Türkçe'nin, Türk olmayan bir ülkede yabancı dil olarak okutulmasının ilk kez gerçekleşmesi Gürcistan'ın, Türkiye'ye verdiği önemi göstermektedir.³¹²

3.4.2. Türkiye ile-Gürcistan Arasındaki Ticari ve Ekonomik İlişkiler

Türkiye'nin askeri ve siyasi alanda ileri düzeyde iş birliği geliştirdiği Gürcistan'la ekonomik ve ticari ilişkilerinde aynı durum görülmemektedir.³¹³ Ekonomik ilişkilerin istenen düzeyde gelişmemesinin başlıca nedenleri arasında ulaşım altyapısı eksiklikleri, Kars-Tiflis-Bakü demiryolunun tamamlanmamış olması, yüksek geçiş ücretleri ödemek durumunda kalınması, gelişmemiş bankacılık ilişkileri, özellikle 1998 krizi sonrası kur ayarlaması nedeniyle ucuzlayan Rus ürünlerinin Gürcistan'a gümrüksüz girmesinin yarattığı haksız rekabet, ithalatta ödenen yüksek vergiler, gümrüklerde yaşanan boşluklar ve bunları çözecek mekanizmaların eksikliği sayılabilir. Bunların ötesinde, iki ülke arasındaki ekonomik ilişkilerin gelişmesine engel olan en önemli faktör Gürcistan'ın içerisinde bulunduğu siyasi istikrarsızlıktır.³¹⁴

Türkiye ile Gürcistan arasındaki ticari ilişkiler, Gürcistan'ın bağımsızlığının hemen ardından bavul ticareti şeklinde başlamıştır. Türkiye'nin gelişmiş ve zengin en yakın ülke olmasının Gürcistan ile ekonomik ilişkilerin gelişmesinde etkisinin payı büyük olmuştur. Gürcistan'la resmi ekonomik ilişki ilk olarak 1991 yılında Türkiye'den Gürcistan'a elektrik enerji verilmesi ile başlamış ve bunu ticari, yatırım ve uluslararası taşımacılık

³¹² Demir, **a.g.e.**, s. 207-208.

³¹³ Gürcistan Ülke Bülteni, **a.g.e.**, s.15.

³¹⁴ Demirağ, "Türkiye-Gürcistan...", **a.g.e.**, s.292-293.

alanlarında çeşitli anlaşma ve protokollerin imzalanması takip etmiştir.³¹⁵ 12 Şubat 1993 tarihinde iki ülke arasında Gürcistan'a 50 milyon Amerikan doları Eximbank kredisinin verilmesini öngören bir anlaşma imzalanmıştır.³¹⁶

Türkiye ile Gürcistan'ın ekonomik ilişkileri iki ana dönem içinde değerlendirilebilir. İlk dönem 1991-1996 yılları arasındadır. Bu dönemde Türkiye, küçük boyutlu girişimciler aracılığı ile Gürcistan piyasasına girmiştir. İlk giren firmaların ve malların niteliğinin, beklenen ve piyasadaki alternatiflerinin gerisinde kalması Türkiye'nin büyük bir itibar kaybetmesine neden olmuştur.³¹⁷

1996 sonrası özellikle Bakü-Ceyhan boru hattının Gürcistan üzerinden geçmesi ilişkilere farklı bir boyut getirmiştir. Bu dönemde; Gürcistan'a bakış açısının değiştiği, Türk girişimcilerinin işlerinin boyutunun büyüdüğü, ciddi ve büyük yatırımların yapıldığı ve ilk dönemdeki kötü izlenimin silinerek, Gürcistan piyasasında hızla ağırlığını hissettiren bir Türkiye görünmeye başlamıştır.³¹⁸

Türkiye, Gürcistan'ın en büyük dış ticaret ortağıdır. Türkiye ile Gürcistan arasında 1992 yılında 17.8 milyon dolar olan toplam dış ticaret hacmi 2007 yılında 935.65 milyon dolar seviyesine ulaşmıştır.

Türkiye-Gürcistan ticaret hacmi özellikle 2003 yılı ve sonrasında yükselen oranlarda bir artış göstererek 2007 yılında 935.7 milyon dolara ulaşmıştır. 2008 yılı ilk beş ayı rakamları göz önüne alındığında ticaret hacminin yıl sonunda milyar dolar seviyesine geleceği öngörülmektedir. 2007 yılı ihracatımız bir önceki yıla oranla % 58 artış kaydetmişken, aynı yıl Gürcistan'dan gerçekleştirdiğimiz ithalatımızda bir önceki yıla oranla % 16 düşüş kaydedilmiştir.

³¹⁵ Bu anlaşma ve protokoller için bkz. Ticaret ve Ekonomik İş Birliği Anlaşması, Resmi Gazete, 30 Temmuz 1993, Sayı 21552; Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması, Resmi Gazete, 4 Haziran 1995, Sayı 22303. Ayrıca bkz: Ek-8.

³¹⁶ Haydar Çakmak, **1989'dan Günümüze Gürcistan**, 1998, s.104-105.

³¹⁷ Demir, **a.g.e.**, s.229.

³¹⁸ Demir, **a.g.e.**, s.229-230.

Yıllar itibariyle Gürcistan – Türkiye ikili ticareti aşağıdaki tabloda verilmiştir.³¹⁹

YILLAR İTİBARIYLA TÜRKİYE-GÜRCİSTAN DIŞ TİCARETİ (Milyon Dolar)

Yıllar	İhracat (X)	İthalat (M)	X/M	Denge	Hacim
1992	11.5	6.3	1.82	5.2	17.8
1993	34.4	21.8	1.57	12.6	56.3
1994	67.1	25.6	2.63	41.5	92.8
1995	68.1	50.1	1.35	17.9	118.2
1996	110.3	32.5	3.39	77.8	142.8
1997	173.5	65.9	2.72	107.6	239.4
1998	164.1	91.0	1.80	73.1	255.1
1999	114.2	93.3	1.22	20.9	207.5
2000	131.7	155.3	0.84	-23.5	287.0
2001	144.0	127.2	1.13	16.8	271.2
2002	100.6	137.5	0.73	-36.9	238.1
2003	154.5	272.0	0.57	-117.5	426.5
2004	198.7	300.2	0.66	-101.5	498.9
2005	270.7	300.7	0.90	-30.0	571.4
2006	407.9	344.8	1.18	63.2	752.7
2007	646.1	289.6	2.23	356.5	935.7
2007/ilk5 ay	195.5	130.5	1.49	64.9	325.9
2008/ilk 5 ay	354	212.5	1.66	141.5	566.4

Kaynak: TUIK

Türkiye'nin Gürcistan ile olan başlıca ticaret kalemleri; 2007 yılı verilerine göre Gürcistan'a en fazla makine, cihaz, plastik mamulleri, demir ve demir eşya ve motorlu taşıt ihraç etmiştir. * Gürcistan'dan ise demir ve çelik, mineral yakıtlar ve alüminyum alınmıştır. *

Türkiye'nin öncülüğünü yaptığı Karadeniz Ekonomik İş Birliği Örgütü iki ülke arasındaki ticari ve ekonomik ilişkilerin gelişmesine katkıda bulunması ve bölge ülkeleri ile bir araya gelebilme zeminini oluşturması açısından önem taşımaktadır.³²⁰

Türkiye-Gürcistan yakınlaşmasının en önemli sebeplerinden biri de enerji konusudur. Gerek Bakü-Tiflis-Ceyhan petrol, gerekse Bakü-Tiflis-Erzurum doğalgaz boru hatlarının Gürcistan'dan geçmesi, Türkiye'ye ekonomik olduğu kadar uzun vadede stratejik boyutta önemli bir getiri sağlamaktadır. Türkiye'nin taşıma projesinde ekonomik kazanç hedeflerinin

³¹⁹ **Gürcistan Ülke Bülteni**, s.19.

* Türkiye'den Gürcistan'a Başlıca İhraç Ürünleri için bkz: Ek-9.

* Türkiye'nin Gürcistan'dan Başlıca İthalat Ürünleri için bkz: Ek-10.

³²⁰ Daha fazla bilgi için bkz: s.144.

yanında, Kafkasya'daki önemini artırma, Avrupa'ya enerji sağlayan bir köprü durumuna gelme, Rusya'nın bölgedeki etkisini azaltma gibi değişik siyasi beklentileri de bulunmaktadır.³²¹

Türkiye'nin Gürcistan'daki yatırımlarının sektörel bazda dağılımına bakılacak olursa, ilk sırayı gıdanın aldığı görülmektedir. Ardından hizmetler (bankacılık ve turizm başta olmak üzere) ve otobüs işletmeciliği gelmektedir. Ayrıca ekonomik ilişkilerde denizciliğinde kayda değer bir yeri bulunmaktadır.³²²

Gürcistan'da faaliyet gösteren 100 civarında Türk firması içinde az sayıda büyük şirket vardır ve ağırlık KOBİ'lerdedir. Ülkedeki toplam Türk yatırımları ise resmi rakamlara göre 450 milyon dolar olup, fiilen 600 milyon doları aşmış olduğu tahmin edilmektedir. Bu toplam rakamın büyük bir kısmı telekomünikasyon ve imalat sektörlerinde olmakla birlikte liman işletmeciliği, tekstil, su şişeleme ve bankacılık alanlarında da Türk yatırımları bulunmaktadır. Gürcistan'da 1 milyon \$'ın üzerinde sermaye sahip 20'den fazla Türk firması bulunmaktadır. Bu firmalar arasında Vestel, Beko, Şişecam, Turkcell, Borusan, Petrol Ofisi, Efes Pilsen, Taç, Casper gibi isimler yer almaktadır. Bunlara ilave olarak, 100'ün üzerinde Türk firmasının ağaç ürünleri, un, inşaat demiri, alüminyum doğrama, ticari patlayıcı, tekstil, mermer işleme gibi alanlarda üretim tesisleri bulunmakta, nakliyat, otelcilik, lokantacılık, iletişim, kırtasiye malzemeleri ve mobilya sektörlerinde de çalışmalarını sürdürmektedir.³²³

Sınırlı bir açıdan bakıldığında gerek tüketici nüfusu, gerek mütevazı bir pazarı olan Gürcistan'ı fazla önemi olmayan bir konuma koymak mümkünken, genel bir perspektiften değerlendirildiğinde, bu ülkenin Türkiye ile Kafkasya ve Orta Asya Cumhuriyetleri arasında bir köprü olması, taşımacılık faaliyetleri açısından son derece stratejik bir yerinin bulunması, enerji hatlarının Türkiye'ye buradan gelecek olması, iki halk arasındaki

³²¹ Demir, a.g.e., s.242.

³²² Demir, a.g.e., s. 230-231.

³²³ Gürcistan Ülke Bülteni, a.g.e., s.17-18.

ilişkilerin, ticareti olumlu etkilemesi ve Türk yatırımcılar için önemli bir pazar olması gibi unsurlar sayesinde ilişkinin önemi ortaya çıkmaktadır.³²⁴

Sonuç olarak, Türkiye-Gürcistan arasındaki ekonomik ilişkiler, siyasi yakınlaşmanın arttığı dönemlere paralel bir artış göstermekle birlikte, bugün istenen düzeye ulaşamamıştır. Nisan 2004'te Tiflis ve Acara Özerk Cumhuriyeti arasında yaşanan gerginlik Türk ihracatçılarının, Gürcistan ile ilişkilerini olumsuz yönde etkilemiş, Sarp sınır kapısının geçici olarak kapandığı dönemde mağdur olmuşlardır.³²⁵ Gürcistan içindeki Türk yatırımları ve iş hacmi Türkiye'nin beklentilerinin çok uzağındadır. Bunun başlıca sebebi iki ülkeyi birbirine bağlayan altyapıdaki eksiklikler, gelişmemiş bankacılık ilişkileri ve mevzuat boşluklarıdır. Ancak bu konularda son zamanlarda somut adımlar atılmaya başlanmıştır.

3.4.3. Türkiye ile Gürcistan Arasındaki Askeri İlişkiler

Gürcistan ile Türkiye arasında gelişerek devam eden önemli iş birliği alanlarından biri de stratejik-askeri iş birliğidir. Gürcistan'ın bağımsızlığını kazandığı ilk yıllarda ülke içindeki karışıklıklara karşı mücadele etme zorunluluğunda olması, SSCB'nin ardından düzenli bir ordunun Gürcistan'da olmaması, militer güçlerin siyasi iktidarı belirlemede rol oynamaları, Rusya'nın bu karışıklıkları ve bu muhalif grupları desteklemesi doğal olarak Türkiye'nin askeri destek vermesini zorunlu kılmıştır.³²⁶

Karşılıklı ziyaretlerin arttığı 1997'de, Tiflis'e giden Genelkurmay heyetine, Gürcüler tarafından, bölgedeki Rus etkinliğini azaltmak için "Karadeniz Barış Gücü Taburu" kurulmasını önerilmiş, Türk askerlerinin bu çerçevede Abhazya'da görev yapmasını teklif edilmiştir. Genelkurmay

³²⁴ Demir, **a.g.e.**, s. 232.

³²⁵ Demirağ, "Türkiye-Gürcistan...", **a.g.e.**, s.293.

³²⁶ Demir, **a.g.e.**, s.289.

Başkanı İsmail Hakkı Karadayı tarafından Nisan 1998’de yapılan ziyarette, Gürcistan Savunma Bakanı Vardiko Nadibaidze ile imzalanan ortak mutabakat çerçevesinde 14 Mayıs 1998’de Türk-Gürcü ortak deniz tatbikatı yapılmıştır. Bu tatbikat eski Sovyetler Birliği’nden ayrılan bir ülkeyle yapılan ilk tatbikat olması açısından önemlidir. Türkiye, Aralık 1998’de Gürcistan’a iki adet karakol botu hibe etmiş yine bu botlarda hizmet verecek Gürcü personele de Türkiye’de üç hafta boyunca eğitim verilmiştir. Yine aynı yıl içinde Türkiye, Gürcistan ordusunun modernize edilmesi amacıyla 5,5 milyon dolar vermeyi garanti etmiş, 1999’da da ek olarak 3,8 milyon dolar verilmesi kararlaştırılmıştır. 15 Ocak 2000 tarihinde Gürcü pilotların Türkiye’de eğitim alması için “Askeri İş Birliği Anlaşması”³²⁷ imzalanmıştır.³²⁷

Türkiye ve Gürcistan, Marneuli Askeri Havaalanı’nın modernize edilmesi için Ekim 2000’de anlaşma imzalamıştır. Bu anlaşma ile Türkiye’nin sağladığı yaklaşık 1,5 milyon dolarlık yardım ile söz konusu havaalanı onarılmış ve Ocak 2001’de hizmete açılmıştır. Havaalanının açılmasından sonra Ahmet Necdet Sezer’in davetlisi olarak Türkiye’ye gelen Şevardnadze’nin ziyareti sırasında iki ülke arasındaki ilişkilerin gelişmesi yönünde yeni adımlar atılmıştır. Bu ziyarette Marneuli Askeri Havaalanında, Türk askeri personelinin çalışmasına izin verilmiş ve iki ülke arasındaki Askeri Teknik Anlaşması’nı tamamlayacak olan Savunma Sanayi İş Birliği Anlaşması da imzalanmıştır. Ayrıca bu ziyaret sırasında iki ülke arasındaki sınırda bulunan anti personel mayınlarının temizlenmesine ve bu mayınların gelecekte kullanılmasının önlenmesine ilişkin anlaşma sağlanmıştır. Diplomatik ve askeri alandaki yakınlaşmalar 2002’de de devam etmiş Tiflis, Marneuli Havaalanı’nın Türk savaş uçaklarına karşılıksız kullanılacağı açıklanmıştır.³²⁸

17 Kasım 1999’da İstanbul’da yapılan AGİT zirvesinde, Rusya ile Gürcistan ortak bildirisinde, 1 Temmuz 2001’e kadar Rusya’nın Vaziani ve

---

* Askeri Eğitim İş Birliği Anlaşmaları birlik, karargah ve kurumlara askeri ziyaret, personel değişimi, tatbikatlara gözlemci gönderilmesi ile askeri okullarda eğitilmek üzere öğrenci gönderilmesini içermektedir. Daha fazla bilgi için bkz. Oran, **a.g.e.**, s.387.

³²⁷ Demirağ, “Türkiye-Gürcistan...”, **a.g.e.**, s.280-283.

³²⁸ Demirağ, “Türkiye-Gürcistan...”, **a.g.e.**, s.282-283.

Gudauta askeri üslerinin kapatılması hususunda bir karar açıklanmış, bu karara istinaden Rusya 30 Haziran 2001'de Vaziani Üssü'nü boşaltmıştır. Bu üssün modernizasyonu içinde Türkiye, Gürcistan'a yaklaşık bir milyon dolar mali yardım yapmıştır. Rusların bölgeden ayrılmadan kullanılamaz hale getirdikleri üs bu yardım sayesinde yenilenmiş ve 4 Haziran 2002'de Gürcistan'a teslim edilmiştir. Temmuz 2002'den itibaren de Gürcistan ordusunun 11. motorize birliğinin kalacağı askeri koğuş ve tesisler onarılmıştır.³²⁹

Sonuç olarak, Gürcistan ile Türkiye arasında stratejik-askeri iş birliği gelişerek devam etmekte birlikte, Rusya tarafından da tepkiyle karşılanmaktadır.

3.5. TÜRKİYE-GÜRCİSTAN İLİŞKİLERİNE YÖN VEREN KONULAR

Gürcistan ile olan ilişkilerimizin yönünü; Gürcistan jeopolitiğinde Türkiye'yi de içine alan birtakım konuların varlığı doğrudan etkilemektedir. Aşağıda ayrıntılı olarak incelenecek olan bu konulardan, Türkiye'nin en hassas davrandığı Ahıska Türklerinin tekrar vatanına dönmesi sorunudur.

3.5.1. Ahıska Türkleri Sorunu

Türkiye-Ermenistan sınırının birleştiği yerin kuzeyinde, Türkiye'nin kuzeydoğusunda, Ardahan ilimizle sınır teşkil eden ve Gürcistan sınırlarında bulunan Ahıska ve Ahılkelek bölgesi çok eski bir Türk merkezidir.* Coğrafi bakımdan, doğu-batı arasında geçiş olmasının yanı sıra askeri açıdan

³²⁹ Demirağ, "Türkiye-Gürcistan...", a.g.e., s.283-284.

* Ahıska Bölgesi için bkz: Ek-11.

mevkilerin kurulmasına elverişli bir coğrafyadır. Bu bölgeyi elinde tutan kuvvetin; Gürcistan-Azerbaycan, İran-Ermenistan ve Türkiye istikametindeki bölgeye açılım yapabileceği değerlendirilmektedir.³³⁰

Osmanlı hakimiyetine 1578'de giren bölge, 1829 Osmanlı-Rus Savaşı sonunda imzalanan Edirne Anlaşması ile Rusya'nın eline geçmiştir. Ahıska Türklerinin bir bölümü 1877-78 Osmanlı Rus Savaşı sonrası Osmanlı topraklarına sürülmüşlerdir.³³¹ Bölge halkının talebi ve Batum Konferansı (1918) sonucunda Osmanlı İmparatorluğu'na iade edilmiş ve 1921 yılına kadar muhafaza etmiştir. Türkiye'nin doğu sınırı kesinleştiği Moskova Antlaşması (16 Mart 1921) ve Kars Antlaşması (13 Ekim 1921) ile Ahıska Türkleri, Sovyetler Birliği sınırları içinde kalarak Sovyet vatandaşları olmuşlardır. Sovyet vatandaşı olmalarına rağmen, Ahıska Türklerinin, Türkiye ve Türklüğe olan bağlılıklarının devam etmesi, Sovyet rejimi tarafından güvenilmez bir halk olarak tanınmasına ve çeşitli ayrımcılıklara, güçlülere maruz kalmalarına neden olmuştur.³³² Stalin yönetimince 1944'te* Orta Asya Cumhuriyetlerine (Özbekistan, Kazakistan ve Kırgızistan) sürgün edilmişlerdir.³³³ Sovyet yönetiminin, Ahıska Türklerine karşı 1944'de başlattığı bu akıl almaz sert tutumun ve onları sürgüne göndermenin asıl nedeni, 1991'de açıklanan gizli raporlara göre,

"Gürcistan SSC'nin Türkiye sınırlı bölgelerinde oturan Türk nüfusun önemli bir kısmı yıllardır Türkiye tarafındaki akrabalarıyla temas etmek suretiyle muhaceret eğilimi içerisinde olup, kaçakçılık yapmakta, Türk istihbarat organları için casus angaje etme kaynağı oluşturmakta ve eşkıyaya insan gücü temin etmektedir." ifadeleriyle Sovyet yönetiminin Ahıska Türklerine atmış olduğu iftiradır. Bu rapora istinaden, SSCB yönetimi, yaklaşık 91 bin kişiden oluşan 16.700 Türk aileyi, Ahıska bölgesinden Orta

³³⁰ Ramazan Aydın, "Ahıskalı Kuruluşların Desteklediği Bir Lider Etrafında Toplanmalı", **Ahıskalılar Vakfı Tarih ve Kültür Dergisi**, Şubat 2003, s.8.

³³¹ İnat, Duran, Ataman, **a.g.e.**, s.297.

³³² Ayşegül Aydingün, "Ahıska Türklerinin Gürcistan'a Dönüş Sürecinde Son Durum", **Stratejik Analiz Dergisi**, Cilt 7, Eylül 2006.

* Stalin'in Sürgün Emri için Bkz. EK -12.

³³³ İnat, Duran, Ataman, **a.g.e.**, s.297.

Asya'ya sürgüne göndermiş ve yerlerine de, 7000 Gürcü aile getirilip yerleştirilmiştir.³³⁴

İkinci dünya savaşı sırasında sürgüne gönderilen halkların birçoğu savaş sonrası ülkelerine geri dönerken, Ahıska Türkleri bu haktan mahrum bırakılmıştır. Ahıska Türkleri, vatanlarına geri dönebilmek için çeşitli girişimlerde bulunmuş, 1960'lı yıllarda örgütlenerek "Vatan Cemiyeti"ni oluşturmuşlardır. Bu örgütlenme, sürgünün adaletsizliğinin ve yanlışlığının resmen kabulünün sağlanmasını ve Gürcistan'daki köylere resmen dönüş hakkının sağlanmasını amaçlamıştır. Sovyet döneminde birçok kez Gürcistan'a dönüş teşebbüsleri olmuş fakat yerleştirildikleri bölgelerden yerel otoritelerin baskılar sonucu Gürcistan'ı terk etmek zorunda kalmışlardır. Sovyet hükümetinin Ahıska Türklerini Gürcistan'a yerleştirme planları, Gürcistan'ın isteksiz tutumu nedeniyle gerçekleşememiş fakat merkezi hükümetin baskıları sonucunda Gürcistan, bazı adımlar atmak zorunda bırakılmıştır. Ahıska Türkleri, 1989 yılında Özbekistan'da meydana gelen Fergana olaylarının* ardından ikinci kez sürgüne maruz kalmışlardır. Sovyetler Birliği'nin dağılması Ahıska Türklerinin, Türkiye'ye göç edebilme imkanını sağlarken, Gürcistan'a olan geri dönüş talebini azaltmış ve Gürcistan'a geri dönüş olgusu, Sovyet dönemindeki popülaritesini yitirmiştir.³³⁵

1990'lı yıllardan itibaren konuya duyarlılığını artıran Türkiye, 1992 yılında çıkardığı kanunla "Ahıska Türkleri'nin Türkiye'ye Kabulü ve İskanına Dair Kanun"* ile Ahıska Türkleri'nin gerek Türkiye'ye yerleştirilmesi, gerekse eski SSCB sınırları içinde halihazır ikamet ettiği ve vatandaşı olduğu

³³⁴ **Ahıska Türkleri:** www.ozturkler.com/data/0008/0008_02.htm;

* 1989 yılında Özbekistan'da meydana gelen olaylarda (ağırlıklı olarak Fergana'da) Ahıska Türklerine yönelik saldırılarda 100 civarı Ahıska Türkü ölmüş, yüzlercesi yaralanmış, bazı Ahıska Türkleri bulunamamış ve birçok ev yakılmıştır. Bu olayların sonucunda Ahıska Türklerinin büyük çoğunluğu Özbekistan'ı terk etmek zorunda kalmışlardır. Daha detaylı bilgi için bkz. Ayşegül Aydıngün, "Rethinking Ethnic Identity Formation: The Case of the Ahıska Turks in Turkey and Kazakhstan" **Doktora Tezi**, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ocak 2001, s.79-84.

³³⁵ Ayşegül Aydıngün, "Ahıska Türklerinin Gürcistan'a Dönüşü", **ASAM Bakış**, No:6, Temmuz 2008, s.4-5. www.asam.org.tr.

* "Ahıska Türkleri'nin Türkiye'ye Kabulü ve İskanına Dair Kanun" için bkz: Ek-13.

devletlerde kalmaya devam edecek olanlara çifte vatandaşlık verilmesini kabul etmiştir.

Ahıska Türkleri'nin nüfus dağılımı, bazı muhtar cumhuriyetlerde 15-20, bazılarında 6.000 kişiye varan farklılık göstermektedir yani Ruslar tarafından çok dağınık bir şekilde iskan edilmişlerdir. Ahıska Türkleri'nin bu dezavantajlarını etkisiz kılarak onları pozitif duruma getiren, doğum oranlarının yüksek olmasıdır. Ahıska Türkleri'nin büyük bir kısmı çeşitli problemleri (işkence, kamu kurumlarına alınmama vb.) göz önünde bulundurarak yaşadıkları devletin milliyetini kabullenmek zorunda kalmışlar, üçte bire yakın bir bölümü de pasaportlarına Azeri, Özbek, Kırgız, Kazak, Türkmen gibi isimlerin zorla yazılmasını istemese de çeşitli (milletvekili seçilme, elit bir kadroda yer alma vb.) haklara sahip olabilmek için bu uygulamaya karşı çıkmamışlardır.³³⁶

Gürcistan'ın, Ahıska Türklerinin geri dönüşüne ilişkin olumsuz tavrı Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra da devam etmiştir. Ancak Gürcistan'ın Batı'ya entegre olma isteği, bu olumsuz tavrın gözden geçirilmesini zorunlu kılmıştır. Gürcistan yetkilileri, 1999 yılına kadar konuyla ilişkin somut ve sonuca yönelik adımlar atmamıştır. 1999 yılı, Gürcistan'ın, Avrupa Konseyi üyesi olmasından dolayı Ahıska Türklerinin geri dönüş sorununda bir dönüm noktası olmuştur. Gürcistan'ın, Avrupa Konseyi'ne üyeliği şartlı bir üyeliktir. Şartlar arasında Ahıska Türklerinin geri dönüşünün sağlanması, bu sürecin iki yıl içinde başlaması (2001) ve 12 yıl içinde de tamamlanması (2011) yer almıştır. Gürcistan bu şartları kabul etmiş ve üç yıl içinde bir geri dönüş yasası hazırlayacağını ve uygulamaya koyacağına dair söz vermiştir. 1999 yılında Şevardnadze, Ahıska Türklerinin vatana dönüşünü düzenleyecek Devlet Komisyonu'nun kurulması için bir kararname çıkartmış ancak çalışmalar ekonomik, siyasi ve toplumsal nedenlerle 2008 yılına kadar uygulamaya konulamamıştır.³³⁷

³³⁶ Kalkan, a.g.e., s.132-133.

³³⁷ Hasan Kanbolat, "Ahıska Türklerinin Gürcistan'a Geri Dönüş Sorunu Çözülüyor mu?", **Stratejik Analiz Dergisi**, ASAM Yayınları, Ankara, Ağustos 2007, s.21.

Gürcistan Hükümeti, 1 Ocak 2008 tarihinde yürürlüğe giren Geri Dönüş Yasası çerçevesinde, geri dönüş başvurularının Ocak 2008'de başlamasını ve yılın sonunda tamamlanmasını planlamıştır. Başvuruların değerlendirilmesinin de 2009 yılında yapılması öngörülmüştür. Gürcistan iç siyasetindeki gelişmeler, Mayıs 2008'e kadar yaşanan seçim süreci, başvuru formlarının gerekli temsilciliklere zamanında ulaştırılamaması, yasanın gecikmesinde etken olmuştur. Ayrıca formların Gürcüce veya İngilizce doldurulması zorunluluğu*, Ahıska Türkleri tarafından eleştirilmektedir. Tüm bu düzenlemeler, geri dönüş sürecini zorlaştırmak ve yavaşlatmak amacıyla yapıldığını düşündürmektedir.

Gürcistan'a geri dönüş için başvuru sürecinin başlamasına karşılık dikkat çeken en önemli husus, başvuru sayısının az olmasıdır. Geri dönüş başvurularını engelleyen nedenlerin başında kabul edilen yasanın ve Gürcü yetkililerin beyanlarının, Ahıska Türkleri tarafından güven verici nitelikte bulunmaması³³⁸ ve Gürcistan yönetiminin Avrupa Konseyince 2004 yılından sonra hazırlan bütün raporlarda "Türk" tanımlamasını kullanmasına rağmen, Ahıska Türklerini artık "Gürcü Müslümanlar", "Mesketler" ve "1944 yılında Güney Gürcistan'dan sınır dışı edilen nüfus" gibi terimlerle tanımlamakta ısrar etmesi gelmektedir.³³⁹

Ahıska Türkleri, Gürcistan'a geri dönmeleri halinde dinlerini, kültürlerini ve Türklüklerini koruyabileceklerinden de emin değildirler. Özellikle Cevahati bölgesindeki yoğun Ermeni nüfusun varlığından endişe duymaktadırlar. Yine daha önce gerçekleştirilen geri dönüş teşebbüslerinin başarısız olması da başvuru sayısının az olmasında bir etkidir.³⁴⁰

Ahıska Türklerinin sorunlarını devamlı olarak sürüncemede bırakan Gürcistan, bu tavrını haklı gösterebilmek için çeşitli sebepler öne sürerek meşrulaştırmaya çalışmaktadır. Bu sebeplerin başında ülkedeki ekonomik

* Formaların doldurulması için seçilen Gürcüce ve İngilizce, Ahıska Türklerinin büyük çoğunluğu tarafından bilinmemektedir. Bu durum başvuru sürecinde önemli sıkıntılara neden olacak ve Ahıska Türklerine önemli bir maddi yük getirecektir.

³³⁸ Aydıngün, "Ahıska Türklerinin.....", s.8-10.

³³⁹ Kanbolat, "Ahıska Türklerinin Gürcistan'a Geri...", s.21.

³⁴⁰ Aydıngün, "Ahıska Türklerinin.....", s.10-11.

sorun gelmektedir. Gürcistan yetkililerine göre mevcut olan ekonomik koşullar içinde Ahıska Türklerinin tamamının Gürcistan'a döndürülmesi projesi imkansız görülmektedir. İkinci sebep olarak, Türklerin tehcir edildikleri bölgelerdeki yer sıkıntısını öne sürmektedir. Ülkede Abhazy ve Güney Osetya çatışmalarından dolayı çok fazla mültecinin varlığından dolayı Gürcistan'ın öncelikli olarak bu sorunu çözmelerinin gerektiğini daha sonra dışardan gelecek kişilerle ilgilenebileceğini belirtmiştir. Gürcistan, Ahıska Türklerinin geri geldikleri takdirde bağımsızlık talep edeceklerini iddia etmektedir. Bunun için de yetkililer, Ahıska Türkleri toprak talebinde bulunabilirler endişesiyle ya getirmeyelim ya da getirmek zorunda kalırsak Ahıska'ya yerleştirmeyelim görüşündedirler.³⁴¹

Ahıska Türklerinin geri dönüşünü engelleyen bir başka faktör ise Ermenilerin ve bir kısım Gürcülerin, Ahıskalılarının gelişiyile bölgede sosyal huzursuzluğun ve etnik çatışmaların çıkacağı nedeniyle itiraz etmeleridir. Ermenistan'dan gelen diplomatik baskı ve Ermeni diasporasının tutumu da sorunun çözümünü engelleyen ciddi bir faktördür.³⁴² Ahıskalılarının etnik kökeni, sorunun bir başka boyutunu oluşturmaktadır. Gürcistan, Ahıskalılarının Müslümanlaşmış ve Türkleşmiş Gürcüler olduğunu iddia etmiş ve geri dönüşlerinin ancak Gürcü olduklarını kabul etmeleri ve Gürcü soyadları almaları halinde mümkün olacağını çeşitli vesilelerle belirtmiştir.³⁴³

Ahıska Türkleri'nin Gürcistan'a dönmesi ile ilgili çıkarılan yasa en çok Gürcistan'da yaşayan Ermeniler ve Ermenistan tarafından rahatsızlıkla karşılanmaktadır. Sürekli olarak Ahıska Türkleri'nin dönmeyeceklerini gündeme taşıyan Ermeni basını, Ahıskalılarının kitlesel geri dönüşünü istememektedirler. Aslında Ermenilerin korkusu, Ahıska Türkleri'nin kitlesel dönüşü ile birlikte bu bölgede Türk nüfusunun giderek yoğunlaşması ve Ermenilerin etkinliğinin azalmasıdır. Çünkü Gürcistan'ın Ahılkelek bölgesine yakın Marneuli bölgesinde de 400 bin civarında Azerbaycan Türkü

³⁴¹ Yaşar Kalafat, Kamil Ağacan ve Mahmut Niyazi Sezgin, "Ahıska Türkleri Sorunu", **2023 Dergisi**, Mart 2002.

³⁴² Yunus Zeyrek, "Bir Başka Açıdan Ahıska Meselesi", **Ahıska'nın Sesi Gazetesi**, Mart 2004.

³⁴³ Zeyrek, **Ahıska Bölgesi ve Ahıska Türkleri**, Pozitif Matbaacılık, Ankara, 2001, s.76.

bulunmaktadır. Böylece Ahıska Türkleri kendi ana vatanlarına dönmüş olursa Ahılkelek Ermenileri Türk kuşatmasında olacaklardır. Ahıskalılarının geri dönecekleri toprakları olan Acara ve Ahıska Karadeniz'e kıyısı bulunan bölgeler olduğu için stratejik öneme sahip bölgelerdir. Bölge hem Bakü-Tiflis-Ceyhan Petrol Hattı'nın hem de Bakü-Tiflis-Ahılkelek-Kars Demiryolu'nun güzergâhı olduğu için de stratejik öneme sahiptir. Bütün bu nedenlerden dolayı Ermeniler, Ahıska Türkleri'nin Ahıska bölgesine değil Gürcistan'ın geneline yerleştirilmesini istemektedir.³⁴⁴

Aydingün'e göre, Gürcistan Hükümeti'nin geri dönüş konusundaki temel endişelerinden biri Ahıska Bölgesine yerleşecek Türklerin ileride Türkiye ile birleşme talebini gündeme getirmeleridir. Türkiye'nin bu konuda Gürcistan'a güvence vermesi gerekmektedir. Gürcistan ve Türkiye'nin izleyeceği strateji; kısa, orta ve uzun vadede hem iki ülke çıkarlarını hem de Ahıska Türklerinin çıkarlarını gözetecek nitelikte olmalıdır.³⁴⁵

20. yüzyılın başlarında, BDT'ye, Bağımsız Türk Cumhuriyetlerine ve Muhtar Türk Cumhuriyetlerine yerleşmiş olan Ahıska Türkleri buralarda yaşayan insanlara, Türk kültürünü tanıtmışlardır. Türk'ün sosyal yaşayışının tanıtılması açısından Ahıska Türkleri, bölge halklarına örnek teşkil edecek aile hayatı sergilemektedirler. Asya'da, Türk kelimesi telaffuz edilince, bölge halkı ilk önce Ahıska Türklerini daha sonra ise Türkiye Türklerini hafızalarında canlandırmaktadır. Bu bölgelere, 1991 yılının sonlarında gelmeye başlayan Türkiye Türkleri, Ahıska Türkleri'nin oluşturmuş olduğu hazır zemini değerlendirmiş ve ilişkilerini Asya'da hızla geliştirmiştir.³⁴⁶

Başegmez'e göre, Ahıska Türklerinin Ahıska Bölgesine yerleştirilmesi Türkiye için ciddi kazanımlar sağlayacak ve Türkiye'nin Güney Kafkasya'ya atacağı adımlarda kayda değer bir gelişme olacaktır.³⁴⁷

³⁴⁴ Cavid Veliev, "Ahıskalıların Vatana Dönme Şansı", **TUSAM**, 30.07.2007, <http://www.tusam.net/makaleler.asp?id=990&sayfa=21>, 16.10.2008.

³⁴⁵ Aydingün, "Ahıska Türklerinin.....", s.16.

³⁴⁶ Kalkan, **a.g.e.**, s.133.

³⁴⁷ Tuğrul Başegmez, "Ahıska Davasına Kim Sahip Çıkacak?" **USAK Stratejik Gündem**, <http://www.usakgundem.com/printer-friendly/printerfriendly.php?type=makaleler&id=27>, 14.07.2008.

Sonuç olarak; Ahıska Türkleri, vatan sevgisi ve özlemi yüzünden, hafızalardan kolayca silinmeyecek izler bırakan çeşitli eziyet, baskı, sürgün ve şiddete maruz kalmış bir topluluktur. Çektikleri bu sıkıntılara rağmen, yılmadan, usanmadan, dirençlerini, dil, din ve kimliklerini yitirmeden, bir gün yurtlarına kavuşacakları ümidiyle ölüme dahi aldırmadan, zorla ellerinden alınmış haklarını, vatanları ile birlikte ve yüksek sesle geri isteyen Ahıska Türkleri, gerçekten örnek alınacak ve alkışlanacak insanlardır.

Ahıska Türklerinin Gürcistan'a geri dönüş sürecinin başarısı ve sürekliliği, geri dönüş yasasının gerçek anlamda başlatacak düzenlemelerin yapılmasına, Türkiye ve Gürcistan'ın sürekli ve sağlıklı bir iletişim içinde olmasına, uluslararası kuruluşların maddi destek vermesine, Avrupa Konseyi'nin denetim görevini gereğince yerine getirerek tarafsız bir tutum sergilemesine, parçalanmış olan Ahıska Türk derneklerinin iyi örgütlenerek federasyon çatısı altında yapılanmasına bağlıdır.

3.5.2. Gürcistan Türklerinin Sorunları

Gürcistan'da Türkler, Tiflis ve Borçalı olarak adlandırılan Kvemo Kartli vilayetine (merkezi Rustavi) bağlı Sarvan (Marneuli), Bolus (Bolnisi), Başkeçid (Dmanisi) ve Karayazı (Gardabani) rayonlarında yoğun olarak yaşamaktadırlar. Bunun dışında söz konusu vilayetin Ağbulag (Tetri-Skaro) ve Parmaksız (Zalga) rayonlarının yanı sıra Kabal (Lakodehi), Karaçöp (sagareco), Karaçalar (Telavi), Mçeta, Kaspi, Gori, Karali gibi diğer bölgelerde * de Türk köyleri bulunmaktadır.³⁴⁸

Gürcistan Türklerinin, bugün karşı karşıya kaldıkları pek çok sorunun temelinde ülkede bağımsızlık süreciyle birlikte yaşanan gelişmeler yatmaktadır. Bu dönemde doğan ve gelişen Gürcü milliyetçiliğinin iki temel

* Gürcistan'da Türklerin dağılımı haritası için bkz. Ek-14.
348 Ağacan, "Gürcistan Türklerinin Sorunları...", s.52.

hedefi bulunmaktadır. Öncelikle Rus egemenliğinden kurtularak bağımsız Gürcistan Devleti'ni oluşturmak sonra da, etnik ve dinsel açıdan homojen bir Gürcistan meydana getirmektir. Bu hedef için, ülkedeki bütün etnik gruplara yönelik baskı ve sindirme politikalarını uygulamaya yönelmiştir. Gürcistan'da vatandaşlık anlayışının gelişmemiş olması ve ülkenin demografik durumu baskı ve sindirme politikalarını doğrudan etkilemiştir.

Gürcü milliyetçiliği, "Gürcistan vatandaşlığı" anlayışının gelişmediği bir ortamda etnik bir milliyetçilik olarak şekillenmiştir. Gürcistan'da vatandaşlık anlayışının gelişmemiş olması iki tür sonuç doğurmuştur. Birincisi, bu devlet Gürcülerin devletidir, öyleyse devletin olanaklarından öncelikle Gürcüler, onlardan artarsa diğerleri yararlanmalıdır. Bu da, Türklerin devletin olanaklarından yararlanmasını kısıtlayarak ayrımcılığa yol açmıştır. Vatandaşlık anlayışının gelişmemiş olmasının diğer sonucu ise, Gürcü olmayanların ülkeyi terk etmeleri yönünde taleplere kaynaklık eden "misafirlik" anlayışı olmuştur. Buna göre, Gürcü olmayanlar ülkede misafirdir ve misafirliğin de bir süresi vardır. Ülkede azınlıklara yönelik baskı ve sindirme politikalarını etkileyen ikinci etken ülkenin demografik durumu olmuştur. Ülke nüfusunun üçte birinin Gürcü olmamasının yanında, Gürcülerin nüfus artış oranının diğerlerine kıyasla düşük oluşu, Gürcülerde tehlike duygusunu artırıcı rol oynamıştır. Gürcü olmayan etnik gruplarda doğum oranlarının sınırlandırılması gerektiği, resmi yayın organlarında yer almıştır. Özellikle bu konuda tepki çeken azınlık, Türkler olmuştur. 1989 sonbaharında, Türklere yönelik tacizler, saldırılar ve yerinden etmeler başlamış, birçok bölgedeki Türkler, Gürcistan'ı terk etmek zorunda kalmıştır. Bu dönemde, Gürcistan'daki Türk toplumunun aydınları tarafından Türklerin kitlesel göçü engellenmiştir. Sevardnadze'nin iktidara gelmesiyle Türklere yönelik baskılar büyük ölçüde durdurulmuştur. Gamsakhurdia'nın homojen bir Gürcistan hedefleyen etnik milliyetçiliğinden farklı olarak Sevardnadze, azınlıklara "yurttaş toplumu" fikrine daha fazla vurgu yapan bir görüşle

yaklaşmıştır. Bunun sonucunda önceki baskılar yüzünden ülkeyi terk eden Türklerin bir kısmının geri döndüğü iddia edilmektedir.³⁴⁹

Kısaca, bu dönemde görelî bir iyileşme yaşanmakla birlikte, sorunların çözümüne yönelik düzenli ve planlı bir politika uygulanmamıştır. Yer adlarının değiştirilmesi gibi meseleler süregelmiş, bugün en önemli sorunlardan biri olan toprak sorunu gibi yeni konular ortaya çıkmıştır. Bu konuları kısaca açıklamak gerekirse.³⁵⁰

Dil Sorunu : Ülkede yaşayan Türklerin çoğunluğu Gürcüce'yi ya bilmemekte ya da az bilmektedir. Bu da her şeyden önce Türklerin ülkedeki toplumsal ve siyasal süreçlere katılmaktan alıkoymaktadır. Bunun temel sebeplerinden birisi eski Sovyet sistemidir. Bağımsızlık sonrası Rusça derslerinin yerine Gürcüce dersleri verilmeye başlanmıştır. Fakat eğitim kalitesi düşük olduğundan yetersiz kalmaktadır.

Eğitim Sorunu: 1989-1990 eğitim yılında Gürcistan'da toplam 176 olan Türk okulunun sayısı SSCB'nin çöküşü sonrası ülkede meydana gelen olumsuz koşullar nedeniyle bugün 164'e düşmüştür. Bununla birlikte Gürcistan'ın Türklerin yaşadığı bazı bölgelerinde Türkçe eğitim veren okullar olmadığı gibi Türkçe'nin öğretilmesine de müsaade edilmemiştir. Türk okullarında yaşanan diğer bir sıkıntı da ders kitaplarının kısıtlanmasıdır.

Yer Adlarının Değiştirilmesi: Gürcistan Türklerinin sık sık dile getirdikleri bir diğer sorun da Türkçe yer adlarının Gürcüleştirilmesidir. Bu sorun tüm Sovyet dönemlerinde yaşanmakla birlikte Gamsakhurdia döneminde daha da artmıştır. Gamsakhurdia sonrası da bu sorunlar artmasa da devam etmiştir.

Devlet Memurları ve Polisle ilişkiler: Gürcistan Türklerinin en fazla yaşadıkları sorundur. Türk nüfusun yoğun olarak yaşadığı bölgelerde devlet kurumlarında büyük ölçüde Gürcülerin istihdam edilmesi, Gürcü memurların işlerini yürütürken etnik dayanışma içinde hareket ederek bölgedeki Gürcüleri

³⁴⁹ Ağacan, "Gürcistan Türklerinin Sorunları...", s.54.

³⁵⁰ Ağacan, "Gürcistan Türklerinin Sorunları...", s.55-57.

kayıma şeklinde tutum ve davranışlar sergilemesine yol açabilmektedir. Gürcü memurların bu şekildeki davranışları Türklerin Gürcistan'a entegrasyonunu önleyen en önemli etkenlerden birisidir. Özellikle polis ve yargı sisteminde bu durum çok fazla görülmektedir. Türklerin yoğun olarak yaşadığı yerlerdeki polislerin çoğunlukla Gürcülerden oluşu, polisin kötü muamelesinin etnik nedenlerle bölgede yaşayan halkı aşağılaması ve baskısı olarak algılanmasına yol açmıştır.

Ekonomik Sorunlar: Gürcistan'daki ekonomik sorunlar ülke genelinde geçerli olduğu için Türkler de bu sorunları yaşamaktadır. Bunun yanı sıra Türklerin genel durumunun dışında yakındıkları birkaç husus vardır. Bunların başında toprakların özelleştirilmesi gelmektedir. Ülkedeki Türkler, büyük ölçüde tarımla uğraştıklarından toprak onların temel üretim araçlarıdır. Sovyet sonrası dönemde kolektif ve devlet çiftlikleri terk edilmiş, toprağın özelleşmesine geçilmiştir. Gürcü bölgelerindeki topraklar dağıtıldığı halde Türklerin yaşadığı bölgelerdeki toprakların önemli bir kısmının özelleştirildiği ileri sürülmektedir. Devlet tarafından istihdam edilmeyen ve yetersiz toprağı olan Türkler, ekonomik uğraş itibarı ile ticarete yönelmektedir. Fakat bu alanda da yapay sorunların var olduğu iddia edilmektedir. Dolayısıyla geçim alanlarından Türklerin dışlandığı ve ülkeyi terk etmeye zorlandığı ileri sürülmektedir.

Saakasvili'nin iktidara gelmesinden sonra Gürcistan bir toparlanma sürecine girmiş, yapılan reformlar Gürcistan halkı tarafından memnuniyetle karşılanırken azınlıklar açısından aynı şeyi söylemek oldukça zordur. Saakasvili, seçim kampanyalarında ülkedeki Türklerin sorunlarını iyi bildiğini ve bu sorunları çözeceğini bildirmiş fakat bugüne kadar herhangi bir adım atmamıştır.³⁵¹

Sonuç olarak, Gürcistan'ın içinde bulunduğu bütün olumsuz koşullara rağmen Türkler, ülkedeki diğer ulusal azınlıklardan farklı olarak Tiflis'e karşı herhangi bir sorun çıkarmamışlardır. Verilen vaatlere ve değişen iktidarlara

³⁵¹ Ağacan, "Gürcistan Türklerinin Sorunları...", s.57.

rağmen sorunların çözümünde herhangi bir ilerleme olmamış, aksine sorunlar giderek derinleşip hassaslaşmıştır.

3.5.3. Azerbaycan Türkleri

Özellikle Gürcistan'ın Ahılkelek bölgesinde yaşayan Ermeni azınlığın çıkışları, Gürcistan'ın Marneuli bölgesinde yaşayan Azerbaycan Türkleri'nin, sosyo-ekonomik problemleri bölge dışı aktörler tarafından kullanılmaya müsait diğer sorunlar olarak öne çıkmaktadır.

Gürcistan'ın Marneuli bölgesinde 400 bin civarında Azerbaycan Türkü yaşamaktadır. 1918-1920 yıllarında Rus Bolşeviklerinin Güney Kafkasya devletlerinin sınırlarını çizmesi sonucu bu topraklar Gürcistan sınırları içinde kalmıştır. Bu tarihten itibaren Gürcistan vatandaşları olan Azerbaycanlılar karşılaştıkları çeşitli sorunlara rağmen Gürcistan devletinin toprak bütünlüğünü tehdit etmeyen tek azınlık olmuşlardır. Şevernadze'nin ilgisiz kaldığı Gürcistan Azerbaycanlılarının sorunları, Saakaşvli döneminde çözülmeye çalışılsa da topluluk, yapılan toprak reformlarından paylarını alamamıştır. 2005 yılı Eylül ayında üç Gürcistan vatandaşı Azerbaycanlının öldürülmesi sonucu gösterilere başlayan Azerbaycan Türkleri, Gürcistan'da yapılan toprak reformlarından kendi haklarını elde etmemeleri durumunda muhtariyet talep edeceklerini bildirmişlerdir. Sorunun daha da büyümesi hem bölge güvenliğini hem de bölgesel istikrarın sağlanmasında önemli bir nokta olan Gürcistan-Azerbaycan ilişkilerini de yakından ilgilendirmektedir.³⁵²

³⁵² Veliev, "Güney Kafkasya'nın Güvenlik Sorunları".

3.5.4. Türkiye' de Kafkas Diasporası ve Türk Dış Politikası'na Etkileri

Türkiye, Kafkasya ile tarihî yakınlığı, etnik-dinî bağları ve ekonomik ilişkileri çerçevesinde, bölgeyle doğrudan bağlantılı bir ülke olarak ayrıcalıklı bir yeri hak etmektedir. Tarih boyunca bu coğrafyada yaşayan halkların tamamından göç alan Türkiye, günümüzde Kafkas diasporasının yaşadığı, etkin faaliyet içinde olduğu ve her şeyin ötesinde diasporanın kendi özel kimliğini oluşturduğu merkez olarak dikkat çekmektedir.

Türkiye'de yaşamını devam ettiren Kafkas diasporasının sayısı ile ilgili olarak net bir bilgi vermek olanaklı değildir. Sadece farklı ve güvenilir olmayan rakamlardan bahsedilebilir. Bu farklılığın ardında yatan nedenler arasında; Türkiye'de bu grupların sayılarını saptayacak bir mekanizmanın olmaması, Kafkasya kökenli bireylerin büyük çoğunluğunun Türkiye ile uyum sağlayarak hayatlarını sürdürmeleri nedeniyle kimlik tanımlamalarını değiştirmiş olmaları, Cumhuriyet'in ilk yıllarında ülkede hâkim olan siyasi atmosfer nedeniyle bu halkların çekinceli davranmaları ile bu halklar arasında ve kendi içlerinde etkin ve bütünsel örgütlenmelerin olmaması gibi sebepler sayılabilir.³⁵³

Osmanlı Devleti, Trabzon İmparatorluğu'nu 1461'de ortadan kaldırdıktan sonra Kafkasya'ya doğru yayılmasını devam ettirmiş ve 16. yüzyılın sonlarında üzerinde Gürcülerin de yaşadığı toprakların bir kısmını ele geçirmiştir. Bu topraklarda yaşayan nüfus zamanla Müslümanlaşmıştır. Bunun dışında kalan Gürcü nüfusun bu günkü Türkiye topraklarına göç etmeye başlamaları ise Osmanlı-Rus savaşları dönemine denk gelmektedir. Türkiye'ye 1828-29 Osmanlı-Rus Savaşı ile göç etmeye başlayan Gürcülerin, asıl göçü 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında.³⁵⁴

³⁵³ Mitat Çelikpala, "Türkiye'de Kafkas Diasporası ve Türk Dış Politikası'na Etkileri", **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, Cilt 2, Sayı 5, Bahar 2005, s.76.

³⁵⁴ Çelikpala, "Türkiye'de Kafkas Diasporası.....", s.76.

Türk-Sovyet sınırının çizildiği Birinci Dünya Savaşı sonrasında ise sınırın Türkiye tarafında kalan Müslüman Gürcüler daha sonra Artvin adını alacak olan Çoruh vilayeti sınırları içerisinde kalmışlardır. Gürcü kökenli Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları, metropoller dışında ağırlıklı olarak Karadeniz (özellikle Artvin Merkez, Arhavi, Savşat) ve Marmara (Bursa, İzmit, Adapazarı ve Düzce) bölgelerinde yerleşik durumdadırlar. Türkiye’de yaşamını sürdüren ve neredeyse tamamı Müslüman olan Gürcü nüfusun arasında sayıları yaklaşık bin civarında olan Katolik Hıristiyan ve Musevi bir azınlık da bulunmaktadır. Bu gruplar kurdukları vakıf ve dernekler vasıtasıyla ağırlıklı olarak kültürel alanda faaliyetlerini sürdürmektedirler.³⁵⁵

Kafkas diasporası içinde, yeterince örgütlü ve etkin olmadığını söyleyebileceğimiz Gürcü diasporasının, Türkiye’nin dış politikasını şekillendirmek ya da etkilemek anlamında ciddi bir faaliyetinden bahsedilemez. Bu etkisizliğin ardından Türkiye’de yaşayan Gürcülerin kimlik tanımlamalarıyla bağlantılı sıkıntılar yer almaktadır. Özellikle “Batum ve Havalisi” derneklerinin çoğunun Gürcü kimliği dışında Acara kimliği ile hareket etme düşünce ya da çabası, bu grupların Batum ve Tiflis ayrımı yaparak, Batum öncelikli politika yürütmeye çalışmalarına yol açarak, muhtemel bir birlikteliğin kurulmasının önüne geçmiştir.³⁵⁶

Türkiye-Gürcistan ilişkilerinde sıkıntı yaratan Abhaz meselesinin ortaya çıktığı dönemde Türk hükümetleri, Türkiye’de yaşamlarını sürdüren Abhaz ve Kafkas kökenli grupların/derneklerin faaliyetlerini hiçbir şekilde kısıtlamamıştır. Abhazya’nın yanında duran Kafkas derneklerinin yoğun faaliyetleri neticesinde Türk kamuoyu da Gürcü-Abhaz mücadelesinde ağırlıklı olarak Abhaz tarafını desteklemiştir.

Kuzey Kafkas diasporasının ilk örgütlü tepkisi, 23 Ağustos 1992’de İstanbul’da kurulan Kafkas-Abhazya Dayanışma Komitesi (KADK)’dir. Dayanışma Komitesi genelde bütün Kafkasya’ya, fakat savaş devam ettiği sürece öncelikle Abhazya’ya insani ve ekonomik yardımda bulunmayı; Türk

³⁵⁵ Çelikpala, “Türkiye’de Kafkas Diasporası...”, s.76.

³⁵⁶ Çelikpala, “Türkiye’de Kafkas Diasporası...”, s.84-85.

ve dünya kamuoyu nezdinde, Abhazya ve Kuzey Kafkasya halklarına, siyasi ve diplomatik girişimlerle, mümkün olduğu kadar destek ve yardım sağlamayı; Abhazya problemi ve Abhazya'da verilen özgürlük mücadelesi ile Kafkasya'da yaşanan olayları Türk ve dünya kamuoyuna her türlü araçla duyurarak dünya kamuoyunu ilgisini çekmeyi; Abhazya ve tüm Kafkasya'da cereyan eden olaylar hakkında gerekli bilgi ve haberleri sağlıklı kaynaklardan alarak, ilgili kişi, kurum ve kuruluşlara yazılı ve sözlü olarak ulaştırmayı; Türkiye ve dünyadan Abhazya ve Kafkasya'ya yapılacak yardımlarda, derneklerin, kişilerin kurum ve kuruluşların yapacakları çalışmalarda birlikteliği ve koordinasyonu sağlamayı; Kafkasya ve Abhazya ile diasporadaki kişi ve kuruluşların iletişimlerini sağlıklı bir şekilde temin etmeyi, Abhazya ve Kafkasya'yı tanıtıcı her türlü etkinliğin yapılmasını ve çalışmalarını fiilen yapanlara yardımcı olmayı amaçlamaktaydı.³⁵⁷

Komite, bu çerçevede büyük şehirlerde, Eylül 1992'deki İstanbul ve Adapazarı mitingleri gibi, destek gösterileri düzenleyerek ve Cumhurbaşkanı da dahil olmak üzere devletin her kademesi ile ilişki kurarak Abhazya sorununu duyurmaya çalışmıştır. BM ve AGİT gibi uluslararası kuruluşlara raporlar ve değerlendirmeler sunulmuştur. Yapılan bütün bu çalışmaların yanında, faaliyetin Abhazya ayağı da hiçbir zaman göz ardı edilmeyerek, sürekli olarak Abhazya ve Abhaz Cumhurbaşkanı ile temas kurularak, Abhazya'nın dünyaya ve Türkiye'ye iletmek istediği sorun ve talepleri duyurulmuştur. Gelişmeleri takip etmenin ötesinde, çatışan taraflar arasında 3 Eylül 1992'de Moskova'da yapılan ateşkes görüşmelerine Komitenin temsilcilerinin de katılarak görüşmelerin seyrine etki etmeye çalışmaları Komitenin ulaştığı etkinliğe işaret etmektedir.³⁵⁸

Gürcü-Abhaz savaşının devam ettiği dönemde, Abhazya ile bağlantının kurulabildiği Karadeniz kıyısındaki küçük bir hattan, KADK tarafından organize edilen yardım faaliyetleri devam ettirilmiş, Türkiye diasporasına mensup 37 kişinin savaşta anavatanları yanında çarpışmak üzere

³⁵⁷ “Kafkas-Abhazya Dayanışma Komitesi Çalışma Tüzüğü”, **Kafkas Dayanışma Komitesi**, s.12.

³⁵⁸ Çelikpala, “Türkiye’de Kafkas Diasporası...”, s.92-93.

Abhazyaya'ya gitmiş ve bunlardan dördünün savaşta hayatlarını kaybetmişlerdir. Bu dönemde Abhazyaya ile ilgili olarak Türk basınında çıkan haberlerin sayısı ve içeriği konunun Türk kamuoyu tarafından da dikkatle takip edilmekte olduğunu göstermiştir. Tek başına bu durum bile, Türkiye'nin iç ve dış politikasını belirler ve yürütürken, bölgeyi ve gelişmeleri göz ardı edemeyeceğine işarettir.³⁵⁹

Türkiye'nin, Gürcistan ile Abhazyaya arasında imzalanan ateşkes anlaşmasının yürütülmesiyle ilgili olarak görev yapan BM Gözlem Misyonu'na (UNOMIG) 1993'den bu yana 5 askerî gözlemci ile katılıyor olması, her ne kadar olumlu olarak algılansa da, gittikçe artan Türkiye Gürcistan ekonomik-askerî ilişkileri Abhazyaya'da ve Türkiye'deki temsilcisi olarak görülen diasporada sıkıntılara yol açmaktadır. Bu çerçevede, Abhaz diaspora örgütleri, hem Türk yetkilileri hem de Gürcü liderler nezdinde girişimlerde bulunmaktadır. Bunun en güzel örneği Şevardnadze'nin 2001'deki Türkiye gezisidir. KADK temsilcileri bu gezi öncesinde Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer ile görüşerek bilgi sunmuşlar ve önemli bir lobi faaliyeti yürümüşlerdir. Bu görüşmede, KADK heyeti Abhazyaya'ya yönelik ambargodan ve Türkiye'nin Abhazyaya'yı ihmal ederek Gürcistan'a yaptığı yardımlardan şikayet ederek, askerî yardımların kesilmesini ya da Abhazyaya'ya karşı kullanılmayacak şartının konulmasını ve yapılan anlaşmalara uyması için Gürcistan'ın baskı altına alınmasını istemiş, Cumhurbaşkanı Sezer de Türkiye'nin Abhazyaya'yı yalnız bırakmayacağını, adil ve kalıcı bir barış için üzerine düşeni yapacağını belirtmiştir.³⁶⁰

Komite, savaş sonrasında barış görüşmelerinin yapıldığı süreçte bu sefer Abhazyaya dışında gerçekleştirilecek faaliyetlerle, Abhazyaya sorununun hukuki ve siyasi boyutuyla, Abhazyaya'nın ise tarihî ve kültürel niteliği ile tanıtılabilmesine yönelmiştir. Savaş sonrası dönemde Gürcistan ile Abhazyaya arasında yürütülen görüşmelerde de KADK etkin bir rol oynamaya devam etmiştir. Ayrıca, diaspora tarafından 1996'dan itibaren "stratejik ve ekonomik"

³⁵⁹ Çelikpala, "Türkiye'de Kafkas Diasporası...", s.93.

³⁶⁰ Çelikpala, "Türkiye'de Kafkas Diasporası...", s.94.

çıkarlar nedeniyle Türkiye'nin Gürcistan ağırlıklı olarak şekillenen dış politika tercihleri de değiştirilmeye çalışılmaktadır. Tüm bunlar Türkiye'deki Abhaz diasporasının olayların gelişmesinde ve şekillenmesinde etkin bir aktör olduğu ve dikkate alınması gerektiğini göstermesi açısından önemlidir. Abhaz diasporası, bölgede gelişen olayları hâlâ dikkatle takip etmekte ve çözümün bir parçası olmak yönünde çalışmalarını devam ettirmektedir.³⁶¹

Birinci Çeçen Savaşı'nda (1994-1996); Kafkas diasporası Rusya'ya karşı özellikle basında büyük bir kampanya başlatmış ve Çeçenistan'a büyük yardımlar yapmıştır. Türk hükümeti de bu baskıyı her zaman üzerinde hissetmiştir. Fakat İkinci Çeçen Savaşı'nda; özellikle Çeçenistan'da etkili olan dini faktörler gibi çeşitli nedenlerle diasporanın ve Türkiye'nin, Çeçenistan'a olan desteği sona ermiştir.³⁶² Fakat Abhazya ve Osetya'ya olan destek her zaman sürmüştür ve Türkiye'de bulunan Kuzey Kafkasya Kültür Dernekleri bu desteğin organizasyonunu yapmıştır.

3.5.5. Kafkasya İstikrar Paketi (KİP)

Türkiye, Kafkaslar'daki tüm uyuşmazlıkların barışçı yollarla çözümünün, Kafkas ülkelerinin siyasal istikrar ve ekonomik refahlarına katkıda bulunacağı ve bölgesel iş birliğinin önünü açacağı fikrinde olmuştur. Bu doğrultuda, eski Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, 16 Ocak 2000 tarihli Tiflis ziyareti sırasında "Güney Kafkasya İstikrar Paketi"nin hayata geçirilmesini gündeme getirmiştir.³⁶³ Bu önerisini hayata geçirebilmek için uluslararası politikada söz sahibi 12 devlet başkanına mektuplar* yazan Demirel, paktın nasıl bir yapıda

³⁶¹ Çelikpala, "Türkiye'de Kafkas Diasporası....", s.93-95.

³⁶² Hasan Ali Karasar, "Saakashvili Pulled the Trigger: Turkey between Russia and Georgia", **SETA Policy Brief**, August 2008, No:20, s.5-6. www.setav.org

³⁶³ Yapıcı, **a.g.e.**, s.225.

* Bu mektuplar, Fransa Cumhurbaşkanı Jacques Chirac, ABD Başkanı Bill Clinton, İngiltere Başkanı Tony Blair, Almanya Başkanı Gerhard Schröder, Rusya Devlet Başkanı Vekili Vladimir Putin, Avusturya Cumhurbaşkanı Thomas Klestil, Portekiz Cumhurbaşkanı Jorge Sampaio, Avrupa

olacağı, hangi siyasi koşullara bağlı kalacağı gibi konularda fikir birliğini sağlayamamıştır. Ayrıca Azerbaycan ve Ermenistan arasında cereyan eden Karabağ anlaşmazlığı da paktın oluşum sürecini etkileyen önemli bir sorun olarak görülmüştür.³⁶⁴

Bölge barışının sağlanması ve Rus gücünün azaltılmasına önemli bir katkı sağlayacak Pakt, Bosna Savaşı sonrası Balkanlarda kurulan Güneydoğu Avrupa İstikrar Paktı örnek alınarak geliştirilmiş ve Avrupa Güvenlik ve İş birliği Teşkilatı (AGİT) kapsamında oluşturulması hedeflenmiştir. Süleyman Demirel, önerisi sırasında, Rusya'yı ima ederek paktın bölge ülkeleri üzerinde nüfuz kurmak isteyen ülkelerin önüne geçeceğini, böyle bir girişimin dayanışma, kalkınma ve refaha giden en kısa yol olduğunu belirtmiş, aralarında ABD, İngiltere, Almanya, Fransa, Azerbaycan, Ukrayna, Rusya ve Ermenistan'ın da içinde bulunduğu bir çok ülkeye katılım çağrısında bulunmuştur. Rus-Gürcü ilişkilerinin gerginleştiği ve Rusya'nın yeni askeri doktrinini açıkladığı döneme gelen bu öneri, Batı medyasında genel olarak Batı'nın (ABD'nin) Türkiye aracılığıyla Rusya'ya cevabı olarak değerlendirilmiştir. Şevardnadze ise öneriyi tarihi olarak değerlendirmiş ve bu pakt sayesinde tüm dünya kamuoyunun Avrasya'nın kesiştiği bu bölgeye çok daha fazla dikkat edeceğini belirtmiştir.³⁶⁵

Kafkasya İstikrar Paktı, AGİT çerçevesinde öngörülmesine rağmen, pakta İran ve Rusya gibi bölge devletlerinin de katılması düşünülmüştür. Bu çerçevede hazırlanan pakta birçok Avrupa devleti, ABD, Rusya ve bölge ülkeleri özde olumlu yaklaşmışlardır.³⁶⁶

RF, Rusya'nın çıkarlarını tehlikeye sokmadığı takdirde projeye olumlu bakacağını ileri sürerek bir çekince koymuştur. Benzer çekinceler Ermenistan tarafından da görülmüştür. Gürcistan ve Azerbaycan ise bu girişimin arkasında olduğunu net bir şekilde ortaya koymuştur. Kafkasya İstikrar

---

Birliği Komisyonu Başkanı Romano Prodi, Gürcistan Devlet Başkanı Eduard Şevardnadze, Ermenistan Cumhurbaşkanı Robert Koçaryan, Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev, Ukrayna Cumhurbaşkanı Lenoid Kuchma'ya gönderilmiştir.

³⁶⁴ Acar, "Soğuk Savaş Sonrası...", s.167.

³⁶⁵ Demirağ, "Türkiye-Gürcistan...", s.282.

³⁶⁶ Yapıcı, **a.g.e.**, s.226.

Paktı'nın amaçları; taraflar arasındaki mevcut ihtilafların çözümlenmesi, bir Güney Kafkasya Topluluğu oluşturulması, AGİT şemsiyesi altında bir bölgesel güvenlik anlaşması yapılması, Rusya-AB-ABD "Güney Kanadı" iş birliğinin sağlanması, Karadeniz-Kafkas-Hazar iş birliğini güçlendirilmesi, petrol ve doğalgaz gelişiminin optimize edilmesidir. Bu cesur amaçlar çerçevesinde adımlar günümüze kadar yeterince atılamamıştır. Pakt söylemi, Türk dış politika yapımcıları tarafından son yıllarda adeta unutulmuştur.³⁶⁷

8 Kasım 2001'de Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in, Tiflis ziyaretinde paktın hayata geçirilmesinin bölge barışı ve istikrarı için ne derece önemli olduğu bir kez daha vurgulanmışsa da Pakt, Rusya'nın Kafkaslarda kendi aleyhine kurulacak ve güç dengesini bozacak her türlü girişime karşı çıkması nedeniyle henüz gerçekleştirilememiştir. Kafkasya İstikrar Paktı'nın gerçekleşmesi durumunda Rusya'nın bölgedeki hakimiyeti zayıflayacak, Türkiye'nin etkinliği artacak ve Batılı devletlere bölge siyaseti ve güvenliğine karışma hakkı verecektir.³⁶⁸

3.5.6. Karadeniz Ekonomik İş Birliği Örgütü (KEİÖ)

Karadeniz Ekonomik İşbirliği fikri, 1980'li yılların sonunda Doğu Avrupa ülkeleri ve SSCB'deki değişim sürecinin hızlandığı bir dönemde doğmuştur. Karadeniz bölgesinde ekonomik iş birliği oluşturulması, bölge ülkeleri arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi, uluslararası ilişkiler açısından barışçı ve politik dengeleri gözetten bir ortam yaratılması amacıyla 1990 yılında Türkiye tarafından bir fikir ortaya atılmıştır. Bu amaca yönelik ilk toplantı, Aralık 1990'da Ankara'da SSCB, Bulgaristan, Romanya, Gürcistan ve Türkiye'nin katılımıyla gerçekleşmiştir. Toplantılar sırasında sadece Karadeniz'e kıyaslı olan devletlerin üye olması planlanırken daha sonra Karadeniz ile ilişkili ama

³⁶⁷ Yapıcı, **a.g.e.**, s.227.

³⁶⁸ Demir, **a.g.e.**, s.127.

Karadeniz'e kıyısı olmayan Yunanistan, Arnavutluk, Ermenistan, Azerbaycan gibi devletlerin de davet edilmeleri kararlaştırılmıştır.³⁶⁹

Nihai şeklini alan Karadeniz Ekonomik İş Birliği Deklarasyonu, 25 Haziran 1992 tarihinde İstanbul'da imzalanmıştır. 18 maddeden oluşan Deklarasyon'da uzun ve kapsamlı bir şekilde amaçlar ve ilkeler belirtilmiş, dostane ve iyi komşuluk ilişkilerinin geliştirilerek Karadeniz'in barış, istikrar ve refah denizi haline gelmesinin amaçlandığı net bir şekilde ifade edilmiştir.³⁷⁰

KEİP'in öneminin anlaşılması için kapsadığı alan ve özelliklerin bilinmesi gerekmektedir. Karadeniz; Anadolu, Balkanlar ile Kafkasya arasında kalan alanı kapsayan bir kıta denizidir. Bu denizin tek açılımını Türk Boğazları oluşturmaktadır.³⁷¹

Sonuç olarak; ulusal güvenliğini, çevresinde bir barış kuşağı oluşturarak sağlamak isteyen Türkiye için KEİÖ, Güney Kafkasya'da kullanabilecek önemli bir dış politika aracıdır. KEİÖ ekonomik ve kültürel düşüncelerle yola çıkılarak oluşturulmuş ve daha sonra alınan mesafe ile taraflar siyasi olarak da birbirlerine yaklaşmışlardır. KEİÖ ekonomik ve kültürel olduğu kadar siyasi ve askeri konuların da yoğun olarak görüşüldüğü bir platformdur. Bunlara rağmen KEİÖ, bölgedeki devletlerin bir araya geldikleri bir görüşme platformu olma özelliğinden başka etkin bir yapı oluşturamamış ve istenen güçte bir örgüt olamamıştır.³⁷²

³⁶⁹ Şükrü Elekdağ, "Karadeniz Ekonomik İş Birliği", **Yeni Dünya Düzeni ve Türkiye**, Der.Sebahattin Şen, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 1992, s.203-216.

³⁷⁰ Demir, **a.g.e.**, s.282.

³⁷¹ Demir, **a.g.e.**, s.283-284.

³⁷² Demir, **a.g.e.**, s.289.

3.5.7. Kars-Tiflis-Bakü Demiryolu Projesi (KATBDP)

Türkiye, Güney Kafkasya ve Orta Asya arasında yük taşımacılığının ana unsuru olan Avrupa-Asya demiryolu* bağlantısının 1993 yılında Azerbaycan-Ermenistan Savaşı sırasında, Ermenistan sınır kapılarını (Alican Karayolu Sınır Kapısı ve Akyaka Demiryolu Sınır Kapısı) kapatması, demiryolu ile Ermenistan üzerinden Kafkasya ve Orta Asya'ya bağlantısının kesilmesine yol açmıştır. Türkiye, Ermenistan'dan Gürcistan'a, Gürcistan üzerinden Rusya Federasyonu ve Azerbaycan'a, Rusya Federasyonu ve Azerbaycan üzerinden Ukrayna'ya, Orta Asya'ya (Kazakistan, Türkmenistan, Özbekistan, Kırgızistan, Tacikistan) ve Çin'e ulaşamaz hale gelmiştir. Türkiye ile Orta Asya ve Çin arasında demiryolu taşımacılığı İran üzerinden gerçekleşmektedir. Bu nedenle, Türkiye Ermenistan'ı devreden çıkaracak alternatif demiryolu projeleri oluşturmaya başlamıştır. Kars-Tiflis-Bakü Demiryolu (KATB) Projesi ile Türkiye-Gürcistan-Azerbaycan arasında, Batum-Hopa Demiryolu Projesi ile Türkiye-Gürcistan-Rusya Federasyonu arasında , Samsun-Poti Hattı ile Türkiye-Gürcistan arasında yük taşımacılığına olanak sağlayacak alternatif ağların kurulması çözüm yolları olarak gündeme gelmiştir.³⁷³

KATB Demiryolu Projesi, Türkiye ile Gürcistan arasında doğrudan bir hat kurulmasını ve bu hattın Azerbaycan'daki mevcut hatta bağlanmasını öngörmektedir. KATB Demiryolu Projesi, Doğu'da Hazar üzerinden Çin ile Kazakistan'ın Aktau Limanı arasında inşa edilecek demiryolu hattıyla, Batı'da ise boğaz geçişli Marmaray tüp geçidi üzerinden Avrupa demiryolu ağıyla birlikte, Asya ile Avrupa arasında önemli bağlantılardan birini oluşturacaktır. KATB Demiryolu projesi, Asya ve Avrupa arasında yolcu ve yük taşımacılığı alanında yeni imkanlar sunacaktır. Böylece, Bakü-Hazar-Türkmenbaşı-

* Avrupa-Asya demiryolu ağı Türkiye'yi aşarak Ermenistan'a gelmekte ve Ermenistan'da üç kola ayrılmaktadır. Bunlardan birincisi (Kars-Gümrü-Ayrum-Mameuli-Tiflis yoluyla) Gürcistan'a, ikinci (İçevan-Kazakh-Bakü yoluyla) Azerbaycan'a, üçüncüsü (Kars-Gümrü-Erivan-Nahçıvan-Meğri-Bakü yoluyla) Azerbaycan'a ulaşmaktadır.

³⁷³ Kanbolat, "Kars-Tiflis-Bakü Demiryolu Bir Başka Bahara mı Kaldı?", **Stratejik Analiz Dergisi**, ASAM Yayınları, Sayı 82, Ankara, Şubat 2007, s.6-7.

Almatı-Çin güzergâhı sayesinde Trans-Asya demiryolu ağının da bir parçası haline gelecektir. Söz konusu projeye İran üzerinden geçen mevcut Doğu-Batı koridoruna alternatif bir güzergâhın oluşturulması; Orta Asya'nın Hazar üzerinden Türkiye'ye bağlanması; Avrupa ile Orta Asya arasında daha kısa ve daha güvenli bir yol üzerinden ulaşımın sağlanması; Türkiye-Gürcistan-Azerbaycan-Kazakistan ve Türkmenistan üzerinden geçen Demiryolu-Denizyolu Kombine Taşımacılığı ile Orta Asya'nın Akdeniz'e bağlanması ve Orta Asya ile yapılan transit taşımacılıkta Türkiye'nin, önemli bir konuma getirilmesi planlanmaktadır.³⁷⁴

Toplam 124 km. uzunluğunda olan demiryolunun, 92 km.lik bölümü Türkiye'den, 32 km.lik bölümü ise Gürcistan'dan geçecektir. Bu bağlamda, Türkiye tarafında 76 km. (Mezra-Aktaş), Gürcistan tarafında ise 29 km. (Aktaş-Ahılkelek) olmak üzere toplam 105 km.lik yeni demiryolunun yapımı, ayrıca Gürcistan'da Ahılkelek-Akhali Marabda arasındaki mevcut 160 km.lik hattın da rehabilite edilmesi planlanmıştır. Hattın planlanan hızı ise saatte 120 km.dir. Söz konusu proje kapsamında, Türkiye tarafındaki işler için yaklaşık 200 milyon dolar, Gürcistan için de yaklaşık 220 milyon dolar olmak üzere toplam 420 milyon dolar maliyet hesaplanmıştır. Her iki taraftaki faaliyetlere eş zamanlı başlanması koşuluyla projenin yaklaşık 2010 yılında tamamlanması planlanmıştır.³⁷⁵

Türkiye ile Türk Cumhuriyetleri arasında kesintisiz demiryolu bağlantısı sağlanarak, tarihi İpek Yolu'nun canlandırılması amacıyla yapımı planlanan Kars-Tiflis demiryolunun inşası hususunda 26-29 Temmuz 1993 tarihlerinde Ankara'da yapılan Türkiye-Gürcistan Karma Ulaştırma Komisyonu toplantısında bir mutabakat sağlanmış ve bu mutabakat çerçevesinde tarafların teknik heyetleri Samsun'da 23 Kasım 1994 tarihinde bir araya gelmişlerdir.³⁷⁶

³⁷⁴ Kanbolat, "Türkiye Saakaşvili'nin Elini Güçlendiriyor", **Stratejik Analiz Dergisi**, ASAM Yayınları, Sayı 92, Ankara, Aralık 2007, s.6-7.

³⁷⁵ Kanbolat, "Kafkasya'da Demir İpek Yolu", **Stratejik Analiz Dergisi**, ASAM Yayınları, sayı 83, Ankara, Mart 2007, s.63.

³⁷⁶ Gürcistan Ülke Bülteni, **a.g.e.**, s.16-17.

Türkiye, Gürcistan ve Azerbaycan arasında protokol imzalanarak KATB Projesi'nin Gürcistan bölümünün Türkiye ve Azerbaycan tarafından sağlanacak kredi ile gerçekleşmesi ve kredinin, demiryolunun Gürcistan kesiminden elde edilen gelire ödenmesi öngörülmüştür. Ermenistan'ı by-pass eden KATB Projesi'nin yaşama geçirilmesi çabaları, hem Ermenistan'da hem de özellikle Ermeni diasporasının güçlü olduğu ülkelerde tepkilere neden olmaktadır. Ermenistan, ABD, Avrupa Birliği ülkeleri ve Gürcistan Ermenilerinin yanı sıra Rusya Federasyonu'nun da KATB Projesi'ne karşı çıkması ve Ermenistan'dan geçen Kars-Gümrü-Ayrum-Tiflis demiryolu güzergâhının tekrar açılmasını desteklemesi, finans sorunlarını henüz aşmamış olan bu projenin önünde siyasi sorunların da var olduğunu göstermektedir. ABD'deki Ermeni lobisi, KATB Projesi'ne ABD şirketlerinin yatırım yapmalarını engellemek için yoğun bir çalışma sürdürmekte ve bu lobi faaliyetleri sonucunda ABD Başkanı Bush, KATB Projesi'nin ABD resmi kurumları tarafından finanse edilmesini yasaklayan yasa tasarısını onaylamıştır.³⁷⁷

KATB demiryolu hattı inşaatının temeli 21 Kasım 2007 tarihinde Cumhurbaşkanımız Sayın Abdullah Gül'ün Gürcistan'ı ziyareti sırasında törenle atılmıştır. KATB demiryolu Türkiye kısmının temel atma töreni, 24 Temmuz 2008 tarihinde ilgili ülke devlet başkanlarının katıldığı törenle Kars'ta gerçekleştirilmiştir. KATB demiryolu projesi çerçevesinde yılda 1 milyon 500 bin yolcu ve 3 milyon ton yük taşınması hedeflenmektedir. 2034 yılında ise bu hat üzerinden yılda 3 milyon 500 bin yolcu ve 16 milyon 500 bin ton yük taşınması öngörülmektedir.³⁷⁸

Türkiye ile Gürcistan arasında doğrudan bir demiryolu bulunmamaktadır. İki ülkenin demiryolu şebekelerinin birbiriyle bağlantısının sağlanması durumunda, Avrupa ülkelerinin, Kafkasya üzerinden Orta Asya ve RF demiryolu ile bağlanmaları gerçekleşecektir. Türkiye; Türkiye-Ermenistan sınır kapısı açılrsa bile Kafkasya ve Orta Asya ile demiryolu

³⁷⁷ Kanbolat, "Kars-Tiflis-Bakü Demiryolu Bir Başka Bahara mı Kaldı?", **Stratejik Analiz Dergisi**, Sayı 82, Ankara, Şubat 2007, s.6-7.

³⁷⁸ Gürcistan Ülke Bülteni, **a.g.e.**,s.16-17.

bağlantısının sadece Ermenistan'dan geçmesini güvenli bulmamaktadır. Bu nedenle, KATB Projesi yaşama geçirilmese bile Türkiye'nin söz konusu bölge ile demiryolu bağlantısını alternatif projeler ile tekrar sağlama çabalarını sürdürmesi gerekmektedir.

3.5.8. Bakü-Tiflis-Ceyhan Ham Petrol Boru Hattı Projesi (BTCHPBHP)

Bakü-Tiflis-Ceyhan Ham Petrol Boru Hattı Projesi*, Azerbaycan'da üretilen ham petrolün, boru hattı ile Gürcistan üzerinden Ceyhan'daki bir deniz terminaline, buradan da tankerle dünya pazarlarına ulaştırılmasını amaçlamaktadır.* BTCHPBH projesi ile Türkiye, Güney Kafkasya ve Orta Asya'yı, Türkiye ve Akdeniz'e bağlaması planlanan ve "Doğu-Batı Enerji Koridoru" olarak adlandırılan sağlam bir güvenlik koridoru oluşturmayı ve bu sayede Batı'nın çok önem verdiği bir mesele olan "enerji arz güvenliği" açısından sağlam bir temel atılmasını garantilemiş olmaktadır.³⁷⁹

BTCHPBH projesine Gürcistan 12 Mart 1998'de imzaladığı "Enerji İş Birliği Anlaşması" ile kendi topraklarından geçiş hakkı vermiştir. 29 Ekim 1998'de Ankara'da bir araya gelen Azerbaycan, Kazakistan, Özbekistan ve Gürcistan devlet başkanları imzaladıkları ortak bildirme ile projeye siyasal destek verdiklerini ilan etmişlerdir.³⁸⁰ Projenin finansmanı ile ilgili son

* Bakü-Ceyhan olarak 1992 yılında başlanılan boru hattı çalışmasında ilk rota Ermenistan ve Nahçıvan'dan geçen, ikinci rota ise Aras nehri vadisini takip ederek İran ve Nahçıvan'dan geçip Türkiye'ye ulaşan güzergâhlar idi. En düşük maliyetli olan Ermenistan geçişine, Azerbaycan'ın, ikinci maliyeti düşük İran geçişine (sadece 60 Km.) Batılı petrol şirketlerinin karşı çıkması, rotayı Azerbaycan'da Kura Nehri vadisini takiben Gürcistan ve oradan tabiatın izin verdiği en uygun rota olan Ardahan Çıldır Gölü kuzeyinden Türkiye'ye giriş şeklinde belirlemiştir. Bu safhada boru hatlarının güzergâhı ekonomik olmaktan çok, siyasi şartlara göre belirlenmiştir.

Bkz: Mete Göknel, Kafkaslardaki Savaş ve Enerji Hatları, **ASAM**, 13.08.2008, <http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?ID=2463&kat1=42&kat2=>, 09.01.2009.

* BTCHPB hattı için bkz: Ek-15.

³⁷⁹ Yapıcı, **a.g.e.**, s.240.

³⁸⁰ Dışişleri Bakanlığı Bakü-Tiflis-Ceyhan Ana Petrol Boru Hattına İlişkin Bilgi Notu, BN:210, 18 Kasım 1999.

anlaşma da 3 Şubat 2004'te Bakü'de imzalanmıştır. Bu anlaşmaya göre, yaklaşık 20 uluslararası kredi kuruluşu kredi onayı vermiş, böylece projenin gerçekleştirilmesindeki en önemli unsur olan finansman konusu da çözüme kavuşturulmuştur.³⁸¹

Toplam hat uzunluğu 1774 km.dir. BTC hattının, yaklaşık 1074 kilometresi ülkemiz sınırları içinde, 260 kilometresi Gürcistan ve 440 kilometresi de Azerbaycan sınırları içinde yer almaktadır. Hattın ortakları BP, Statoil, Chevron, TPAO, ENI (İtalya), Total (Fransa), SOCAR, Itochu, Inpex, ConocoPhillips, Delta-Hess'dir. BTC'nin kapasitesi, günde bir milyon varil olacak biçimde inşa edilmiştir, ancak Kazak petrolünün ve olası diğer kaynakların da eklenmesiyle artırılması planlanmaktadır.³⁸²

BTCHPB hattının inşaatı sırasında tüm hat boyunca yaklaşık 21.000 kişilik yaratılan yeni istihdam ve iş olanakları sayesinde Türk özel sektörünün önü açılmış ve hat boyunca yaşanan bölgelerde ekonomik hareketlilik yaşanmıştır. İnşaat aşaması süresince kısa, orta ve uzun vadeli istihdam yaratan proje hem boru hattı güzergâhı hem de deniz terminali mücavir alanlarındaki yerleşim yerleri için iş olanakları oluşturmuştur. Bu arada devam eden sosyal ve çevresel yatırım projeleri ile boru hattı ve deniz terminali etrafındaki genel çevre ve yerleşim alanlarına çok önemli dışsal faydalar sağlanmaktadır.³⁸³

BTCHPBH Projesinin güzergâhı, alternatif güzergâhlar olan Bakü-Supsa ve Bakü-Novorossik güzergâhlarına göre daha uzun gibi görünmekle birlikte, söz konusu projelerle karşılaştırıldığında aşağıda belirtilen avantajlara sahiptir:³⁸⁴

- Türkiye'nin Kafkasya ve Orta Asya ülkeleriyle ilişkilerinin gelişmesine ve süreklilik kazanmasına yardımcı olacak bu proje, aynı zamanda Hazar

³⁸¹ **Avrasya Bülteni**, TİKA Yayınları, Sayı 20, Mart 2004.

³⁸² Necdet Pamir, "Kafkasya'da Yeniden Kurulan Düzen ve Enerji Boyutu", **Jeopolitik Dergisi**, Melisa Matbaacılık, İstanbul, Yıl 7, Sayı 56, Eylül 2008, s.34.

³⁸³ Cenk Pala, "Türkiye'nin Avrasya Boru Hatları Macerası", **Türkiye'nin Avrasya Macerası 1989-2006**, Der.Mustafa Aydın, Nobel Yayınevi, Ankara, 2007, s.162.

³⁸⁴ Oran, **a.g.e.**, s.435-437.

havzası devletlerinin hidrokarbon kaynaklarının dünya pazarlarına iletilmesinde tek bir ülkeye bağımlılıktan kurtararak, kendi ayakları üzerinde durmalarına ve bölgede demokrasinin ve pazar ekonomisinin gelişmesine, bölgenin dünya ekonomisi ile bütünleşmesine katkıda bulunacaktır.

- Taşınacak petrol ve gazın bir bölümüyle halihazırda bölge petrolü ve doğal gaz açısından önemli bir pazar olan Türkiye'nin talebinin karşılanması planlanmaktadır.

- Ceyhan Terminali dünya geneliyle karşılaştırıldığında işletme koşulları iyi olan ihraç tesislerine sahiptir. Aynı zamanda, büyük tankerlere yükleme yapılabilen derin bir limandır. Karadeniz'deki olumsuz hava koşulları nedeniyle yılın büyük bir kısmında yükleme ve boşaltma işlemleri yapılamamakta, Boğazlardaki geçişlerdeki gemi sınırlılıkları nedeniyle Ceyhan Terminali daha avantajlıdır. Ayrıca, Ceyhan'dan dünya pazarlarına uzanan tanker güzergâhı tüm Karadeniz limanlarından daha kısadır.

- Hazar petrolünün Karadeniz aracılığıyla Türk Boğazları üzerinden taşınması, Boğazlardaki deniz trafiğinin yükünü önemli ölçüde arttıracak ve Karadeniz'in hinterlandı, orta ve doğu Avrupa'dan Orta Asya'ya kadar genişleyecektir. Bu durumda Karadeniz güzergâhı üzerindeki potansiyel tehlike ve riskleri önemli ölçüde artıracaktır.

BTCHPBH projesinin günlük bir milyon varil ve yılda 50 milyon ton petrolü dünya pazarlarına ulaştırma kapasitesi bulunmaktadır. Bu boru hattı ile Türkiye, doğu-batı enerji koridoru üzerinde stratejik bir rol üstlenmiş bulunmaktadır. Doğu-batı enerji koridoru'nun en kritik ayağını oluşturan bu proje ile hem Türkiye'nin jeopolitik önemi artmakta hem de Azerbaycan ve Gürcistan'ın siyasi ve iktisadi istikrarına katkıda bulunmaktadır. Proje ile Gürcistan en önemli geçiş ülkesi olarak ön plana çıkmaktadır. BTCHPBH projesinden sağlanacak dolaylı kazançların yanında, Türkiye'nin, bu proje ile "geçiş vergisi ve işletmecilik hizmetleri" karşılığında; taşınacak kapasiteye bağlı olarak önemli bir gelir elde etmesi beklenmektedir.³⁸⁵

³⁸⁵ Gürcistan Ülke Bülteni, a.g.e., s.15.

17 Kasım 2005 tarihinde ilk kez Azeri petrolü, Gürcistan-Türkiye sınırından Türkiye'ye giriş yapmış, 28 Mayıs 2006 tarihinde Ceyhan İhraç Terminaline ulaşmıştır. 4 Haziran 2006 tarihinde de, ilk petrol tankeri Ceyhan İhraç Terminali'nden yüklenmiş ve Azeri petrolünün uluslararası pazarlara taşınmasına başlanılmıştır. 13 Temmuz 2006 tarihinde, resmi açılış töreni gerçekleştirilmiştir.³⁸⁶

Ayrıca doğu-batı enerji koridoru'nun en kritik ayağını oluşturan bu proje, hem Türkiye'nin jeopolitik önemini artıracak hem de Azerbaycan ve Gürcistan'ın siyasi, ekonomik istikrar ve kalkınmasına katkıda bulunacaktır. Bu proje sayesinde Azerbaycan dünyada sayılı üreticiler arasına girecek, Gürcistan ise kritik ve önemli bir geçiş ülkesi olacaktır. Hattın geçtiği güzergâh doğu ile batı arasında bir enerji köprüsü oluşturacak ve daha önemlisi Avrasya bölgesinden dünya pazarlarına ham petrol ve doğal gaz nakledecek diğer boru hattı projelerine öncülük edecektir.³⁸⁷

Gürcistan üzerinden geçen BTCHPB hattı, Türkiye'den daha çok belki de Gürcistan'ın ekonomik sorunlarını çözecek, stratejik önemini artıracak çok önemli bir projedir. Projenin tamamlanması, Gürcistan'ı ekonomik olarak rahatlatacak ve siyasi açıdan Gürcistan'ın önemini artıracaktır.

Sonuç olarak diyebiliriz ki; Türkiye için olduğu kadar, bölge ülkeleri için de son derece büyük önem taşıyan ve 21.yüzyılın enerji projesi olarak da nitelenen BTCHPBH Projesi; "Türkiye'ye yalnızca yılda yaklaşık 100-150 milyon dolar gelir getirecek önemsiz ve yararsız bir yatırım değil, stratejik ve uzun dönemli ekonomik yararları yaşamsal boyutta olan bir projedir. Bu hattın stratejik önemi, Rusya; Azerbaycan, Kazakistan, Türkmenistan gibi ülkelerin ekonomik bağımsızlıklarını elde etmek için sahip oldukları petrol ve gaz varlıklarını, güvenilir ve kesintisiz olarak gerçek değerleri ile pazara ulaştırmalarını engellemektedir. Bu proje, ülkelerin Rusya üzerinden olmayan güzergâhlardan doğal zenginliklerini ihraç edebilmeleri, kalkınmalarını ve gerçek anlamda bağımsız olabilmelerini sağlayacaktır.

³⁸⁶ Gürcistan Ülke Bülteni, a.g.e., s.16

³⁸⁷ Pala, a.g.e., s.162.

Türkiye, Gürcistan ve Azerbaycan ile beraber batı da, Rusya'nın içinde olmadığı ulaşım ağının kurulması taraftarıdır. Rusya ve Ermenistan baştan beri her fırsatta BTCHPBH ve KATB projelerini engellemeye çalışmıştır. Demiryolu projesi ile Türkiye'nin Azerbaycan ile daha da yakınlaşması Ermenistan tarafında tedirginlik oluşturmaktadır. Adı geçen projeler, Ermenistan dışında gerçekleşmiştir. Ermenistan bundan rahatsızlık duymakta olup, demiryolu projesinin kendi topraklarından geçmemesi ülke ekonomisi adına büyük kayıp olduğunu ileri sürmüştür.

3.6. RF-GÜRCİSTAN ÇATIŞMASI VE TÜRKİYE'YE ETKİLERİ

SSCB'nin dağılmasının ardından Rusya çekilmek zorunda kaldığı bölgelerin neredeyse tamamında sorunlu bölgeler oluşturmuş ve bu bölgeler üzerinden, bağımsızlığına kavuşmuş devletler üzerindeki etkisini devam ettirmeye çalışmıştır. Birinci bölümde ayrıntılarına değinilen Güney Osetya sorunu, Rusya'nın öncülüğünde kurgulanmış ve Osetlerin kışkırtılması ile yaratılmış³⁸⁸ bir sorundur. Uzun zamandır biriken öfkenin karşılıklı olarak ortaya çıkmasının bir sonucu olan bu çatışma; Kafkasya jeopolitiğinde yer alan sorunların, nihai barış ve çözüme ulaşılmaya da ateşkes anlaşmaları ile sağlanan dengelerin oynamasına neden olmuştur.³⁸⁹

³⁸⁸ Reha Yılmaz, "Kafkasya'da Büyük Oyunun Küçük Halkası: Güney Osetya", ASAM, 13.08.2008, <http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?ID=2468&kat1=42&kat2=>, 09.01.2009.

³⁸⁹ Ali Faik Demir, "Güney Osetya Krizinde Kim Haklı Kim Haksız? Kim Kazandı Kim Kaybetti?", ASAM, 13,08,2008, <http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?ID=2467&kat1=42&kat2=>, 09.01.2009.

3.6.1. RF-Gürcistan Çatışmasına Sürükleyen Gelişmelerin Değerlendirilmesi

Kosova'nın bağımsızlığını ilan etmesiyle Rusya, ayrılıkçı bölgelere olan desteğini giderek resmileştirmeye başlamıştır. Ayrılıkçı bölgelerle karşılıklı resmi ziyaretleri giderek sıkılaştıran ve daha da üst düzeye çıkararak Rusya, 4 Mart 2008'de, Abhazya'ya ekonomik yaptırımını öngören 1996 BDT Anlaşması'ndan çekildiğini ve ayrılıkçı bölge üzerindeki ekonomik ambargoyu kaldırdığını ilan etmiştir. Rusya'nın bu adımından cesaret alan Güney Osetya ve Abhazya peş peşe bağımsızlıklarını ilan etmişler. 6 Mart 2008'de Güney Osetya, 7 Mart 2008'de ise Abhazya ayrılıkçı bölge parlamentoları AGİT, BM ve AB gibi uluslararası kuruluşlara çağrı yaparak bağımsızlıklarının tanınmasını istemişlerdir.³⁹⁰

Gürcistan, 21 Nisan 2008'de Rusya'yı Gürcistan'a ait bir insansız uçağı Abhazya üzerinde vurmakla suçlamış ve benzeri suçlamalar, takip eden günlerde devam etmiştir. 15 Haziran 2008'de ise Güney Oset güçleri ile Gürcistan askerleri arasında çıkan çatışmalarda 8 kişi yaralanmıştır. Abhazya'da da önemli patlamalar yaşanmıştır. Rusya ve ayrılıkçı güçler tüm bunlardan Gürcistan'ı sorumlu tutmuşlardır.³⁹¹

Rusya, Abhazya'ya bozulan demiryollarını tamir etmesi için 300 silahsız askeri Mayıs ayında göndermiş, Gürcistan, bu girişimi Abhazya'yı Rusya'ya bağlama politikasının bir ayağı olarak değerlendirmiştir. Sadece Abhazya'da değil, Güney Osetya'da da gerilim tırmanmış, sınırda başlayan sürtüşme sonucunda Gürcü güçleri, Osetya'nın sınır bölgesini ateşe tutmuştur. Rusya'nın uyarısı gecikmemiş ve Rus jetleri, 8 Temmuz 2008'de, ABD Dışişleri Bakanı Condoleezza Rice'ın Tiflis ziyareti esnasında, Gürcü hava sahasını 40 dakika boyunca ihlal ederek adeta buralar benim korumam altında mesajını vermiştir. Saakaşvili, 15 Temmuz 2008'de, ABD ile eski bir Sovyet üssünde 1.000 kadar Amerikan deniz piyadesinin katılacağı ve adı

³⁹⁰ Veliev, "Gürcistan Rusya Gerginliğinin Nedenleri".

³⁹¹ Gürcistan Krizi Değerlendirme Raporu, a.g.e., s.7.

“Acil Karşılık” olan ortak askeri eğitim programı ve tatbikatı ilan etmiştir. Gürcistan’ın, ABD ile başlattığı Acil Karşılık Eğitim Programına aynı gün Rusya’dan yanıt gelmiş ve Rusya’da kendi askeri tatbikatlarını yapmaya başlamıştır.³⁹²

Tüm bunlar; RF-Gürcistan Çatışmasını adım adım yaklaştıran gelişmeler olarak tarihe geçmiştir.

3.6.2. RF-Gürcistan Çatışmasının Nedenleri

Gürcü ordusunun, ABD ve Türkiye’nin katkılarıyla ekipman ve eğitim açısından iyileştirilmesi ve ABD’den gelen maddi ve teknik yardımların yanı sıra siyasi açıdan güvenceler alması Tiflis yönetiminin, Güney Osetya ve Abhazya’nın geri alınması konusunda öz güveninin artmasına neden olmuştur. Buna karşılık, ABD’nin her geçen gün daha fazla silah ve eğitim ile Gürcistan’a destek vermesi, Rusya’yı da rahatsız etmiştir.³⁹³

Gürcistan’ın nedenler arasında; Abhazya ve Güney Osetya sorunlarında kararlılığını ortaya koymak; Gürcistan içinde Rusya yanlısı muhalefeti ve yer altı yapılanmalarını bitirmek, NATO’ya üyelik sürecini hızlandırmak ve Batı’nın, özellikle NATO’ya üye Avrupa ülkelerinin dikkatlerini çekmek istemesi gelmektedir.³⁹⁴ Ayrıca, izlediği ekonomi politikasının iflas etmesi sonucu popülaritesi hızla yitirmeye başlamış ve siyasi figür olarak erime aşamasına girmiş olan Saakaşvili’nin³⁹⁵, Gürcü halkına karşı verilen vaatleri yerine getirmek ve popülaritesini artırmak için iktidarını kuvvetlendirmek istemesi yer almaktadır.

³⁹² Gürcistan Krizi Değerlendirme Raporu, **a.g.e.**, s.7-8.

³⁹³ Gürcistan Krizi Değerlendirme Raporu, **a.g.e.**, s.24-25.

³⁹⁴ Mehmet Seyfettin Erol, “Kafkasya’nın Değişen Jeopolitiğinde Rusya- Gürcistan Savaşı”, **Gizli Arşiv Dergisi**, Sayı 14, Ankara, Eylül 2008, s.62.

³⁹⁵ Hasan Ali Karasar, “Saakaşvili’nin Yarattığı Karmaşada Türkiye Ne Yapmalı?”, 13 Ağustos 2008, <http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?ID=2460&kat1=42&kat2=>, 09.01.2009.

Bunlara ek olarak; Rusya'nın, bölgede etnik temelli bir çatışmanın içerisine çekilerek uluslararası alanda "saldırgan ülke" imajına büründürülmesi³⁹⁶ ve ABD'nin en büyük rakibi Çin'de yapılan olimpiyatlar bu hareketle gölgelenmesi hedeflenmiştir.³⁹⁷

Rusya açısından bakacak olursak; yıllarca kendi idaresinde kalan Gürcistan'ın, ABD ile yakınlaşmasını ihanet olarak gören Rusya; "ders verme" , "intikam alma", "haddini bildirme" gibi duygu yüklü hedeflerle çatışmaya girmiştir. Ayrıca Rusya, son yıllarda hızla yaklaşan Türkiye, Gürcistan ve Azerbaycan üçlü hattını kırmanın en iyi yolunu ya Gürcistan'ın işgal edilmesi ya da Batı yanlısı yönetimin düşürülerek yerine Rusya-Gürcistan-Ermenistan hattının kurulması şeklinde değerlendirmiştir.³⁹⁸

Rusya'nın bölgede azalan etkinliği ve Hazar kaynaklı enerji projelerinin Kafkasya güzergâhı olarak tekrar gündeme gelmeye başlamasıyla bölgesel projelerden tecridi, BDT coğrafyasında Rusya aleyhine başlayan sürecin³⁹⁹ yanı sıra .ön ya da arka bahçeleri olarak gördüğü Kafkaslar, Ukrayna ve Orta Asya'da ABD'nin rejim ya da iktidar değişikliğine yönelik hamlelerinin hoş karşılanmaması sonucu, karşı hamlelerin yapılmasının isteği Rusya'yı çatışmaya iten sebepler arasında yer almaktadır.⁴⁰⁰

ABD'nin bu çatışma ile hedeflediklerine gelince; Rusya hakkında dünya kamuoyunda olumsuz bir imaj oluşturmak, Rusya ile ilgili kendi iddialarını haklı kılarak seçim sürecinde kendi kamuoyuna aktarmak böylece Rusya ve İran konusunda daha şahin politikalar izleyebilecek olan McCain'i iktidara getirmek; Polonya ile Füze Savunma Anlaşması'nı imzalamak, Hazar enerji kaynaklarını bu bölge üzerinden daha emniyetli bir şekilde taşımak ve Hazar sorununu uluslararasılaştırmak sayılabilir.⁴⁰¹

³⁹⁶ Sinan Oğan, "Gürcü-Oset Savaşı Rusya-Gürcistan (Batı) Savaşına Dönüşürken Bölgede Saflarda Belirleniyor", TÜRKSAM, 09.08.2008, <http://www.turksam.org/tr/a1452.html>, 10.10.2008.

³⁹⁷ Oğan, "Gürcü-Oset Savaşı Rusya-Gürcistan (Batı)...".

³⁹⁸ Gürcistan Krizi Değerlendirme Raporu, **a.g.e.**, s.28-29.

³⁹⁹ Erol, "Kafkasya'nın Değişen Jeopolitiğinde Rusya- Gürcistan Savaşı", s.62.

⁴⁰⁰ Celalettin Yavuz, "Kafkaslardaki Sıcak Çatışmanın Karadeniz'e Yayılan "Soğuk Savaş" Esintileri", **2023 Aylık Dergisi**, Atılım Yayıncılık, sayı: 89, 15 Eylül 2008, s.14-16.

⁴⁰¹ Erol, "Kafkasya'nın Değişen Jeopolitiğinde Rusya- Gürcistan Savaşı", s.62.

Sonuç olarak kısaca, Kafkasya’da “sıcak” olarak başlayan ama küresel güçleri “soğuk” bir şekilde saran bu çatışmanın sebebini genel olarak; NATO’nun doğuya doğru genişlemesi süreci, Polonya ve Çek Cumhuriyetlerine yerleştirilmek istenen füze savunma ve radar sistemleri, Rusya’ya karşı oluşturulan GUAM ve Demokratik Devletler Topluluğu, Turuncu Devrimler, İran’ın nükleer krizi, Irak sorunu, Kosova sorunu ve enerji nakil hatları ve genel olarak bölgede Rusya ve Batı (ABD) arasında süren giden nüfuz mücadelesinin diplomatik metotlarla çözülememesi şeklinde yorumlayabiliriz.”⁴⁰²

3.6.3. RF-Gürcistan Çatışmasının Seyri

Güney Kafkasya’da uzun zamandır beklenen çatışma, 7-8 Ağustos 2008’de Gürcistan’ın ayrılıkçı bölgesi Güney Osetya’da kontrolü sağlamak üzere giriştiği operasyonla başlamış, kısa bir sürede Güney Osetya’da kontrolü ele geçiren Gürcistan, Rusya’nın saldırısıyla 10 Ağustos 2008’de kendi toprağı olan Güney Osetya’dan çıkmak zorunda kalması ile sonuçlanmıştır.

Rusya, 8 Ağustos 2008’de, Gürcistan topraklarına 150 tank ve 6 bin askerle girmiş ve daha sonra asker sayısını 10 bine çıkartmıştır. Bunun da ötesinde kontrolsüz güç kullanarak Gürcistan’ın genelini hedef alacak şekilde ülkenin demiryolu, deniz limanı ve askeri üsleri gibi stratejik bölgelerini bombalamıştır. Bu operasyonu barış için yaptığını iddia eden Rusya’nın müdahalesi sonrası hayatını kaybedenlerin sayısı, çoğu sivil olmak üzere ikibini geçmiş ve Gürcistan’da adeta bir insanlık dramı yaşanmıştır. Gürcistan’ın ayrılıkçılara karşı başlattığı operasyon, Gürcistan-Rusya arasında hiç de dengesi olmayan adaletsiz bir çatışmaya dönüşmüştür.

⁴⁰² Sinan Oğan, “Rusya’nın Yeni Hedefi Saakaşvili İktidarına Son Vermek”, **TURKSAM**, 11.08.2008, <http://www.turksam.org/tr/a1452.html>, 10.10.2008.

Bölgesel ve küresel dengeleri yakından ilgilendiren bu çatışmada Gürcistan, Batılı müttefikleri tarafından kaderine terk edilince geri adım atmak zorunda kalmıştır.⁴⁰³

Askeri hareket sonrasında Rusya, bölgede “Rus pasaportlu” insanların çoğunlukta bulunduğunu ve Gürcistan’ın silahsız halka ateş ettiği gerekçesiyle karşılık vermiş ve sonunda Gürcistan’ın karşı koyması mümkün olmayan askeri gücü ile önce Güney Osetya’ya ardından da Gürcistan topraklarına girmiştir. Önceleri Rusya’ya karşı direnme hazırlığı içindeki Gürcistan, Pekin Olimpiyatları’na odaklanan dünya liderlerinden beklenen ilgiyi göremeyince adeta “teslim bayrağı”nı çekmiştir. NATO, AB ve ABD gecikmeli de olsa devreye girmiş, Başbakan Erdoğan önce Moskova’ya ardından da Tiflis’e gitmiştir. AB Dönem Başkanı Sarkozy’nin devreye girmesi üzerine 16 Ağustos 2008’de 6 maddelik bir ateşkes anlaşması imzalanmış* ve Rus birlikleri Gürcistan’dan çekilmeye başlamıştır. Ateşkesin ardından bu istikrarsızlığın Türkiye’yi ilgilendiren ve müttefikleri ABD’yle rahatsızlık yaratan gelişmeler ortaya çıkmaya başlamıştır. ABD’nin, Gürcistan’daki yaralıları için Karadeniz’e, donanmanın hastane gemilerinden ikisini göndermek istemesi, Türk Boğazları’ndan geçiş rejimini düzenleyen Montrö Boğazlar Sözleşmesi’nin tonaj sınırlamasıyla ilgili kısıtlamalarına takılması krize neden olmuştur. “İnsani yardım” maksadıyla Gürcistan limanlarına intikal eden ABD gemilerinin sadece savaş gemilerinden oluşması, Rusya tarafında “ABD’nin Gürcistan’a silah ve mühimmat yardımı” yaptığı kuşkusu ve “Füze atan gemilerle insani yardım mı yapılır?” sorusunu gündeme getirmiştir. Rusya, 21

⁴⁰³ Cavid Veliev, “Kafkasya’nın Güvenliği Tehlikede”, **TUSAM**, 18.08.2008, <http://www.tusam.net/makaleler.asp?id=1368&sayfa=2>, 18.10.2008.

* Antlaşma maddeleri aşağıda sunulmuştur:

- Birinci Madde: Askeri faaliyetlere, yani şiddete en kısa zamanda son verilmesi.
- İkinci Madde: Şiddet bölgesine insani yardım yapılması için her türlü olanak sağlanacak.
- Üçüncü Madde: Gürcü birlikleri eski mevkiilerine geri dönecek.
- Dördüncü Madde: Rus askeri birlikleri çatışma öncesi buldukları bölgeye geri dönecek.
- Beşinci Madde: Rusya barış güçleri ilave güvenlik önlemi alacak.
- Altıncı Madde: Güney Osetya ve Abhazya’nın güvenliğini sağlamak için uluslararası karar alınacak.

günlük süre içerisinde Karadeniz'den çıkmazlarsa bunun sorumluluğunun ilk sırasında Türkiye'nin olacağını, hafif tehdit kokan bir ifadeyle ileri sürmüştür.⁴⁰⁴

Rusya, Gürcistan'ı işgal ederken, Batının özellikle de ABD'nin başka ülkeleri işgal ederken kullandığı argümanları kullanmıştır. Rusya Devlet Başkanı Medvedev ve Başbakan Putin, 'Güney Osetya'ya asker göndermemizin sebebi bölgede barışı temin etmektir" diyerek, uluslararası toplumun değer verdiği temel ilkeleri öne sürmüşlerdir. Bir taraftan da Gürcistan'ı etnik temizlik yapmakla suçlamışlardır. Ancak, Rus askerî birliklerinin tartışmalı bölgelerin dışına çıkması ve çatışmaların Tiflis, Marneuli, Poti, Qardabani, Gori ve Vaziani şehirlerine sıçramasıyla birlikte işin rengi değişmiş, Rusya'nın maskesi de düşmüştür. Böylece meselenin "barışı sağlama" operasyonunun ötesinde açık bir çatışma olduğu görülmüştür. Çatışmaların bölgedeki enerji kaynaklarına açık tehdit oluşturması üzerine Batı, rahatsızlıklarını ve itirazlarını ciddi olarak seslendirmiş, hatta bu itirazlar ikaza ve tehdit kokan tepkilere ulaşmıştır. Fransa'nın bu süreçte görev alarak, dışişleri ve devlet başkanlığı düzeyinde soruna müdahale etmesi AB'nin, Gürcistan'a verdiği önemin dışa yansımaları olmuştur. ABD'nin, Gürcistan'a verdiği destek ise sert olmayan bazı beyanatların ötesine geçememiştir. ABD'deki başkanlık seçimleri öncesinde ABD Başkanı'nın, inisiyatif almak istememesi açık olarak hissedilirken, AB açık şekilde Gürcistan'ın yanında yer alarak Rusya'yı durdurmayı başarmıştır.⁴⁰⁵

Sarkozy'nin hemen arkasından Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Erdoğan önce Rusya'ya giderek Rusya Devlet Başkanı Medvedev ve Başbakan Putin ile görüşmüş, akabinde Gürcistan'a geçerek Gürcü Devlet Başkanı Saakaşvili ile görüşmelerde bulunmuştur. Bu görüşmeler, Türkiye'nin, Gürcistan'ın toprak bütünlüğü, egemenliği ve bağımsızlığının

⁴⁰⁴ Yavuz, "Kafkaslardaki Sıcak Çatışmanın Karadeniz'e Yayılan "Soğuk Savaş" Esintileri", s.14-15.

⁴⁰⁵ Reha Yılmaz, "Kafkasya'da Büyük Oyunun Küçük Halkası: Güney Osetya", ASAM, 13.08.2008,

korunmasından yana olduğu, BTCHP boru hattının güvenliği ve Kafkasya İstikrar Paketi'ne yönelik olmuştur.

Sonuç olarak; özellikle başta ABD olmak üzere AB'ye güvenerek; önce Güney Osetya'yı daha sonra Abhazya'yı dize getirip, toprak bütünlüğünü sağlamaya çalışan Gürcistan, Güney Osetya'da ummadığı biçimde, zamanda ve güçte karşısında Rus ordusunu bularak; önce Güney Osetya'dan daha sonra liman şehri Poti, Yukarı Kodori Vadisi ve Gori'den çekilerek, Rusya tarafından Tiflis'te abluka altına alınmıştır.⁴⁰⁶

3.6.4. RF-Gürcistan Çatışmasının Sonuçları

Çatışmanın uluslararası sistem açısından en önemli sonucu, Rusya-Batı arasındaki ilişkilerin iyice gerginleşmesi ve Soğuk Savaş rüzgarlarının esmesidir.

Saakaşvili; saldıran, savaş ilan eden, sonra ateşkes ilan edip çatışmalara devam eden, ardından Batılı müttefiklerinden yardım dilenen, ardından da CNN'in savaş muhabirliğini yapan bir lider resmi çizmiştir. Otuz bin Osetin Rusya'ya, elli bin Gürcü'nün de güvenli bölgelere gitmek üzere evlerinden ayrılmalarına, ikibinden fazla Oset, Gürcü ve Rus'un ölümüne sebep olan tetiği çekmiştir. Ayrıca, neticesini düşünmeden attığı bu adımın sonuçlarını müttefikleri ile paylaşmak isteğini de sürekli yenilemiştir.⁴⁰⁷ Gürcistan içinde Saakaşvili'ye ve liderliğine olan güven de büyük ölçüde sarsılmıştır.⁴⁰⁸

Saakaşvili, uluslararası medyayı kullanarak problemin kendi söylemleriyle duyurulmasını sağlayabilmiştir. Ayrıca, sık sık verdiği

⁴⁰⁶ Kantarcı, "Gürcistan'ın Güney Osetya'ya ...", s.38.

⁴⁰⁷ Karasar, "Saakaşvili'nin Yarattığı Karmaşada...".

⁴⁰⁸ Haldun Solmaztürk, "Gürcistan Krizinin Liderlik Boyutu", **2023 Aylık Dergisi**, Atılım Yayıncılık, sayı: 89, 15 Eylül 2008, s.44-45.

beyanatlarda, demokrasinin bölgedeki koruyucusu rolünü üstlenmiş ve sürekli olarak Rusları işgalci, demokrasi düşmanı olmakla suçlayarak Moskova'nın sınırlarıyla oynamıştır. Bu, hem Batı'nın ilgisini kazanmasını hem de uluslararası güç odaklarının ilgisini Gürcistan'a yöneltmesini sağlamıştır. Aynı zamanda Rus yöneticilerin öfkelerini kontrol edemeyerek aşırı güç kullanmalarına da zemin hazırlamıştır.⁴⁰⁹

Tüm bunların sonucunda Gürcistan, BDT üyeliğinden ayrıldığını açıklamış⁴¹⁰ ve ülke bütünlüğünü de kaybetmiştir. Meydana gelen olayların yıpratmış millî bütünlük bir daha tamir edilmeyecek noktaya gelmiştir. Birsell'in yapmış olduğu analizinde; Gürcistan yetkililerinin, ülke sınırlarını koruyan Gürcü, Abhaza, Oset ve Acar merkezli dörtlü ve hatta ileride Cevahatya merkezli beşli federatif bir sistem düşünmek zorunda kalacağını ifade etmektedir.⁴¹¹

ABD ve Türkiye'nin yardımlarıyla modernize edilen ve eğitilen Gürcistan Silahlı Kuvvetleri'nin alt yapısına, tesislerine ve harp, silah, araç ve gereçlerine Rusya Hava Kuvvetleri'nin yoğun bombardımanı büyük zarar verilerek Gürcistan'a ait cepanelikler imha edilmiştir.⁴¹²

Gürcistan; çatışma sırasında topraklarının yüzde 20'sinin kontrolünü (Güney Osetya ve Yukarı Kodori dahil) kaybetmesinin karşılığında, NATO'ya katılım şansını yükseltmiş hatta garantilemiştir.⁴¹³

Rusya ile ilişkilerin tamamen çıkmaza giren Gürcistan'ın bundan sonraki süreçte, Batı ile entegrasyonunu tamamlayamadığı takdirde, Acaristan ve Ermenilerin yaşadığı Cevahatya bölgesini de kaybetmesi sorunlarıyla karşı karşıya kalabileceği değerlendirilmektedir.⁴¹⁴

⁴⁰⁹ Yılmaz, "Kafkasya'da Büyük Oyunun...".

⁴¹⁰ Erol, "Kafkasya'nın Değişen Jeopolitiğinde Rusya- Gürcistan Savaşı", s.62.

⁴¹¹ Haktan Birsell, "Kafkaslar'da Devam Eden Soğuk Savaş", **2023 Aylık Dergisi**, Atılım Yayıncılık, sayı: 89, 15 Eylül 2008, s.26.

⁴¹² Kantarcı, "Gürcistan'ın Güney Osetya'ya...", s.37.

⁴¹³ Kantarcı, "Gürcistan'ın Güney Osetya'ya...", s.38.

⁴¹⁴ İlyas Kamalov, "Güney Kafkasya'da Galibi Olmayan Bir Savaş ve Sonuçları", **Stratejik Analiz Dergisi**, ASAM Yayınları, Sayı 102, Cilt 9, Ekim 2008, s. 58-59.

Rusya, demokratik bir ülkeyi işgal etmekle uluslararası arenada güvenilirliğini ve itibarını yitirmiştir. Rusya'nın yeniden tehdit hâline geldiğini algılayan Batılı ülkeler; Azerbaycan, Gürcistan ve Türkiye koridorunu korumak için daha ciddi politikalar üretmek zorundadırlar. Yılmaz'a göre bu durum, Türkiye'nin AB üyeliği sürecine de olumlu yansıyacaktır.⁴¹⁵

Bağımsız Devletler Topluluğu ve Sanghay İş Birliği Örgütü üyelerinden hiçbirisi Güney Osetya ve Abhazya'nın bağımsızlığını tanımamıştır.⁴¹⁶

Rus ordusu, başta Çeçenistan savaşı olmak üzere son 20 yıldır uğradığı onur kırıcı olaylardan sonra, ilk kez kendine güvenini tazeleyici, Rus halkına varlığını ispatlayıcı bir fırsat yakalamış ve bunu en geniş şekilde kullanmıştır.⁴¹⁷

Rusya açısından çatışmanın olumsuz sonuçlarından bir diğeri de Amerikan gemilerinin NATO bayrağı altında Karadeniz'e girmesi ve Rusya'nın uluslararası alanda çok fazla destekçisini olmadığını ortaya çıkmasıdır. Nikaragua'nın Güney Osetya ile Abhazya'yı tanınması ise Moskova'ya destekten ziyade ABD'ye karşı yapılan bir hamle olarak algılanmıştır.⁴¹⁸

Diğer taraftan Rusların Gürcistan'ın içlerine kadar ilerlemeleri ve askeri zafer kazanmaları, Moskova'nın bölgedeki gücünü pekiştirecek, etkisini artıracaktır. Moskova için bir başka olumlu sonuç ise, enerji alanındaki hakimiyetinin artmasıdır. Kafkasya'nın istikrarsızlaşması ve bölgede Rusya'nın etkisinin artmasıyla, Nabucco da dahil Rusya'nın by-pass edilmesini öngören yeni projelerin hayata geçirilmesi imkansız hale gelmiştir. Dolayısıyla Rus enerji kaynaklarına bağlı olan ülkelerin bu bağımlılığı azaltma çabaları bir sonuç vermediği gibi, Rusya'ya olan bağımlılık

⁴¹⁵ Yılmaz, "Kafkasya'da Büyük Oyunun...".

⁴¹⁶ Sinan Oğan, "Kafkasya Krizinden Küresel Rekabete", **2023 Aylık Dergisi**, Atılım Yayıncılık, sayı: 89, 15 Eylül 2008, s.9.

⁴¹⁷ Solmaztürk, "Gürcistan Krizinin Liderlik Boyutu", s.44-45.

⁴¹⁸ Kamalov, "Güney Kafkasya'da Galibi Olmayan...", s.60-61.

muhtemelen daha da artacaktır. Bu durum Rusya'nın siyasi olarak da güçlenmesi anlamına gelmektedir.⁴¹⁹

Gürcistan'da halk arasında ABD'nin itibarı önemli oranda düşmüştür. Çatışma öncesinde ABD'nin en yoğun halk desteği aldığı, hatta Başkan Bush'un ABD'den dahi daha popüler bir lider olduğu Gürcistan'da, ABD'ye şüpheyle bakanların sayısında önemli bir artış olmuştur.⁴²⁰

Çatışma, ABD'nin bölgede istediği kadar etkili olmadığını gösterse de, ABD özellikle Doğu Avrupa'da yerleştirmek istediği füze kalkanlarıyla bütün bölgeyi kontrol altında tutmayı planlamaktadır. Rusya'nın Kafkasya'daki çatışmadan sonra DTÖ üyeliği sürecini askıya alması, ABD'nin Rusya ile yaptığı pazarlıklarda önemli bir kozdan mahrum kaldığı anlamına gelmektedir. İkili ilişkilerin gerginleşmesi, ticari ilişkilerini de olumsuz etkilemektedir. ABD açısından olumlu olabilecek bir sonuç ise, NATO bayrağı altında ve kısa süreli de olsa gemilerini Karadeniz'e indirmiş olmasıdır. ABD'nin bundan sonraki süreçte gerek Doğu Avrupa'ya yerleştireceği füze kalkanı sistemi gerek Ukrayna ile artıracığı ilişkiler sayesinde Karadeniz'de daha etkin bir konuma gelmeye çalışacağını söyleyebiliriz. ABD'nin Karadeniz'de güçlenmesinin kendi açısından olumsuz yanı ise, Moskova'nın aynen füze kalkanı sistemi konusunda olduğu gibi, bu konuda da misilleme yapmasıdır.⁴²¹

Dış politika konularında birlikte hareket edemeyen AB ülkeleri aynı dağınıklığı Gürcistan krizinde de sergilemiştir. Olaylar, AB içindeki "Eski Avrupa" ve "Yeni Avrupa" bölünmesini bir kez daha göstermiştir. Rusya ile AB arasında imzalanması planlanan stratejik ortaklık anlaşmasının askıya alınması da bunun bir işaretidir. Kafkasya'daki çatışma bir kez daha AB'nin Rusya'ya enerji alanındaki bağımlılığının sakıncalarını ortaya çıkarmıştır. Diğer taraftan AB ve ABD'nin Kafkasya'daki gelişmeler karşısında izledikleri

⁴¹⁹ Kamalov, "Güney Kafkasya'da Galibi Olmayan...", s.60-61.

⁴²⁰ Gürcistan Krizi Değerlendirme Raporu, a.g.e., s.31.

⁴²¹ Kamalov, "Güney Kafkasya'da Galibi Olmayan...", s.63.

tutum, Batı'nın insan hakları ihlali, demokratikleşme, barışçıl çözüm gibi "değerlerinin" inandırıcılığını azaltmıştır.⁴²²

NATO, Rusya'ya karşı etkili önlemler alınması gerektiğini ifade eden bir diğer etkili kuruluş olmuştur. NATO Genel Sekreteri'nin Rusya'yı sert bir şekilde eleştiren etkili açıklamalarının yanı sıra bu kuruluş Rusya ile gerçekleştirmeyi düşündüğü bazı faaliyetleri askıya almış, Gürcistan'a yardımda bulunarak bu ülkenin üyeliği sürecini hızlandıracağını bildirmiş ve Karadeniz'e donanma göndererek Rusya'ya gözdağı vermeye çalışmıştır.⁴²³

Çatışma, Ukrayna ile Gürcistan'ın yakınlaşmasına ve Rusya'nın politikalarına karşı koyma sürecinde müttefik haline gelmelerine neden olmuştur. Moskova'yı kınamakla yetinmeyen Ukrayna, Batı'nın Rusya karşıtı bir koalisyon oluşturma sürecinde baş rol oynamakta ve Rusya'nın Kırım yarımadasındaki deniz üssünün varlığını sorgulamaktadır. Dolayısıyla Moskova'yı karşısına alan Ukrayna, kendi toprak bütünlüğünü de riske atmaktadır.

Azerbaycan açısından değerlendirecek olursak; Rusya'nın, Abhazya ve Güney Osetya'nın bağımsızlığının tanınması yönünde attığı adımlar ayrılıkçı Dağlık Karabağ Ermenilerine örnek teşkil edebilmesi nedeniyle Azerbaycan hükümeti, ayrılıkçı bölge sorunlarının Gürcistan'ın toprak bütünlüğü çerçevesinde çözülmesinden yana olduğunu açıkça ifade etmiştir.⁴²⁴

Oğan'a göre Ermenistan, bu çatışmada Rusya'ya açıktan destek vermiş ve NATO üssü olarak kullanılan Vaziani ve Marnauli askeri havaalanları, Ermenistan'da bulunan 102. Rus Üssü'nden havalanan Rus askeri jetleri tarafından vurulmasıyla sıcak çatışmanın tarafı olmuştur.⁴²⁵ Gürcistan ile Ermenistan arasındaki güvenlik anlaşması gereği Ermenistan'ın, topraklarını başka bir ülkenin Gürcistan'a yapacağı saldırı için kullandırtmaması gerekirken, Gürcistan'ı bombalayan uçakların Ermenistan'daki Rus

⁴²² Kamalov, "Güney Kafkasya'da Galibi Olmayan...", s.63.

⁴²³ Oğan, "Kafkasya Krizinden Küresel Rekabete", s.9.

⁴²⁴ Veliev, "Kafkas Savaşına Azerbaycan'dan Bakış", TUSAM, 25.08.2008, <http://www.tusam.net/makaleler.asp?id=1375&sayfa=2>, 10.10.2008

⁴²⁵ Oğan, "Rusya'nın Yeni Hedefi Saakaşvili...".

üslerinden havalandığı tespit edilmiştir. Ermenistan için dış dünyaya açılan kapı olan Gürcistan'ın, bu durumu değerlendirip Ermenistan ile ilişkileri gözden geçirmesi ve bu kapının kapanması söz konusu olabilir. Bu şartlar, Ermenistan'ı Türkiye ile ilişkilerde yumuşamaya ve Karabağ sorununun çözümü konusunda ciddi adımlar atmaya zorlayabilir.⁴²⁶

Rusya Abhazya ve Güney Osetya'nın tanınması konusunda beklediği desteği İran'dan alamadı. Tahran, tanıma konusunda Moskova'ya destek vermediği gibi Moskova'nın tanıma kararını kınayan veya ayrılıkçı bölgeleri tanımadığını ilan eden bir açıklama da yapmadı. Bu tutumuyla İran, bölgenin bağımsızlığını tanımayarak Batı'yla ters düşmediği gibi Rusya'nın tanınmasına karşı gelmeyerek Rusya'ya ile de arasını bozmamıştır.⁴²⁷

3.7. RF-GÜRCİSTAN ÇATIŞMASININ TÜRKİYE'YE ETKİLERİ

Türkiye, öncelikle tutumu belli olmasına rağmen kimin tarafında yer alacağı konusunda sorun yaşamıştır. NATO üyesi Türkiye'nin, ABD ile eskiye dayanan ilişkileri, kötü de olsa ilerleyen AB'ye üyelik süreci, enerji koridoru olma hayali ile kuzey komşusu Rusya ile son dönemde hızlı gelişen ilişkiler arasında bir tercih yapması çok zor olmuştur. Nitekim açık bir tercih yapmamak ve bölgedeki çatışmaların dozunu azaltmak amacıyla Türkiye, bazı girişimlerde bulunmuştur. Kafkasya İstikrar Paketi projesi bu girişimlerden biridir. Ayrıca Türk yetkililer ikili görüşmeler yaparak aynen Orta Doğu'da olduğu gibi arabuluculuk misyonunu da üslenmiştir. Denge politikası izlemeye çalışan Ankara, ABD ve Rusya ile ilişkilerindeki hassas dengeyi de gözetmiştir.⁴²⁸ Türkiye bir taraftan ABD gibi Gürcistan ve Azerbaycan ile başlattığı projelerin zarar görmesini engellemeye çalışmakta, diğer taraftan

⁴²⁶ Yılmaz, "Kafkasya'da Büyük Oyunun Küçük ...".

⁴²⁷ Veliev, "Kafkas Savaşı'nın İran'a Etkileri", 06.10.2008, <http://www.tusam.net/makaleler.asp?id=1399>, 27.10.2008.

⁴²⁸ Kamalov, "Güney Kafkasya'da Galibi Olmayan...", s.64-65.

ise aynen Rusya gibi yabancı gemilerin Karadeniz'e girmesine ve özellikle burada kalıcı olmasına karşı çıkmaktadır.⁴²⁹

Güney Osetya Çatışması, Türk Boğazlarından geçişe çeşitli sınırlamalar getiren Montrö Sözleşmesi* nedeniyle Karadeniz'e girebilmek için fiili durum arayışı içinde olan NATO ve ABD Deniz Kuvvetleri'nin de işini kolaylaştırmıştır.⁴³⁰ ABD tarafından, Karadeniz'e de terörizmle küresel mücadele maskesi altında bir NATO deniz gücü yerleştirilmesi ve Boğazların hukuki durumu ile Montrö Boğazlar Sözleşmesinin buna uygun bir şekilde değiştirilme talepleri gündeme getirilebilecektir. ABD'nin, bölgede yaşanan/yaşanacak krizleri, Karadeniz'e çıkışını kolaylaştırmak yönünde bir fırsat olarak kullanmak isteyebileceği değerlendirilmektedir.

Çatışmanın yaşandığı dönemde, Dışişleri bakanı tatilde olduğu için, bizzat Başbakan Erdoğan Rusya, Gürcistan ve Azerbaycan başkentlerini kapsayan bir mekik diplomasisi içerisine girmiştir. Bu sırada önceleri "Kafkas İstikrar Paketi" olarak telaffuz edilen, zaman içinde ise "Kafkas İş Birliği Platformu" adını alan girişimi ortaya atmıştır.⁴³¹

Yavuz; Türkiye, Kafkas İş Birliği Platformu yerine çatışmanın sadece çıktığı bölge ile sınırlı kalmayarak, Karadeniz'e yayılması sonucu mevcut ve

⁴²⁹ Kamalov, "Güney Kafkasya'da Galibi Olmayan...", s.64-65.

* Montrö, Türkiye'yi Karadeniz'de nispeten etkin ve üstün kılan bir anlaşmadır. Montrö sayesinde Türkiye'nin Boğazlar üzerindeki egemenliği ve kıyıdaş ülkelerin güvenliği hassas dengelere bağlanmıştır. Montrö rejimi, Boğazlardan ticaret gemilerinin geçişine tam bir serbesti tanırken savaş gemileri konusunda Karadeniz'e kıyıdaş olan ülkelere ve bu bağlamda Türkiye'ye bazı avantajlar tanımaktadır. Montrö sözleşmesine göre yabancı gemilerin Boğazlara girişten en az 15 gün önce bildirimde bulunmaları ve Karadeniz'de bulunabilecek gemilerin toplam tonajlarının 30 bin tonu geçmemesi gerekmektedir. Montrö sözleşmesi, kıyıdaş olmayan devletlerin Boğazlardan geçirebileceği savaş gemilerinin hem tonajını hem de Karadeniz'de kalış sürelerini de sınırlandırıyor. Amerikan ve kıyıdaş olmayan NATO ülkelerinin barış zamanı Karadeniz'e girişi ve kalışı Montrö kısıtlamalarına tabidir.

Daha fazla bilgi için bkz: Özcan Yeniçeri, "Kafkasya'da Hızlanan Tarih. Rusya'nın Dönüşü ve Türkiye!", **Jeopolitik Dergisi**, Melisa Matbaacılık, İstanbul, Yıl 7, Sayı 56, Eylül 2008, s.9.

Montrö Sözleşmesi gereği boğazlardan geçiş öncesinde hem Karadeniz'e sahil dar ülkelerin Akdeniz'e, hem de Karadeniz sahil darı olmayan ülkelerin Karadeniz'e geçişleri öncesinde belirli bir süre önce ön bildirimde bulunmaları gereklidir.

⁴³⁰ Kanbolat, "Güney Osetya Savaşı Bitti:Gürcistan Bölünüyor Mu? ", **Stratejik Analiz Dergisi**, ASAM Yayınları, sayı 101,Ankara, Eylül 2008, s. 27.

⁴³¹ Yavuz, "Kafkaslardaki Sıcak Çatışmanın Karadeniz'e...", s.16.

kurulu bir örgüt olan Karadeniz Ekonomik İş Birliği Örgütünü (KEİÖ)* önerilmesinin daha iyi olacağı görüşündedir. Dolayısıyla, çatışmanın sadece Kafkas ülkelerini değil, Karadeniz sahili olan ülkelerin güvenliğini ilgilendiren bir boyuta bürünmüştür.⁴³²

Kanbolat, Türkiye'nin öncelikle AB, Kıbrıs ve Ortadoğu üzerine kurulu bir dış politika izlemesi nedeniyle Kafkasya'nın öncelikler arasında olmadığını ve hatta yalnız hükümetin değil, diğer siyasi partilerin de bu konuya eğilmedikleri görüşündedir.⁴³³

Kafkasya Platformu önerisini, bölge sorunlu olduğu için işlemez diye eleştiren uzmanların aksine Kanbolat, zaten bu bölgenin sorunlu olmasından dolayı platform önerisinin olduğunu ve platformda önemli olan makro hedefleri gerçekleştirmek değil, bu gün çatışan tarafların bir arada oturabilmesi, tartışabilmesini sağlamak gibi mikro hedeflerle birkaç olumlu adımın atılabilmesi için, önerinin kesinlikle arkasında durulması gerektiğini savunmuştur.⁴³⁴

Yeniçeri'ye göre ise, Başbakan Erdoğan'ın Rus-Gürcü Çatışması sırasında Kafkasya İttifakı için Moskova'ya öneri götürmesi doğru bir tavidir. Başbakan bu ziyareti sırasında ortaya attığı "Kafkas İttifakı" düşüncesi aslında olayların sıcaklığı sırasında bir kriz projesi izlenimini vermiştir.⁴³⁵

RF'nin askeri güce başvurmasının perde arkasında Güney Kafkasya üzerinden Gürcistan'ı kontrol altından tutup, bütün Kafkasya'yı hâkimiyet alanı içerisine almak hedefinin olduğu söylenebilir. Yaptığı yatırımlar ve Orta Asya'ya tek çıkış kapısı (İran çıkışı ABD tarafından engellenmeye

* KEİT üyeleri; Türkiye, Yunanistan, Arnavutluk, Bulgaristan, Romanya, Moldova, Ukrayna, Azerbaycan, Rusya Federasyonu, Ermenistan ve Gürcistan'dır. İsrail, Slovakya, Avusturya, İtalya, Mısır, Polonya ve Tunus da örgüte gözlemci statüsü ile alınmıştır. Bkz: İlhan Uzgel, "Karadeniz Ekonomik İş Birliği", Türk Dış Politikası, Cilt II, Editör: Baskın Oran, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002, s.519.

⁴³² Yavuz, "Kafkaslardaki Sıcak Çatışmanın Karadeniz'e...", s.17.

⁴³³ Yasemin Akyol'un, Hasan Kanbolat'la konuşması, "Yeni Soğuk Savaşın İlk Sıcak Cephesi mi?", **Gizli Arşiv Dergisi**, Gizli Arşiv Yayıncılık, sayı 14, Eylül 2008, s.15-17.

⁴³⁴ Yasemin Akyol'un, Hasan Kanbolat'la konuşması, "Yeni Soğuk Savaşın İlk Sıcak Cephesi mi?", **Gizli Arşiv Dergisi**, Gizli Arşiv Yayıncılık, sayı 14, Eylül 2008, s.19.

⁴³⁵ Özcan Yeniçeri, "Kafkasya'da Hızlanan Tarih, Rusya'nın Dönüşü ve Türkiye!", **Jeopolitik Dergisi**, Melisa Matbaacılık, İstanbul, Yıl 7, Sayı 56, Eylül 2008, s.9.

çalışılmaktadır.) olması dikkate alındığında Gürcistan'ın kaybının, en çok Türkiye'yi etkilemesi beklenmektedir. Bu kapsamda; Bakü - Tiflis - Ceyhan petrol boru hattı, Bakü - Tiflis - Erzurum doğalgaz boru hattı ve yapımına yeni başlanan Kars - Tiflis demiryolu hattının bölgede yaşanan/yaşanacak benzer gelişmelerden olumsuz olarak etkilenebileceği değerlendirilmektedir.

RF, Türkiye'yi Kafkaslarda ABD politikalarının uygulayıcısı olarak görmektedir. Gelecekte Türkiye'nin kayıtsız ve şartsız bir biçimde ABD planlarına dâhil olmasının, ABD'den aradığı desteği tam bulamayan terör örgütü ile RF'nin iş birliğini arttırabileceği, bu gelişmenin Türkiye'yi Montrö Sözleşmesinin değiştirilmesi ve Karadeniz'de askeri güç bulundurma konusunda ABD talepleriyle karşı karşıya bırakabilecektir.

Son dönemde Türkiye tarafından başlatılan "Kafkasya İstikrar ve İş birliği" inisiyatifi bölge ülkelerinden destek bulmuştur. Böyle bir girişime daha önce karşı çıkan RF bugün girişimi desteklerken, ABD tarafından girişimin yanlış ve zamansız olduğu ve RF'nin elini güçlendirdiği yönünde açıklamalar gelmektedir. Nitekim ABD, 1999 yılında yine Türkiye tarafından ortaya atılan "Kafkasya İstikrar Paketi" fikrine de destek vermemiştir. ABD'nin, böyle bir inisiyatife dahil olamamak veya dahil olursa bile kendi politikaları doğrultusunda inisiyatifi yönlendirememek endişelerinin bulunduğu düşünülmektedir.

Türkiye, Güney Osetya ve Abhazya sorununda başından beri Gürcistan'ın toprak bütünlüğünü savunmaktadır. Oysa, Yugoslavya ve Sovyetler Birliği'nin parçalanmalarıyla ortaya çıkan devletlerin bağımsızlığını ilk tanıyan ülkelerin başında olan Türkiye, tarihi ve kültürel bağlara sahip olduğu Güney Osetya ve Abhazya konusunda ise çok farklı bir tutum izlemektedir.⁴³⁶

Türkiye'nin tutumunu hiç şüphesiz bölgedeki dengelerle açıklamak mümkündür. Türkiye ABD'nin bölgedeki en önemli müttefikidir. Azerbaycan ve Gürcistan'ın ekonomi ve enerji alanında geliştirdikleri iş birliği ve hayata

⁴³⁶ Kamalov, "Güney Kafkasya'da Galibi Olmayan...", s.64-65.

geçirdikleri projeler, ABD tarafından desteklenmiştir. Neticede, bölgesel denklemler, ABD'nin baskıları, Güney Osetya ve Abhazya'nın dağlık Karabağ için de örnek teşkil edebileceği endişesi ve Türkiye'nin iç nedenleri sebebiyle "toprak bütünlüğü" prensibine verdiği önem, Ankara'nın tutumunu belirlemiştir.⁴³⁷

Türkiye açısından Kafkasya'daki gerilimin olumsuz yanlarından biri de giderek daha istikrarsız bölgelerle çevrilmesidir. Orta Doğu'dan sonra Kafkasya'nın da belirsizliğe sürüklenmesi Türkiye'nin bölgedeki ekonomik çıkarlarına da zarar vermektedir. Rusya'nın Kafkasya'da güçlenmesi ise Türkiye'nin siyasi etkisinin azalmasına neden olduğu gibi, Ankara'nın Batı ile Doğu arasında enerji alanında köprü olma amacının gerçekleşmesini de engellemektedir. Ancak, Türk yetkililerin Kafkasya'daki gerilimi sonlandırmak amacıyla başlattıkları diplomasi atağı, Türkiye'nin genel olarak Avrasya coğrafyasında da önemli bir ülke olduğunu göstermiştir.

Türkiye'nin yukarıda belirttiğimiz nedenlerden dolayı Abhazya ve Güney Osetya'yı en azından yakın ve orta vadede tanımasını beklemek gerçekçi bir yaklaşım olarak gözükmemektedir. Ancak bu husus, Ankara'nın tarihi ve kültürel bağlara sahip olduğu bu iki bölgeyle ekonomik , kültürel, hatta siyasi ilişkiler geliştirmesine de engel değildir.

Yeniçeri'nin analizine göre; Rus müdahalesi sonrası bölgedeki konumu sarsılan bir diğer ülke de Türkiye'dir. Türkiye'nin Gürcistan'la olan çok yönlü ilişkileri öteden beri Rusya'yı rahatsız etmektedir. Rusya'nın Türkiye'den tarım ürünleri ithalatını durdurmasının bir nedeni de budur. Ruslara göre Türkiye ile Gürcistan arasında yapılan ikili siyasî ve ekonomik anlaşmalar, Rusya'nın Gürcistan'a yönelik ekonomik ablukasının kırılması anlamına gelmektedir. Bu nedenle Rusya, her fırsatta Türkiye'ye bu rahatsızlığını hissettirmiştir.⁴³⁸

Türkiye, ilk saatlerden itibaren tarafları ateşkese ve çatışmaların durdurulması için çağrıda bulunmuş ve ısrarla, diyalog ve diplomatik yolların

⁴³⁷ Kamalov, "Güney Kafkasya'da Galibi Olmayan...", s.64-65.

⁴³⁸ Yeniçeri, "Kafkasya'da Hızlanan Tarih..", s.8.

kullanılması gerektiğini vurgulamıştır. Başbakan Erdoğan derhal Gürcistan'a giderek iyi komşuluk ve dostluk gösterisinde bulunarak, Türkiye'nin daima, sıkıntıda kalan komşu ve dostlarının yanında olduğunu ifade etmiştir. Kızılay teşkilatı ve insani yardım konvoyları, Gürcistan'a yardım için derhal yola çıkarılmıştır.⁴³⁹

3.8. RF-GÜRCİSTAN ÇATIŞMASININ SOĞUK SAVAŞ OLARAK DEĞERLENDİRİLMESİ

RF-Gürcistan Çatışması, kimi uzmanlara göre yeni bir soğuk savaş dönemine girildiğinin, kimine göre ise soğuk savaşın zaten hiç bitmediğinin göstergesi olmuştur. Gürcistan krizi önce Karadeniz'e Karadeniz'den de dünyaya yayılan bir gerginliğe sebebiyet vermiştir. Bazı uzmanlar bu gelişmeyi "Soğuk Savaş geri geliyor" şeklinde dahi yorumlamışlardır. Bu yorumlardan birkaçına değinecek olursak;

Akgönenç çatışmayı; "Kafkaslarda fevkalade karışık ve bir o kadar da tehlikeli bir oyun olan savaş, aslında başkalarının savaşıdır. Görülen bu savaşa "Taşeronlar Mücadelesi" de denilebilir. Yani bunlar, başkası adına yapılan savaşlardır. Asıl mücadele edenler, arkada ve görünmeyen bir yerdedir" diye yorumlamış ve İkinci soğuk savaşın başlamak üzere olduğunu ama henüz tam yüzünü göstermeden perde arkasından hareket ettiğini ileri sürmüştür.⁴⁴⁰

Ünlü Rusya uzmanı Cohen, ABD-Rusya ilişkilerinin olumsuz çizgide gelişmesinden ABD'yi sorumlu tutmakta ve ABD-Rusya ilişkilerini eskiden olduğu gibi ideolojilerin çatıştığı tarzda olduğunu değerlendirmekte ve tüm bunları "yeni soğuk savaş" olarak nitelendirmektedir. Cohen'in yapmış olduğu

⁴³⁹ Akgönenç, **a.g.m.**, s.18.

⁴⁴⁰ Akgönenç, **a.g.m.**, s.10-13.

analize göre; “ABD’nin, 1991’den bu yana Rusya’ya uyguladığı politikalar şunlardır:

- Rusya’nın askeri olarak çevrelenmesi sonucu ABD yapımı “Demir Perde”nin oluşturulması,
- Rusya’nın yakın jeostratejik çevresinde dahi meşru çıkarlarının olamayacağını düşünülmesi,
- Rusya’ya yeterince demokratik olmadığı konusunda devamlı ve bıktırıcı düzeyde vaazlar verilmesi,
- Rusya’yı herhangi bir gücün normal düzeyde yapabileceği diplomatik ve askeri girişimlerden alıkoymaya çalışılması.”

Cohen, ABD’nin Rusya’ya uyguladığı bu politikalarıyla giderek gerilen ilişkilerin soğuk savaşa doğru gittiği görüşündedir.⁴⁴¹

Külebi analizinde; ABD’nin, Rusya Federasyonu’nu kuşatma stratejisini uygulamaya devam ettiğini ve ayrıca Amerikalıların Rusya’nın batısında ve doğusunda füze sistemleriyle giderek adeta bir kuşatma alanı yaratmakta oldukları ve bu durumun Ruslar’ın Soğuk Savaş’ın soluğunu enselerinde hissetmelerine neden olduğu görüşünü savunmaktadır.⁴⁴²

Brzezinski; Batı dünyasının, Rusya’nın bu saldırganlığına net ve kararlı bir biçimde yanıt vermek zorunda olduğunu ve bunu güç kullanarak yeni bir soğuk savaşa girişmek ile değil, Rusya’nın tutumunu kınamak için uluslararası toplumu teşvik etmeyi sürdürerek yapması gerektiğini savunmaktadır.⁴⁴³

Evcioğlu, ABD’de siyasi alanda yaşanan gerilemeyle tek kutupluluğun sona erdiğinin ve ekonomik durgunluğu bir ekonomik çıkışa çevirecek yöntem olarak ABD içinde yeniden Soğuk Savaş’a dönmeyi önerenlerin

⁴⁴¹ Daha fazla bilgi için bkz: Stephan F.Cohen, “The New American Cold War, National Dergisi, Temmuz 2006.

⁴⁴² Daha fazla bilgi için bkz: Ali Külebi, “Soğuk Savaş Bitmemiş miydi?”, TUSAM, 27.02.2007, <http://www.tusam.net/makaleler.asp?id=844&sayfa=28>, 10 Ekim 2008.

⁴⁴³ Zbigniew Brzezinski, “ Ruslar’a Boyun Eğmek”, **Gizli Arşiv Dergisi**, Gizli Arşiv Yayıncılık, sayı 14, Eylül 2008, s.22-23.

bulduğunu ve Güney Osetya'da çıkarılan krizi de bu stratejinin parçası olarak yorumlamıştır.⁴⁴⁴

ABD-Rusya gerginliğinin gerçek boyutunu anlayabilmek için son 15 yılda meydana gelen jeopolitik ve jeostratejik gelişme ve değişimlere bakacak olursak;⁴⁴⁵

- Yugoslavya'nın dağılması sonrası, Kosova ve Karadağ'ın bölgedeki son Rus müttefiki Sırbistan'dan kopartılması, ardından Sırbistan'da Batı yanlısı bir iktidarın başa getirilmesi böylece Rusya'nın Balkanlardan ve Adriyatik'ten çıkarılması,
- Romanya ve Bulgaristan'ın sırasıyla 2004'de NATO'ya ve 2007'de AB'ye üye yapılarak, bu ülkelerde kurulan askerî üsler vasıtasıyla, ABD nüfuz alanının Karadeniz'e ulaştırılması,
- Ukrayna ve Gürcistan'a açılan NATO üyeliği yolu ile Karadeniz'de Rusya'nın güvenlik ve nüfuz alanının tehlikeli bir şekilde daraltılması,
- Letonya-Estonya-Litvanya'nın 2002'de AB'ye 2004'de NATO'ya üye yapılması ile Rusya'nın Baltık'taki tek Rus toprağı Kaliningrad bölgesine sıkıştırılması,
- Cezayir, Libya, Suriye, Mısır ve Yugoslavya'nın Rusya'nın etki alanından çıkarılması ile birlikte Rus deniz gücü varlığının Akdeniz'de marjinal hale getirilmesi,
- Moldovya'nın kuzeyindeki Rus bölgesi Transdinyester'deki anlaşmazlıkta Batı'nın Moldovya'yı desteklemesi,
- Batının Rusya'nın müttefiki Beyaz Rusya üzerindeki politik ve ekonomik baskılarının devam etmesi,

⁴⁴⁴ Kemal Evcioğlu, "Beş Gün Savaşı Tek Kutupluluğun Sonu ve Soğuk Savaşa Dönüş", **Jeopolitik Dergisi**, Melisa Matbaacılık, İstanbul, Yıl 7, Sayı 56, Eylül 2008, s.56-57.

⁴⁴⁵ Nejat Tarakçı, "Yeni Soğuk Savaş Resmen Başladı", **Jeopolitik Dergisi**, Melisa Matbaacılık, Sayı 56, Yıl 7, Eylül 2008, s.27-28.

- NATO genişleme planlarının Rusya'nın yakın çevresindeki jeostratejik ve jeopolitik ekseninde devam etmesi, (Ermenistan, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan)
- Polonya ve Çek Cumhuriyeti ile başlayan ABD füze kalkını projesine, Litvanya, Ukrayna, Gürcistan ve hatta Türkiye'nin dahil edilmek istenmesi,
- ABD'nin, 1992'de GUUAM adı altında, Gürcistan, Ukrayna, Özbekistan, Ermenistan ve Moldova'dan oluşan Rusya karşıtı siyasî ve ekonomik bir birlik oluşturmasını sayabiliriz.⁴⁴⁶

SSCB sonrası bölgede oluşmaya başlayan jeopolitik boşluğu, ABD'nin fazlasıyla radikal sayılabilecek yöntemler ve hızllıkla doldurmaya başlamış olmasıyla bir anlamda Rusya'nın boşalttığı "kalelere" yerleşen Amerika, Rusya Federasyonu'nu (RF) çevreleme politikasına devam etmiştir. Bu bağlamda, Batılklardan başlayan çevreleme stratejisi, Balkanlar ve Karadeniz üzerinden Kafkaslara kadar uzanmıştır. ABD'nin, Çin Seddi ve Pasifik bölgesine kadar uzanan bu yeni çevreleme stratejisinde Kafkasya, bir anlamda Baltıklar ile Hazar Bölgesi-Orta Asya'yı birbirine bağlayan oldukça önemli bir konuma sahiptir. Dolayısıyla , 11 Eylül sonrasında ABD'nin bölgeye yerleşmesi ve "Renkli Soros Darbeleri"nin bölgede çok daha farklı bir süreci başlatmış olması, bir anlamda bölgenin jeopolitiğinde önemli değişimleri de beraberinde getirmeye başlamış ve enerji güvenliği politikaları ile de Batı ve Doğu arasında yeni bir rekabet ve çatışma bölgesi oluşturmuştur.⁴⁴⁷

Sonuç olarak; ABD'nin yaklaşık 20 yıldan bu yana sürdürdüğü global yayılma ve nüfuz alanını genişletmeyi amaçlayan doktrin ve stratejileri dünyayı yeni bir soğuk savaşın içine sokmuştur. 2001 İkiz Kuleler saldırısı, ABD'nin kendine özgü gerekçelerle askerî güç kullanmasına hukuki boyut kazandırırken, bir yandan da, eski ve yeni ittifak ilişkilerinin güçlenmesine önemli katkılar sağlamıştır. Bu stratejide ABD, Avrupa ile birlikte NATO'yu

⁴⁴⁶ Tarakçı, **a.g.m.**, s. 27-28.

⁴⁴⁷ Erol, **a.g.m.**, s.59.

kullanmıştır ve kullanmaya devam etmektedir. Bu bağlamda, Gürcistan-Rusya çatışması, 2000 yılından bu yana Rusya'ya yönelik ABD plan ve stratejilerinin bir dönüm ve patlama noktası olarak kabul edilebilir.

SONUÇ

Kıtaların, kültürlerin, ticaret ve göç yollarının kesiştiği bir bölge olan Kafkasya, tarih boyunca önemini korumuş ve ülkeler için cazibe merkezi olmuştur. Uzun bir süre Rusya'nın egemenliğinde kalan Kafkasya da, Soğuk Savaşın sona ermesiyle birlikte üç yeni (Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan) devlet kurulmuş, yeni riskler, tehditler ve fırsatlar ortaya çıkmıştır. Soğuk Savaş sonrasında, jeostratejik ve jeopolitik önemi en çok artan bölgelerinden biri olan Kafkasya, kaçınılmaz şekilde küresel ve bölgesel güçlerin mücadele alanı haline gelmiştir.

Etnik açıdan Azerbaycan ve Ermenistan'dan farklı olarak, renkli bir mozağe sahip olan Gürcistan; binlerce yıllık tarihi, kendisine has dili ve çok kültürlü yapısıyla, Kafkasya bölgesinde özel bir öneme sahiptir. Altın, petrol, doğalgaz gibi rezervleri bulunmayan Gürcistan; Asya ve Avrupa kıtalarını birbirine bağlaması, ulaşımda köprü vazifesini görmesi ve transit bölge konumunda olması; Hazar Havzası ve Avrasya'ya girişte, AB ve ABD'ye bir kapı pozisyonunda olması ve Bağımsız Devletler Topluluğu ile NATO arasındaki 'en sıcak sınırı' oluşturması; yeniden canlandırılması düşünülen, Batı'nın endüstrisi ile Doğu'nun pazarını buluşturan Tarihi İpek Yolu'nun, Gürcistan topraklarından geçmesi; Güney Kafkasya ülkeleri içinde denizle bağlantısı olan tek devlet konumunda olması ve Karadeniz vasıtasıyla doğrudan Avrupa'ya ve Türk Boğazları sayesinde de açık denizlere bağlantı sağlayabilmesi gibi özelliklere sahip olmasından dolayı jeopolitik ve jeostratejik avantajlara sahiptir. Gürcistan'ın, tarih boyunca saydığımız bu faktörler nedeniyle Romalılar, Bizanslılar, Araplar, Persler, Moğollar, Selçuklular ve son olarak bölgenin iki büyük imparatorlukları olan Osmanlı İmparatorluğu ve Rus Çarlığı'nın hakimiyeti altında kalması sonucu ülkenin gelişmesi ve genişlemesi engellenmiştir. Gürcistan, 1991 yılına kadar kısa aralıklarla bağımsız olabilmektedir.

Gürcistan, 09 Nisan 1991 tarihinde bağımsızlığını ilan etmiştir. Gürcistan'ın bağımsızlığını kazanmasında önemli bir rol oynayan Gamsakhurdia, başa geçmiş, aşırı milliyetçi tutumuyla ülkedeki etnik unsurları kışkırtmış, ülkeyi iç savaşa sürüklemiş ve Rusya gerçeğini görememiştir. Gamsakhurdia'dan sonra başa gelen Şevardnadze, ülkenin toprak bütünlüğünü sağlamak için daha yumuşak bir politika izlemiştir. Şevardnadze, ülkenin Batı ile entegrasyonunu amaç edinmiş, aynı zamanda Rusya ile dengeli politika izlemeyi tercih etmiştir. Gürcistan'ın Batı endekli bir politika sürecine girmesi ile beraber, bölgede etkinliğini devam ettirme çabasında olan Rusya, ülkeye yönelik baskılarını arttırmış ve etnik unsurları kışkırtarak ülkeyi toprak bütünlüğünü bozma tehdidi ile karşı karşıya bırakmıştır. Kuruluş aşamasında BDT'ye üye olmayan Gürcistan, Rusya'nın yoğun baskıları sonucu 1993'de üyeliği kabul etmek zorunda kalmıştır.

Batı yanlısı bir politikaya yönelen Gürcistan, AB ile başta TRACECA – TACIS olmak üzere birçok konuda işbirliği anlaşması yapmış ve NATO'ya girme isteğini dile getirmiştir. Şevardnadze'nin, iktidarda kaldığı 11 yıllık süre içinde iktisadi şartlar gittikçe ağırlaşmış, yolsuzluk ve rüşvet artmış, ülke içinde gerekli reformlar yapılamamıştır.

ABD'nin desteği Gül Devrimi ile başa geçen Saakaşvili, Batılı devlet olma ve Rusya'dan gördüğü baskıları ve toprak bütünlüğüne yönelmiş tehditleri Gürcistan'ın güçlü bir müttefik ile bertaraf edebileceği düşüncesi ile Gürcistan'ın dış politikasını ABD'ye daha da yakınlaştırmıştır. Rusya'yı karşısına almamak için dengeli politika izlemeye çalışan Şevardnadze'den farklı olarak, Batı'nın desteğini alan Saakaşvili, Rusya'yı doğrudan dışlamış ve karşısına almaktan çekinmemiştir. Saakaşvili'nin ulusal hedefi, Gürcistan'ı, ilk önce NATO'ya, sonra da AB'ye üye yapmak olmuştur.

Gürcistan jeopolitiğinde yaşanan sorunlar; Gürcistan'dan farklı bir etnik yapı içeren bölgelerin Gürcistan'dan ayrılmak istemeleri ve uluslararası ilişkiler alanında olmak üzere iki boyutta yaşanmaktadır. Gürcistan sınırları içerisinde olan Abhazya Cumhuriyeti bağımsızlığı için mücadele ederken, Güney Osetya Otonom bölgesi de RF içinde yer alan Kuzey Osetya ile

birleşmek istemektedir. Ayrıca Cevahatya bölgesinde yaşayan Ermeniler de özerklik talep etmekte, Acaristan Otonom Cumhuriyeti Gürcistan ordusunu kendi bölgelerine sokmamaktadır. Sorunun diğer boyutuna gelince Gürcistan'ın, NATO ve ABD'yi kullanarak Batı'ya yaklaşma çabası içine girmiş olmasıdır.

Saakaşvili, Batı yanlısı politikaları ile Gürcistan'da gerçek anlamda bir değişim rüzgârı başlatmış, ülkenin toprak bütünlüğünü sağlamak için önce zayıf olandan başlamak üzere ayrılıkçı bölgeleri merkeze bağlayacak bir strateji geliştirmiştir. İktidara gelir gelmez Acaristan üzerine gitmiş ve Acaristan'ı merkeze bağlamıştır. Daha sonra Güney Osetya üzerine gittiyse de başarılı olamamıştır.

Gürcistan'ın dış ilişkilerine gelince, coğrafi konumu göz önünde bulundurularak iç içe geçmiş üç halka şeklinde düşünülebiliriz. Bu halkalardan ilki diğer iki Güney Kafkasya Cumhuriyeti; Azerbaycan ve Ermenistan, ikincisi Gürcistan'a komşu üç bölgesel güç; Türkiye, İran ve Rusya; en son halka ise diğer bölge dışı aktörler; ABD, AB ülkeleri ile ilişkilerdir.

Gürcistan ve Azerbaycan, gerek tarihi süreçte, gerek SSCB sonrasında aynı kaderi paylaşmışlardır. Ermenistan, 20. yüzyılın başında olduğu gibi yüzyılın sonunda da Gürcistan ve Azerbaycan'dan farklı olarak, Rusya'nın himayesinde kalmayı tercih etmiştir. Ermenistan'ın bu tutumu, Gürcistan ile Azerbaycan arasındaki ilişkilerinin gelişmesini hızlandıran bir faktör olmuştur. Gürcistan ile Azerbaycan, Kafkasya bölgesinin önemli stratejik ortakları olduğu gibi, bölgede güvenlik, barış ve huzurun sağlanmasında önemli katkıları olan ülkelerdir. Gürcistan ve Azerbaycan'ın SSCB sonrasında birçok konuda birbirine benzemesi onları kaderdaş ülke konumuna getirmiştir.

Ermenistan'ın, gerek deniz ulaşımı için, gerek kara yolu ulaşımı için Gürcistan vazgeçilmez bir ülkedir. Dış ticaretinin %80'ini Gürcistan üzerinden gerçekleştiren Ermenistan, stratejik partneri Rusya ile bağlantısını da Gürcistan üzerinden sağlamaktadır. Ermenistan'ın Rusya ile kara bağlantısı

olmadığından, Azerbaycan topraklarını da kullanamadığından, tek seçenek olan Gürcistan yolunu kullanmak zorundadır.

Rusya'ya gelince, tüm BDT ülkeleri içerisinde ilişkilerinde en fazla Gürcistan ile çatışma yaşamıştır. Bağımsızlık sonrasında iki ülke ilişkileri gergin devam etmiştir. Bu çatışmaların odak noktasında Abhazya sorunu bulunmakla birlikte iki ülke arasındaki ihtilaflar daha çok askeri konulardan kaynaklanmıştır. Rusya'nın, Gürcistan'a verdiği doğalgazı keserek, elektrik kesintilerine sebep olmasını, Gürcistan'daki askeri üslerini ülkenin politik açıdan istikrarsız ve güvensiz olduğu gerekçesiyle bu üslerin, istikrarın ve güvensizlik ortamının güvencesi olduğunu belirterek kapatmayı geciktirmesini, Güney Osetya ve Abhazya vatandaşlarına serbest dolaşım hakkı tanıırken, Gürcü vatandaşlara vize uygulamasını iki ülke arasında gerginliği arttıran konular olarak sayabiliriz.

Gürcistan, sahip olduğu özellikler ve değerlerle sadece komşu ülkeler için değil, küresel aktörler için de vazgeçilmez bir konumdadır. ABD, NATO, AB gibi bölge dışı aktörler, Gürcistan jeopolitiğinde önemli rol oynamaktadır.

Gürcistan'ın, ABD olan ilişkileri başlangıçta Rusya'nın "Yakın Çevre Doktrini"ni kabul etmesi ve ABD'nin de Gürcistan'ı hala Rusya'nın etki alanı olarak görmesi nedeniyle sınırlı düzeyde olmuştur. ABD, 11 Eylül'den sonra uluslararası terörizmle mücadele şemsiyesi altında, teröre karşı daha duyarlı olunması gerektiğini ileri sürerek, Kafkasya'da global politikalarını daha rahat uygulama imkanını elde etmiş ve ABD'nin Gürcistan politikası da bu durumdan doğrudan etkilenmiştir. Gerçek amacı bölgede ekonomik ve siyasi açıdan daha etkin bir konuma sahip olmak olan ABD, Gürcistan ile ekonomik ve siyasi ilişkilerini değerlendirirken, Gürcistan'ın hem petrol ve doğalgaz boru hatlarının geçeceği ülke olması hem de kara ulaşım koridorundaki önemli konumu itibarıyla, bölgede güvenliği ve istikrarı temin etmeyi, Gürcistan'ın bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü sağlamayı görev olarak üslenmiştir.

AB-Gürcistan ilişkileri günümüze kadar Rusya'nın gölgesinde yavaş ve temkinli bir gelişme göstermiştir. AB, Rusya'nın Gürcistan'a olan yapıcı girişimini desteklerken, Rusya'nın enerji kartını ve ayrılıkçı ülkelerle yakın ilişkilerini kullanarak, Gürcistan'a baskı uygulamasına itiraz etmektedir. AB'nin, Gürcistan'a yaptığı yardımlar insani, gıda ve teknik boyutlardadır. Aynı zamanda AB, TACIS çatışı altında geliştirilen TRACECA ve INOGATE projeleri aracılığıyla küresel enerji piyasaları ve politikalarında etkinlik kazanmak ve düzenleyici bir rol oynamak istemektedir.

Bağımsızlığından itibaren NATO yanlısı politikalar izlemesine rağmen Gürcistan, toprak bütünlüğünü sağlayamamış, Abhazya ve Güney Osetya sorunları ile birlikte kronikleşmiş ekonomik ve siyasi sorunlarını da çözememiştir. Gürcistan'a NATO kapılarının açılmaması Gürcü halkında büyük bir hayal kırıklığına neden olmuştur.

Türkiye, Gürcistan'ın bağımsızlığını ilk tanıyan ülke olmuş ve kısa zamanda iyi ilişkiler kurmuştur. Türkiye ile arasında tarihi, etnik ve kültürel bağlar bulunan Gürcistan Türkiye'yi Türk Dünyasına bağlayan bir özelliğe sahiptir. Türkiye'nin, Ermenistan ve İran dışında Orta Asya'ya açılan kapısı olması, Bakü-Tiflis-Ceyhan Boru Hattı'nın geçtiği güzergâh üzerinde bulunması, Gürcistan'ı Türkiye açısından önemli hale getirmektedir. Bunun yanı sıra, Gürcistan'ın Batı ile bağlantısında köprü olması; siyasi, ekonomik ve askeri alanlarda ortağı olması ve Rusya'ya karşı da bölgede dengeleyici güç olması Türkiye'nin, Gürcistan açısından önemini ortaya koymaktadır.

Türkiye-Gürcistan ikili ilişkileri, Şevardnadze döneminde geliştirilen yakın ilişkiler sonucu gelişen aktif politikanın ardından Saakaşvili döneminde, Gürcistan'da yaşanan iç karışıklıklar, özellikle Acaristan-Tiflis arasında yaşanan gerginlik ve Türkiye'nin daha farklı konulara odaklanması sebebiyle ilişkilerde durgunluğa girilmiştir. Türkiye, izlediği bu pasif politikayı 2004 yılı ikinci yarısında bir kenara bırakmış ve karşılıklı üst düzey siyasi ziyaretler sonucunda Gürcistan'daki gelişmelere karşı daha aktif bir siyaset izlemeye başlamıştır.

Gürcistan, çeşitli alanlarda yatırım yapılabilecek potansiyele sahiptir. Bu potansiyel Türkiye'ye ekonomik etki alanı yaratma şansı vermektedir. Türkiye-Gürcistan arasındaki ekonomik ilişkiler, siyasi yakınlaşmanın arttığı dönemlere paralel bir artış göstermekle birlikte, bugün istenen düzeye ulaşamamıştır. Gürcistan ile Türkiye arasında stratejik-askeri iş birliği gelişerek devam etmekte birlikte, Rusya tarafından da tepkiyle karşılanmaktadır.

Türkiye-Gürcistan yakınlaşmasının en önemli sebeplerinden biri de enerji konusudur. Gerek Bakü-Tiflis-Ceyhan petrol, gerekse Bakü-Tiflis-Erzurum doğalgaz boru hatlarının Gürcistan'dan geçmesi, Türkiye'ye ekonomik olduğu kadar uzun vadede stratejik boyutta önemli bir getiri sağlamaktadır. Türkiye'nin taşıma projeleriyle ekonomik kazanç hedeflerinin yanında, Kafkasya'daki önemini artırma, Avrupa'ya enerji sağlayan bir köprü durumuna gelme, Rusya'nın bölgedeki etkisini azaltma gibi değişik siyasi beklentileri de getireceği akıldan çıkarılmamalıdır.

Gürcistan ile olan ilişkilerimizin yönünü; Ahıska Türklerinin tekrar vatanlarına dönme sorunu, Gürcistan Türklerinin Sorunları, Kafkas Diasporasının etkileri, Kafkasya İstikrar Paketi, Karadeniz Ekonomik İş Birliği Örgütü, Kars-Tiflis-Bakü Demiryolu ve Bakü-Tiflis-Ceyhan Ham Petrol Boru Hattı Projeleri belirlemektedir.

ABD ve Türkiye'nin çeşitli katkılarıyla özgüveni artan ve NATO'ya üyelik sürecini hızlandırmak isteyen Gürcistan, 7-8 Ağustos 2008'de ayrılıkçı bölgesi Güney Osetya'da kontrolü sağlamak üzere çatışmaya girişmiştir. Gürcistan'ın bu çatışmadaki stratejik planını; yıldırım harekati ile Güney Osetya'yı ele geçirmek, etnik temizlik korkusunu yayarak, Oset halkını Kuzey Osetya'ya göçe zorlamak, özellikle Batı dünyasını arkasına alıp ateşkes ilan ederek, RF ile uzun yıllara yayılacak müzakereleri başlatmak, Güney Osetya'yı Gürcistan'a yeniden bağlamak ve daha sonra Abhazy'a dönerek onu dize getirip, bağımsızlıktan vazgeçmesini sağlamak olarak söyleyebiliriz. Ancak bu plan, Gürcistan'ın beklentisinin aksine Rusya'nın Güney Osetya ve Gürcistan'ı işgal etmesiyle gerçekleşmemiştir.

Avrupa Birliği ise daha ölçülü davranmıştır. Olayları, diploması ve diyalog yolu ile çözümlenerek, hem Rusya'yı fazla kızdırmamaya ve hem de ABD'yi daha yavaş hareket etmeye razı etmeye çalışarak Kafkasya da ki gerginliği yatıştırmayı başarmıştır.

Savaşın başında pasif bir politika benimseyen Türkiye, savaş bitmeden Başbakan Erdoğan'ın Türkiye'nin Balkanlar'daki örneğe benzer biçimde "Kafkas İttifakı" gibi bir çalışma içine girebileceğini, Rusya Federasyonu'nun da bu ittifakta yer alması gerektiğini açıklaması ve Cumhurbaşkanı Gül'ün de bu fikre destek verdiğini açıklamasıyla aktif bir politikaya yönelmiştir. Kafkasya'daki sorunların çözümlü için Başbakan tarafından önerilen Kafkas İstikrar Paktı önerisi, sorunların çözümlü için taraflardan hiçbirini dışarıda bırakmayan bir platform oluşturmayı ve soruna kalıcı çözümlü sağlamayı amaçlaması açasından önem taşımaktadır.

Rusya-Gürcistan Çatışması, kimilerince sürpriz sayılsa da olayların gelişimi çatışmalara adım adım gidildiğini göstermiştir. İmzalanan ateşkes anlaşmasına rağmen Rusya'nın Gürcistan konusundaki hedeflerinin kısa dönemde sonuçlanmayacaktır. Rusya'nın bu adımı başta Gürcistan'da olmak üzere bölgedeki diğer ayrılıkçı bölgeleri cesaretlendirecek ve bu bölgelerin bağımsızlık kazanmasına kadar gidebilecektir.

Binlerce kişinin hayatına mal olan ve bir o kadarının da göçmen durumuna düşmesine neden olan Kafkasya'daki savaş sona ermesine rağmen, önemli sonuçlar doğurmaya devam etmektedir. Kafkasya'daki gerilimin en önemli sonucu hiç şüphesiz "Rus Haritası"nda yeni devletlerin ortaya çıkmasıdır. Güney Osetya ile Abhazya "yeni Kosovalar" dan ziyade yeni "KKTC'ler" olmaya adaydır. Gürcistan'ın bundan sonraki süreçte toprak bütünlünü sağlayamayacaktır.

Kafkasya jeopolitiğinde kim kazançlı çıktı sorusuna en iyi cevabı yine zaman verecektir. Fakat yakın ve orta vadede kazanan Rusya olmuş, bölgesel güç olmanın ötesinde adeta eski Sovyet Devleti'nin bir devamı olduğunu ve ABD'ye açıkça kafa tutabileceğini göstermiştir. Ayrıca,

Kosova'nın rövanşını almıştır. Gürcistan ise hem kazanmış hem de kaybetmiştir. Çünkü Gürcistan toprak bütünlüğünü kaybetmesine rağmen, NATO'ya ve AB'ye alınmayı garantilemiştir. Bununla birlikte Rusya; Gürcistan'ın demokrasisine darbe vurmuş, orantısız güç kullanarak planlı bir şekilde Gürcistan'ın ekonomik ve askeri alt yapısını tahrip etmiş, ormanlarını yakmış, demiryolu şebekesine ve karayollarına zarar vermiş, askeri ve sivil tesislerini yıkmış, Poti ve Gori'de çok sayıda askeri araç, gereç ve silaha el koymuş, cephaneliklerini imha etmiş, 30 binden fazla Gürcü mülteci durumuna düşerek Tiflis'e sığınmıştır. Böylece Rusya, Gürcistan'a sadece Tiflis ve yakın çevresinde kısıtlı bir hayat alanı bırakarak, toprak bütünlüğünü ve bağımsızlığını bozmuştur.

Uzun vadede kazananın ABD olacağı görünmektedir. NATO şemsiyesi altında ABD; Karadeniz ve Kafkasya'da başta askeri varlığıyla ve paralelinde AB ile birlikte siyasi, ekonomik, enerji politikaları alanlarında kazançlı çıkacaktır. Bunun ötesinde, ABD-Polonya-Çek Cumhuriyeti'nde ortaklaşa oluşturulan Füze Kalkanı Projesi ve buna misilleme olarak Rusya'nın Suriye ile stratejik ortaklık kapsamında Akdeniz'de Tartus limanında oluşturacağı üs ve Suriye topraklarında konuşlandıracağı İskender Füzeleri'nin konumuna yönelik askeri ve siyasi gelişmeler, Balkanlar'ı, Karadeniz'i, Kafkasya'yı, Hazar Havzası'nı, Ortadoğu'yu ve Akdeniz'i de kapsayan büyük bir alanda yeni soğuk savaş dönemine dönüşü başlatmıştır. Türkiye bu tanımlanan bölgenin merkezindeki ülkedir. Bu kapsamda; hem NATO'ya üye olan, hem de AB'ye üye adayı olan Türkiye'nin, yeni büyük oyunda, ABD-AB eksenini ile Rusya-İran eksenini arasında nasıl bir denge sağlayacağı, hangi misyonu üstleneceği ve bölgede etkinliğinin, istikrarının ve saygınlığının ne derecede olacağı, bölgede yaşanacak askeri, siyasi ve enerji politikalarındaki gelişmelere bağlı olacaktır.

Türkiye'nin bölgede etkili olması, ABD ve AB ile ilişkilerinde de kendisini daha rahat ve güvende hissetmesini, masaya daha güçlü oturmasını sağlayacaktır. Bu bağlamda Türkiye'nin ABD'nin Karadeniz'deki hesaplarına

karşı uyanık olması, Montrö'yü delme girişimlerine karşı açıkça tavır alması kendi yararına olacaktır.

Gürcistan'ın, çatışma sonrası yüzünü tamamen Batı'ya dönerek RF'den uzaklaşması, lehine olmayan bir tutumdur. Gürcistan istikrarı açısından, yaşanan krizlere rağmen RF ile ilişkilerini makul bir seviyede tutmak zorundadır.

AB, ABD ve NATO bu savaşla beraber Rusya karşısında oldukça kötü bir sınav vermiş ve mevzi kaybetmiştir. En büyük kaybı ve dramı ise iki ateş arasında kalanlar yaşamıştır. Doğal olarak yaşanan bu insanlık dramının faturası da her zaman olduğu gibi bölgenin yoksul insanlarına kesilmiştir.

Saakaşvili, Gül Devrimi'ni gerçekleştirirken devraldığı yoksul, parçalanmış, istikrarsız ve gelecekte umudunu yitirmiş olan ülkede, gelir uçurumunu gidermeyi, refah düzeyini arttırmayı, yoksulluk ve yolsuzlukla mücadele etmeyi, istikrarı sağlamayı, Avrupa-Atlantik dünyası ile bütünleşmeyi, NATO'ya ve AB'ye üye olmayı, dondurulmuş çatışma bölgeleri olan Abhazya ve Güney Osetya sorunlarının bitirilmesini vaat etmiştir. Geline günde vaatlerini yerine getirememesi Gürcistan'da şu sıralar Saakaşvili iktidarının değişebileceğinin gündeme gelmesine neden olmuştur. Bu konuda uzmanlar; Saakaşvili'nin demokratik süreçle iktidarı bırakması, Rus baskısı sonucu Saakaşvili'nin Rus yanlısı bir yönetimle değişmesi, ABD'nin Rusya baskısıyla Saakaşvili'nin değişeceğini bildiği için önce davranarak yeni bir cumhurbaşkanını iktidara getirmesi şeklindeki yorumlarını dile getirmektedirler. Saakaşvili'nin Güney Osetya'ya karşı askeri operasyonunu desteklemiş olan Gürcistan muhalif grupları, savaşın Gürcistan'ın aleyhine sonuçlanmasıyla bir fırsat elde etmişlerdir. Bu fırsatla, 2008 cumhurbaşkanlığı ve parlamento seçimlerinin rövanşını almak ve Saakaşvili'yi devirmek için şu sıralar harekete geçmişlerdir. Geldiğimiz günde, muhalefetin protestolarının dozunun iyice artmış olması ve bu durumun Saakaşvili'nin istifa edinceye kadar devam edeceklerini açıklamaları Gürcistan'ın daha birçok sorunlara gebe olduğunu göstermektedir.

Ayrıca, Gürcistan'ın ileride nasıl bir devlet modelini sürdüreceği, parçalanma olup olmayacağı, federal ya da konfederal bir yapının seçilip seçilmeyeceği gibi cevabı beklenen sorulardır.

Son olarak, araştırmamı Nur Dolay'ın, 'Kafkasya Çemberi, Sözün Anlamını Yitirdiği Yer' adlı kitabından aldığım bir alıntıyla noktalamak istiyorum. Bu alıntı, küresel ve bölgesel güçlerin Kafkasya'ya yönelik olan politikalarını demokrasinin temel prensipleri ve insan haklarının bu ülkelerde yerleştirme çabaları ile açıklamaya çalışmalarının arkasında yatan gerçek amaçlarının kendi menfaatleri doğrultusunda bölgede ekonomik ve siyasi açıdan daha etkin bir konuma sahip olmak olduğunu çok güzel bir şekilde anlatmaktadır. "Kafkasyalılar eskiden dağ başlarında veya açıkta uyumaları gerektiğinde, zararlı böcek veya yılanlardan kendilerini korumak için bir çember yaparlarmış etraflarına. Ziftle çizdikleri bu çemberin üstüne pamuk veya yün serpiştirirlermiş börtü böcek takılıp geçemesin diye. Sonraları sadece tebeşirle çizilen bir çizgi olmuş çember. Kötülüklerden koruyacak bir sınır. Zehirli yılanlar, böceklermiş o zamanın kötülükleri. Bugün ise insanlar. General veya er üniformasıyla. Ve Kafkas çemberinde kimse güvencede değil artık."⁴⁴⁸

---

⁴⁴⁸ Nur Dolay, **Kafkasya Çemberi Sözün Anlamını Yitirdiği Yer**, İstanbul, Çiviyazıları Yayıncılık, 1.Baskı, 2001, s.185.

KAYNAKÇA

I. KİTAPLAR

AKTAN, H. Okan; “ABD’nin Kafkasya Siyaseti ve Geleceği” **SAREM Seminer Bildirisi** ,Ankara, 14 Nisan 2004.

AKTAN, Gündüz; “Kafkasya’nın Değişen Jeopolitiği ve Güvenlik Sorunları”, **SAREM Seminer Bildirisi**, Ankara, 17 Nisan 2002.

Avrasya Dosyası, Azerbaycan Özel sayısı, TİKA Bülteni, sayı 103, Ankara, Temmuz 1998.

AYDIN, Mustafa; “Gürcistan’ın Etnik-Politik Sorunları”, **Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar** , Editör: Baskın Oran, Cilt 2, İletişim Yayınları,

AYDIN, Mustafa “Kafkasya’nın Değişen Jeopolitiği ve Güvenlik Sorunları”, **SAREM Seminer Bildirisi**, Ankara, 17 Nisan 2002.

BAL, İdris; “Soğuk Savaş Sonrası Türk Dış Politikası İçin Türk Cumhuriyetleri’nin Önemi”, **21. Yüzyılın Eşiğinde Türk Dış Politikası**, Der. İdris Bal, Alfa Yayınları, İstanbul, Kasım 2001.

BROSSET, Marie Félicité; **Gürcistan Tarihi**, çev. Hrand D.Andresyan, yayına hazırlayan, Erdoğan Merçil, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2003.

ÇAKMAK, Haydar; “AB’nin Kafkasya Siyaseti ve Geleceği” konulu bildirisi, **SAREM Sempozyum Bildirisi**, Ankara, 14 Nisan 2004.

DAVUTOĞLU, Ahmet; **Stratejik Derinlik: Türkiye’nin Uluslararası Konumu**, Küre Yayınları, İstanbul 2004.

DEMİRAĞ, Yelda; “Türkiye-Gürcistan İlişkileri”, **Türkiye’nin Avrasya Macerası 1989-2006**, Der.Mustafa Aydın, Nobel Yayınevi, Ankara, 2007.

DEMİRAĞ, Yelda; KARADELİ, Cem; **Geçmişten Günümüze Dönüşen Orta Asya ve Kafkasya**, Ankara, Palme Yayıncılık, 2006.

DEMİRAĞ, Yelda; “Türkiye-Gürcistan İlişkileri”, **Türkiye’nin Avrasya Macerası 1989-2006**, Der.Mustafa Aydın, Nobel Yayınevi, Ankara, 2007.

DEMİR, Ali Faik; **Türk Dış Politikasında Güney Kafkasya**, İstanbul, Bağlam Yayıncılık, 1.Baskı, 2003.

Dışişleri Bakanlığı Basın Açıklaması, No:3, 8 Ocak 2001, Türkiye Dışişleri Bakanı İsmail Cem ve Gürcistan Dışişleri Bakanı Irakli Menagarishvili Tarafından Yapılan Ortak Açıklama, Ankara, 29 Ocak 2001.

Dışişleri Bakanlığı Bakü-Tiflis-Ceyhan Ana Petrol Boru Hattına İlişkin Bilgi Notu, BN:210, 18 Kasım 1999.

DOLAY, Nur; **Kafkasya Çemberi Sözün Anlamını Yitirdiği Yer**, İstanbul, Çiviyazıları Yayıncılık, 1.Baskı, 2001.

ELEKDAĞ, Şükrü; “Karadeniz Ekonomik İş Birliği”, **Yeni Dünya Düzeni ve Türkiye**, Der.Sebahattin Şen, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 1992.

GÖKIRMAK, Mert; “Güvenlik Boyutunda Azerbaycan’ın Geleceği” **SAREM Sempozyum Bildirisi**, Ankara, 14 Nisan 2004.

Güney Kafkasya’nın Dünü-Bugünü-Yarını, İstanbul, Harp Akademileri Yayınları, 1993.

Gürcistan Ülke Bülteni, DEİK (Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu), Ağustos 2008.

Gürcistan Ülke Raporu, Ankara, Dış İşleri Bakanlığı Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı Yayınları, 1998.

Gürcistan Krizi Değerlendirme Raporu, USAK, 21 Ağustos 2008, s.4.

HASANOĞLU, Mürteza; CEMİLLİ, Elnur; **Güney Kafkasya'da ABD Politikası**, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 1.Baskı, 2006.

İLHAN Suat; **Kafkasya'nın Gelişen Jeopolitiği**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1999.

İNAT, Kemal; Duran, Burhanettin; Ataman, Muhittin; **Dünya Çatışma Bölgeleri**, Ankara, Nobel Yayıncılık, Nisan 2004.

KALKAN, Mustafa; **Sovyetler Birliği'nin ve Rusya Federasyonu'nun Orta Asya Üzerindeki Stratejik Planları**, İstanbul, Bilgi Kültür Sanat Yapım Yayıncılık, 1.Baskı, 2007.

KARABAYRAM, Fırat, **Rusya Federasyonu'nun Güney Kafkasya Politikası**, Ankara, Lalezar Kitabevi, 2007.

KIRZIOĞLU, M. Fahrettin; **Yukarı Kür ve Çoruk Boylarında Kıpçaklar**, Ankara, 1992.

MERT, Okan; **Türkiye'nin Kafkasya Politikası ve Gürcistan**, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 1.Baskı, 2004.

ORAN, Baskın; **Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, Cilt II, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001.

ÖZEY, Ramazan; "Kafkasya ve Kafkas Ülkeleri", **Avrasya Etüdlere**, Sayı 17, İlkbahar-Yaz 2000.

PAMUK, Mustafa; **Kafkasya ve Azerbaycan'ın Dünü-Bugünü-Yarını**, İstanbul, Harp Akademileri Yayınları, Mayıs 1995.

PURTAŞ, Fırat; RF Ekseninde Bağımsız Devletler Topluluğu, Platin Yayınları, Ankara 2005.

SEZER,Duygu Bazoğlu; ABD'nin Kafkasya Politikası", **SAREM Seminer Bildirileri**, Ankara, 17 Nisan 2002.

SÖNMEZ, Can; "Jeopolitik Açıdan Kafkasya", **Avrasya Dosyası, Rusya-Kafkasya Özel**, Cilt 3, Sayı 4, Kış 1996.

TANRISEVER, Oktay F.; "Sovyet Sonrası Dönemde Rusya'nın Kafkasya Politikası", **Türkiye'nin Komşuları**, İmge Kitabevi, Der.Mustafa Türkeş, İlhan Uzgel, Ankara, Şubat 2002.

TANRISEVER,Oktay F.; "Güvenlik Boyutunda Kafkasya'nın Geleceği ve Türkiye" **SAREM Seminer Bildirisi**, 14 Nisan 2004.

TAVKUL, Ufuk; **Etnik Çatışmaların Gölgesinde Kafkasya**, İstanbul, Ötüken Neşriyat A.Ş., 2002.

TAVKUL, Ufuk; **Türkiyat Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri**, Mayıs 2006.

YALÇINKAYA, Alaeddin; **Kafkasya'da Siyasi Gelişmeler**, Lalezar Kitabevi, Ankara, 2006.

YAPICI, Utku, **Küresel Süreçte Türk Dış Politikasının Yeni Açılımları Orta Asya ve Kafkasya**, İstanbul, Otopsi Yayınları, 2004.

YENİGÜN, Cüneyt; Bolat, Mehmet Ali; "Gürcistan: Kaf Dağı'nın Ardındaki Çatışma", **Dünya Çatışma Bölgeleri**, Ankara, Nobel Yayıncılık, Nisan 2004.

YETKİN,Murat; Ateş Hattında Aktif Politika, İstanbul, 1992.

ZEYREK,Yunus; **Ahıska Bölgesi ve Ahıska Türkleri**, Pozitif Matbaacılık, Ankara, 2001.

II. TEZLER

ATAŞ, Ayşe; **“Rusya Federasyonu ve ABD’nin Güney Kafkasya Politikaları”**, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara-2006.

BİLİR, Şükrü; **“Türkiye’nin Bölgesel Güç Olabilmek İçin Kafkaslar’da İzlediği, İzlemesi Gerekli veya İzleyebileceği Strateji ve Siyaseti Ulusal Çıkarlar Işığında İnceleyiniz”**, Yüksek Lisans Tezi, Harp Akademiler Komutanlığı, İstanbul, 2006.

CERRAH, Ufuk; **“Güney Kafkasya’daki Jeopolitik Değişimlerin Türkiye’nin Ulusal ve Uluslararası Güvenlik Stratejilerine Etkileri”**, Yüksek Lisans Tezi, Silahlı Kuvvetler Akademisi, 2005.

DOĞANCI, Yasemin Esra; **“RF ve ABD’nin Güney Kafkasya Politikaları ve Türkiye’ye Etkileri”**, Yüksek Lisans Tezi, Harp Akademiler Komutanlığı, İstanbul, 2008.

GAGOŞİDZE, Koba; **“Gelişmiş Bir Devlet Olabilme Yolunda Gürcistan’ın Çözmesi Gereken Sorunlar Nelerdir?”**, Yüksek Lisans Tezi, Harp Akademiler Komutanlığı, İstanbul, 2008.

GÜR, Osman Nuri; **“Rusya Federasyonunu-İran-Ermenistan Yakınlaşmasının Kafkaslar ve Türkiye’ye Etkileri Nelerdir? Türkiye’nin İzleyeceği Politikalar Neler Olmalıdır?”**, Yüksek Lisans Tezi, Silahlı Kuvvetler Akademisi, 2007.

KURAKHÇİŞVİLİ, Aleksandre; **“Gürcistan Türkiye İlişkilerinin Dünü, Bu Gününü, Yarını, Tarihi İçerisinde İncelemesi, İlişkilerin Her İki Ülkeye Sağlayacağı Faydalar Ve Alanabilecek Tedbirler.”**, Yüksek Lisans Tezi, Harp Akademiler Komutanlığı, İstanbul, Mart 2002.

SAPMAZ, Ahmet; “**Rusya Federasyonu’nun Transkafkasya’ya Yönelik Dış Politikasının Türkiye’ye Etkileri**”, Yüksek Lisans Tezi, Silahlı Kuvvetler Akademisi, 2005.

SARGIN, Hakan; “**Gürcistan’ın Kafkaslar Bölgesinin İstikrarında Oynadığı Rol, İç ve Dış Dengeleri Işığında ;Türkiye Gürcistan İlişkilerinin Tarihi Gelişimi İle Türkiye’nin Kafkaslar ve Karadeniz’e Yönelik Strateji ve Politikalar Işığında Gürcistan’a Yönelik Hedefleri ve Bu Hedefleri Elde Edecek Strateji ve Politikalar**”, Yüksek Lisans Tezi,Silahlı Kuvvetler Akademisi, 2007.

SHANTADZE, Badri; “**Gürcistan’ın Komşuları İle İlişkileri Ve Jeopolitik Etkinin İncelenmesi**”, Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, Bursa 2006.

TAŞKIN, Mete; “**Bağımsızlığından Sonra Gürcistan Türkiye İlişkileri**” Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, 2006.

III. MAKALELER

ACAR, Demet Şefika; “Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Kafkaslar ve Güvenlik Sorunları”, **Stratejik Araştırmalar Dergisi**, ASAM Yayınları, Ankara, Sayı 5, Yıl 3, Temmuz 2005.

AĞACAN, Kamil; “Acaristan Sorunu ve Saakashvili’nin Mevzi Kazanımı”, **Stratejik Analiz Dergisi** , ASAM Yayınları, Ankara, Sayı , Nisan 2004.

AĞACAN, Kamil; “AB’nin Güney Kafkasya Politikası”, **Stratejik Analiz Dergisi**, ASAM Yayınları, Sayı 81, Ankara, Ocak 2007.

AĞACAN, Kamil; “Gürcistan Türklerinin Sorunları: Çözüm mü Yeni Sorunlar mı?”, **Stratejik Analiz Dergisi**, ASAM Yayınları, Ankara, Mart 2005.

AĞACAN, Kamil; “Kafkasya’da Türk ve Rus Politikası”, **Stratejik Analiz Dergisi**, ASAM Yayınları, Sayı 40, Ankara, Ağustos 2003.

AĞACAN. Kamil; Gürcistan’a Yönelik Artan Rus Baskıları ve Türkiye, **Stratejik Analiz Dergisi**, ASAM Yayınları, sayı 4, Ankara, Ağustos 2000.

AĞACAN, Kamil; “Rusya’nın Gürcistan’a Vize Uygulaması Silahsız Savaş mı?” **Stratejik Analiz Dergisi**, ASAM Yayınları, cilt 1, sayı 9, Ankara, Ocak 2001.

AĞACAN, Kamil; “Bağımsızlığın 10. Yılında Gürcistan: ABD’nin Kafkasya’daki Kalesi mi?” Stratejik Analiz Dergisi, ASAM Yayınları, Cilt 1, sayı 11, Ankara, Mart 2001.

AĞACAN, Kamil; “Kaderdaş Devletler: Azerbaycan-Gürcistan İlişkileri” **Avrasya Dosyası, Azerbaycan Özel**, Cilt:7, Sayı:1, İlkbahar 2001.

AKGÖNENÇ, Oya; “Kafkasya’da Yeniden Değişen Dengeler, Fırsatlar ve Tehlikeler”, **Jeopolitik Dergisi**, Ankara, Sayı 56, Eylül 2008.

AKYOL, Yasemin; “Yeni Soğuk Savaşın İlk Sıcak Cephesi mi?”, **Gizli Arşiv Dergisi**, Ankara, Sayı 14, Eylül 2008.

ATASİR, Ayşen; “ABD’nin Kafkasya Politikasında Son Gelişmeler ve Türkiye”, **Stratejik Analiz Dergisi**, ASAM Yayınları, Ankara, Mayıs 2003.

AYDIN, Ramazan; “Ahıskalı Kuruluşların Desteklediği Bir Lider Etrafında Toplanmalı”, **Ahıskalılar Vakfı Tarih ve Kültür Dergisi**, Şubat 2003.

Aydingün, Ayşegül; “Ahıska Türklerinin Gürcistan’a Dönüş Sürecinde Son Durum”, **Stratejik Analiz Dergisi**, Cilt 7, Eylül 2006.

Birsel, Haktan; “Kafkaslar’da Devam Eden Soğuk Savaş”, **2023 Aylık Dergisi**, Atılım Yayıncılık, sayı: 89, 15 Eylül 2008.

BRZEZINSKI, Zbigniew; “Ruslar’a Boyun Eğmek”, **Gizli Arşiv Dergisi**, Ankara, Sayı 14, Eylül 2008.

ÇELİKPALA, Mitat; “Türkiye’de Kafkas Diasporası ve Türk Dış Politikası’na Etkileri”, **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, Cilt 2, Sayı 5, Bahar 2005.

ÇELİKPALA, Mitat; “Rus Enerji Stratejisi”, **Stratejik Analiz Dergisi**, ASAM Yayınları, Sayı 94, Ankara, Şubat 2008.

DEMİR, Ali Faik; “SSCB Sonrası Dönemde Türkiye-Ermenistan İlişkileri”, **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, C.II, No:5, Bahar 2005.

DOSTER, Barış; “ABD’nin Avrasya Hesapları ve Gürcü-Rus Savaşı”, **Jeopolitik Dergisi**, Ankara, Sayı 56, Eylül 2008.

EKİCİ, Gökçen; “Rusya Federasyonu’nun Terör Kartı: Irak Kafkasya’ya Emsal Olabilir mi?”, **Stratejik Analiz Dergisi**, ASAM Yayınları, Sayı 37, Ankara, Mayıs 2003.

EROL, Mehmet Seyfettin; “Kafkasya’nın Değişen Jeopolitiğinde Rusya-Gürcistan Savaşı”, **Gizli Arşiv Dergisi**, Sayı 14, Ankara, Eylül 2008.

EVCİOĞLU, Kemal; “Beş Gün Savaşı Tek Kutupluluğun Sonu ve Soğuk Savaşa Dönüş”, **Jeopolitik Dergisi**, Ankara, Sayı 56, Eylül 2008.

GÜNGÖRMÜŞ KONA, Gamze; “Rusya’nın Aşamalı ve Öngörülebilir Güney Yakın Çevre (Kafkasya-Orta Asya) Stratejisi”, **Jeopolitik Dergisi**, Ankara, Sayı 56, Eylül 2008.

Kamalov, İlyas; “Güney Kafkasya’da Galibi Olmayan Bir Savaş ve Sonuçları”, **Stratejik Analiz Dergisi**, ASAM Yayınları, Sayı 102, Cilt 9, Ankara, Ekim 2008.

KAMALOV, İlyas; “Soğuk Savaş Sonrasında Rusya’nın Güney Kafkasya Politikası”, **Stratejik Analiz Dergisi**, ASAM Yayınları, Ankara, Kasım 2006, s.79, s.92

KANBOLAT, Hasan; “Gürcistan’da Saakashvili’nin Zaferi Sonrası Rusya Federasyonu’nun Muhtemel Adımları”, **Stratejik Analiz Dergisi**, ASAM Yayınları, Ankara, Sayı, Şubat 2004.

KANBOLAT, Hasan; “Gürcistan’da İkinci Saakashvili Dönemi ve Yükselen Siyasi Tansiyon”, **Stratejik Analiz Dergisi**, ASAM Yayınları, Ankara, Sayı 94, Şubat 2008.

KANBOLAT, Hasan; “Abhazya ve Güney Osetya Sorunu Çatışmaya Yönelebilir mi?”, **Stratejik Analiz Dergisi**, ASAM Yayınları, Ankara, Sayı 98, Haziran 2008.

KANBOLAT, Hasan; “Kafkasya’da Demir İpek Yolu”, Stratejik Analiz Dergisi, ASAM Yayınları, sayı 83, Ankara, Mart 2007.

KANBOLAT, Hasan; “Kars-Tiflis-Bakü Demiryolu Bir Başka Bahara mı Kaldı?”, **Stratejik Analiz Dergisi**, Sayı 82, Ankara, Şubat 2007.

KANBOLAT, Hasan; “Türkiye Saakashvili’nin Elini Güçlendiriyor”, **Stratejik Analiz Dergisi**, ASAM Yayınları, Sayı 92, Ankara, Aralık 2007.

KANBOLAT, Hasan; “Gürcistan’da Sandıktan Değişim Çıkmadı”, **Stratejik Analiz Dergisi**, ASAM Yayınları, Sayı 98, Ankara, Haziran 2008.

KANBOLAT, Hasan; “Abhazya ve Güney Osetya Sorunu Çatışmaya Yönelebilir mi?”, **Stratejik Analiz Dergisi**, ASAM Yayınları, Sayı 98, Ankara, Haziran 2008.

KANBOLAT, Hasan; “Abhazya Örneğinde Kosova’nın Güney Kafkasya Yansımaları”, **Stratejik Analiz Dergisi**, ASAM Yayınları, Sayı 96, Ankara, Nisan 2008.

KANBOLAT, Hasan; “Gürcistan, Rusya ile Gerilimini NATO’ya Taşımak İstiyor”, **Stratejik Analiz Dergisi**, ASAM Yayınları , Ankara, Aralık 2006.

KANBOLAT, Hasan; “Gürcistan-Abhazya İhtilafında Türkiye Devreye Girebilir mi?”, **Stratejik Analiz Dergisi**, ASAM Yayınları, Sayı 85, Ankara, Mayıs 2007.

KANBOLAT, Hasan; “ 2004 Yılında Doğu ile Batı arasında Kafkasya: Geçmiş Doğu’da Gelecek Batı’da mı?”, **Stratejik Analiz Dergisi**, ASAM Yayınları, Sayı 56, Ankara, Aralık 2004.

KANBOLAT, Hasan; Rusya Federasyonu’nun Güney Kafkasya’daki Askeri Varlığı ve Gürcistan Boyutu, **Stratejik Analiz Dergisi**, ASAM Yayınları, cilt 1, sayı 3, Ankara, Temmuz 2000.

KANBOLAT, Hasan; “Ahıska Türklerinin Gürcistan’a Geri Dönüş Sorunu Çözülüyor mu?”, **Stratejik Analiz Dergisi**, ASAM Yayınları, Ağustos 2007.

KANBOLAT, Hasan; “Kars-Tiflis-Bakü Demiryolu Bir Başka Bahara mı Kaldı?”, **Stratejik Analiz Dergisi**, ASAM Yayınları, Sayı 82, Ankara, Şubat 2007.

KANBOLAT, Hasan; “Güney Osetya Savaşı Bitti:Gürcistan Bölünüyor Mu? “ , **Stratejik Analiz Dergisi**, ASAM Yayınları, sayı 101,Ankara, Eylül 2008.

KALAFAT, Yaşar; Ağacan, Kamil ve Sezgin, Mahmut Niyazi; “Ahıska Türkleri Sorunu”, **2023 Dergisi**, Mart 2002.

KANTARCI, Hakan; “Gürcistan’ın Güney Osetya’ya Yönelik Stratejik Hamlesinin Kafkasya Jeopolitiğine Yansımaları”, **2023 Dergisi**, Sayı 89, Eylül 2008.

KESKİN, Arif; “İran’ın Kafkasya Politikası”, **Stratejik Analiz Dergisi**, ASAM Yayınları, Sayı 94, Ankara, Şubat 2008.

Sinan Oğan, “Kafkasya Krizinden Küresel Rekabete”, **2023 Aylık Dergisi**, Atılım Yayıncılık, sayı: 89, 15 Eylül 2008, s.9.

ONAY, Yaşar; “Kafkasya’da Son Tango”, **Jeopolitik Dergisi**, Ankara, Sayı 56, Eylül 2008.

PALA, Cenk “Türkiye’nin Avrasya Boru Hatları Macerası”, **Türkiye’nin Avrasya Macerası 1989-2006**, Der.Mustafa Aydın, Nobel Yayınevi, Ankara, 2007.

PAMİR, Necdet; “Kafkasya’da Yeniden Kurulan Düzen ve Enerji Boyutu”, **Jeopolitik Dergisi**, Ankara, Sayı 56, Eylül 2008.

POWER, Samantha; “Rusya’nın Onur Meselesi”, **Gizli Arşiv Dergisi**, Ankara, Sayı 14, Eylül 2008.

SEZGİN, Mahmut Niyazi; “AB’nin Güney Kafkasya Politikası”, **Stratejik Analiz Dergisi**, ASAM Yayınları, Sayı 43, Ankara, Kasım 2003.

SOLMAZTÜRK, Haldun; “Gürcistan Krizinin Liderlik Boyutu”, **2023 Aylık Dergisi**, Atılım Yayıncılık, sayı: 89, 15 Eylül 2008.

SÖNMEZ, Can; “Jeopolitik Açıdan Kafkasya”, **Avrasya Dosyası, Rusya-Kafkasya zel**, Cilt 3, Sayı 4, Kış 1996.

şAHİN, Mustafa; “Gürcistan Ziyareti ve Mikhail Saakashvili’nin Göreve Gelişi”, **Stratejik Analiz Dergisi**, ASAM Yayınları, Ankara, Mart 2004.

TANSİ, Deniz; “Kafkasya Gnlg zerinden Yeni Gçler Dengesi”, **Jeopolitik Dergisi**, Ankara, Sayı 56, Eylül 2008.

TARAKÇI, Nejat; “Yeni Soğuk Savaş Resmen Başladı”, **Jeopolitik Dergisi**, Ankara, Sayı 56, Eylül 2008.

USLUBAş, Fevzi; “Kafkasya’da Rus Ruleti”, **Jeopolitik Dergisi**, Ankara, Sayı 56, Eylül 2008.

YAVUZ, Kemal; “Orta Asya’nın Batıya Açılan Kapısı Kafkasya”, **Ulusal Strateji Dergisi**, Sayı 13, Temmuz-Ağustos 2000.

YENİÇERİ, Özcan; “Kafkasya’da Hızlanan Tarih: Rusya’nın Dönüşü ve Türkiye”, **Jeopolitik Dergisi**, Ankara, Sayı 56, Eylül 2008.

WALT, Vivienne; “Ruslar Kış Uykusundan Uyandı”, **Gizli Arşiv Dergisi**, Ankara, Sayı 14, Eylül 2008.

YAVUZ, Celalettin; “Kafkaslardaki Sıcak Çatışmanın Karadeniz’e Yayılan “Soğuk Savaş” Esintileri”, **2023 Aylık Dergisi**, Atılım Yayıncılık, sayı: 89, 15 Eylül 2008.

ZEYREK, Yunus; “Bir Başka Açıdan Ahıska Meselesi”, **Ahıska’nın Sesi Gazetesi**, Mart 2004.

IV. İNTERNET

“ABD’nin Kafkasya’daki Güncel Varlığı Ve Türk-Amerikan İlişkilerine Yansıması”, **AZSAM**,12.04.2006, ,
<http://www.azsam.org/modules.php?name=News&file=print&sid=6> ,
11 Ekim 2008.

AĞACAN, Kamil; “Ermenistan-Gürcistan İlişkileri”, **ASAM**, 1 Eylül 2005,
<http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?ID=1041&kat1=42&kat2=>,
09.01.2009.

AĞACAN, Kamil; “Acaristan Sorunu Çözüldü”, **ASAM**, Haftalık Küresel Değerlendirme, 3-6 Mayıs 2004, (Çevrimiçi) <http://www.avsam.org.tr>,
15 Mayıs 2004.

Ahıska Türkleri: www.ozturkler.com/data/0008/0008_02.htm

AKDEMİR, Erhan; “Kafkasya’da Son Gelişmeler ve Avrupa’nın Tepkileri”,
ASAM, 10 Ağustos 2008

<http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?ID=2427&kat1=42&kat2=##> ,

11 Ekim 2008.

ALTINBAŞ, Deniz; “Gürcistan’da Yaşananlar ve Avrupa’nın Sorumluluğu”,
ASAM, 10 Ağustos 2008,

<http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?ID=2425&kat1=42&kat2=##> ,

11 Ekim 2008.

ARSLAN, Esat; “Görüntü: İki Kutuplu Dünyaya Gidiş, Gerçek: Kafkasya’da
Çarlık Rusya’sı Politikalarına Dönüş”, **TÜRKSAM**, 18 Eylül 2008,

<http://www.turksam.org/tr/a1494.html> , 10 Ekim 2008.

ASLANLI, Araz; “Gürcistan’ın Askeri Durumu”, **TUSAM**, 12.10.2006,

<http://www.tusam.net/makaleler.asp?id=676&sayfa=39>, 21 Temmuz 2008.

ASLANLI, Araz; “Abhazya ve Güney Osetya Sorunu”, **TUSAM**,

www.tusam.net/makaleler.asp?ad=3538&sayfa=9, 10 Ekim 2008.

ASLANLI, Araz; “Gürcistan-Rusya İlişkileri Savaşın Eşiğinde”, **TUSAM**,

07.08.2006, <http://www.tusam.net/makaleler.asp?id=607&sayfa=41>,

09.01.2009.

AYDINGÜN, Ayşegül; “Ahıska Türklerinin Gürcistan’a Dönüşü”, **ASAM**, No:6,
Temmuz 2008, s.4-5. www.asam.org.tr,

BAŞEĞMEZ, Tuğrul; “Ahıska Davasına Kim Sahip Çıkacak?” **USAK**
Stratejik Gündem,

<http://www.usakgundem.com/printerfriendly/printerfriendly.php?type=makaleler&id=27>, 14.07.2008.

BRZEŹINSKI Zbigniew, Büyük Satranç Tahtası, Çeviren: Yelda Türedi, Washington D. S., 1997.

CAFERSOY, Nazım; “Tarihte “Kafkas Evi” Girişimleri ve Türkiye”, **TÜRKSAM**, 22 Ağustos 2008, <http://www.turksam.org/tr/a1459.html> ,
10 Ekim 2008.

CAYCI, Sadi; “Gürcistan’daki Silahlı Çatışmalar ve Hukuk”, **ASAM**,
12 Ağustos 2008,
<http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?ID=2456&kat1=42&kat2=##> ,
11 Ekim 2008.

DEMİR, Ali Faik; “Güney Osetya Krizinde Kim Haklı Kim Haksız? Kim Kazandı Kim Kaybetti?”, **ASAM**, 13 Ağustos 2008,
<http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?ID=2467&kat1=42&kat2=##>,
11 Ekim 2008.

Dış Ticaret Müsteşarlığı “Gürcistan Ülke Raporu”,
www.foreigntrade.gov.tr/pazaragiris/ulkeler/gur/gur-rap-dig-yi3.doc,
11 Eylül 2008.

ERHAN, Çağrı; “Gürcistan’daki Durum Ahıska Türklerinin Dönüşünü İmkânsız Kılıyor”, **ASAM**, 11 Ağustos 2008,
<http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?ID=2444&kat1=42&kat2=##> ,
11 Ekim 2008.

ERTAN, Fikret; Kodori’de Neler Oluyor?, **TÜRKSAM**, 30 Temmuz 2006,
<http://www.turksam.org/tr/a1357.html>, 10 Ekim 2008.

FAWN, Rick. “Russia’s Reluctant Retreat from the Caucasus: Abkhazia, Georgia and the US after 11 September 2001” European Security, Vol. 11, Nu.4, Winter 2002.

GÖKNEL, Mete; “Kafkaslardaki Savaş ve Enerji Hatları”, **ASAM**, 13 Ağustos 2008, <http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?ID=2463&kat1=42&kat2=##> , 11 Ekim 2008.

Güney Kafkasya'nın Güvenlik Sorunları, Ermeni Araştırmaları Enstitüsü, **ASAM**, <http://www.eraren.org>, 10 Temmuz 2008.

GÜNGÖRMÜŞ KONA, Gamze; “Gürcistan'dan Ötesi : Kafkasya'da Büyük Resmi Görmek”, **TÜRKSAM**, 16 Ağustos 2008, <http://www.turksam.org/tr/a1454.html> , 10 Ekim 2008.

GÜNGÖRMÜŞ Kona, Gamze; “Kafkasya Coğrafyasında Yaşanan Gelişmeler: Bölgesel ve Global Aktörlerin Bölgeye Etkisi”, **TÜRKSAM**, 26 Kasım 2007, <http://www.turksam.org/tr/a1357.html> , 10 Ekim 2008.

Gürcistan Tarihi, http://tr.wikipedia.org/wiki/G%C3%BGürcistan_tarihi, 8 Ekim 2008.

Gürcistan Tarihi, <http://www.siberneturk.com/showthread.php?t=53562> , 11 Ekim 2008.

Gürcistan ve Gürcistan Tarihi, <http://www.msxlabs.org/forum/ulkeler-ve-tarihleri/12201-gurcistan-ve-gurcistan-tarihi.html> , 11 Ekim 2008.

HERZIG, Edmund. The New Caucasus: Armenia, Azerbaijan and, Georgia, The Royal Institute of International Affairs, London, 1999.

KANBOLAT, Hasan; “Saakaşvili'nin Hırsı Gürcistan'ın Batı ile Bütünleşme Umutlarının Önüne Geçti”, **ASAM**, 11 Ağustos 2008, <http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?ID=2424&kat1=42&kat2=##> , 11 Ekim 2008.

KANBOLAT, Hasan; “Güney Osetya Sorununun Yakın Tarihi”, **ASAM**,
11 Ağustos 2008,
<http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?ID=2441&kat1=42&kat2=##> ,
11 Ekim 2008.

KARASAR, Hasan Ali “Saakashvili Pulled the Trigger: Turkey between
Russia and Georgia”, **SETA PolicyBrief**, August 2008, No:20, s.5-6.
www.setav.org

KARASAR, Hasan Ali; “Saakaşvili'nin Yarattığı Karmaşada Türkiye Ne
Yapmalı?”, **ASAM**, 13 Ağustos 2008,
<http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?ID=2460&kat1=42&kat=##2> ,
11 Ekim 2008.

KASIM, Kamer; “11 Eylül Sürecinde Kafkasya'da Güvenlik Politikaları”,
USAK,
<http://www.usakgundem.com/makale.php?id=259> , 11 Ekim 2008.

KOÇ, Şanlı Bahadır; “Gürcistan Krizi, ABD ve Türkiye”, **ASAM**, 11 Ağustos
2008, <http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?ID=2432&kat1=42&kat2=##> ,
11 Ekim 2008.

KOSACHEV, Konstantin. “From the Logic of “Near Abroad” to the
Community of Interesets”, *International Affairs: A Russian Journal of World
Politics, Diplomacy&International Relations*, 2005, Vol. 51, Issue 3.

KOTCHIKIAN, Asbed. “The Perceived Roles of Russia ve Turkey in
Georgian Foreign Policy” *Insight Turkey*, Vol. 6. Nu. 2, April/June 2004.

KÖSOĞLU, Murat; “Ahıska Türkleri Sorunu”,
http://www.ikizdere.net/Kose_Yazilari-file-yazi_oku-sid-90.htm ,
11 Ekim 2008.

KÜLEBİ, Ali; “Soğuk Savaş Bitmemiş Miydi?”, TUSAM, 27.02.2007,
<http://www.tusam.net/makaleler.asp?id=844&sayfa=28> , 11 Ekim 2008.

KÜLEBİ, Ali; “Yaşam Alanımız Kafkasya Ve Geleceği”, TUSAM, 25.08.2008,
<http://www.tusam.net/makaleler.asp?id=1380&sayfa=2> , 11 Ekim 2008.

LAÇİNER, Sedat; “Gürcistan-Rusya Gerginliği”, **USAK**, 31 Ağustos 2007,
<http://www.usakgundem.com/yazarlar.php?type=3&id=774> , 11 Ekim 2008.

MEHTİYEV, Elhan. “Azerbaijan and Armenia: Political Development, Policy Priorities, Options for Peace, Insight Turkey, Vol. 6, Nu. 2, April-June 2004.

MUJEZİNOVİĆ, Mirzet; “ABD ve Rusya’nın Kosova ve Güney Osetya Politikaları”, **USAK**, 22 Ağustos 2008,

<http://www.usakgundem.com/yazarlar.php?type=16&id=1029> ,

11 Ekim 2008.

OĞAN, Sinan; “Bu Savaş Niye Çıktı: Gürcistan Savaşı’nın Amerikan Başkanlık Seçimlerine Yansımaları”, **TÜRKSAM**, 22 Ağustos 2008,
<http://www.turksam.org/tr/a1460.html> , 11 Ekim 2008.

OĞAN, Sinan; “Güney Osetya ve Abhazya’nın Bağımsızlığının Şanghay İşbirliği Örgütü Toplantısı Açısından Değerlendirilmesi”, **TÜRKSAM**, 28 Ağustos 2008, <http://www.turksam.org/tr/a1464.html> , 11 Ekim 2008.

OĞAN, Sinan “Gürcistan’da Sıcak Savaş Yerini Enformasyon Savaşına Bıraktı. Bölgede Kırım’a Dikkat!”, **TÜRKSAM**, 18 Ağustos 2008,
<http://www.turksam.org/tr/a1455.html> , 10 Ekim 2008.

OĞAN, Sinan; “Güney Osetya ve Abhazya’nın Bağımsızlığının Şanghay İşbirliği Örgütü Toplantısı Açısından Değerlendirilmesi”, **TÜRKSAM**, 28 Ağustos 2008, <http://www.turksam.org/tr/a1464.html> , 10 Ekim 2008.

OĞAN, Sinan; “Gürcistan Savaşı ile AB Küresel Aktör Haline Gelirken NATO Ne Yapacağını Tartışıyor...”, **TÜRKSAM**, 19 Ağustos 2008, <http://www.turksam.org/tr/a1456.html> , 10 Ekim 2008.

OĞAN, Sinan; “Gürcü-Oset Savaşı Rusya-Gürcistan (Batı) Savaşına Dönüşürken, Bölgede Saflar da Belirleniyor”, **TÜRKSAM**,9 Ağustos 2008, <http://www.turksam.org/tr/a1451.html> ,10 Ekim 2008.

OĞAN, Sinan; “Rusya’nın Yeni Hedefi Saakaşvili İktidarına Son Vermek”, **TÜRKSAM**, 11 Ağustos 2008, <http://www.turksam.org/tr/a1452.html> , 10 Ekim 2008.

OĞAN, Sinan; “Rus-Gürcü Askeri Üs Pazarlığı ve Cavaheti Ermenileri”, **TÜRKSAM**, 30 Mart 2005, <http://www.turksam.org/tr/a308.html> , 10 Ekim 2008.

OĞAN, Sinan “Gürcistan Savaşı ile AB Küresel Aktör Haline Gelirken NATO Ne Yapacağını Tartışıyor....”, **TÜRKSAM** 19.08.2008, <http://www.turksam.org/tr/a1456.html>, 10.10.2008.

OĞUZ, C. Cem; “Gürcistan’a Rus Müdahalesinin Düşündürdükleri”, **ASAM**, 11 Ağustos 2008, <http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?ID=2442&kat1=42&kat2=##> , 11 Ekim 2008.

ÖZKAN, Güner; “Gürcistan’da Yeni Yönetim, Etnik Ayrımcılık Bölgeleri Ve Güvenlik”, **USAK**, <http://www.usakgundem.com/makale.php?id=385> , 11 Ekim 2008.

“Resident Population of Georgia”, Ministry of Economic Development of Georgia Department for Statistic, http://www.statistics.ge/index_eng.htm

SAWYER, Jon; “Georgia’s Dangerous Game”,
http://www.foreignpolicy.com/story/cms.php?story_id=3625,

SEZGİN, Mahmut Niyazi; “Kafkasya’da Büyük Rekabet”, Radikal,
 08/10/2002, <http://www.radikal.com.tr/yazici.php?haberno=52572> ,
 10/07/2008.

TANRISEVER, Oktay F.; “Rusya-Gürcistan İlişkilerindeki Artan Gerilim: Bir
 Sağırlar Diyalogu mu?”,
<http://www.stradigma.com/index.php?sayfa=makale&no=53>, 05.01.2009.

TANRISEVER, Oktay F. ; “Gürcistan’ın Güney Osetya’daki Askerî
 Operasyonu ve Rusya’nın Tepkisi”, **ASAM**, 12 Ağustos 2008,
<http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?ID=2457&kat1=42&kat2=##> ,
 11 Ekim 2008.

TAŞANSU, Türker; “Güney Osetya Krizi ve Rusya”, **ASAM**,
 10 Ağustos 2008,
<http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?ID=2431&kat1=42&kat2=##> ,
 11 Ekim 2008.

TÜTMEZ, Bülent; “Gürcistan’ın Jeopolitiği”, **Evrensel Gazetesi**, 23 Ekim
 2001, http://www.circassiancanada.com/tr/arastirma/0073_gurcistanin_jeopoliti_ği.htm, 10 Temmuz 2008.

ÜLTANIR, Özcan; “Gürcistan Sorunu ve Türkiye açısından “Şimdi ne
 olacak?” beklentisi...”, **TÜRKSAM**, 02 Eylül 2008,
<http://www.turksam.org/tr/a1471.html> , 10 Ekim 2008.

WRIGHT, John F.R. “The geopolitics of Georgia”, Transcaucasian
 Boundaries, Ed. WRIGHT, John. F.R., S. GOLDENBERG, R.
 SCHOFIELD, ECL Pres, 1996.

VELİEV, Cavid; “Güney Kafkasya'nın Güvenlik Sorunları”, **TUSAM**, 24.09.2007, <http://www.tusam.net/makaleler.asp?id=1040&sayfa=18>, 23.10.2008.

VELİEV, Cavid; “Ahısklıların Vatana Dönme Şansı”, **TUSAM**, 30.07.2007, <http://www.tusam.net/makaleler.asp?id=990&sayfa=21> , 11 Ekim 2008.

VELİEV, Cavid; “Güney Kafkasya'da Güvenlik Yapılanmaları”, **TUSAM**, 08.10.2007, <http://www.tusam.net/makaleler.asp?id=1054&sayfa=17> , 11 Ekim 2008.

VELİEV, Cavid; “Gürcistan Rusya Gerginliğinin Nedenleri”, **TUSAM**, 26.05.2008, <http://www.tusam.net/makaleler.asp?id=1295&sayfa=6> , 11 Ekim 2008.

VELİEV, Cavid; “Kafkasya'nın Güvenliği Tehlikede”, **TUSAM**, 18 Ağustos 2008, <http://www.tusam.net/makaleler.asp?id=1368&sayfa=2> , 11 Ekim 2008.

VELİEV, Cavid; “Kafkas Savaşı'nın İran'a Etkileri”, **TUSAM**, 06.10.2008, <http://www.tusam.net/makaleler.asp?id=1399> , 11 Ekim 2008.

VELİEV, Cavid; Kafkas Savaşına Azerbaycan'dan Bakış”, **TUSAM**, 25.08.2008, <http://www.tusam.net/makaleler.asp?id=1375&sayfa=2>, 10.10.2008.

YILMAZ, Reha; “Kafkasya'da Büyük Oyunun Küçük Halkası: Güney Osetya”, **ASAM**, 13 Ağustos 2008, <http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?ID=2066&kat1=42&kat2=##>, 11 Ekim 2008.

YILMAZ, Reha; “Kafkasya’da Büyük Oyunun Küçük Halkası: Güney Osetya”,
ASAM, 13.08.2008,

<http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?ID=2468&kat1=42&kat2=>,
09.01.2009.

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook>, 22.12.2008.

http://www.konapedia.com./index.php?title=G%C3%Bcristan%27%C4%B1n_n%C3%Bcfus_yap%C4%B1s%C4%B1, 15.12.2008.

<http://www.canemcafem.com/cografya/35966-gurcistan-dunya-uzerindeki-yeri.html>, 22.12.2008.

<http://tr.wikipedia.org/wiki/G%C3%Bcre%C3%BC-alfabesi>, 25.12.2008.

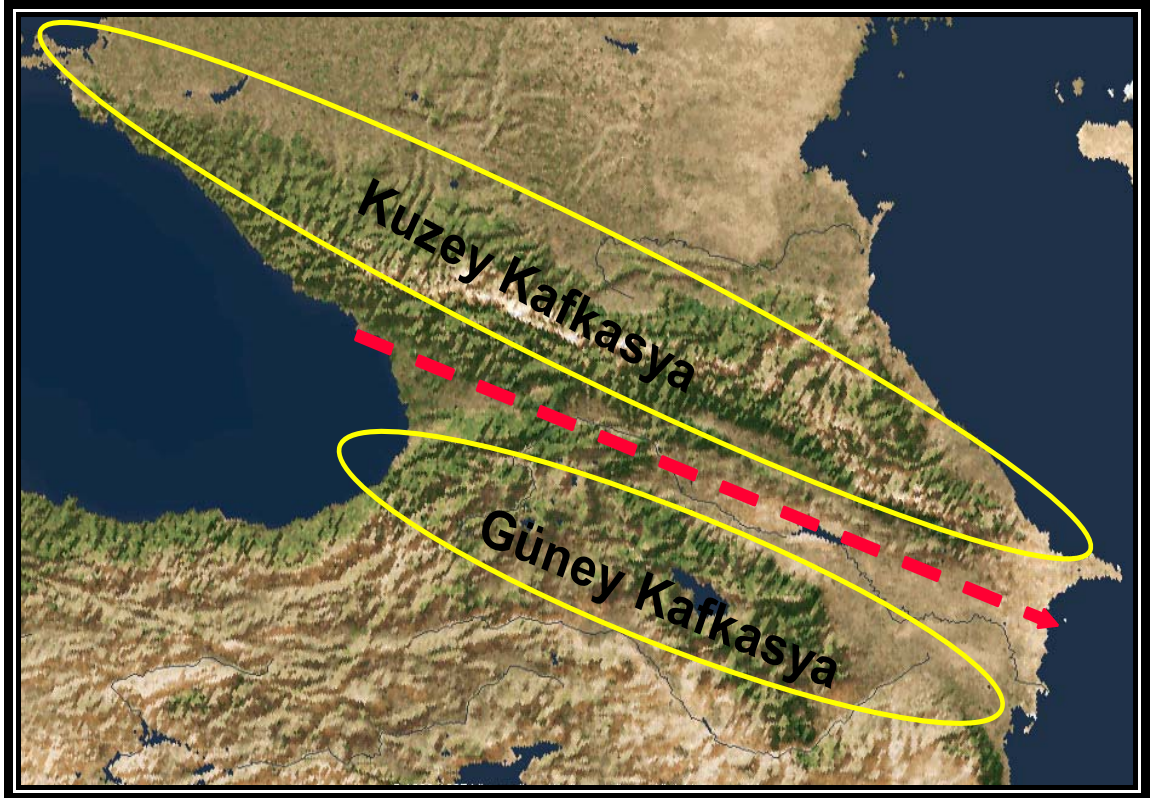
<http://www.onlinetercumanlik.com/gurcistan.asp>, 22.12.2008.

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook>, 22.12.2008.

EKLER

EK-I

Kuzey-Güney Kafkasya Bölgelerinin Harita Üzerinde Gösterilmesi

Kaynak:

<http://images.google.com.tr/images?ndsp=20&hl=tr&um=1&q=g%C3%BCrcistan+etnik&start=80&sa=N>

EK-II

KAFKASYA BÖLGESİNİN SİYASÎ HARİTASI

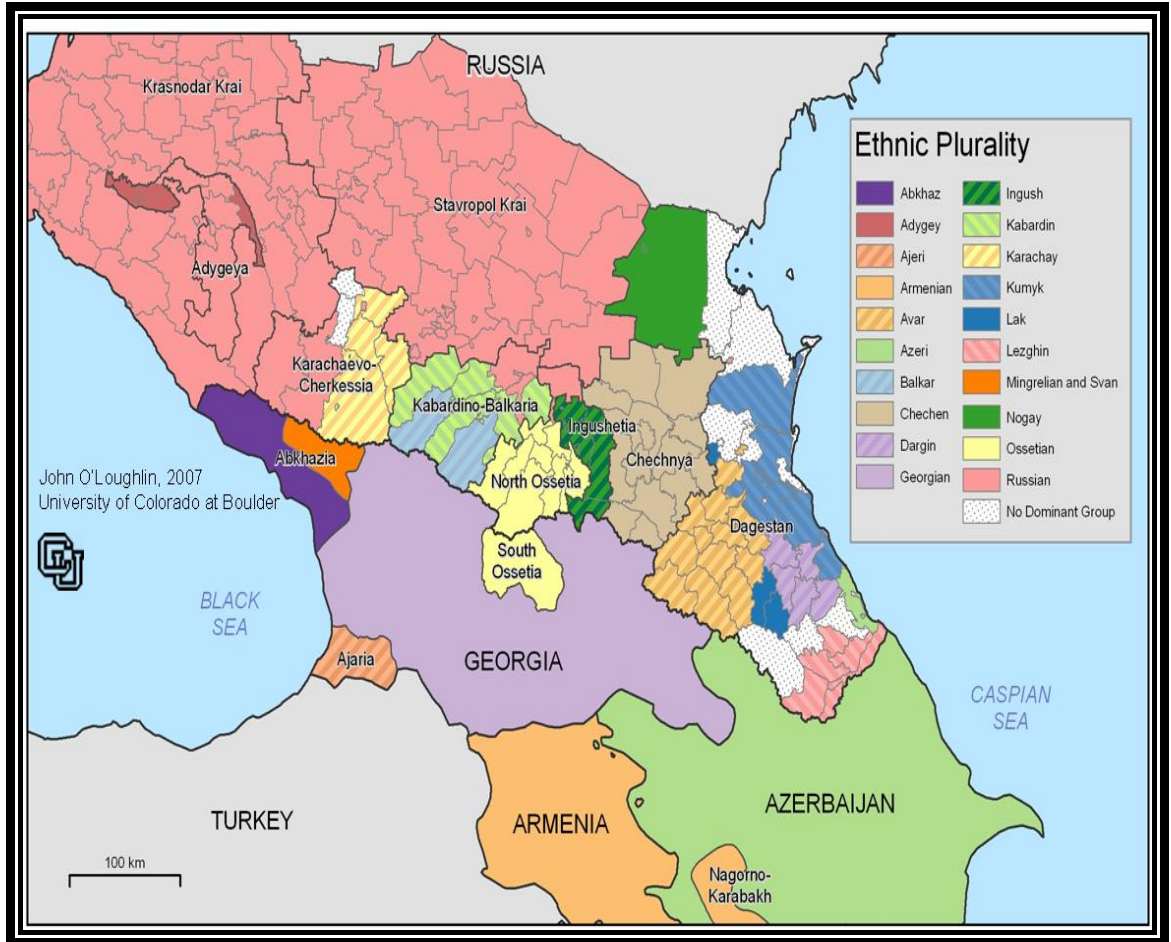

Kaynak:

http://haber.sol.org.tr/thumbnail.php?file=kafkasya_861703053.jpg&size=article_medium

EK-III

Kafkasya'nın Etnik Yapı Haritası

Kaynak: <http://www.colorado.edu/ibs/waroutcomes/pics/ethnicMap.jpg>

EK-IV**GENEL BİLGİLER**

Resmi Adı	: Gürcistan
Yönetim Şekli	: Cumhuriyet
Coğrafi Konumu	:Kuzeyde ve kuzeydoğuda Rusya Federasyonu, doğuda Azerbaycan, güneyde Ermenistan ve Türkiye, batıda Karadeniz ile çevrilidir.
Yüzölçümü	: 69.500 Km ² .dır
Nüfusu	: 4.5 milyon kişi
Nüfus Yoğunluğu	: 64 kişi/km ²
Başkent	: Tiflis
Önemli Şehirleri	: Kutaisi, Rustavi, Batum, Sukhumi, Poti.
Zaman Ayrarı	: GMT.den 3 saat ileridir.
İklimi	: Yöl boyunca Karadeniz.den gelen sıcak ve nemli hava kütlelerinin etkisindedir. Ülkenin batı kesiminde nemli bir tropik deniz iklimi egemendir. Doğuda ise hafif nemlilikten kuraklığa kadar değişen farklı özelliklerde iklim kuşakları görülür. Ortalama sıcaklık, Ocak ayında 2°C, Ağustos ayında ise 24°C düzeyindedir.
Resmi Dil	: Gürcüce
Din	: Hristiyan (Ortodoks), Müslümanlar azınlıktır.

Kaynak: Gürcistan Ülke Raporu, DEİK, Ağustos 2008.

EK-VI

Kafkasya Özerk Bölge ve Cumhuriyetleri

Kaynak: http://www.circassiancanada.com/tr/turizm/abhazya/bayrak_abhazya.jpg

EK-VII
Kars Antlaşması

D Ü S T U R

Üçüncü Tertip

7.931

854

Kanunları, Tefsirleri ve B. M. M. si Kararlarını, Nizamname ve Muahede ve Umumî hizmetlere ait Mukavelâti muhtevidir.

CİLT

1

4.5

46

9

23 Nisan 1336 — 28 Şubat 1337

Başvekâlet Müdevvenat Müdüriyeti tarafından tabettilmiştir.

E. M. M.	
Kütüphaneleri	
Es. No. :	1931-854
Reniz :	116/116 İSTANBUL

MİLLİYET MATBAASI

1929

24

No. 12 — Türkiye, Ermenistan, Azerbaycan
ve Gürcüstan muahedenamesi
hakkında kanun [1]

16 mart 1338 ve 17 récep 1340

Kanun No. 207

MADDE 1 — Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetile Ermenistan, Azerbaycan, Gürcüstan Sosyalist Şuralar Cumhuriyetleri Hükümetleri arasında bin üç yüz otuz yedi senesi teşrinievvelinin on üçüncü günü Karsta akit ve imza olunan Muahedename Büyük Millet Meclisince kabul ve tasdik edilmiştir.

MADDE 2 — İşbu kanunun icrasına İcra Vekilleri Heyeti memurdur.

Kars Muahedenamesi

Milletlerin uhuyveti esasını ve akvamın kendi mukadderatını serbestçe tayin etmek hakkını tanımakta müttehit ve aralarında daima münasebatı samimane ve menafii mütekebileye müstenit revabıtı hakikiyei dostanenin caygır olduğunu görmek arzusile mütehasıs olan bir taraftan Türkiye

Traité de Kars

LE GOUVERNEMENT DE
LA GRANDE ASSEMBLÉE
NATIONALE DE TURUQIE,
d'une part,
ET LES GOUVERNEMENTS
DE LA RÉPUBLIQUE SO-
CIALISTE DES SOVIETS
D'ARMÉNIE, DE LA RÉPUB-
LIQUE SOCIALISTE DES
SOVIETS D'AZERBAIDJAN,
DE LA RÉPUBLIQUE SOCI-
ALISTE DES SOVIETS DE
GÉORGIE,

d'autre part:
D'accord sur le principe de

[1] Kanun İayıhasının tevdi tarihi:
Müzakeré tarihi:
Zabıt ceridesi:

22 kánunusani 1338
16 mart 1338
Cilt — 18
Sahife — 256, 257, 258, 259,
260, 261, 262, 263,
264, 260, 266, 267,
268, 269

Büyük Millet Meclisi Hükümeti
 diğer taraftan Ermenistan, Azer-
 baycan ve Gürcüstan Sosyalist
 Şuralar Hükümeti Cumhuriyeleri
 Rusya Sosyalist Federatif Şuralar
 Hükümeti Cumhuriyesinin de iş-
 tirakile bir Muhadenet Muahede-
 namesi akti için müzakerata ip-
 tidara karar vermişler ve bu hu-
 susta, Türkiye Büyük Millet Mec-
 lisi Hükümeti, Büyük Millet Mec-
 lisinde Edirne meb'usu ve Şark
 cephesi kumandanı Kazım Kara-
 bekir Paşa ve Büyük Millet Mec-
 lisinde Burdur meb'usu Veli ve
 Sabık Nafia Müsteşarı Muhtar ve
 Türkiyenin Azerbaycan mümessili
 Memduh Şevket beyleri.

Ermenistan Sosyalist Şura Hü-
 kümeti Cumhuriyesi Hariciye Ko-
 miseri İskinaz Muradyan ve Da-
 hiliye Komiseri Boğus Makizyanı,

Azerbaycan Sosyalist Şura Hü-
 kümeti Cumhuriyesi Devlet mura-
 kebesi halk Komiseri Behbut Şah
 Tahtineskiyi

la fraternité des nations et sur
 le droit des peuples à disposer
 librement de leur sort; animés
 du désir de voir régner, toujours
 entre eux les rapports cor-
 diaux et les relations de sincère
 amitié, basées sur les intérêts
 réciproques; ont décidé de pro-
 céder aux négociations avec la
 participation de

LA RÉPUBLIQUE SOCI-
 ALISTE FÉDÉRATIVE DES
 SOVIETS DE RUSSIE,

Pour conclure un traité d'a-
 mitié et à cet effet ont nommé
 leurs Plénipotentiaires:

LE GOUVERNEMENT DE
 LA GRANDE ASSEMBLÉE
 NATIONALE DE TURQUIE:

KIAZIM KARA BÉKIRP ACHA,
 député d'Andrinople à la Grande
 Assemblée Nationale, Commen-
 dant du Front d'Orient,

VÉLY BEY, député de Bor-
 dour à la Grande Assemblée
 Nationale de Turquie,

MOUHTAR BEY, ancien
 Sous-Secrétaire d'Etat aux Tra-
 vaux Publics,

MEMDOUH CHEVKET BEY,
 Représentant Plénipotentiaire de
 Turquie en Azerbaïdjan.

LE GOUVERNEMENT DE
 LA RÉPUBLIQUE SOCI-
 ALISTE DES SOVIETS D'AR-
 MENIE:

ASKANAS MRAVIAN, Com-
 missaire du Peuple aux Affaires
 Etrangères,

BOGOS MAKINZIAN, Com-
 missaire du Peuple aux Affaires
 Intérieures.

26

Gürcistan Sosyalist Şura Hükümeti Cümhuriyesi Harbiye ve Bahriye Komiseri Şalva İlyava ve Hariciye ve Malye Komiseri Aleksandr Sivanidzeyi.

Rusya Sosyalist Federatif Şuralar Hükümeti Cümhuriyesi Letonya müimessilli Jak Halskiyi murahtas tayin etmişlerdir. Murahhasını müşarileyhim usulüne muvafık görülen salâhiyetnamelerini hadetteati mevaddı atıyeyi tahtı karara almışlardır.

MADDE 1 — Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti ve Ermenistan, Azerbaycan ve Gürcistan Sosyalist Şuralar Hükümeti Cümhuriyeleri müteakidinin elyevm aksanı memalikinden bulunan arazi üzerinde mukaddema hakkı hakimiyetlerini istimal etmiş olan Hükümetler arasında mütekarrer ve marüz zikir araziye müteallik muahedat ile Hükümeti

LE GOUVERNEMENT DE LA RÉPUBLIQUE SOCIALISTE DES SOVIETS D'AZERBAIDJAN:

BÉHBOUD CHAHTAHTINSKY, Commissaire du Peuple pour le contrôle d'Etat.

LE GOUVERNEMENT DE LA RÉPUBLIQUE SOCIALISTE DES SOVIETS DE GÉORGIE:

CHALVA ELIAVA, Commissaire du Peuple à la Guerre et à la Marine.

ALEXANDRE SVANIDZE,

Commissaire du Peuple aux affaires Etrangères et Commissaire du Peuple aux Finances;

ET LE GOUVERNEMENT DE LA RÉPUBLIQUE SOCIALISTE FÉDÉRATIVE DES SOVIETS DE RUSSIE:

JACQUES HANETZKY, Représentant Plénipotentiaire en Lettonie;

LESQUELS, après s'être communiqué leurs Pleins Pouvoirs, trouvés en bonne et due forme, ont arrêté les dispositions suivantes:

Article 1 — LE GOUVERNEMENT DE LA GRANDE ASSEMBLÉE NATIONALE DE TURQUIE ET LES GOUVERNEMENTS DES RÉPUBLIQUES SOCIALISTES DES SOVIETS D'ARMÉNIE, D'AZERBAIDJAN et de GÉORGIE considèrent commenus et non avenues les traités conclus entre les Gouvernements qui ont antérieurement exercé les droits de souveraineté sur le territoire faisant actuellement par-

salise beyninde münakit Cenubi Kafkasya Cümhuriyetlerine taallük eden muahedaı keenlemeyekün ad-dederler. Moskovada 16 mart 1921 - 1337 tarihinde imza edilen Türk - Rus Muahedenamesinin bu madde kükmünden müstesna olduğu mukarrerdir.

MADDE 2 — Müteakidin içlerinden birine (kerhen kabul ettirmek) istenilecek hiç bir muahedei sulhiye veya diğer bir senedi beynelmileli tanımamak hususunda müttehidülfikirdirler. Bu itilâf mucibince Ermenistan, Azerbaycan ve Gürcüstan Şuraları Sosyalist Hükümeti Cümhuriyeleri Türkiyeye taallük edipte hali hazırda Büyük Millet Meclisi tarafından temsil edilen Türkiye Hükümeti Milliyesinin tanımadığı hiç bir beynelmilel senedi tanımamağı kabul ederler. İşbu muahede-de mezkûr "Türkiye," tabirile Istanbulda münakit Osmanlı Meclisi Meb'usanı tarafından tanzim ve neşr ve ilân ve bilcümle devletlerle matbuata tebliğ olunan 28 Kânunusani 1336 (1920) tarihli misaki millinin ihtiva ettiği arazi kastedilmiştir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti dahi Ermenistan, Azerbaycan ve Gürcüstana' taallük edip bu memleketlerin elyevm

tic du territoire des Parties Contractantes et concernant les territoires précités ainsi que les traités conclus avec les Etats tiers et concernant les Républiques Transcaucasiennes. Il est bien entendu que le Traité Turco-russe signé à Moscou le 16 Mars 1921 - 1337 fait exception à la teneur de cet article.

Article 2 — Les Parties Contractantes sont d'accord à ne reconnaître aucun traité de paix ou autre acte international qu'on voudrait imposer à l'une d'elles. En vertu de cet accord, les Gouvernements des Républiques Socialistes des Soviets d'Arménie, d'Azerbaïdjan et de Géorgie, acceptent de ne reconnaître aucun acte international concernant la Turquie qui ne soit pas reconnu par le Gouvernement National de la Turquie, représenté actuellement par sa Grande Assemblée Nationale. (Sont entendus par le terme de Turquie dans le sens du présent Traité les territoires compris dans le Pacte Nationale turc du 28 Janvier 1920 (1339) élaboré et proclamé par la Chambre des députés ottomane à Constantinople et communiqué à la presse et à tous les Etats). De son côté, le Gouvernement de la Grande Assemblée Nationale de Turquie accepte de ne reconnaître aucun acte international concernant l'Arménie, l'A-

Ermenistan, Azerbaycan ve Gürcüstan Şuraları tarafından temsil edilen Hükümetlerince tanınmayan hiç bir beynelmilel senedi tanımamağı kabul eyler.

MADDE 3 — Ermenistan, Azerbaycan ve Gürcüstan Şuraları Sosyalist Hükümeti Cumhuriyeleri Kapitülasyonlar usulünün her memleketin inkişafı millisinin serbestii cereyanı ve hukuku hükümetinin istimali tammile kabiliyeli olmadığını bittasdik Türkiyede bu usul ile (Herhangi bir suretle münasebettar olan her nevi muamelatın) ve hukukun icra ve istimalini keenlemyekün ve müliga addederler.

MADDE 4 — Türkiyenin Şimali Şarki hududu (Rus Erkanıharbiyesinin $\frac{1}{210000}$ mikyasındaki bir parmak beş verstlik mesafe - haritasına nazaran) Bahrisiyah sahilinde kâin (Sarp) karyesinden başlanarak Kedis Meta dağı—Şavşet dağı hattı taksimi miyahı—kanı dağından geçen oradan daima Kars ve Ardahan sancaklarının Şimali hududu idariyei kadimesini ve arpa çay aras talvegini Nizni Karasu membana kadar takip eden hat ile tayin edilmiştir.

(Hududun tafsilatı ve buna müteferri mesail için bir ve iki numaralı mefluflarla tarafeyni

zerbaidjan et la Géorgie qui ne soit pas reconnu par les Gouvernements respectifs de ces pays, représentés actuellement par les Soviets d'Arménie, d'Azerbaïdjan et de Géorgie.

Article 3 — Les Gouvernements des Républiques Socialistes des Soviets d'Arménie, d'Azerbaïdjan et de Géorgie reconnaissant le régime des capitulations comme incompatible avec le libre essor du développement national de tout pays ainsi qu'avec le plein exercice de ses droits souverains considèrent nul et abrogé l'exercice en Turquie de toutes fonctions et de tous droits ayant avec ce régime quelque rapport.

Article 4 — La frontière nord-est de la Turquie (d'après la carte de l'Etat Major russe au 1: 210000, 5 verstes au pouce) est déterminée par la ligne qui commençant du village de Sarp situé sur la Mer Noire, passe par le Mont Khedis Mata, ligne du partage des eaux de la montagne Chavchet — Mont Kanny Dagh, de là suit toujours les anciennes frontières administratives septentrionales des Sandjaks d'Ardahan et de Kars—le thalweg d'Arpatchai et celui de l'Araxe jusqu'à l'embouchure de Nijni Kara-Sou. (Pour les détails de la frontière et les questions y afférentes voir les annexes I et II et la

mütekideynce mümza merbut haritaya müracaat) metni muahede ile harita arasında ademi tevafuk halinde metni muahede haritaya tercih edilecektir.

Rusya Sosyalist Federatif Şurular Hükümeti Gümhuriyesinin bir mümessilinin de iştirakile müsavi miktarda azalardan mürekkep muhtelit bir tahdidi hudut komisyonu arazi üzerinde hududu teferrüatle tesbit ve takrire ve hudut işaretlerini vaz'a memurdur (dört numaralı melfuf harita).

MADDE 5 — Türkiye Hükümeti ile Ermenistan ve Azerbaycan Şurular Hükümetleri işbu muahedenamenin üç numaralı melfufunda tasrih edilen hudutlar dahilinde olmak üzere Nahcivan mintakasının Azerbaycan himayesinde muhtar bir arazi teşkil etmesi hususunda müttehülfikirdirler.

MADDE 6 — Türkiye evvela—işbu maddede tahsis ve tayin olunan mahaller ahalisi, her cemaatin dini ve harsî hukukunu temin edecek vasi bir muhtariyeti idariyeye nail olmak ve mezkûr mahallere ahalinin arzularına muvafık bir usulü tasarrufu arazi ithaline imkân bahşetmek, saniyen-Batum limanı tarikile Türkiyeye ithal veya Türkiyeden ihraç olunacak bilcümle mevat ile eşyayı

carte incluse signée par les deux Parties Contractantes. En cas de divergeances entre le texte du Traité et la Carte, le texte du traité prévaut sur la Carte).

Une commission mixte de délimitation composée d'un nombre égal de membres avec la participation d'un Représentant de la République Socialiste Fédérative des Soviets de Russie est chargée de fixer en détail et d'établir sur le terrain, la frontière d'Etat ainsi que de poser les bornes de frontière. (Annexe IV: la carte).

Article 5 — Le Gouvernement Turc et les Gouvernements des Soviets d'Arménie et d'Azerbaïdjan sont d'accord que la région du Nahitchévan, dans les limites spécifiées par l'Annexe III du présent traité, constitue un territoire autonome sous la protection d'Azerbaïdjan.

Article 6 — La Turquie consent à céder à la Géorgie la suzeraineté de la ville et du port de Batoum avec le territoire se trouvant au nord de la frontière indiquée dans l'Article 4 du présent Traité et ayant fait partie du district de Batoum à condition que:

1°) La population des lieux spécifiés dans l'Article présent jouisse d'une vaste autonomie administrative locale garantissant

ticariyenin gümrük resmine tabi tutulmayarak bilâ müşkülât ve mevani bilcümle rüsum ve tekâliften muaf olarak serbest bir surette imrânı hakkı, her nevi masarifi hususiyeden müstesna olarak Batum limanından istifade hakkile birlikte Türkiyeye temin edilmek şartile, Batum liman ve şehrinin ve işbu muahedenin dördüncü maddesinde gösterilen hududun şimalinde bulunan ve Batum livasına ait olan arazinin hakkı metbuiyetini Gürcüistana terke rıza gösterir.

Bu maddenin tatbiki için işbu muahedenin imzasını müteakip derhal alâkağar tarafların mümes-sillerinden mürekkep bir komisyon teşkil edilecektir.

MADDE 7 — Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti ile Gürcüistan Şuralar Sosyalist Cumhuriyeti Hükümeti hem hudut menatik ahâlisinin muhtelif bir komisyon taraftandan gümrük, inzibat ve umuru sıhhiye hususlarında vazedilecek nizamat müsaadekâraneye riayet etmek şartile hududu geçmelerini teşkil edeceklerini taahhüt ederler.

MADDE 8 — Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti ile Gürcüistan Şuralar Cumhuriyeti Hükümeti iki memleketin hem-hudut havâlisi ahâlisinin hududun

à chaque communauté ses droits culturels et religieux et cette population ait la possibilité d'introduire dans les lieux précités un régime agraire conforme à ses désirs.

2°) La Turquie soit assurée du libre transit des marchandises et de toutes matières à destination ou en provenance de la Turquie par le port de Batoum, sans douane, sans aucune entrave, avec l'exemption de tous droits et charges et avec le droit pour la Turquie d'utiliser le port de Batoum, sans frais spéciaux. Pour l'application de cet Article, sera créé, immédiatement après la signature du présent Traité, une Commission des Représentants des Parties Intéressées.

Article 7 — Le Gouvernement de la Grande Assemblée Nationale de Turquie et le Gouvernement de la République Socialiste des Soviets de Géorgie s'engagent à faciliter aux habitants des zones limitrophes le passage de la frontière à condition de l'observation des règles de faveur douanières, policières et sanitaires qui seront établies à ce sujet par une Commission Mixte.

Article 8 — Le Gouvernement de la Grande Assemblée National de Turquie et le Gouvernement de la République Socialiste des Soviets de Géorgie

diğer tarafında kâin kışlık ve yazlık mer'alardan istifade etmeleri zaruretini nazarı dikkate alarak ahali mezkûreye hayvanlarını huduttan geçirmek bermutat mer'alardan istifade etmek hakkını bahşetmeği kabul ederler. Hududun müruru esnasında tatbik edilecek gümrük muamelâtile tedabiri inzıbatıye ve sıhhiye ve saire muhtelit bir komisyon tarafından tayin edilecektir.

MADDE 9 — Bütün milletlerin muamelâti ticariyesi için Boğazların açık tutulması ve bunlardan serbestii müruru temin zımında Türkiye ile Gürcüstan Karadeniz ve Boğazların tabi olacağı kavaidi beynelmilelin ihzarı kat'isini sahildar devletlerin murahhaslarından mürekkep olarak bilâhara teşekkül edecek bir konferansa révdi hususunda müttehiddülefkârdırlar. Şu kadar ki mezkûr konferanstan sadır olacak mukarreratın Türkiyenin hakimiyeti mutlakasına ve Türkiye ile payitahtı olan İstanbulun emniyetine bir gûna halel iras edememesi şarttır.

MADDE 10 — Müteakideyn arazileri üzerinde diğer memleketin yahut anın arazisinin bir kısmının vazifei hükümeti derühte iddiasında bulunan teşkilât ve heyetin teşekkülünü veya ikametini

prenant en considé ration la nécessité pour les habitants des contrées limitrophes des deux pays de se servir des pâturages d'été et d'hiver se trouvant sur l'autre côté de la frontière, acceptent d'accorder à ces habitants le droit de faire passer la frontière à leurs bestiaux et de jouir de pâturages habituels. Les formalités douanières ainsi que les mesures policières, sanitaires et autres à appliquer lors du passage de la frontière seront déterminés par une Commission Mixte.

Article 9 — En vue d'assurer l'ouverture et la liberté de passage des Détroits pour les transactions commerciales de tous les peuples, la Turquie et la Géorgie sont d'accord pour remettre l'élaboration définitive du statut international de la Mer Noire et des Détroits à une Conférence ultérieure composée des Délégués des Etats riverains sans que les décisions qui en découleraient puissent porter atteinte à la souveraineté de la Turquie et à la sécurité de la Turquie et de Constantinople, sa capitale.

Article 10 — Les Parties Contractantes s'engagent à ne point admettre sur leurs territoires la formation ou le séjour d'organisations ou de groupements prétendant assumer le rôle du Gouvernement de l'autre pays ou d'une partie de

kezalik diğer memlekete karşı mücadele maksadında bulunan heyetin ikametini tevziz etmemegi taahhüt ederler. Şurası mukarredir ki işbu maddede anifen zikredilen Türkiye arazisi Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetinin doğrudan doğruya idareî mülkiye ve askeriyesi altında bulunan arazidir.

MADDE 11 — Müteakidinin her birinin diğeri arazisinde ikamet eden tebaası ~~mafi~~ tutulacakları Müdafaai Milliyeye müteallik kavanin müstesna olmak üzere mukim oldukları memleket kavanininden mütevellit hukuk ve vazai esasiyesine tevfikana muamele göreceklerdir. Mütekabilen tebaanın hukuku aileye, verasete ve ehliyeti hukukiyeye ait mesail dahi işbu madde ahkâmından müstesna olup mevaddı mezkûre bir itilâfnamei mabsus ile hal olunacaktır.

MADDE 12 — Müteakidin içlerinden birinin diğeri arazisinde sakin tebaasına en ziyade nabîlî müsaade millet muamelesi tatbik edeceklerdir.

Bu madde Şuralar Cümhuriyetlerinin kendi arazilerinde diğeri müttefik Rus Şuralar Cümhuriyetleri vatandaşlarına bahsettikleri hukuk ile Türkiye tarafından kendisinin müttefikleri olan müslüman devletleri tebaasına bahşedilen hukuku asla istihdaf etmez.

son territoire ainsi que le séjour des groupements ayant pour but de lutter contre l'autre pays. Il est bien entendu que le territoire Turc précité dans le présent Article est le territoire qui se trouve sous l'administration directe civile et militaire du Gouvernement de la Grande Assemblée Nationale de Turquie.

Article 11 — Les ressortissants de chacune des Parties Contractantes résidant sur le territoire de l'autre partie seront traités sur la base des droits et des obligations découlant des lois du pays où ils résident, exceptées celles concernant la défense nationale dont ils seront exemptes. Les questions relatives au droit des familles, de succession et de capacité juridique des nationaux respectifs font aussi exception du présent Article. Elles seront résolues par la voie d'un accord spécial.

Article 12 — Les Parties Contractantes appliqueront le régime de la nation la plus favorisée aux nationaux de l'une des Parties Contractantes résidant sur le territoire de l'autre. Cet article ne vise point les droits accordés réciproquement par les Républiques des Soviets sur leurs territoires aux citoyens des autres Républiques des soviets alliées ainsi que les droits accordés par la Turquie aux nationaux des Etats musulmans alliés de la Turquie.

MADDE 13 — 1918 senesinden evvel Rusya aksamından iken üzerlerinde Türkiyenin hakkı hakimiyeti teyit edilen arazi sekencesi Türk tabiiyetinden çıkmak istedikleri takdirde eşya ve emvallerini ve yahut bunların esmanı balıgasını birlikte alarak Türkiyeyi serbestçe terk etmek salâhiyetini haiz olacaklardır. Aynı veçhile hakkı metbuiyeti Türkiye tarafından Gürcüstana terk edilmiş olan arazi sekencesi de Gürcü tabiiyetinden çıkmak istedikleri takdirde eşya ve emvallerini veya bunların esmanı balıgasını birlikte alarak Gürcüstanı terk etmeğe salâhiyet-tar olacaklardır.

Balâdaki fıkarda mezkûr ahali mevzuu bahis olan araziye terketmek hususundaki arzularını alel-ûsul bildirdikleri tarihten itibaren hizmeti askeriyelerinde bir aylık tecilden müstefit olacaklardır.

MADDE 14 — Müteakidin işbu muahedenamenin imzasından itibaren altı aylık bir müddet zarfında 1918 ve 1920 seneleri harpleri mültecileri hakkında hususî bir itilâfname aktetmeği taahhüt ederler.

MADDE 15 — Müteakidinden her biri işbu muahedenamenin imzasını müteakip derhal diğeri tebaası hakkında Kafkas cephesindeki harp münasebetile irtikâp edilmiş olan cinayet ve cün-

Article 13—Tout habitant des territoires ayant fait partie de la Russie avant l'année 1918 et sur lesquels la souveraineté de la Turquie est affirmée aura la faculté, dans le cas où il voudrait sortir de la nationalité turque, de quitter librement la Turquie en emportant avec lui ses effets, ses biens ou leurs montants. De même, tout habitant du territoire dont la suzeraineté a été cédée à la Géorgie par la Turquie aura la faculté dans le cas où il voudrait sortir de la nationalité géorgienne de quitter librement le territoire géorgien en emportant avec lui ses effets, ses biens ou leurs montants. Les habitants mentionnés aux paragraphes ci-dessus jouiront d'un ajournement d'un mois de leur service militaire à partir de la date à laquelle ils auraient fait connaître, en due forme, leur désir de quitter les territoires en question.

Article 14 — Les Parties Contractantes s'engagent à conclure dans un délai de six mois à partir de la signature du présent traité des arrangements spéciaux relatifs aux réfugiés des guerres de 1918 et 1920.

Article 15 — Chacune des Parties Contractantes s'engage à promulguer immédiatement après la signature du présent traité une amnistie complète aux citoyens de l'autre

halar için tam bir affi umumî ilân etmeği taahhüt ederler.

MADDE 16 — İşbu muahedenamenin imzasından itibaren iki aylık bir müddet zarfında müteakidın içlerinden birinin arazisinde bulunan askerî ve sivil üserayi kadimenin mütekabilen vatanlarına iadesine muvafakat ederler.

MADDE 17 — Memleketleri arasındaki münasebatın ademi inkıtânı teminen tarafeyni müteakidin sürati mümkün ile şimendifer telgraf ve sair münakalâtın muhafaza ve tekemmülü ve bilâ müşkülât eşhas ve emtaanın serbestli imrarının temini için tedabiri lâzımeği müttehiden ittihaz etmeği taahhüt ederler. Maahaza şurası mukarrerdir ki yolcuların ve emtaanın girip çıkmasında müteakidinin memleketlerinden her birinde bu bapta cari kavanin ve nizamat harfiyen tatbik edilecektir.

MADDE 18 — Müteakidin memleketler arasındaki münasebatı dostaneyi teşyit için muktazi münasebatı ticariyenin tesis ve iktisadî, malî ve sair mesailin halli maksadile işbu muahedenamenin imzasını müteakip Tifliste

partie pour les crimes et délits commis par suite de la guerre sur le front du Caucase.

Article 16 — Les Parties Contractantes Consentent à effectuer réciproquement dans un délai de deux mois à partir de la signature du présent Traité le rapatriement d'anciens prisonniers militaires et civils résidant sur le territoire de l'une des Parties Contractantes.

Article 17 — Afin d'assurer la non interruption des rapports entre leurs pays, les Parties Contractantes s'engagent à prendre d'un commun accord toutes les mesures nécessaires pour maintenir et développer le plus vite possible les communications ferroviaires, télégraphiques et autres ainsi que pour assurer le libre transit des personnes et des marchandises sans aucune entrave. Il est entendu, toutefois, que pour le trafic de l'entrée et de la sortie des voyageurs et des marchandises auront application intégrale toutes les dispositions établies à ce sujet dans chacun des pays des Parties Contractantes.

Article 18—Dans le but d'organiser des rapports commerciaux et de régler toutes les questions, économiques et financières ou autres nécessaires pour affermir entre les pays contractants les relations d'amitié, une Commission des

derhal alakadar memleketler mümessillerinden müteşekkil bir komi-syon toplanacaktır.

MADDE 19 — Tarafeyni müteakidın işbu muahedenamenin imzasından itibaren üç aylık bir müddet zarfında konsolosluk mukaveleleri aktetmeği taahhüt ederler

MADDE 20 — Türkiye, Ermenistan, Azerbrycan ve Gürcüstan hükümetleri arasında aktedilen işbu muahedename tasdikatabi tutulacaktır. Tasdiknamelerin teatisi mümkün olduğu kadar kısasabit müddet zarfında Erivanda vuku bulacaktır. Muahedenamenin imzasını müteakip derhal mer'iyülicra olacak olan 6, 14, 15, 16, 18, 19 uncu maddeler müstesna olmak üzere işbu muahedename tasdiknamelerin teatisinden itibaren mevkii mer'iyete vazolunacaktır. Tasdikanılmakal salifüz-zikir murahhaslar işbu muahedenameyi imza ve tahtim etmişlerdir.

İşbu muahedename 13 teşri-nievvel 1337 (1921) tarihinde Karsta beş nüsha olarak tanzim edilmiştir,

Représentants des pays intéressés sera convoquée à Tiflis immédiatement après la signature du présent Traité.

Article 19 — Les Parties Contractantes s'engagent à conclure des conventions consulaires dans un délai de trois mois à partir de la signature du présent Traité.

Article 20 — Le présent Traité conclu entre les Gouvernements de la Turquie, d'Arménie, d'Azerbaïdjan et de Géorgie sera soumis à ratification. L'échange des ratifications aura lieu à Erivan dans le plus bref délai possible.

Le présent Traité entrera en vigueur à partir du moment de l'échange des actes de ratifications, exception faite des articles 6, 14, 15, 16, 18 et 19 qui entrent en vigueur immédiatement après la signature du Traité.

EN FOI DE QUOI, les Plénipotentiaires susmentionnés ont signé le présent Traité et l'ont revêtu de leurs cachets.

FAIT en cinq exemplaires à Kars, le 13 Octobre mil neuf cent vingt et un (mil trois cent trente sept).

(L. S.) MAZIM KARA BÉKIR.
(L. S.) VÉLY.
(L. S.) MOUHTAR.
(L. S.) MEMDOUH CHEVKET.
(L. S.) MRAVIAN.
(L. S.) MAKINZIAN.
(L. S.) CHAHTAHTINSKY.
(L. S.) ELIAYA.
(L. S.) SVANIDZÉ.
(L. S.) HANETZKY.

EK-VIII

Türkiye ile Gürcistan Arasında İmzalanmış Olan Ticari Ve Ekonomik Nitelikli Anlaşmalar

Türkiye ve Gürcistan arasındaki ticari ve ekonomik ilişkilerin hukuki altyapısı önemli ölçüde tamamlanmıştır. Ticaret ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması ile Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunmasına İlişkin Anlaşma yürürlüğe girmiştir. Çifte Vergilendirmenin Önlenmesine İlişkin Anlaşma ise müzakere halindedir ve bu anlaşmanın bir an önce imzalanıp yürürlüğe girmesi iki ülke işadamları tarafından arzulanmaktadır.

Anlaşma / Protokol Adı	Yürürlüğe Girdiği Tarih
Ticaret ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması	1993
Gürcistan'a Eximbank Kredisi Verilmesine İlişkin Mutabakat Muhtırası	1993
Haberleşme Alanında İşbirliğine İlişkin Protokol	1993
Güvenlik, Tarım, Sanayi, Gümrük, Spor ve Turizm Alanlarında İşb. Anlaşmaları	1994
Serbest Ticaret ve Ekonomi Bölgesi Kuruluşuna İlişkin Protokol	1995
Denizcilik Anlaşması	1995
Uluslararası Karayolu Taşımacılığı Anlaşması	1995
Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması	1995
Vize Kolaylığı Anlaşması	1996
Gümrük Geçiş Noktaları Anlaşması	1996
iki Ülkenin Demiryolu ve Diğer Altyapı Şebekelerinin Bağlantısına İlişkin Protokol	1996
Gürcistan Petrol ve Enerji Devlet Şirketleri ve Türkiye Arasında Enerji Alanında İşbirliği Protokolü	1996
Haberleşme Alanında İşbirliği Anlaşması	1997
Hava Taşımacılığı Anlaşması	1997
Ulaştırma Alanında İşbirliğine İlişkin Protokol	1998
Sınai Mülkiyetin Korunması Alanında Patent Kuruluşları Arasında İşbirliği İle İlgili Niyet Protokolü	1999
Gürcistan Hükümeti ile Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Teknik İşbirliği Protokolü	2000
Batum Uluslararası Havaalanının Ortak Kullanımına İlişkin Anlaşma	2006
Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Anlaşması (Müzakere edilmektedir)	-
Türkiye Cumhuriyeti ile Gürcistan Arasındaki Serbest Ticaret Anlaşması	2008

Kaynak: DEİK S.24

EK-IX

Türkiye'den Gürcistan'a Başlıca İhraç Ürünleri, 2007 (milyon dolar)

MADDE ADI	2006	2007	Değişim
MAKİNA VE CİHAZLAR,ALETLER,PARÇALARI	45.232	84.260	86%
PLASTİK VE PLASTIKTEN MAMUL EŞYA	57.555	83.161	44%
DEMİR VEYA ÇELIKTEN EŞYA	26.699	49.714	86%
MÖTÖRLÜ KARA TAŞITLARI,TRAKTÖR,BİSİKLET,MOTOSİKLET	14.285	41.603	191%
ELEKTRİK Lİ MAKİNA VE CİHAZLAR,AKSAM VE PARÇALARI	27.429	37.679	37%
AĞAÇ VE AĞAÇTAN MAMUL EŞYA;ODUN KÖMÜRÜ	21.052	35.033	66%
DEMİR VE ÇELİK	14.112	33.740	139%
MİNERAL YAKITLAR,MİNERAL YAĞLAR VE MÜST.	5.605	22.336	298%
ALUMİNYUM VE ALUMİNYUM EŞYA	17.696	20.935	18%
TUZ,KÜKÜRT,TOPRAK VE TAŞLAR,ALÇILAR VE ÇİMENTO	2.909	19.105	557%
KAĞIT VE KARTON;KAĞIT HAMURUNDAN KAĞIT VE KART.	12.130	17.248	42%
DEBAGAT VE BOYACILIKTA KULLANILAN HÜLSA,BOYA	13.497	17.201	27%
SERAMİK MAMULLERİ	13.029	17.082	31%
MOBİLYALAR,AYDINLATMA,REKLAM LAMBALARI,PREF.	11.863	14.302	21%
ADİ METALLERDEN ÇEŞİTLİ EŞYA	7.539	12.487	66%
İNORGANİK KİMYASAL MÜSTAHSALLAR,ORGANİK, BİL.	3.871	9.580	147%
HAYVANSAL VE BİTKİSEL YAĞLAR VE BUNLARIN MÜST.	3.954	8.192	107%
SABUNLAR,YÜZEY AKTİF ORGANİK MADDELER,YIKAMA-YAĞ.	5.328	7.433	40%
YENİLEN ÇEŞİTLİ GIDA MÜSTAHZARLARI	3.291	6.847	108%
MUHTELİF KİMYASAL MADDELER	4.488	6.830	52%
CAM VE CAM EŞYA	8.825	6.281	-29%
TAŞ,ALÇI,ÇİMENTO,AMYANT,MIKA VB MADDELERDEN EŞYA	4.152	5.288	27%
YENİLEN MEYVALAR,KABUKLU YEMİŞLER,TURUNÇGİL	5.921	5.079	-14%
KAKAO VE KAKAO MÜSTAHZARLARI	4.166	5.079	22%
SEBZE,MEYVA,BİTKİ PARÇALARI,SERT KABUKLU YEMİŞ KONS	4.377	5.065	16%
KAUÇUK VE KAUÇUKTAN EŞYA	2.447	4.680	91%
ESASINI HUBUBAT,UN,NİŞASTA,SÜT TEŞKİL EDEN MÜST.	3.851	4.242	10%
ECZACILIK ÜRÜNLERİ	2.444	3.920	60%
HALILAR VE DİĞER DOKUMAYA ELVERİŞLİ MADDEDEN KAPL.	3.659	3.834	5%
MENSUCATTAN MAMUL DİĞER EŞYA,KULLANILMIŞ EŞYA	1.933	3.764	95%
LİSTE TOPLAMI	353.340	591.999	68%
DİĞER	54.622	54.129	-1%
GENEL TOPLAM	407.962	646.128	58%

Kaynak: DTM Gürcistan Bülteni 2008 - (TUIK)

EK-X

Türkiye'nin Gürcistan'dan Baslıca İthalat Ürünleri, 2007 (bin dolar)

MADDE ADI	2006	2007	Değişim
DEMİR VE ÇELİK	123.401	182.096	48%
MİNERAL YAKITLAR,MİNERAL YAĞLAR VE MÜST.	110.723	45.227	-59%
ALUMİNYUM VE ALUMİNYUM EŞYA	41.709	26.794	-36%
CAM VE CAM EŞYA	3.200	7.331	129%
HAM POSTLAR,DERİLER (KÜRKLER HARIÇ) VE KÖSELELER	5.158	7.304	42%
AĞAÇ VE AĞAÇTAN MAMUL EŞYA;ODUN KÖMÜRÜ	12.423	6.683	-46%
ÖRÜLMEMİŞ GİYİM EŞYASI VE AKSESUARLARI	2.527	3.324	32%
KURŞUN VE KURŞUNDAN EŞYA	579	2.381	311%
GIDA SANAYİİ KALINTI VE DÖKÜNTÜLERİ,HAZIR HAYVAN GIDALARI	0	1.646	
MAKİNA VE CİHAZLAR,ALETLER	611	1.626	166%
BAKIR VE BAKIRDAN EŞYA	8.692	901	-90%
ÖRME GİYİM EŞYASI VE AKSESUARLARI	367	710	94%
İNORGANİK KİMYASAL MÜSTAHSALLAR,ORGANİK,İNORG. BİL.	518	596	15%
MENSUCATTAN MAMUL DİĞER EŞYA,KULLANILMIŞ EŞYA,PAÇAVRALAR	3	545	20526%
BALIKLAR,KABUKLU HAYVANLAR,YUMUŞAKÇALAR,DİĞER	819	497	-39%
HAYVANSAL VE BİTKİSEL YAĞLAR VE BUNLARIN MÜST.	0	300	
AYAKKABILAR,GETRİLER,TOZLUKLAR VB EŞYA VE AKSAMI	0	268	
CANLI BİTKİLER VE ÇİÇEKÇİLİK MÜSTAHSALLARI	106	237	122%
GEMİLER,SUDA YÜZEN TAŞIT VE ARAÇLAR	3.906	155	-96%
DEMİR VEYA ÇELİKTE EŞYA	406	134	-67%
TUZ,KÜKÜRT,TOPRAK VE TAŞLAR,ALÇILAR VE ÇİMENTO	20	126	521%
GÜBRELER	1.906	123	-94%
MOTORLU KARA TAŞITLARI,TRAKTÖR,BİSİKLET,MOTOSİKLET	330	100	-70%
PAMUK	836	93	-89%
PLASTİK VE PLASTİKTEN MAMUL EŞYA	40	63	56%
SENTETİK VE SUNİ DEVAMSIZ LİFLER	0	60	
ÖRME EŞYA	0	52	
ELEKTRİKLİ MAKİNA VE CİHAZLAR,AKSAM VE PARÇALARI	69	48	-30%
BASILMIŞ KİTAP,GAZETE,RESİM VB BASKI SANAYİ MAMULU,EL YAZM.	0	30	6276%
METAL CEVHERLERİ,CÜRUF VE KÜL	25.822	27	-100%
LİSTE TOPLAMI	344.172	289.479	-16%
DİĞER	642	89	-86%
GENEL TOPLAM	344.813	289.568	-16%

Kaynak: DTM Gürcistan Bülteni 2008- (TÜİK)

EK-XI

Ahıska Bölgesi

Kaynak: http://www.egitim.gen.tr/ikram_ahıska_dosyalar/image007.jpg

EK-XII

STALİN'İN SÜRGÜN EMRİ

DEVLET SAVUNMA KOMİTESİ KARARITamamen Gizli

Moskova, Kremlin

31 Temmuz 1944

Sayı: 6279

Gürcistan SSC devlet sınırını korumak üzere gereken şartların sağlanması için Devlet Savunma Komitesi, aşağıdaki kararları almıştır:

1. Gürcistan SSC'nin sınır şeridi olan Ahıska, Adigön, Aspinza, Ahılkelek ve Bogdanovka rayonlarıyla Acaristan Özerk SSC'den Türk, Kürt, Hemşin olmak üzere toplam 86.000 kişiden meydana gelen 16.700 haneîk nüfustan, 40.000'i Kazakistan SSC'ye, 30.000'i Özbekistan SSC'ye ve 16.000'i de Kırgızistan'a tahliye edilsin. Tahliye, SSCB Halk İçişleri Komiserliğince gerçekleştirilsin. SSCB Halk İçişleri Komiserliği (Yoldaş Beriya), tahliye işini 1944 yılı Kasım ayında gerçekleştirsin.

2. Gürcistan SSC sınırı bölgesinden tahliye edilen göçmenlere bütün değerli şahsi eşyalarını, paralarını, ev eşyalarını, giyecek, ayakkabı, kap kacak, mobilya vb. ile aile başına azami 1000 kg olmak şartıyla yiyecek almalarına izin verilsin.

3. Sınır şeridinden tahliye edilen göçmenlerin kendileriyle beraberlerinde almayacakları tarım ürünlerinin, ev hayvanlarının, tarım aletlerinin, diğer gayri menkuillerin teslim alınması için SSCB Halk Et ve Süt Sanayi Komiserliği, SSCB Halk Tedarik Komiserliği, Gürcistan SSC Halk Toprak Mahsulleri Komiserliği ve Halk Maliye Komiserliğinin iştirakiyle Gürcistan SSC Halk Komiserleri Şurası Başkan Yardımcısının Başkanlığında komisyon kurulsun. Adı geçen komisyon, tahliye edenlerin bırakacakları mal ve diğer eşyaların tamamını teslim alacak, bıraktıkları tarım ürünleri, hububat, kuş, ev hayvanları ve meyve bahçeleri

karşılığında göçmenlere her hane için ayrı olmak üzere takas makbuzu verecektir. Makbuzda bahçelerin tahmini değeri gösterilecektir. Teslim alma işleri şöyle yapılacaktır: Atları SSCB Halk Tarım Komiserliği; diğer hayvanları ve kuşları SSCB Halk Et ve Süt Sanayi Komiserliği; tarım ürünleri ve hububatı SSCB Halk Tedarik Komiserliği makamları; geri kalan bütün emlakı ve meyve bahçelerini ise Gürcistan SSC Halk Komiserleri Şurasının kararıyla mahalli makamlar teslim alacaklardır.

4. Kazakistan SSC, Kırgızistan SSC, Özbekistan SSC Komünist Partileri Merkez Komiteleri ve Halk Komiserleri Şuralarını adı geçen cumhuriyetlerin Halk İşleri Komiserlikleri ile beraber gelecek göçmenlerin kabulü, ikameti ve devamlı iskân ve istihdamları ile ilgili gerekli tedbirleri alacaklardır. Ayrıca:

a) Gelecek göçmenleri kolhozlara yerleştirmek üzere, kolхозlarda gereken meskenlerin hazırlanması, gerekirse tamiri ve kış şartlarına göre hazırlanması;

b) Göçmenlerin ve eşyalarının demiryolu istasyonundan yerleştirileceği mıntıkaya taşınması için gerekli araçların hazır bulundurulması;

c) Gelen göçmenlere ev etrafında küçük toprak ile gereken ufak tefek aletler verilmesi sağlanacaktır. Bu hazırlık işleri 1 Kasım 1944 tarihine kadar tamamlanacaktır.

5. Göçmenlerin Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan SSC'ye taşınmaları için Halk Nakliye Komiserliği gereken katarları temin etmek ve SSCB Halk İşleri Komiserliğinin emri üzerine istasyonlara zamanında sevk etmekle görevlendirilsin. Göçmenlerin cumhuriyet sınırları içinde taşınması Gürcistan SSC Halk Komiserleri Şurası'nın isteği ile gerçekleştirilsin.

6. Özel tahliyeye tâbi tutulan göçmenlerin yollarda işlerini temin etmek üzere SSCB Halk Ticaret Komiserliği görevlendirilsin. SSCB Devlet Plânlama Komitesi, talep üzerine SSCB Halk Ticaret Komiserliğine gıda maddeleri ödeneği tahsis etsin. Böylece özel tahliyeye tâbi tutulan nüfusun yolculuk işleri temin edilsin.

7. Göçmen halka yollarda ve iskân mahallinde sağlık hizmetleri verilmesi için SSCB Halk Sağlığı Komiserliği görevlendirilsin.

8. Göçmenlere ellerindeki mübadele makbuzları karşılığında kendilerinden teslim alınmış ev hayvanları yerine verilmek üzere SSCB Halk Ziraat Komiserliği, Halk Et ve Süt Sanayi Komiserliği ve Halk Tedarik Komiserliği; Kırgızistan, Özbekistan ve Kazakistan Halk Komiserleri Kurullarıyla beraber görevlendirilsin.

a) 1 Mayıs 1945 tarihine kadar sığır, manda, koyun, keçi ve kümes hayvanları;

b) 1 Nisan 1945'e kadar buğday, arpa ve diğer besinler;

c) 1 Ocak 1946'ya kadar göçmenlerin iskân edildikleri kolhozlara atlar,

Bunlar şahsi makbuzlarda yer alan miktar ve vasıflarda teslim edilecektir.

9. SSCB Ziraat Bankası, Özbekistan, Kırgızistan ve Kazakistan'a gelen göçmenlere yerleşmek için hane başına yedişer bin ruble, yedi yıl vadeli kredi versin.

10. İşbu kararın birinci paragrafı gereğince göçmenler, çiftçiler olarak 1945 yılında para vergülerinden, deviete verilen aynı vergilerden ve resimlerden muaf tutulsun. Önceki yerlerinde bırakmış oldukları bahçe ve bağların bedelleri SSCB Halk Ziraat Komiserliği ve Gürcistan SSC Hükümeti'nin tespit edeceği fiyatlar üzerinden kendilerine ödensin.

11. Gürcistan Halk Komiserleri Şurasına, adları birinci paragrafta geçen sınır ilçelerine toplam nüfusları azami 32.000 kişi olmak kaydıyla Gürcistan SSC'nin toprak sıkıntısı bulunan diğer bölgelerinden yedi bin haneyi iskân etme müsaadesi verilsin. Bunların adı geçen bölgeye iskânı, gerek yekpare çiftlik, gerekse münferit haneler olarak gerçekleştirilsin. Sınır şeridindeki iskân yerleri Halk İçişleri Komiserliği Sınır Kuvvetleri Gürcistan Bölge Komutanlığı ile mutabakat halinde tespit edilsin.

12. Gürcistan SSC'nin toprak sıkıntısı çeken bölgelerinden söz konusu sınır bölgesine iskân edilecek halkın geçim ve yerleşme meselelerini halletmek için Gürcistan Hükümeti'ne şunlar müsaade edilsin:

a) Sınır bölgelerinde yeniden kurulan kolhozlara, buralardan tahliye edilmiş olan nüfusa ait kamu ve ferdi yapılan tamamen karşılıksız olarak devretmek, eski halktan geriye kalan tarım aletlerini beş yıl vadeli kredi şeklinde yeni getirilen hanelere teslim etmek;

b) Bölgeye iskân edilen çiftçilere sınır bölgesi için uygun görülmüş miktarlarda arsalar dağıtmak;

c) Buradan tahliye edilmiş nüfustan kalan kamu ve hususî bahçe ve bağları yedi yıl vadeli kredi şeklinde yeni gelenlere devretmek;

ç) Bu bölgeye iskân edilen nüfusu 1945 yılında her türlü vergilerden muaf tutmak;

d) İskân edilenlere Gürcistan Hükümeti imkân ve fonları çerçevesinde ev hayvanları vermek;

e) Boşaltılan bölgeye yeni iskân edilecekleri parasız nakletmek. Taşınma masrafları Gürcistan Hükümeti'ne özel olarak ayrılmış paralarla karşılanacaktır.

f) Yeni getirilecek nüfusun iskânını buralardaki nüfusun tahliyesi bittikten hemen sonra kasım ayında başlatmak ve üç ay içinde tamamlamak.

13. SSCB Halk Maliye Komiserliği:

a) Özel tahliyeye tâbi nüfusun sürgünü, taşınmaları ve Orta Asya'da yerleştirilmeleri için SSCB Halk İçişleri Komiserliğine 30.000.000 ruble ve ayrıca boşaltılan sınır bölgesindeki kolhoziara getirilecek yeni hanelerin iskânı için de Gürcistan Halk Komiserleri Şurasına 4.000.000 ruble tahsis edilsin.

b) SSCB Halk Ziraat Komiserliği, Halk Tedarik Komiserliği ve Halk Et ve Süt Sanayi Komiserliği ile beraber Gürcistan SSC'den tahliye edilen nüfusa ev ve kümes hayvanları ile bırakıp gittikleri diğer mal varlığı, gıda, emlak ve aletlerin bedellerini ödemek için SSCB Halk Komiserleri Kurulu'na teklif getirsin ve adı geöen Komiserliklerin tahliye işleri için yaptıkları harcamaların karşılanmasıyla ilgili önerge hazırlansın.

14. Ekim, kasım aylarında özel tahliye işlemlerinin gerçekleştirilmesi için SSCB Halk İçişleri Komiserliğine 750 ton, Kazakistan Hükümeti'ne 75 ton, Kırgızistan Hükümeti'ne 35 ton, Özbekistan Hükümeti'ne 70 ton ve Gürcistan Hükümeti'ne de 100 ton fon dışı benzin tahsis etmekle görevlendirilsin.

İ. STALİN

Devlet Savunma Komitesi Başkanı

Tamamen Gizli

28 Kasım 1944

Devlet Savunma Komitesi Başkanı

Yoldaş İ.V. STALİN'e

SSCB Halk Komiserleri Kurulu Başkanı

Yoldaş V.M.Molotov'a

Birlik Komünist Partisi Merkez Komitesi

Yoldaş G.M. Malenkov'a

Devlet Savunma Komitesinin kararına gereğince SSCB Halk İçişleri Komiserliği, Türklerin, Kürtlerin ve Hemşinlilerin Gürcistan SSC sınır bölgesinden tahliye işlemlerini tamamlamıştır.

Türkiye'nin sınıra yakın kısmındaki nüfusla akrabalık bağları bulunan söz konusu halkın önemli bir çoğunluğu kaçakçılık yapmakta olup muhaceret eğilimi

gösteriyor ve Türkiye istihbarat makamları için casus angaje etme ve çete grupları oluşturma kaynağı teşkil ediyordu.

Tahliye işlemlerine hazırlık tedbirleri bu yılın 20 Eylül gününden 15 Kasım gününe kadar alınmıştır. Nitekim tahliyeye tâbi tutulan kişilerin sınırı geçmesini önlemek için Türkiye ile devlet sınırımızın korunma ve gözetimi azami şekilde takviye edilerek kuvvetlendirilmiştir.

Adigön, Aspinza, Ahıska, Ahılkelek ve Bogdanovka rayonlarında tahliye işlemleri 15-18 Kasım, Acaristan Özerk Cumhuriyeti'nde ise 25-26 Kasım günlerinde gerçekleştirilmiştir.

Toplam 91.095 kişi tahliye edilmiştir. Tahliye edilenleri taşıyan katarlar hareket hâlinde olup Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan'daki yeni iskân yerlerine doğru yol almaktadırlar. Tahliye işlemleri düzenli ve olaysız bir şekilde tamamlanmıştır.

Adı geçen sınır rayonlarına Gürcistan'ın toprak sıkıntısı çekilen bölgelerinden 7.000 köylü hanesi iskân edilecektir. Ayrıca SSCB Halk İşleri Komiserliği, Gürcistan SSC ile Türkiye sınırındaki bölgede hudut güvenliğini artırmak için özel tedbirler almaktadır.

Lavrentin BERİYA
SSCB Halk İşleri Komiseri

EK-XIII

3835 SAYILI AHISKA TÜRKLERİNİN TÜRKİYE'YE KABULÜ KANUNU

Sayfa : 24

RESMİ GAZETE 11 Temmuz 1992 — Sayı : 21281

Ahıska Türklerinde Türkiye'ye Kabulü ve İskânına Dair Kanun

Kanun No. 3835

Kabul Tarihi : 1.7.1992

MADDE 1. — Eskî Sovyetler Birliğini oluşturmuş cumhuriyetlerde doğmuş hâalde yasa ve "Ahıska" Türkleri olarak adlandırılan soydaşlarımızdan Türkiye'ye gelmek isteyenler, en zor durumda bulunanlardan başlamak üzere, Bakanlar Kurulunca belirlenecek yillik sayıyı aşmamak kaydıyla, serbest veya işkâh göçmen olarak kabul olunabilirler. Bunların kabulü ve işkâhları, bu Kanun ile 2510 sayılı İskân Kanununa hükümlerine göre yapılır.

Gayrimenkul varlıklar yapılacak işkâhda vali ve kaymakamlar temsilde yetkilidir. Temlik emvalinde, aşırı miktarda fertleri eşli hâllerinde beşerî ve tapuya şâhî temlikteki gibi işlem edilir.

MADDE 2. — 1 üncü maddede belirtilen görevleri yapmak üzere, Başbakanın görevlendireceği bir Devlet Bakanının koordinesinde; İçişleri, Dışişleri, Maliye ve Çarlık, MEB, Eğitim, Bayındırlık ve İskân, Sağlık, Ulaştırma, Tarım ve Köylüleri, Orman Bakanlıklarını, Devlet Planlama Teşkilatı bünyesinde, Hazine ve Dışişleri Mübaşerliği, Türkiye Kızılay Derneği Genel Başkanlığı ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu yetkililerinden oluşan bir üst komisyon kurulur.

Üst komisyonu başlı olarak, Devlet Bakanlığınca belirlenen ilerde valinin veya görevlendireceği ildeki başkanlığında ve konusun özelliği dikkate alınarak, birinci fıkrada yerli başkanlıklarına ve kuruluşlarına o ildeki şube ve kurum başkanlarının iştirak edeceği alt komisyonlar kurulur. Herde kurulacak alt komisyonlar, üst komisyonun vereceği görevleri yapar.

MADDE 3. — Üst komisyonun görevleri şunlardır :

- a) Türkiye'ye göçmen olarak gelecek Ahıska Türklerinin kabul şartlarını, göçü ve kati işkâh yetkilerini belirlemek,
- b) Yerleşim ve işkân programlarına hazırlanmak,
- c) Göçmenleri belirli duruma getirmek için gerekli tedbirleri almak,
- d) Ahıska Türklerinden Türkiye'ye gelmek isteyenleri tespit ve buldukları yerlere Türkiye'ye hareket ederken bölgelerden topkumalarını temin etmek, hareket sırasında işkâh, ibate ve sağlık konularında yapılacak işlemleri planlamak, bakındıkları yer ölümlerini de koordinasyona sağlayarak ön kayıt oluşturmak,
- e) Ön hareket yapılacak giderler ile göçmenlerin buldukları yerlerden nakli, barınma ve işkân masrafları için sağlanan ödenekle rakıtlarını belirlemek,
- f) Başbakanlık ve Bakanlar Kurulunca verilecek diğer görevleri yapmak.

Üst komisyonun kararları görevli Devlet Bakanının onayı ile kesinleşir.

MADDE 4. — Göçmenlerin kendilerine ait zati ve ev eşyasının tamamını ile mülkiyetinin kendilerine ait olduğu belirlenen her türlü evya ve dematik hayvan, bir defada Türkiye'ye girişimle birlikte her türlü vergi, resim ve harcan muafıdır.

MADDE 5. — Göçmenlerin nakil ve işkân masrafları ile diğer giderleri için gerekli ödenekler öncelikle sağlanır. Bu ihtiyaçları karşılamak için, ilgili bakanlık ve kuruluş bünyelerinde mevcut veya yeniden açılarak tespitlere Maliye ve Çarlık Bakanlıklarının ilgili teşkilatlarından alınması veya Kızılay'a ödeme yapmaya ve bunlarla ilgili diğer işlemleri yerine getirmeye, üst komisyonun önerdiği kurullar doğrultusunda Maliye ve Çarlık Bakanlıklarına yetkililer.

MADDE 6. — Gerek Türkiye'de işkân ettirilecek ve gerekse Türkiye dışında, eskî Sovyetler Birliğinden dahilinde başka bulunduğuları yeni devletlerde bulunan "Ahıska" Türklerinden Bakanlar Kurulunca tespit edilecekleri diğer vatandaşlık statüsüne sağlanır.

MADDE 7. — Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 8. — Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

10/7/1992

EK-XIV

Kaynak: Stratejik Analiz Dergisi, Mart 2005.

EK-XV

Bakü-Tiflis-Ceyhan Ham Petrol Boru Hattı Projesi

Kaynak: http://1.bp.blogspot.com/_w9uR59MLj2k/SKFXic-sG_I/AAAAAAAAAOc/YkLbGDALa5s/s400/Btc_pipeline_route.png

ÖZET

“Soğuk Savaş Sonrası Gürcistan Dış Politikası ve Türkiye’ye Etkileri” konulu Yüksek Lisans Tezi, Azime YÖNDEMLİ tarafından 2009 yılında Ankara’da yazılmıştır.

Bu çalışmanın konusu; Gürcistan’ı tüm yönleri ile irdelemek, Güney Kafkasya Bölgesindeki gelişmeleri ve Türkiye’ye etkilerini uluslararası ilişkiler kapsamında araştırmaktır.

Bu çalışmanın amacı, Gürcistan’ın jeopolitik önemi, jeostratejik konumu ile etnik, demografik, coğrafi, tarihi, kültürel, politik yapısı incelenerek, Gürcistan’da mevcut olan kriz ve çatışma alanlarını belirlemek, Gürcistan’da güç mücadeleleri veren bölge içi ve dışı aktörlerin, Gürcistan’a yönelik politikalarını ortaya koymak ve Gürcistan’ın da bu aktörlere uyguladığı dış politikalarını incelemektir. Bu bağlamda; Gürcistan’daki rekabetin, gelişmelerin, tehditlerin Gürcistan’a sınır olan Türkiye’ye etkileri ve yansımalarını tespit etmek, Türkiye’nin de Gürcistan’a yönelik politikalarını irdelemektir.

Çalışmada; Türkiye’nin etrafındaki belirsizlik ve çatışma alanlarından, sadece Gürcistan ele alınmasına rağmen, araştırma yapılırken, özellikle RF-Gürcistan Çatışmasının bölge politikalarında daha belirleyici olması nedeniyle bu konuda yoğunlaşmıştır.

Bu çalışma yapılırken; konumuz kapsamına giren kitap, dergi, makale, çeşitli dokümanlarla, internetten yerli ve yabancı yayın/arşiv taraması, belge ve içerik analizi yapılmış, ortaya çıkan bulguların ve sonuçların incelenmesi, yorumlanması ve değerlendirilmesi şeklinde bir yöntem izlenmiştir.

Sonuç olarak; Gürcistan’ın, Batı ile bütünleşmeyi sürdürürken Rusya Federasyonu’nun göz ardı edilmesinin kendi lehine olmayan bir tutum olduğu ve Gürcistan’ın istikrarını sağlaması açısından, yaşanan tüm krizlere rağmen Rusya Federasyonu ile ilişkilerini makul bir seviyede tutmak zorunda olduğu değerlendirilmiştir.

Anahtar Sözcükler

1. Gürcistan Dış Politikası
2. Türkiye-Gürcistan İlişkileri
3. RF-Gürcistan Çatışması
4. Güney Osetya
5. Abhazya

ABSTRACT

The thesis titled as “Georgia’s Foreign Policy After the Cold War and Impacts on Turkey” was written by Azime YÖNDEMLİ’nin 2009 in Ankara.

The subject of this study is to scrutinize Georgia and to make a research about the developments in the South Caucasian Region and their implications over Turkey from a perspective of international relations.

The aim of the study is to determine the crisis and conflict areas in Georgia, to clarify the internal and external actors’ policies towards Georgia and to examine the policy of Georgia towards these actors by taking into consideration and analyzing Georgia’s geopolitical importance, geo-strategic position and her ethnical, demographical, geographical, historical, cultural and political structure. In this respect, to find out the reflections and the effects of the competition, developments and the risks in Georgia towards her neighbor Turkey and to investigate Turkey’s policy towards Georgia.

In the study, although it is only focused on Georgia among the conflict and uncertainty areas around Turkey, due to the fact that Russian Federation (RF)-Georgia’s conflict has a great impact on the determination of regional politics, a special importance has been given to this issue throughout the whole research.

The method that has been followed during the study includes a careful examination of the related books, magazines, articles, several documents, domestic and foreign publications, a multi-faceted archive research on the Internet, and then the interpretation and the evaluation of the findings and the results that are reached.

As a result, it is evaluated that disregarding Russian Federation will not be an attitude that is in favor of Georgia while she was proceeding on her way to integration with West, and it is concluded that; in spite of all crises that have been gone through, Georgia is obliged to keep her relations with Russian Federation at least at a reasonable level.

Key Words:

1. Georgian Foreign Policy
2. Turkey-Georgia Relations
3. RF-Georgian Conflict
4. South Ossetia
5. Abhazia

